

**KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK
ANLAYIŞINA DAYALI SOSYAL RAPORLAMAMANIN
İŞLETME PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ:
TÜRKİYE UYGULAMASI**

Burcu KAYNAR
Doktora Tezi

Danışman: Yrd.Doç.Dr.Ali Rıza KAYMAZ

Haziran, 2011
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ANLAYIŞINA
DAYALI SOSYAL RAPORLAMANIN İŞLETME
PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ:
TÜRKİYE UYGULAMASI

Hazırlayan

Burcu KAYNAR

Danışman

Yrd.Doç.Dr. Ali Rıza KAYMAZ

AFYONKARAHİSAR 2011

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ANLAYIŞINA
DAYALI SOSYAL RAPORLAMANIN İŞLETME
PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ:
TÜRKİYE UYGULAMASI

Hazırlayan

Burcu KAYNAR

Danışman

Yrd.Doç.Dr. Ali Rıza KAYMAZ

AFYONKARAHİSAR 2011

Bu Tez Çalışması BAPK'ca Desteklenmiştir. Proje No:08İİBF

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışına Dayalı Sosyal Raporlamanın İşletme Performansı Üzerine Etkisi: Türkiye Uygulaması” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28/06/2011

Adı SOYADI

Burcu KAYNAR

İmza

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Ali Rıza KAYMAZ

İmza

.....

Jüri Üyeleri : Prof.Dr. M.Kemalettin ÇONKAR

.....

: Prof. Dr. Halim SÖZBİLİR

.....

: Doç. Dr. Kerim BANAR

.....

: Prof. Dr. H. Hüseyin BAYRAKLI

.....

İşletme Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Burcu KAYNAR'ın "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışına Dayalı Sosyal Raporlamanın İşletme Performansı Üzerine Etkisi: Türkiye Uygulaması" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 28.06.2011 günü saat 14:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir

Prof.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

ÖZET

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ANLAYIŞINA DAYALI SOSYAL RAPORLAMANIN İŞLETME PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE UYGULAMASI

Burcu KAYNAR

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Haziran 2011

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Ali Rıza KAYMAZ

Sosyal raporlama kavramı, işletmelerin gerçekleştirdikleri faaliyetlerinin sonuçlarını, sadece ekonomik etkiler yönünden değil, aynı zamanda sosyal etkilerini de hesaba katarak toplumun çeşitli kesimlerine açıklamak zorunluluğundan doğmuştur. Bu çalışmanın amacı sosyal raporlama ve işletme sosyal sorumluluğu kavramını irdelemek, özellikle halka açık işletmeler açısından sosyal raporlama olgusunun hisse senedi değerlendirme, işletme performansı ve kârlılığı üzerindeki olumlu veya olumsuz etkilerini ortaya koymaktır.

Bu çalışmada 2004-2009 yıllarını kapsayan süreçte İMKB 100 endeksinde 4 çeyrekte de işlem gören işletmelerin verileri Gretlw32 programı ile panel veri analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, kurumsal sosyal sorumlulukla işletmelerin mali performansı arasında pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal sosyal sorumluluk, sosyal raporlama, sosyal muhasebe, panel veri analizi, mali performans.

ABSTRACT

THE EFFECT OF SOCIAL REPORTING BASED ON CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY ON THE FIRM PERFORMANCE: A STUDY ON ISE LISTED COMPANIES IN TURKEY

Burcu KAYNAR

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION**

June 2011

Advisor: Asst.Prof.Dr.Ali Rıza KAYMAZ

The concept of social reporting has emerged because of the necessity of explaining the results of business activities to different parts of society by taking into account not only economic effects but also social effects of these results. The aim of this study is to examine the concepts of social reporting and corporate social responsibility and to present the positive and negative effects of social reporting on share evaluation, business performance and profitability especially in terms of publicly traded firms.

In this study, the data of the companies which are trading at ISE 100 index in four quarter in the period of 2004 and 2009 are analyzed with Gretlw32 program by using the method of panel data analysis. According to the result of the analysis, it is founded that there is a positive and statistically significant relationship between corporate social responsibility and financial performance.

Keywords: Corporate social responsibility, social reporting, social accounting, panel data analysis, financial performance.

ÖNSÖZ

Bu çalışmamın ortaya çıkışında görüşleriyle katkılarda bulunan değerli hocalarım Prof.Dr. Kemalettin ÇONKAR, Prof.Dr. Halim SÖZBİLİR, Prof.Dr. H.Hüseyin BAYRAKLI ve Prof.Dr. S.Burak ARZOVA'ya; çalışmamın uygulama bölümünün ortaya çıkışında fikirleriyle bana yol gösteren Prof.Dr. Veysel KULA'ya; ekonometrik analizlerimi yapmamda zamanını ve yardımlarını esirgemeyen Prof.Dr. Selçuk AKÇAY'a; değerlendirmelerine başvurduğum Doç.Dr. Kerim BANAR ve Yrd.Doç.Dr. Tuğrul KANDEMİR'e; görüş, düşünce ve destekleriyle çalışmama yön veren danışmanım Yrd.Doç.Dr. Ali Rıza KAYMAZ'a; bugünlere ulaşmamda en büyük katkısı olan, sabırlarını, hoşgörülerini, maddi ve manevi tüm desteklerini her zaman yanımda hissettiğim sevgili anne ve babama sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Burcu KAYNAR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

1. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMININ TANIMI.....	6
2.KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMININ ALTYAPISI.....	11
2.1. MENFAAT SAHİPLERİ TEORİSİ.....	11
2.2. TOPLUMSAL SÖZLEŞME TEORİSİ.....	12
2.3. SOSYAL ADALET TEORİSİ	13
2.4. TEMEL İNSANİ HAKLAR TEORİSİ	13
3. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMININ GELİŞİMİ.....	13
3.1. İŞLETME SOSYAL SORUMLULUĞU	16
3.2. İŞLETME SOSYAL DUYARLILIĞI.....	17

3.3. İŞLETME SOSYAL DÜRÜSTLÜĞÜ	18
4. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN SINIFLANDIRILMASI	18
5. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK İLKELERİ	22
6. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE PAYDAŞ KAVRAMI	24
7. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN TEMEL YAKLAŞIMLARI... 28	
7.1. SOSYAL PAYDAŞLAR TEORİSİ	28
7.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA.....	29
7.3. KURUMSAL YÖNETİM	32
8. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARININ YARARLARI	36
9.KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KRİTERLERİ ve ÖLÇÜLMESİ 39	
9.1. İŞLETME SOSYAL SORUMLULUĞU VE İŞLETME SOSYAL PERFORMANSI MODELİ	39
9.2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞU BELİRLEYEN İŞLETME DAVRANIŞLARI.....	42
9.2.1. Çalışanlara ve Çalışma Yaşamına Yönelik Faaliyetler	43
9.2.2. Doğal Çevreye Yönelik Faaliyetler ve Etkileri.....	44
9.2.3. Topluma Yönelik Faaliyetler ve Etkileri	46
9.2.4. Piyasaya ve Ürüne Yönelik Etkileri	46
9.2.5. Hissedarlara İlişkin Faaliyetler ve Etkileri	47
9.2.6. Ekonomik Performansa Olan Etkileri	48
9.3. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN ÖLÇÜLMESİNDE KULLANILAN GÖSTERGELER	49
9.3.1. Çevresel Performans Göstergeleri.....	49
9.3.2. Sosyal Performans Göstergeleri	50
9.3.3. Ekonomik Performans Göstergeleri	50

9.3.4. Kurumsal Göstergeler	51
10. DÜNYA'DA KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK	
UYGULAMALARI.....	51
11. TÜRKİYE'DE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK	
UYGULAMALARI.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL RAPORLAMA

1. SOSYAL MUHASEBENİN TANIMI	56
2. SOSYAL MUHASEBENİN MUHASEBE TEMEL KAVRAMLARI	
AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	59
3. SOSYAL MUHASEBE ve ÇEVRE MUHASEBESİ	66
4. SOSYAL RAPORLAMA ve SOSYAL RAPORLAMA YAKLAŞIMLARI..	68
5. DAVID LINOWES'İN SOSYO-EKONOMİK FAALİYET RAPORU.....	73
6. SOSYAL RAPORLARIN SUNUMUNA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR.....	74
7. ÜÇ BOYUTLU RAPORLAMA.....	75
8. SOSYAL RAPORLARIN BELİRLENEN STANDARTLARA GÖRE	
HAZIRLANMASI.....	76
8.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMA REHBERİ.....	77
8.2. DOW JONES SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİ	81
8.3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KÜRESEL İLKELER SÖZLEŞMESİ.....	82
8.4. AA 1000 HESAP VEREBİLİRLİK, MENFAAT SAHİPLERİ İLE	
DİYALOG VE GÜVENÇE STANDARTLARI.....	84
8.5. SA 8000 SOSYAL SORUMLULUK STANDARDI	86
8.6. ISO 14001 ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ STANDARDI	88
8.7.1 ISO 9001 KALİTE STANDARTLARI.....	90

9. SOSYAL RAPORUN KAPSAMININ İŞLETMELER TARAFINDAN BELİRLENMESİ VE MENFAAT SAHİPLERİ İLE İLETİŞİM	91
10. SOSYAL RAPORLAMA İLE İLGİLİ ULUSLARARASI DÜZENLEMELER.....	92
11. SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL RAPORLAMA ANLAYIŞININ İŞLETMELERE SAĞLADIĞI YARARLAR.....	97
12. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ANLAYIŞINA DAYALI SOSYAL RAPORLAMA VE İŞLETME MALİ PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK LİTERATÜRDEKİ ÇALIŞMA ÖRNEKLERİ	99
12.1. ULUSLARARASI ALANDA YAPILAN ÇALIŞMA ÖRNEKLERİ	99
12.2. TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇALIŞMA ÖRNEKLERİ.....	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ANLAYIŞINA DAYALI SOSYAL RAPORLAMANIN İŞLETMELERİN MALİ PERFORMANSINA ETKİLERİNİN ÖLÇÜLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1. PANEL VERİ REGRESYON MODELLERİ.....	107
1.1. DOĞRUSAL PANEL VERİ MODELLERİ.....	109
1.1.1. Klasik Model.....	110
1.1.2. Sabit Etkiler Modeli.....	111
1.1.3. Rassal Etkiler Modeli	111
2. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE KAPSAMI	113
3. ARAŞTIRMADA KULLANILACAK VERİ SETİ ve YÖNTEM	115
3.1. BAĞIMLI DEĞİŞKENİN TANITILMASI.....	121
3.2. BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERİN TANITILMASI.....	122

4. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR.....	125
4.1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERİN YORUMLANMASI.....	125
4.2. MODEL UYGULAMASININ ANA REGRESYON SONUÇLARI	128
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	134
KAYNAKÇA	139
EKLER	152
ÖZGEÇMİŞ.....	169

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. İşletme Sosyal Sorumluluğunun Temelleri.....	16
Tablo 2. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Öğeleri	22
Tablo 3. Çevresel Sürdürülebilirlik Endeksi	31
Tablo 4. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşletmeye ve Paydaşlara Sağlayacağı Faydalar.....	38
Tablo 5. Fortune Global 500 Şirketin Sosyal Sorumluluk Açısından Sıralaması: İlk 10 şirket.....	53
Tablo 6. Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanında Başarılı İlk 10 Şirket	55
Tablo 7. Linowes’in Sosyo Ekonomik Faaliyet Raporu	73
Tablo 8. GRI’nın Tarihi Gelişim Süreci.....	78
Tablo 9. Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi – Bölümler.....	79
Tablo 10. GRI Ekonomik, Çevresel ve Sosyal Göstergeler	80
Tablo 11. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi İlkeleri	83
Tablo 12. Uluslararası Organizasyonlar Tarafından Başlatılan ve Sürdürülen Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri ve Yayınlanan Bildirgeler.....	93
Tablo 13. Sivil Toplum Kuruluşları ve Hükümet Dışındaki Organizasyonlar Tarafından Başlatılan ve Sürdürülen Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri	95
Tablo 14. 2005-2008 Yılı Uluslararası Düzeyde Ülkelerin Sosyal Raporlama Düzeyleri.....	97
Tablo 15. Sürdürülebilirlik ve Sosyal Raporlamanın Faydaları.....	98
Tablo 16. 1970-1994 Arası Dönemlerde İşletme Sosyal Performansı ve İşletme Mali Performansı Arasındaki İlişkiyi Araştıran Çalışma Sonuçları	100

Tablo 17. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve İşletme Finansal Performansı İlişkinsini Araştıran Çalışmalarda Kullanılan Finansal Performans Kriterleri İle Çalışmaların İlişki Düzeyleri.....	101
Tablo 18. Araştırma Kapsamında Yer Alan İşletmeler	117
Tablo 19. Araştırmada Kullanılan Finansal Oranlar	118
Tablo 20. Araştırmaya Temel Oluşturan Örnek Modeller	119
Tablo 21. Modeldeki Değişkenlerin Tanımlanması ve Beklenti İşaretleri.....	125
Tablo 22. Tanımlayıcı İstatistikler	126
Tablo 23. Korelasyon Matris	127
Tablo 24. Modellere İlişkin Hausman Test Sonuçları.....	128
Tablo 25. Panel Veri Sonuçları	129

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi	21
Şekil 2. İşletmelerde Paydaş Modeli.....	26
Şekil 3. Wood Tarafından Geliştirilen İşletme Sosyal Performans Modeli.....	40
Şekil 4. Muhasebe Verisi ve Raporlarının Kullanıcıları.....	64
Şekil 5. Sosyal Raporlama Modeli.....	72
Şekil 6. Üç Boyutlu Raporlama	76
Şekil 7. Uluslararası Standartlar ve Beklentileri Raporlama Modeli	96

KISALTMALAR DİZİNİ

- AA 1000 : Hesap Verebilirlik, Menfaat Sahipleri ile Diyalog ve Güvence Standartları
(AccountAbility 1000)
- AA 1000SES: Sosyal Paydaşlar ile İletişim Standardı.
(AccountAbility 1000 Stakeholder Engagement Standard)
- BM : Birleşmiş Milletler
- CEP : Ekonomik Öncelikler Konseyi
(Council on Economic Priorities)
- CERES : Çevreye Karşı Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu
(Coalition For Environmentally Responsible Economies)
- ÇYS : Çevre Yönetim Sistemi
- EKK : En Küçük Kareler Yöntemi
- ESI : Çevresel Sürdürülebilirlik Endeksi
(Environmental Sustainability Index)
- FTSE4Good : Sosyal Sorumluluk Yatırım Endeksi
- GRI : Küresel Raporlama Girişimi Rehberi
(Global Reporting Initiative)
- ILO : Uluslararası Çalışma Örgütü
(International Labour Organization)
- ISO 9001 : Tasarım, Geliştirme, Üretim, Tesis ve Serviste Kalite Güvencesi Modeli
- ISO 14001 : Çevre Yönetim Sistemleri
- İMKB : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
- KALDER : Türkiye Kalite Derneği

KAP	: Kamuyu Aydınlatma Platformu
KOSGEB	:Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSS	:Kurumsal Sosyal Sorumluluk
KYE	:Kurumsal Yönetim Endeksi
KYUR	: Kurumsal Yönetim Uyum Raporu
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Cooperation and Development)
OHSAS 18001:	İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi (Occupational Health and Safety)
REM	: Rassal Etkiler Modeli
SA 8000	: Sosyal Sorumluluk Standardı (Social Accountability 8000)
SAI	:Uluslararası Sosyal Sorumluluk Örgütü (Social Accountability International)
SAM	: Sürdürülebilir Varlık Yönetimi (Sustainable Asset Management)
SEM	: Sabit Etkiler Modeli
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TOSYÖV	: Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı
TÜSİAD	: Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği

- UNEP : Birleşmiş Milletler Çevre Programı
(United Nations Environment Programme)
- UNICE : Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonları Birliği
(Union des Industries de la Communate Europeenne)
- WBCSD : Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi
(World Business Council for Sustainable Development)
- WCED : Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu
(World Commission on Environment and Development)

GİRİŞ

İşletmelerin kurulma amaçlarının başında kâr elde etmek gelmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle 2000'li yıllar içerisinde işletmelerin kâr elde etmek kadar önemli olan kurulma amaçlarından birisi de, sosyal sorumluluklarını yerine getirmesidir. İşletmelerin sosyal sorumluluk uygulamalarına ihtiyaç duymalarının altında yatan sebeplerle ilgili çalışmalara literatürde ve akademik alanda büyük bir önem atfedilmektedir.

Sanayileşme hareketleri, işletmeleri çevre ve toplum üzerinde önemli etkilere sahip birer ekonomik birim haline getirmiştir. İşletmeler çevre kirliliği, adil olmayan gelir dağılımı ve çeşitli sebeplerden ötürü sosyal sorunların kaynağı olarak görülmektedir.

Sosyal sorumluluk, işletmenin faaliyetlerinin sosyal paydaşlara karşı ne tür çevresel, ekonomik ve sosyal etkiler yarattığını ölçmesi, yaratılan olumsuz etkileri azaltacak, toplumun ve işletmenin aynı anda gelişmesine katkı sağlayabilecek işlemleri hayata geçirmesi olarak tanımlanabilir. Bu tanımda sosyal paydaşlar kavramı ile kastedilen işletme faaliyetlerinden etkilenen ve kararları ile işletme faaliyetlerini etkileyen işçiler, yatırımcılar, tüketiciler, tedarikçiler, hükümet, çevre vb. gibi gruplardır (Angay, 2006:5).

Son yıllarda kötü kurumsal yönetim nedeniyle yaşanan yolsuzluk skandalları ve bunun doğurduğu olumsuz sosyal sonuçların yanı sıra, şirketlerin çevreye karşı sorumsuz ve tedbirsiz davranışları dünyanın birçok yerinde çevresel sonuçları ağır olayların yaşanması, küresel ısınma ve doğal kaynakların kirletilmesi ve dünyadaki yaşama dair risklerin ortaya çıkması sonrasında sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin endişeler önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu endişeler çerçevesinde menfaat sahiplerinin baskıları ve BM, OECD, ILO gibi uluslararası kurumların çalışmaları şirketlerin mevcut finansal rollerine ilaveten çevresel ve sosyal roller de edinmeleri gerektiği anlayışını doğurmuştur. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı kapsamında, işletmelerden ekonomik performans yanında sosyal ve çevresel yükümlülük de beklenmektedir. Tüketiciler yalnız işletmenin ürettiği ürünün fiyat ve kalitesi ile değil, aynı zamanda sosyal sorumluluk taşıyıp taşımadığı ile de ilgilenmektedirler.

Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin iç ve dış çevresindeki tüm paydaşlara karşı etik ve sorumlu davranması, bu yönde kararlar alması ve uygulaması şeklinde tanımlanabilir. İşletmeler sürdürülebilir büyüme temel hedefine yönelik olarak çevreye ve topluma karşı sorumluluk olarak üretimde bulunmaktadır. Aynı zamanda doğrudan veya dolaylı ilişki içerisinde bulunduğu, işletme kararlarından ve faaliyetlerinden ciddi olarak etkilenebilecek tüm paydaşlara karşı da sorumlu bulunmaktadır. Her iki sorumluluk da kurumsal sosyal sorumluluk kavramını tanımlamaktadır.

Sosyal sorumluluk ve sosyal raporlama kavramları gönüllülük ve vekillik ilkeleri çerçevesinde açıklanmaktadır. Çeşitli kaynaklara göre kurumsal sosyal sorumluluk; işletmelerin, gönüllülük esasına dayalı olarak sosyal ve çevresel meselelerini, örgütsel faaliyetleriyle ve sosyal paydaşlarıyla olan etkileşimleriyle bütünleştirebildiği bir kavramdır. Sosyal sorumluluk sahibi olmak sadece resmi beklentileri yerine getirmek değil, gönüllülüğten ileriye giderek, bireye, çevreye ve hissedarlarla ilişkilere daha çok yatırım yapmaktır.

Sosyal sorumluluğun önem kazanması ile birlikte işletmelerin sosyal sorumlulukları kapsamında faaliyetlerinin ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlarını bir rapor aracılığıyla sosyal paydaşlara sunmaları şeklinde tanımlanabilecek sosyal raporlama faaliyeti de önem kazanmış bulunmaktadır. Sosyal raporlama, diğer adıyla sürdürülebilir raporlama, işletmelerin faaliyetlerinin üç boyutunu, ekonomik, çevresel ve sosyal performansını kapsamaktadır. Şeffaflık halka açık bir işletmenin en önemli yükümlülüklerinden birisidir. Bu çerçevede, hisse senedinin fiyatını etkileyebilecek nitelikteki her türlü bilginin kamuya açıklanması gibi işletme faaliyetlerinin sosyal ve çevresel sonuçlarının topluma sunulması da halka açık bir işletmenin doğal yükümlülüğüdür. Bununla birlikte sosyal raporlar, yalnızca bir kamuyu aydınlatma aracı değildir. Bu raporlar, sosyal paydaşlara işletmelerin onların beklentilerini dikkate alıp almadığı konusunda bir değerlendirme sunarken, işletmelere de etik, sosyal ve çevresel performanslarını gösterme ve buna göre yeni politikalar üretebilme olanağı sunar (Angay, 2006: 6).

Sosyal muhasebe kavramı da, kurumsal sosyal sorumluluk kavramını içeren bir tanıma sahiptir. Sosyal muhasebe, işletme faaliyetlerinden olumlu ya da olumsuz yönde etkilenen bireylere veya gruplara, tüm parasal ve parasal olmayan bilgilerin sunulmasıdır.

Son yıllarda iş çevrelerinde, akademik dünyada ve sivil toplum kuruluşlarında kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal raporlama kavramları geniş yer bulmaktadır. İşletmeler sadece mal ve hizmet üretilip satan, istihdam sağlayan, vergi veren, ortaklarına kar payı sağlayan kurumlar olmaktan çıkıp çevreye ve insan haklarına özen gösteren, şeffaflık, kamuyu aydınlatma, sürdürülebilir kalkınma ve genel olarak topluma katkı da sağlayan birimler olarak görülmektedir. İşletmelerin temel amacı kâr elde etmenin yanında topluma hizmet sağlamak, çevresel ve sosyal amaçları da beraberinde gerçekleştirmek olarak görülmektedir.

İşletmeler amaçlarına ulaşırken kendi faaliyetlerini etkileyen ve bu faaliyetlerden etkilenenler arasındaki ilişkiye de dikkat etmek zorundadır. Yani menfaat sahiplerinin beklentileri zaman içerisinde baskıya dönüşmüştür ve işletmeler ekonomik büyüme sağlamanın yanında, çevreyi koruma ve sosyal sorumlulukları iletme konusunda daha aktif ve istekli davranmaya başladıkları söylenebilir.

Çalışmamız işletmelerde kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal raporlamanın geldiği noktayı, diğer ülkelerde uygulanan raporlama yöntemlerini ve sosyal raporların kapsamını irdelemek, Türkiye'deki eğilim ve uygulamaları değerlendirmek ve özellikle halka açık şirketler açısından bir sosyal raporlama olgusunun hisse senedi değerlendirme, işletme performansı üzerinde olumlu veya olumsuz etkilerini ortaya koymayı amaçlayan bir tez çalışmasıdır. Bu amaç kapsamında, İMKB'de işlem gören işletmeler üzerinde analiz yapılmıştır. Çalışma kapsamına alınan işletmelerin belirlenmesinde Kurumsal Yönetim Endeksi'ne dahil olunma yılı baz alınarak 2004-2009 yıllarını kapsayan süreçte İMKB 100 endeksinde 4 çeyrekte de işlem gören işletmeler tespit edilmiştir. Bu şekilde örneklem büyüklüğümüzü 46 işletme oluşturmaktadır. İşletmelerin faaliyet raporlarından, yıllık mali tablolarından elde edilen bilgiler ile gerekli olan finansal oranlar hesaplanmıştır. Bu çalışmada kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama ile mali performansı belirleme kriterleri arasında yapılan diğer ampirik çalışmalardan

yola çıkararak değişkenler belirlenmiştir. Literatür incelemesine göre finansal ve finansal olmayan değişkenler ile kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişkinin tespitinde mevcut çalışmalarda değişkenlerin tümünü bir arada ele alan bir model çalışmasına rastlanmamıştır. Ayrıca daha önceki çalışmalarda oluşturulmamış olan sosyal sorumluluk belirleme kriterlerine göre ölçek geliştirilmiştir.

Belirlenen amaç ve önem doğrultusunda üç bölüm halinde hazırlanan çalışmanın ilk bölümünde, kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramının altyapısı hakkında genel bilgiler verilecektir. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının alt yapısını oluşturan literatür çalışmalarında yer alan menfaat sahipleri, toplumsal sözleşme, sosyal adalet ve temel insani haklar teorisi incelenecektir. Bu kapsamda kurumsal sosyal sorumluluk kavramının tarihi gelişimi ve işletmelerin sosyal sorumluluğu, duyarlılığı ve dürüstlüğü üzerinde bilgilere yer verilecektir. Kurumsal sosyal sorumluluk ve paydaş kavramı, kurumsal sosyal sorumluluk kriterleri ve ölçülmesi, kurumsal sosyal performansın ölçülmesinde kullanılan yöntemlere ayrıntılı olarak değinilecektir. Kurumsal sosyal sorumluluğun temel yaklaşımlarını oluşturan sosyal paydaşlar teorisi, sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal yönetim hakkında bilgiler aktarılacaktır. Kurumsal sosyal sorumluluğu belirleyen işletme davranışlarının çalışanlara, doğal çevreye, topluma, piyasaya ve hissedarlara olan etkisi anlatılacak ve çalışmanın uygulama kısmında kullanılacak verilerden sosyal sorumluluk kriterleri bu bölüm içerisinde ayrıntılarıyla yer alacaktır. Çevresel, sosyal, ekonomik ve kurumsal performans göstergelerinin belirleyici unsurları da bölüm içerisinde anlatılacaktır. Dünyada ve ülkemizde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarına yer verilecektir.

Bunu izleyen ikinci bölümde ise, çalışmanın esas konusunu oluşturan sosyal raporlama ve sosyal muhasebe kavramları ele alınacaktır. Sosyal raporlama yaklaşımları, sosyal raporlama hazırlama standartları hakkında teorik olarak bilgiler verilecektir. Sosyal raporların belirlenen standartlara göre hazırlanmasında , sosyal sorumluluk ve sosyal raporlama anlayışının işletmelere sağladığı yararlar ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Sosyal raporlarda kullanılan önemli standartlara yer verilerek Sosyal ve Etik Hesap Verebilirlik Enstitüsü tarafından oluşturulan AA1000 Standartları, 1997 yılında Uluslararası Sosyal Sorumluluk Örgütü tarafından geliştirilen SA8000 Sosyal Sorumluluk Standardı, Birleşmiş Milletler Küresel

İlkeler Sözleşmesi, Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi, ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı, ISO 9001 Kalite Standardı ve Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberleri irdelenecektir. Sosyal raporun kapsamının işletmeler tarafından belirlenmesi, uluslararası düzenlemeler ve sosyal sorumluluğun işletmelere sağladığı yararların neler olduğu anlatılacaktır.

İkinci bölümün sonunda kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama ile işletmenin mali performansı arasındaki ilişkinin tespitine ışık tutan literatürde yapılmış olan çalışmaların irdelenmesine yer verilecektir. Literatür incelemesinde Dünya'ya ve Türkiye'ye yönelik yapılan çalışmalar ele alınacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, performans değerlendirme ile sosyal raporlama ve kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişki ortaya konulacaktır. Hisse senetleri İMKB'de işlem görmekte olan işletmeler esas alınarak oluşturulan model çalışması ve sonuçların karşılaştırılması ile çalışma tamamlanacaktır. Çalışmada kullanılan ekonometrik analiz hakkında bilgi verildikten sonra araştırmanın temel hipotezi ve model tahminlerine yer verilecektir. Kurumsal Yönetim Endeksine dahil olma yılı baz alınarak 2004-2009 yıllarını kapsayan süreçte İMKB 100 endeksinde 4 çeyrekte de işlem gören işletmeler belirlenecektir. Çalışma, Gretlw32 programı kullanılarak panel veri analizi yöntemi ile değerlendirilecektir. Üçüncü bölümün son kısmında kurumsal sosyal sorumluluk ve işletmelerin mali performansları arasında bir ilişkinin var olup olmadığını belirleyebilmek için yapılan ekonometrik analiz sonuçları yer alacaktır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise, elde edilen ekonometrik bulgular doğrultusunda kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama ile işletmenin mali performansı arasındaki ilişkinin genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

1. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMININ TANIMI

Sosyal sorumluluk evrensel bir kavramdır. Bu kavram insanların bütün hareketlerine uygulanabilir. Bu uygulanabilirliğin temel kaynağı; doğruluk, tarafsızlık, adalet gibi ahlaki değerlerle ilgili yüksek seviyede ahlak kavramlarıdır. Sosyal sorumluluk kavramı, kişi ya da kurumların topluma karşı olan sorumluluklarını belirtmekte olup, yüklendiği işten ötürü gerektiğinde hesaba çekilme durumunu, mesuliyet duygusunu ifade etmektedir (Yılmaz ve Alkan, 2006:730).

İşletmelerin kurulma amaçlarından başlayarak, faaliyetlerini sürdürdükleri süreçte yerine getirmeleri gereken dört temel sorumlulukları mevcuttur. Bunlar:

- Verimlilik ve kâr maksimizasyonu,
  - Hukuka ve kanunlara uyma,
  - Etik ve kanunların ötesinde normlara ve beklentilere uyumlu davranışlar sergileme,
  - Sosyal toplumsal sorunların çözümü için gönüllü katkılarda bulunmadır.
- Sosyal sorumluluk son iki maddeyi doğrudan kapsarken, dolaylı olarak da tüm maddeleri içermektedir (Argüden, 2007: 37 Ed.). İşletmelerin sosyal sorumluluğu işletmeyle etkileşim içerisinde bulunan topluma, çevreye ve bireylere hesap verme gerekliliği olarak açıklanmaktadır (Dalyan ve Gökbel, 2005: 4).

World.com, Enron şirketleri gibi sektörlerinin önemli şirketlerinin yönetim kurulları ve üst yönetimlerinin, paydaşların çıkarlarından çok kişisel gelirlerini ön

plana alan faaliyet ve ihmallerinden kaynaklanan krizler ve hemen akabinde anglo-sakson sistemin güvenilirliğinin kilidi durumundaki bağımsız dış denetim firmalarından Arthur Anderson'da meydana gelen denetimle ilgili sorunlar gündeme sosyal sorumluluk ve etik değerler gibi temel değerlere olan ilginin artmasını sağlamıştır. Şirketlerde meydana gelen denetim ile ilgili sorunlar hem Batı ülkelerinde hem de sermaye piyasaları ile menkul kıymet piyasalarının yeni geliştiği ve yabancı şirketlerin de rekabetçi olduğu gelişmekte olan ulusal piyasalarda sadece etkin denetim süreçlerinin gözden geçirilmesini değil; aynı zamanda istihdam edilecek bireylerin sosyal sorumluluk ve etik gibi yeni değerlerle önem verilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Kayacan, 2006:13).

Topluma karşı yükümlülüklerinin yerine getirilmesi için işletmece yapılan eylemler ve bu eylemler üzerindeki işletme ile ilgili taraflarca sosyal kontrolün yerine getirilmesi işletmenin sosyal sorumluluğunu oluşturmaktadır (Sözbilir, 1981: 10).

Sorumluluk kavramı bireyin sorumluluğu, işletmenin sorumluluğu gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. İçeriği itibariyle sorumluluk bireyin üstlendiği iş veya göreve ilişkin hesap verme yeteneği olarak tanımlanırken, bir yandan da güvenilirlik ve itimat edilebilirlik özelliği olarak da tanımlanabilir (Ay, 2003: 23). Bireysel anlamda sorumluluk, kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren bir olayın sonuçlarını üstlenmesi olarak tanımlanmaktadır. İşletmelerde sosyal sorumluluk ise dış çevreye yönelik olup işletmenin kararlarında diğer kişi, grup, örgüt ve tüm toplumun göz önünde bulundurulması ile ilgilidir. Bu kapsamda sosyal sorumluluk: “İşletmenin ekonomik faaliyetlerinin, onunla ilgili tarafların menfaatlerine zarar verilmeden yönetilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır (Özkol vd., 2005: 135). Başka bir ifade ile sosyal sorumluluk, işletmenin ekonomik ve hukuki şartlara, iş ahlakına, örgüt içi ve dışı kişi ve grupların beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi gütmesi demektir (Dinçer, 1998: 155).

Sosyal sorumluluk, literatürde çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bunlara göre; Sosyal sorumluluk, işletmelerin elde ettikleri kârlar ile bu kârı elde etmek için katlandığı maliyetler arasında denge kurmaları demektir (Wood, 1991: 698).

Sosyal sorumluluk, işletmelerin kendi amaçlarını gerçekleştirirken, ahlaki değerlere sadık kalması ve kaynaklarını içinde bulunduğu toplumu geliştirmede kullanmasıdır (Çelik, 2007: 62).

Sosyal sorumluluğun en basit anlamda tanımlanması, işletmenin faaliyetlerinden kaynaklanan topluma yönelik olumsuz etkileri en aza indirmek, olumlu etkileri ise en çoğa çıkarmayı hedeflemek olarak yapılabilir. Kurumsal sosyal sorumluluk en geniş anlamda, şirketlerin, çeşitli fonksiyonlarının sosyal paydaşlarına karşı ne tür çevresel, ekonomik ve sosyal etkiler yarattığının ölçümleri, yaratılan olumsuz etkileri azaltacak, toplumun ve şirketlerin aynı anda gelişmelerine katkı sağlayabilecek işlemleri hayata geçirmeleri olarak tanımlanabilir (Göçenoğlu ve Girgin, 2005: 73).

Kısacası sosyal sorumluluk, topluma yönelik, tercih ve kararlarda işletmenin etik davranması demektir (Ay, 2003: 23). Şu halde sosyal sorumluluk, işletmelerin karar mevkiindeki sahip ve yöneticilerin kendi menfaatleri yanında, bir bütün olarak toplum refahının korunmasına ve artırılmasına yönelik faaliyetlerin yapılmasıyla ilgili bir yükümlülüktür (Dinçer, 1998: 155).

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı literatürde yeni yer bulmuş bir kavramdır. Son yıllarda ABD’de yaşanan Enron Şirketi’nin batışı, Worldcom, Parmalat, Qwest ve ImClone gibi şirketlerde meydana gelen denetim alanında yaşanan skandallar sonucunda tüketicilerin işletmelere ve ekonomiye olan güvenleri sarsılmış bunun sonucunda iş ahlakı ve kurumsal yönetim konularına olan önemin artması kurumsal sosyal sorumluluk kavramını ortaya çıkarmıştır (Aktan ve Börü, 2007: 11).

Küresel ekonomilerde, kurumsal sosyal sorumluluğun sürdürülebilir ekonomiye katkısı olduğu düşünülmektedir. Bir işletme sadece paydaşlarına getiri, işçilerine ücret ve tüketicilerine ürün ya da hizmet sağlamaz; aynı zamanda işletme toplumsal ve çevresel sorunlardan da sorumludur (OECD, 2001: 13). Buradan işletmelerin sürdürülebilir büyüme temel hedeflerine yönelik olarak doğayı ve çevreyi koruyucu önlemler alarak üretimde bulunması anlaşılabilir. Böylece işletmelerin hem iç hem de dış çevresindeki tüm paydaşlarına karşı sorumlu ve etik

davranışlar sergilemesi sosyal sorumluluğun temellerini oluşturmaktadır (Aktan ve Börü, 2007: 13).

Şimdiye kadar birçok kişi ve kurum tarafından kurumsal sosyal sorumluluk farklı şekillerde tanımlanmıştır. Yapılmış olan bu tanımlar aşağıdaki gibidir.

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, kurumsal yönetim anlayışının bir parçası olarak gönüllülük esasına dayalı, sosyal ve çevresel duyarlılıkların şirket faaliyetlerinin satın alma, üretim ve Ar-Ge gibi her aşamasında dikkate alınması gereken, işletme kârlılığına da katkısı olan temel iş değeri ve stratejisi olarak değerlendirilmektedir (Aydede, 2007: 24).

Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, kurumsal sosyal sorumluluğu “*şirket faaliyetlerinin sosyal paydaşlara karşı ne tür çevresel, ekonomik ve sosyal etkiler yarattığını ölçmeleri, yaratılan olumsuz etkileri azaltacak ve daha da önemlisi, toplumun ve şirketin aynı anda gelişmesine katkı sağlayabilecek işlemleri hayata geçirmeleri*” olarak tanımlamaktadır (Angay, 2006: 6).

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (World Business Council for Sustainable Development – WBCSD) kurumsal sosyal sorumluluğu “*çalışanlarla, aileleriyle, yerel toplumla ve yaşam kalitesini iyileştirmek için geniş anlamda toplumla birlikte çalışarak, sürdürülebilir ekonomik gelişime katkıda bulunmak için işletmelerin yükümlülüğü*” şeklinde tanımlamış ve bu tanımla birlikte Konsey, ekonomik gelişime olan odaklanmasını yansıtmıştır

2001 yılında Brüksel’de Avrupa Birliği Komisyonu tarafından yayınlanan Yeşil Rapor’da (Green Paper) kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin daha iyi bir toplum ve temiz bir çevre oluşumuna gönüllü olarak katkıda bulunmaları olarak tanımlamıştır (Commission of the European Communities, 2001: 8).

Kotler ve Lee, kurumsal sosyal sorumluluğu, isteğe bağlı iş uygulamaları ve kurumsal kaynaklar kullanılarak gönüllü olarak gerçekleştirilen yönetsel karar ve uygulamalarla toplum refahına katkıda bulunmak için taahhütte bulunulması şeklinde tanımlanmıştır (Kotler ve Lee, 2006: 3).

O’Donovan kurumsal sosyal sorumluluğu; bir işletmenin topluma karşı etik davranışları, işçi sağlığı ve güvenliği, çevrenin korunması, insan hakları, sorumluluk,

kurumsal yönetim ve etik değerlerin toplamı olarak tanımlamıştır (O'Donovan, 2002: 11).

Kıldokum'a göre kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin faaliyetlerinden kaynaklanan topluma yönelik olumsuz etkileri en aza indirmeyi, olumlu etkileri ise en çoğa çıkarmayı hedeflemesidir (Kıldokum, 2004: 2).

Kurumsal sosyal sorumluluk aynı zamanda talep edilen ürün ve hizmetlerin en düşük finansal ve sosyal maliyetler ile üretilmesine yapılan katkıdır (Angay, 2006: 7).

Kurumsal sosyal sorumluluk; işletmelerin ticari getirileri elde ederken, etik değerlere bağlı kalmaları, bireylerin, toplumun ve çevrenin zarar görmemesini garanti etmeleri, daha iyi bir toplum ve daha iyi bir çevre için gönüllü katkı sağlamaları ve bütün bu faktörleri ayrılmaz bir parça haline getirmeleri süreci olarak da değerlendirilebilir (Gençoğlu ve Erdoğan, 2008:34).

Kurumsal sosyal sorumluluk sosyal anlaşma girişimini ifade ederek; “ bir işletmenin ekonomik ve yasal koşullara, iş ahlakına, işletme içi ve çevresindeki kişi ve kurumların beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi ve politikası gütmesine” yönelik eylemleri de kapsamaktadır (Nemli, 2004: 67).

1958 yılında Brüksel'de kurulan Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonları Birliği'nin (UNICE), 2001 yılında yayımladığı kurumsal sosyal sorumluluk raporunda ise kurumsal sosyal sorumluluk, “*bir işletmenin işçileri, tüketicileri, iş ortakları, tedarikçileri, yerel kurumlar ve hükümet ile olan ilişkilerindeki davranış biçimleri*” olarak tanımlanmıştır (Angay, 2006: 7).

Literatürde birçok yazar ve kurum tarafından tanımlanıp açıklanmaya çalışılan, kurumsal sosyal sorumluluk kavramının içeriğine bakıldığında;

- Kurumsal kelimesine karşılık hem sosyal hem de çevresel konuları bünyesinde bulundurmalı,

- İş stratejileri ya da faaliyetlerinden ayrı düşünülmemeli, iş stratejileri ve faaliyetleri içine çevresel ve sosyal konuları da dahil edilmeli,

- Gönüllülük esasına dayanmalı,

- İşletmelerin kendi iç ve dış paydaşlarıyla paylaşımlarda bulunmaları ile ilgilenmelidir (Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporu, 2008: 4).

Kurumsal sosyal sorumluluk uzun vadede, iş stratejisinin bir parçası olarak işletmeye ve işletmenin markasına katma değer sağlamakta ve kârlılığa katkıda bulunmaktadır (Aydede, 2007: 25).

2.KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMININ ALTYAPISI

İşletmelerin sosyal sorumluluklarını yerine getirirken ahlaki ve sosyal faktörleri de dikkate alarak hangi faaliyetleri göstermeleri gerektiğine, kurumsal sosyal sorumluluk teorileri cevap vermektedir. Bu teorilerin başlıcaları; menfaat sahipleri (sosyal paydaşlar) teorisi, toplumsal sözleşme teorisi, sosyal adalet teorisi ve temel insani haklar teorisidir.

2.1. MENFAAT SAHİPLERİ TEORİSİ

Menfaat sahipleri teorisi, R. Edward Freeman tarafından 1984 yılında yayınlanan Stratejik Yönetim: Bir Menfaat Sahipleri Yaklaşımı (Strategic Management: A Stakeholder Approach) adlı kitap ile ilk kez ortaya konmuştur. Freeman, menfaat sahiplerini “*bir organizasyonun amaçlarına ulaşmasında söz konusu organizasyonu etkileyebilecek ya da organizasyonun bu amaca ulaşmasından etkilenebilecek herhangi bir grup ya da birey*” olarak tanımlamıştır (Wilson, 2003: 3). Kısaca menfaat sahipleri yani sosyal paydaşlar, işletmenin kararlarını ve faaliyetlerini etkileyebilen, bu karar ve faaliyetlerden etkilenen tüm gruplardır (Angay, 2006: 9).

Bir şirketin menfaat sahiplerinin kimler olduğu konusunda her ne kadar tam bir uzlaşma olmasa da esas olarak ortaklar, yatırımcılar, çalışanlar, müşteriler, tüketiciler, tedarikçiler, yerel toplum, sendikalar, düzenleyici otoriteler ve sivil toplum kuruluşları menfaat sahiplerini oluşturmaktadır. Ortaklar ve yatırımcılar

öncelikle yatırımlarından kendilerini tatmin edecek bir getiri; çalışanlar güvenli bir iş yeri, iyi bir ücret; müşteriler makul bir fiyatla birlikte kaliteli mal ve hizmet; yerel toplum birtakım sosyal yatırımlar, düzenleyici otoriteler ise düzenlemelere tam bir uyum beklerler. Diğer yandan, ekonomik istikrar, çevrenin korunması ve sosyal adalet birçok menfaat grubu için ortak beklentiler olarak ifade edilebilecek istekleri bünyesinde bulundurmaktadır. Bu çerçevede, menfaat sahipleri şirketlerin kurumsal sosyal sorumlulukları olduğu hususunda ortak düşünmekte ve şirketlerden bu yönde faaliyette bulunmalarını beklemektedirler. Menfaat sahipleri teorisine göre, şirketler menfaat sahiplerinin ortak beklentilerine cevap verebilmelidir, şirketin ekonomik çıkarlarına ulaşabilmesi ancak menfaat sahipleri ile iyi ilişkiler kurabilmesi ile mümkün olacaktır (Özgüç, 2005: 3).

Bu teori, şirketlerin kısa dönemde karlılık amacıyla hareket etmesini eleştirerek özellikle uzun dönemli ve sürdürülebilir büyümeyi teşvik etmektedir. İşletmelerin sadece yatırımcılarına değil, tüm sosyal paydaşlarına karşı sorumluluk duygusuyla hareket etmesini gerektirmektedir. Bu noktadan bakıldığında, kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, şirketlerin pay sahipleri de dahil olmak üzere tüm sosyal paydaşlarına karşı sorumlu olduğunu ve faaliyetlerinde bunu dikkate alarak hareket etmeleri gerektiğini ifade etmektedir (Göçenoğlu ve Girgin, 2005: 74).

2.2. TOPLUMSAL SÖZLEŞME TEORİSİ

Bu teoriye göre toplum bireyler, örgütler ve kurumlar arasında var olan gizli ve açık sözleşmelerden oluşmaktadır. Şirketler de toplumun diğer üyeleri ile birlikte bu sözleşmelere dahil olmuş ve topluma karşı sorumlu davranış göstermek koşuluyla faaliyette bulunmak için toplumsal onay ve çeşitli kaynakları kullanma hakkı almışlardır. Bu teoriye göre, şirketlerin topluma karşı sorumsuz davranışlar sergilemeleri durumunda, toplumun işletmelere olan güveni azalacaktır. Dolayısıyla işletmeler bu bilinç içerisinde faaliyette bulunmalıdırlar (Özgüç, 2005: 3).

2.3. SOSYAL ADALET TEORİSİ

Bu teori zenginlik ve güç gibi toplumsal olguların toplumun üyeleri arasında nasıl ve hangi ilkelere göre dağıtıldığı konusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Sosyal adalet teorisine göre, sadece zengin ve güçlü olanların değil toplumun tüm üyelerinin ihtiyaçlarının dikkate alındığı bir toplum adil bir toplumdur. Bu bağlamda, işletmeler toplumsal malların en uygun şekilde nasıl dağıtılacağı konusunu dikkate almalıdırlar (Özgüç, 2005: 4).

2.4. TEMEL İNSANİ HAKLAR TEORİSİ

Bu teori temel insan hakları ve mülkiyet hakları da dahil olmak üzere hakların anlamı üzerinde odaklanmaktadır. Bu teoriye göre, bir işletmenin ortakları birtakım mülkiyet haklarına sahip olsa da bu hak onlara çalışanların, yerel toplum üyelerinin ve diğer menfaat sahiplerinin temel insani haklarını yok sayma yetkisi vermemektedir (Özgüç, 2005: 4)

3. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMININ GELİŞİMİ

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının tarihi eskilere dayanmaktadır. 1920'li yıllar modern anlamda kurumsal sosyal sorumluluk kavramının doğuşu olarak kabul edilmektedir (Aktan ve Börü, 2007: 22, Ed.). Kurumsal sosyal sorumluluk düşüncesi Berle ve Means (1932) ve Bowen'in (1953) çalışmalarından geliştirilmiştir. Bu düşünce, kurumsal sosyal sorumluluğu ve iş dünyasının topluma hesap verebilirliğini vurgulamaktadır (Norris ve Innes, 2005: 10). Nicholas Ebsersadt'ın 1973 yılında yazılmış bir makalesine göre, kurumsal sosyal sorumluluğun tarihi eski Yunan medeniyetlerine kadar dayanmakta ve tacirler için davranış kurallarının belirlendiği normlar olarak kabul edilmektedir. Ve o tarihlerden bu yana işletmelerin toplumdaki rolleri tartışılmaktadır (Wilson, 2003: 3).

Yönetim anlayışında klasik teorinin eksikliklerinin hissedilmeye başladığı 1930'lu yıllarda insan davranışlarının ön plana çıktığı görülmektedir. İşletme yapısı

içerisinde insanın nasıl davrandığı ve neden o şekilde davrandığı ve yapı ile davranış arasındaki ilişkinin açıklanması, çalışanlara daha insani haklar tanınması kurumsal sosyal sorumluluk kavramına kanuni boyutun eklenmesi anlamına gelmiş ve bu yıllarda işletmeler için kurumsal sosyal sorumluluk kârlı ve verimli olmanın yanı sıra kanunlarda yapılmış olan düzenlemelere de uymak şeklinde gerçekleşmiştir. Bu anlamda kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının işletmelerce benimsenmesi kanuni zorlamalarla gerçekleşmiştir. 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin etkileri ile işletmeler, çalışanlarının önemini ve çalışanlarına karşı sorumluluklarının farkına varmaya başlamıştır (Koçel, 2003: 225-226).

Kurumsal sosyal sorumluluk ilk olarak 1953 yılında H.Bowen'in "İşadamlarının Sosyal Sorumlulukları" (Social Responsibilities of the Businessman) adlı kitabında yer almıştır. Bowen'in bu çalışması "*Karar verme ve güç merkezi konumunda birçok işletmenin olması ve bu işletmelerin faaliyetlerinin insanların yaşamlarına birçok noktada dokunuyor olması*" fikrinden ortaya çıkmıştır (Kaya, 2006: 6). Kitaba göre, işverenler toplumun değer yargılarına uygun sosyal sorumluluk faaliyetleriyle ilgilenmelidirler. Kurumsal sosyal sorumluluk, "*işletmelerin toplum üzerindeki her zararlı etkiyi en aza indireceği veya ortadan kaldıracacağı ve uzun vadeli yararlı faydaları azami seviyeye çıkaracağına taahhüdü*" olarak tanımlanmaktadır (Aktan ve Börü, 2007: 13, Ed.). Kurumsal sosyal sorumluluk dünyanın pek çok yerinde gönüllülük esasında dayanmaktadır. Avrupa Birliği de kurumsal sosyal sorumluluğu gönüllülük esasına dayandırmaktadır. Ancak bu kavramın yasalarda yerini bulması yönünde toplumun ve sivil toplum örgütlerinin baskıları günden güne artmaktadır (Angay, 2006: 6).

İşletmecilerin karar alırken, politikalarını belirlerken ve diğer faaliyetlerinin oluşturulmasında toplumsal değerleri de dikkate alması sosyal sorumlu olmasının bir gereğidir (Kaya, 2006: 6). Buna göre pek çok işletmecinin sosyal sorumluluğu, işletme politikalarının belirlenmesinde, karar alma sürecinde ve faaliyetlerinin yürütülmesinde toplumun amaç ve değeri açısından kabul görecektir şekilde davranması olarak nitelenebilir (Carroll, 1999: 269).

1960'lı yıllarda, çalışanın hakları, çevreye duyarlı üretim, sigortalı çalışma, tüketici hakları gibi kavramlar ele alınmaya başlanmış ve bunlarla ilgili yenilikler

işletme dünyasında yer bulmaya başlamıştır. Sivil toplum örgütlerinin toplum içerisindeki rolü artmaya başlamıştır. 1960'lı yıllarda yaşanan bu değişimler bir takım uygulamaları da beraberinde getirerek sosyal sorumluluk kavramı oluşturmaya başlamıştır. 1970'li yıllarda, işletme sosyal sorumluluğu kavramı ve düşüncesi çerçevesinde tartışmalar oluşmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. 1970'lerin sosyal sorumluluk uygulamaları ortak bilgi sağlama, iş vermede adalet, kârı paylaşma, reklamların ahlaki olması, çevreyi koruma ve faaliyetlerin topluma yapacağı etkileri düşünerek faaliyette bulunma çalışmalarını kapsamaktadır. İlerleyen yıllarda da kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri yerini atıkları azaltma, geri dönüşüm gibi faaliyetleri yerine getirme olarak gerçekleştirilmiştir. Günümüzde ise işletmeler, kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında bir plan dahilinde hareket etmekte ve ayrı stratejiler geliştirmektedirler (Aktan ve Börü, 2007: 25).

Ülkemizde kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin temeli Osmanlı İmparatorluğu'na kadar uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda vakıf kavramı eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi kamu hizmetlerinin temel mekanizmasını oluşturmaktaydı. Örneğin bugün işletme yapılarına bakıldığında pek çok işletme eğitim, sağlık vb. alanlardaki faaliyetlerini yürütmek için vakıflar kurmuşlardır.

Bu nedenle kurumsal sosyal sorumluluk kavramının temellerinin Osmanlı İmparatorluğu'nda geliştirilmiş vakıf sisteminin bir parçası olduğu savunulmaktadır. Sosyal sorumluluk, işletmelerin yaptığı bağışları ve hayırseverlik faaliyetleri ile eşdeğer bir yapıda olduğu algılanmaktadır. Yapılan bağışlar da gizli tutulduğundan yaratılan etkinin değerlendirilmesi kimi zaman mümkün olmamaktadır.

Sosyal sorumluluk kapsamı içerisinde 2000'li yıllarda işletmelerin sosyal sorumluluklarıyla ilgili fikirleri şekillenmiş ve tarihsel süreç içerisinde temel prensiplerin oluşmasına neden olmuştur. Yardımseverlik ve vekillik prensibi kurumsal işletme yapısının temellerini oluşturmaktadır. Yardımseverlik prensibi düşüncesi çok eski bir kavramdır. Toplumun daha varlıklı üyelerinin, daha az gelirli olanlara karşı yardımsever olması fikrine dayanmaktadır. Günümüzde işletmelerin bir kısmı, toplumun sorunlarına yardımseverlik ilkesiyle katkı sağlayarak kurumsal sosyal sorumluluklarını yerine getirmektedirler. Pek çok işletme yöneticisi de, kendisini kamuoyunun çıkarlarına göre hareket eden bir vekil olarak görmektedirler.

Bu düşünceye dayalı olarak kurumsal şirket yapısının temellerinden biri olan vekillik prensibi doğmuştur. İşletme liderleri veya yöneticileri toplum için bir vekil haline gelmektedirler. Karar alırken sosyal sorumluluğa özel önem vermeleri beklenmektedir (Lawrence vd., 2005:47-50).

İşletme sosyal sorumluluğunun temelleri iki prensip etrafında toplanmaktadır. Tablo 1’ de görüldüğü gibi sosyal sorumluluğun temelleri yardımseverlik ve vekillik prensibine dayandırılmaktadır.

Tablo 1. İşletme Sosyal Sorumluluğunun Temelleri

	Yardımseverlik Prensibi	Vekillik Prensibi
Tanım	İşletmeler, ihtiyaç duyan kişi veya gruplara gönüllü yardımlarda bulunmalılar.	İşletmelerin karar ve politikalarında tüm etkilenenlerin beklentileri işletmeler tarafından bir kamuoyu vekili gibi göz önüne alınmalıdır.
Modern Biçimi	- İşletme yardımseverliği, - Sosyal refahı destekleyen gönüllü faaliyetler,	-İşletmelerin ve toplumun karşılıklı dayanışmasını kabul etme, -Toplumdaki çok çeşitli grupların çıkarları ve beklentileri arasında denge kurma.
Örnekler	-İşletmelerin kurduğu gönüllü yardım kuruluşları, -Sosyal sorunların çözümü için özel çözümler başlatma, -Çeşitli muhtaç grupları ile sosyal ortaklıklar oluşturma	-Kısa dönemli maksimum karlılık yerine uzun dönemli optimal karlılığı hedefleme, -Bilinçli ve bilgili kişisel çıkarlara yönelik davranış.

Kaynak: Dalyan ve Gökbel, 2005: 11.

İki temel felsefenin etrafında oluşan kurumsal sosyal sorumluluk kavramının gelişmesine etki eden üç kavram geliştirilmiştir. İlk olarak sosyal sorumluluk kavramı, daha sonra bu kavramı tamamen kapsamasa bile işletme sosyal duyarlılığı kavramı ve son olarak da işletme sosyal dürüstlüğü kavramı ortaya çıkmıştır (Kıldokum, 2002: 43).

3.1. İŞLETME SOSYAL SORUMLULUĞU

İşletme sosyal sorumluluğu teorisinin temelinde yukarıda açıklanan yardımseverlik ve vekillik prensibi ilkeleri yer almaktadır. Sosyal sorumluluk prensibi altı temel kurala dayanmaktadır (Kıldokum, 2002: 45).

- Güç sorumluluğa yol açmaktadır; işletmeler özellikle büyük ölçekli işletmeler toplumdaki pek çok kişinin ekonomik açıdan geçimini etkilediğinden, bu

özelliğindeki işletmelerin yöneticileri ellerindeki güç ile bağlantılı olarak sorumluluk yüklenmektedir. Bu nedenle yöneticiler ellerinde olan güç ve yetkilerini, her zaman güç ve sorumluluğu dengede tutacak şekilde duyarlı olarak kullanma yükümlülüğü altındadırlar,

-Sorumluluğu gönüllü olarak benimsemek devletin müdahalesi ve düzenlemesinden daha iyidir,

- Sosyal açıdan sorumlu işletmeler kârlılığa uzun dönemli olarak bakmalıdır,

-Gönüllü sosyal sorumluluk, toplumdaki diğer gurupların akla uygun olan gereksinimlerini ve haklarını korumayı kapsar,

-İşletme sosyal sorumluluğu, hukuka ve piyasa ilişkilerine ilişkin kurallara saygılı olmayı gerektirir,

-Tüm işletmelerin sosyal sorumluluğa uygun duruşu benimsemeleri, ekonomik, sosyal ve politik istikrarın daha fazla olması ve böylece özel sektör girişimine yönelik toplumsal eleştirinin düşük dozda kalmasına yol açacaktır.

İşletmelerin ilişkili oldukları bir çok sosyal sorumluluk alanları vardır. Bunlar işletmenin sosyal sorumluluk kapsamlarını oluşturmakta olup aşağıdaki gibi özetlenebilir: (Eren, 2000:103-107)

- İşletmenin ve onun yöneticilerinin hissedarlara veya sermaye sahiplerine karşı olan yükümlülükleri,

- Yakın çevreye istihdam olanaklarının temini,

- İşe almada cinsiyete, ırka ve sosyal sınıflara bakmaksızın herkese eşit davranılması,

- Çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevrenin yaşanabilecek bir ortam olarak korunması.

3.2. İŞLETME SOSYAL DUYARLILIĞI

İşletme sosyal duyarlılığı uygulamada genel olarak önceki işletme sosyal sorumluluğu görüşüne göre pratik, yaratıcı daha fazla harekete ve sonuca dayalı niyet

ve şekil olarak yönetsel bir görünüme sahiptir. Sosyal açıdan duyarlı işletmelerin yöneticileri sosyal sorunlara analitik bir yaklaşım getirmişler ve ortaya çıkabilecek sosyal talepleri öngörmede örgütlerine yardımcı olabilecek tahmin tekniklerine önem verdikleri görülmektedir. Sosyal olayların etkisi büyüdükçe, yöneticilerin olaylara karşı verdikleri tepki hızlanmış ve olaylar öncesinde harekete geçebilme kabiliyetini artırmıştır. Bu şekilde değerlendirilen sosyal duyarlılığa işletme sosyal sorumluluğu açısından bakıldığında iki türlü fark ortaya çıkmaktadır. “Birinci fark, sosyal duyarlılık kavramının, tartışmasız bir biçimde işletmenin, içinde faaliyet gösterdiği topluma karşı bir sorumluluğu olduğunu ve toplumsal isteklere cevap vermesi gerektiğini kabul etmesidir. İkinci önemli fark, birinci farkın bir devamı olarak, işletmenin toplumsal isteklere her an cevap verebilecek bir organizasyon ve yönetim yapısına sahip olmasını öngörmesidir.” (Kıldokum, 2002: 50-51).

3.3. İŞLETME SOSYAL DÜRÜSTLÜĞÜ

İşletme sosyal dürüstlüğü kavramı temelinde işletmenin sosyal değerlere bağlı olduğu ve bu durum dikkate alınmadan anlaşılmasının mümkün olmadığı bir sisteme dayanmaktadır. Sosyal dürüstlük, işletmenin mevcut ekonomik faydayı temel alan değer yapısına, insan hakları ve sosyal örgüt yapısına sahip olmayan kesimin haklarını gözeten sosyal adalet gibi değerleri göz önünde bulundurmaya önermektedir. Bununla birlikte işletme sosyal sorumluluğu kavramının, soyut ve bireysel bir olgu olmaktan çıkarak somut, kurumsal, toplumsal talepleri dikkate alan sosyal duyarlılık kavramına yaklaştığı ve sorunun doğrudan ele alınarak yönetimin esas alındığı bir evreye doğru gelişme gösterdiği görülmektedir (Kıldokum, 2002: 52-54)

4. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN SINIFLANDIRILMASI

İşletmelerin kâr elde etmek kadar topluma karşı da belli başlı sorumlulukları olduğu daha önceki kısımlarda değinilmiştir. İşletmeler de sahip oldukları kişilikleri gereği toplumun yararlandığı bazı hizmetlerden yararlanmaktadır. Örneğin güvenlik,

sağlık gibi devletin sunmuş olduğu hizmetlerden işletmeler de faydalanabilmektedirler. İşletmelerin bu hizmetler karşılığında devlete gerekli vergi yükümlülükleri doğmaktadır. Bu yüzden yararlanmış oldukları bir takım kamu hizmetlerine karşılık bazı sorumlulukları yerine getirmeleri gerekir (Kaya: 2006:9). Bu öğelerle ilişkili tam bir açıklık olmamakla birlikte literatürde iki farklı yaklaşım oluşmuştur. Birinci yaklaşıma göre sorumluluk alanları temel, örgütsel ve toplumsal sorumluluk alanları şeklinde gruplanırken (Türer, 1994: 26-28); ikinci yaklaşımda aynı alanlar 4 farklı gruba ayrılmıştır. Ekonomik, yasal, ahlaki ve gönüllü sorumluluk alanları kurumsal sosyal sorumluluk piramidini oluşturan öğeleri oluşturmaktadır (Carroll, 1991: 4).

Birinci yaklaşımın öngördüğü kurumsal sosyal sorumluluk alanlarından; temel sorumluluk, işletmelerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yerine getirmek zorunda oldukları işlevlerden kaynaklanan sorumluluğu ifade etmektedir. Örgütsel sosyal sorumluluk, işletmelerin özellikle kurum kimliğiyle çalışanlarına, müşterilerine ve rakiplerine karşı yerine getirmek zorunda oldukları işlevlerden doğan sorumluluğu ifade etmektedir. Örgütsel sosyal sorumluluk alanlarının başında iş ahlakı ve etik konuları başta gelmektedir. İşletmelerin ahlaki unsurlarında aksaklıkların oluşması sadece iş hayatını değil bireyler arası ilişkileri ve ekonomik ilişkileri de olumsuz yönde etkileyecektir. Bu nedenle örgütsel sorumluluk temel sorumluluk kadar önem arz eden ama temel sorumluluğun önüne geçmemesi gereken bir sorumluluk alanıdır. Toplumsal sorumluluk, işletmelerin karar alma aşamasında toplumun üzerindeki etkiyi de dikkate alarak karar almalarını ifade eder. Toplumsal sorumluluğun esası, toplum üzerindeki olumsuz etkinin en aza indirilmesi, olumlu etkinin ise en yükseğe çıkarılması temeline dayanmaktadır (Kaya, 2006: 9-10).

Kurumsal sosyal sorumluluk alanının kapsamına yönelik ikinci yaklaşımın benimsediği sorumluluk alanları ise şöyledir; (Carroll, 1991: 4-6)

- Ekonomik sorumluluk: Toplumun gereksinim duyduğu mal ve hizmetleri üretirken kaynakların verimli bir şekilde kullanılması ve üretilenlerin kârlı bir şekilde satılmasıdır. Verimli olmak, kâr elde etmek ve işlemenin sürekliliğini sağlamak işletmelerin ekonomik sorumluluğudur.

- Yasal sorumluluk: İşletmenin faaliyetlerini yasalar çerçevesinde sürdürmesidir. Toplum işletmelerin faaliyetlerinden kâr sağlamalarını kabul ederken, bu amacı koşulsuz olarak onaylamamaktadır. Ekonomik faaliyetlerini sürdürürken, işletmelerin belli yasal ve denetim kısıtlarını da göz ardı edemeyeceklerine değinmektedir. İşletmelerin ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirirken uyması gereken ilke ve değerler yasa koyucular tarafından oluşturulmuş olmaktadır. Sosyal sorumluluk piramidinde, ekonomik sorumluluklardan sonra yasal sorumlulukların yer alması yasal sorumluluk ile ekonomik sorumluluğun birbirine bağlı olduğunu göstermektedir (Ay, 2003: 38).

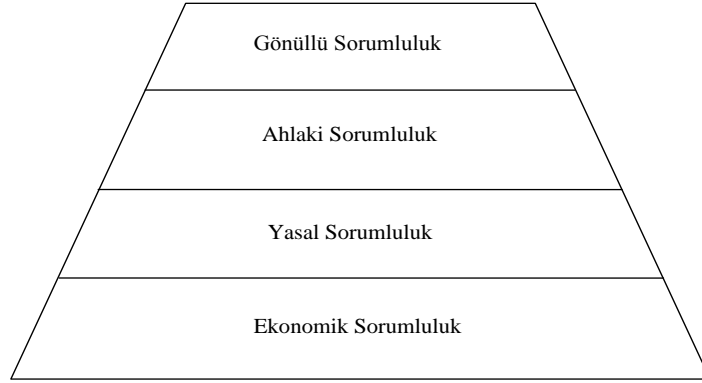
- Ahlaki (etik) sorumluluk: İşletmelerin yasalara uymanın ötesinde toplumsal norm ve beklentilere, uluslararası platformda kabul edilmiş etik değerlere uyumlu davranmasıdır.

- Gönüllü (sosyal) sorumluluk: İşletmelerin içinde bulunduğu toplumdaki sorunların çözümü için gönüllü katkıda bulunmaları sosyal sorumluluğun gereğidir.

Kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili ABD, Georgia Üniversitesi, Terry College of Business'te yönetim profesörü olan Archie B. Carroll'un ünlü Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi Teorisi'ne göre kurumsal sosyal sorumluluğun dört temel sorumluluk alanı mevcuttur (Angay, 2006: 7). Şekil 1'de bu sosyal sorumluluk alanlarının nasıl bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Dağılıma göre, ekonomik sorumluluk, sosyal sorumluluğun temelini oluşturmaktadır. Diğer tüm sorumluluk alanları ekonomik sorumluluğun üzerine inşa edilmiştir. Ancak piramitten her sorumluluğun belli sırada uygulanması gerektiği anlaşılmamalıdır. İşletmeler ekonomik sorumluluk temel olmak şartıyla, hem yasal hem ahlaki ve hem de gönüllü sorumluluk anlayışıyla faaliyetlerini sürdürmelidirler (Kaya, 2006: 13).

Şekil 1'e bakıldığında kurumsal sosyal sorumluluk piramidinin basamakları görülmektedir.

Şekil 1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

Kaynak: Kaya, 2006: 13.

Kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili çalışmalar, işletmelerin kâr elde etmek için mal ve hizmet üretiminin ötesinde sorumlulukları olduğunu ve sadece hisse sahiplerine karşı değil, sosyal paydaşlar kavramıyla ifade edildiği gibi çok daha geniş bir gruba karşı sosyal sorumlulukları olduğunu vurgulamaktadır (Nemli, 2004: 67).

Her ne kadar gerek sosyal sorumluluklar gerekse çevreye yönelik sorumluluklar hukuki düzenlemelere geniş ölçüde tabi tutuluyor görünse de sosyal sorumluluk kapsamı ile ilgili incelemelerde sorumluluklar genellikle ekonomik, ahlaki, isteğe bağlı ve hukuki faaliyetler olarak sınıflandırılmaktadır (Carroll, 1999: 268).

Kurumsal sosyal sorumluluk, aslında bir sosyal anlaşma ve uzlaşma girişimini ifade ederek; “bir işletmenin ekonomik ve yasal koşullara, iş ahlakına, işletme içi ve çevresindeki kişi ve kurumların beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi ve politikası gütmesine” yönelik eylemleri kapsamaktadır (Eren, 1997: 101).

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının öğelerinin içeriği şematik olarak Tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Öğeleri

I. Ekonomik Sorumluluk Gereği; - Hisse başına kârı maksimize edecek şekilde faaliyet yapmak önemlidir.	III. Ahlaki Sorumluluk Gereği; - Daha çok sosyal ve ahlaki normların beklentilerini karşılayacak faaliyet yapmak önemlidir.
- Mümkün olduğunca kârlı faaliyette bulunulacağına dair taahhütler vermek önemlidir.	- Toplum tarafından benimsenmiş yavaş yavaş şekillenen veya yeni ahlaki normlara uymak önemlidir.
- Güçlü rekabet durumunu korumak önemlidir.	- Şirket hedeflerine ulaşmak için ahlaki normlardan ödün vermemek önemlidir.
- Sürekli olarak kâr eden işletme olmak önemlidir.	- Şirket dürüstlüğüne ve ahlaki davranışın, yasalara ve diğer düzenlemelere uymaktan daha fazla anlam içerdiğinin bilincinde olmak önemlidir.
II. Yasal Sorumluluk Gereği; - Devletin ve kanunların beklediği şekilde faaliyet yapmak önemlidir.	IV. Gönüllü Sorumluluk Gereği; - Toplumun hayırseverlik beklentileriyle uyumlu faaliyette bulunmak önemlidir.
-Başarılı işletme olmak için yasal yükümlülüklerini yerine getirmek önemlidir.	- İşletmelerin yönetici ve çalışanlarıyla, içinde faaliyette bulunduğu yerel topluluklarca icra edilen gönüllü ve hayırseverliğe yönelik faaliyetlere katılmaları önemlidir. - Özel ve kamuya ait eğitim kurumlarına yardım etmek önemlidir.

Kaynak: Kaya, 2006: 12.

5. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK İLKELERİ

Kurumsal sosyal sorumluluk yukarıdaki kısımda anlatıldığı gibi bazı temel öğeler üzerine inşa edilmiştir. Bu öğelerin taşınması gereken bazı ilkeler söz konusudur. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramına önem veren işletmelerin uymak zorunda oldukları bu ilkeler şu şekildedir: (Argüden, 2002: 13-14)

- *Toplum çıkarlarını kendi çıkarlarının önünde tutmak*; İşletmelerin sadece kendisi için değil, yakın çevresi ve hatta kendisinin o pozisyona gelmesine katkıda bulunanlara da özel çıkar sağlanmaması demektir. Örneğin, Enron şirketinin yöneticilerinin şirket faaliyet raporlarında belirtilmeyen ortaklıklarla şirketten özel imkanlar sağlamış olmaları, bu ilkenin açıkça yerine getirilmediğini göstermektedir. Bu durum Enron şirketinin kısa bir sürede hisse değerlerinin düşmesine ve iflasına neden olmuştur.

- *Tarafsızlık*; işletmenin ilgi grupları arasında fark gözetmeksizin kaynakların adil değerlendirilmesidir. Bu süreçte, ilgi gruplarının çıkarlarını gözetmek ve çıkar çatışmalarını önlemek amaçlanmaktadır (Özkoç vd. , 2005: 139).

- *Hesap verebilirlik*; yöneticilerin yarattıkları değer ve aldıkları kararların sorumluluğunu üstlenmeleri ve ödüllendirilmelerinin de buna bağlı olması amacını taşımaktadır. Etkin kurumsal sosyal sorumluluk bilincine sahip şirketlerin en üst düzey yönetiminin bu konuda liderlik göstermesi, kendisi için bu kavramı ve ilgi gruplarını net olarak tanımlaması, bu konudaki faaliyetlerini sonuç odaklı olarak yürütmesi ve yapılanlar hakkında hesap vermesi gerekmektedir (Özkoç vd. , 2005: 138).

- *Şeffaflık*; kredilerin yatırımcılarca kullanımı, kredi kullananların kredibilitesi, hükümetlerin kamu hizmetlerini sunumu (eğitim, sağlık, para, maliye politikaları) ve uluslararası kuruluşların faaliyetleri hakkında doğru, eş zamanlı, güvenilir ekonomik, sosyal ve politik bilginin akışının sağlanmasıdır (Vishwanath ve Kaufmann, 1999: 2). Şeffaflık kavramı olarak, işletmelerin finansal performansı, yönetimi ve hissedarlık yapısı hakkında yeterli, doğru, kıyaslanabilir bilginin zamanlı bir şekilde açıklanması olarak tanımlanabilir (TÜSİAD, 2002: 30). Kamunun zamanında aydınlatılması, açıklanan bilgilerin eksiksiz, güvenilir, anlaşılabilir ve yorumlanabilir olması, açıklanan bilgilere kolay ve mümkün olan en düşük maliyetle erişimin sağlanması son derece önemlidir. Şeffaflık ilkesi kapsamında kamuoyuna açıklanacak bilgilerin aşağıdaki özellikleri taşıması gerekmektedir: (Aktan, 2005: 16)

- Bilgi açık ve anlaşılır olmalıdır,
- Açıklanan bilgi doğru olmalıdır,
- Bilginin tam bir tarafsızlık içerisinde sunulması ve bu bilgileri kullanacakları yanıltmaması gerekir,
- Bilgi eksiksiz sunulmalıdır,
- Bilgi kullanıcılar tarafından analizler yapmaya imkan sağlamalıdır,
- Bilgi, düşük bir maliyetle sunulmalıdır,
- Bilgiye zamanında erişim imkânları kolay olmalıdır.

- *Açıklık ve dürüstlük*; kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ve ilgi grupları her işletme için daha detaylı olarak tanımlanmalıdır. Bu kapsamda, işletmeler kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili sorumluluklarını yerine getirirken, gerek üretim ve ticari faaliyetlerinde, gerekse meslek örgütlerinde izledikleri ilkeleri ve hedefleri açıkça ortaya koymalıdır.

- *Kurumsal sosyal sorumluluk ilkelerine uygun davranmak*; yukarıdaki ilkelere uyan, alçak gönüllü liderler, hem üstlendikleri görevleri başarıyla sürdürmekte hem de kendilerinden sonra gelenler için iyi birer örnek oluşturmaktadır (Özkol vd, 2005: 139-140).

6. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ve PAYDAŞ KAVRAMI

Kurumsal sosyal sorumluluğun gelişiminde paydaş kavramı büyük yer tutmaktadır. İşletmelerin paydaşları vardır ve paydaşlar işletmenin karar ve faaliyetlerinden olumlu veya olumsuz etkilenen birey ve grupları ifade etmektedir (Ay, 2003: 25). Kurumsal sosyal sorumluluk kavramını anlayabilmek için paydaş teorisini iyi anlamak gerekmektedir.

İşletmeler toplumu oluşturan birçok farklı kesimle ilişki içerisindedirler. İşletmelerin başarı göstergeleri, bu ilişkilerin iyi yönetilmesine bağlıdır. Akademik çalışmalarda bu konunun tanımlanmasına paydaş teorisi denilmektedir. Paydaş kavramı şu şekilde tanımlanabilir: Toplumda işletmenin ilişkide olduğu, işletmenin faaliyetlerinden etkilenen ve faaliyetleriyle işletmeyi etkileyen tüm toplumsal taraflardır (Aktan ve Börü, 2007: 14).

Paydaş kavramı yerine hissedar kavramı da kullanılabilir. Hissedarlar, işletmenin kararlarında söz hakkı olan, işletmenin faaliyetleri sonucu yarattığı değer ve faydadan hak sahibi olanları ifade etmektedir. Hissedarlar gibi işletme paydaşlarının da işletme yönetiminden bazı taleplerini yerine getirmelerini isteme hakları vardır. Ancak paydaşların ne türden hakları olduğunu belirlemek zordur. Paydaşların haklarını talep etmeleri, hissedarların haklarını talep etmelerinden farksızdır. İşletmeler paydaşlardan gelen taleplere yönelik bir tavır sergilemek,

uygun olmayan talepleri çözmek veya önerilerde bulunmak zorundadır (Ay, 2003: 26).

Paydaş kavramının ilk kullanımı 1960'lı yıllarda Stanford Araştırma Enstitüsü'nün (SRI) çalışmalarında gerçekleşmiştir. Daha sonra Igor Ansoff ve Robert Steward'ın yapmış oldukları çalışmalarla gelişmiştir. Enstitü'ye göre yöneticilerin paydaşların desteklediği amaçları gerçekleştirmek için çalışanların, müşterilerin, tedarikçilerin, kredi verenlerin, toplumun ve hissedarların kaygılarını anlamaya ihtiyaç duyduklarını ileri sürmektedir. Bu destek uzun vadeli başarı için gereklidir. Bundan dolayı, aktif bir şekilde işletme yönetimi için tüm paydaşlar ile olan ilişkileri dikkatle araştırmak gerekmektedir (Freeman ve McVea, 2001: 4-5).

Buradan hareketle paydaş teorisi ilk olarak 1984 yılında Freeman'ın stratejik yönetim kitabında ele alınmıştır. Freeman paydaş kavramını, organizasyonel amaçların başarılmasını etkileyen veya başarısından etkilenen bir grup veya kişi olarak tanımlamaktadır (Freeman, 1984: 25). Freeman'ın paydaş analizi ile ilgili dönüm noktası niteliğindeki kitabı, dış paydaşlar ile işletme fonksiyonları arasındaki bağlantıların kurulmasında bir araç niteliğindedir (Wood, 1991: 704).

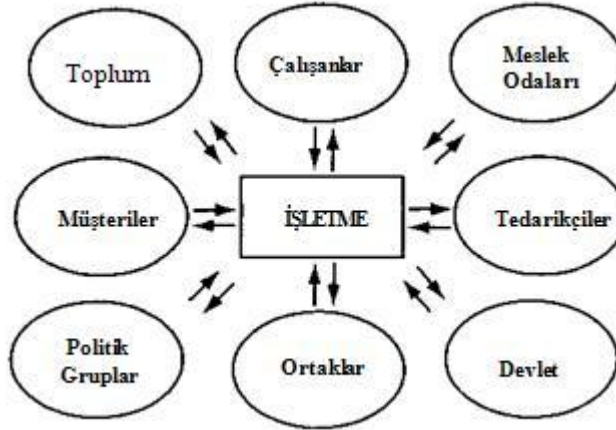
Dar anlamda paydaş, işletmenin yaşamsallığını ve başarısını doğrudan etkileyen grupları ifade etmektedir. İşletmenin hissedarları, çalışanları ve sahipleri bu noktada esas paydaşlarıdır. Geniş kapsamlı paydaş kavramı, işletme faaliyetlerini etkileyen veya işletme faaliyetlerinden etkilenen kişi ve grupları ifade etmektedir. Bu anlamda işletmenin müşterileri, tedarikçi işletmeler, yerel toplum ve işletme sahipleri bu kapsamda tanımlanmış paydaşlardır (Ay, 2003:26).

Paydaş kavramı, işletmenin sınırlarını, sorumluluklarını ve yönetim biçimini yeniden şekillendirmesine yol açmaktadır. Mevcut iş çevresinde işletmenin ayakta kalabilmesinde ve başarısında etkili olan tüm birey ve/veya grupların işletme üzerinde çeşitli şekillerde payı vardır. Bu pay, işletmenin sorumluluklarını belirlemesine ve sınırlarını yeniden çizmesine imkan sağlamaktadır. Bu nedenle paydaş yönetimi, işletmeler tarafından son dönemlerde hassasiyetle üzerinde durulan bir konu olmanın yanı sıra varlığını sürdürebilmenin önemli bir anahtarı olarak görülmektedir. Bu nedenle paydaş yönetimi, işletmenin faaliyetlerini

gerçekleştirirken ilgili tüm paydaşların beklenti ve ihtiyaçlarını dikkate almayı da vurgulamaktadır (Özalp vd., 2008: 70).

Paydaş teorisinin iyi anlaşılabilmesi için işletmenin iç ve dış çevresini oluşturan menfaat sahiplerinin iyi anlaşılması gerekmektedir. İşletmenin iç çevresi denildiğinde, bundan işletmenin sahip ve yöneticilerinin, çalışanlarının, işletme kültürünün analiz edilmesi anlaşılır. Dış çevre ise, işletmenin kendi iç çevresi ve faaliyet çevresi¹ dışında kalan alanı kapsamaktadır. İşletmenin dış çevresine örnek olarak da makro ekonomik ortam, uluslararası çevre, kültürel çevre, teknolojik çevre verilebilir (Aktan ve Börü, 2007: 14-15). Paydaş modeli aşağıdaki Şekil 2 üzerinde gösterilmektedir. Paydaş modeli, işletmenin faaliyetlerini gerçekleştirirken ilgili tüm paydaşların beklenti ve ihtiyaçlarını dikkate almayı amaçlamaktadır.

Şekil 2. İşletmelerde Paydaş Modeli

Kaynak: Donaldson ve Preston, 1995: 69.

İşletmenin çalışanları ve ortakları iç paydaşları oluştururken, politik gruplar, devlet, müşteriler, tedarikçiler, toplum ve meslek odaları dış paydaşları oluşturmaktadır.

Kurumsal sosyal sorumluluk, kavram olarak işletmenin hem iç, hem de dış paydaşlarına karşı sorumluluğu ifade etmektedir. Bu sorumluluk alanları şu şekilde sınıflandırılabilir; (Aktan ve Börü, 2007: 15)

¹ Faaliyet çevresi, işletmenin faaliyette bulunduğu sektörde ilişkide bulunduğu kişi ve kurumları; müşterileri, tedarikçileri, rakip firmaları vb. faktörlerin analizini kapsamaktadır.

- Çalışanlara karşı sorumluluk,
- Müşterilere (tüketicilere) yönelik sorumluluk,
- Hissedarlara yönelik sorumluluk,
- Doğaya ve çevreye karşı sorumluluk,
- Devlete karşı sorumluluk,
- Tedarikçilere karşı sorumluluk,
- Rakiplere yönelik sorumluluk,
- Topluma karşı sorumluluk.

Bu sınıflandırmada çalışanlara, hissedarlara ve yöneticilere karşı sorumluluk işletme için paydaşlarına karşı sorumluluğu içermektedir. Rakiplere, müşterilere, tedarikçilere, çevreye, topluma ve hükümete karşı sorumluluk ise işletme dışı paydaşlara karşı sorumluluğu içermektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk işletmenin iç ve dış paydaşları arasında denge görevini yerine getirmektedir. Her iki tarafında isteklerini, beklentileri karşılayacak şekilde dengelemeye çalışır.

Paydaş kavramı 1960'lı yıllarda ortaya çıkmış ve 1980'li yıllarda gelişme göstermiştir. Geçen yirmi yıllık süreç içerisinde dört farklı yönetim araştırmasıyla paydaş kavramının unsurları ortaya çıkmıştır. Bu dört farklı araştırma; şirket planlaması, sistem teorisi, işletmenin sosyal sorumluluğu ve organizasyon teorisidir (Freeman ve McVea, 2001: 5).

İşletmeler paydaşlarının beklentilerine çeşitli yollarla cevap vermektedirler. Günümüzde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının, işletmelere; sosyal kimlik oluşturma, rekabet üstünlüğü elde etme, şirket bağlılığı yaratma, itibar sağlama ve markalaşma gibi her alanda fayda sağladığı görülmektedir (Aktan ve Börü, 2007: 29).

7. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN TEMEL YAKLAŞIMLARI

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramına temel teşkil eden üç tane yaklaşım söz konudur. Bu yaklaşımlar paydaşlar teorisi, sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal yönetimidir. Kurumsal sosyal sorumluluğa temel teşkil eden yaklaşımlar aşağıda verilen alt başlıklar altında ayrıntılı olarak açıklanmıştır:

7.1. SOSYAL PAYDAŞLAR TEORİSİ

Sosyal paydaşlar teorisinin temelleri, 1984 yılında R. E. Freeman tarafından yayınlanan “Stratejik Yönetim: Sosyal Paydaşlar Yaklaşımı” adlı kitabında oluşturulmuştur (Freeman, 1984: 8). Freeman bu kitabında sosyal paydaşı, “işletmenin, kararları, amaçları, faaliyetleri, uygulamaları ve politikalarını etkileyebilen ve bunlardan etkilenebilecek olan birey ve gruplar” şeklinde tanımlamıştır. Sosyal paydaşlar teorisine göre, işletme aralarında pay sahiplerinin de bulunduğu tüm paydaşlar tarafından kurulmuş ortak bir girişimdir (Nemli, 2004: 65).

İşletmelerin kararlarını ve faaliyetlerini etkileyebilen ve bu karar ve faaliyetlerden etkilenen tüm gruplar işletmenin menfaat sahipleri ya da diğer bir ifade ile sosyal paydaşlarıdır (Angay, 2006: 9).

Bu sosyal paydaşlar, tüketiciler, tedarikçiler, devlet, rakipler, çalışanlar, hissedarlar ve genel anlamda toplum olarak ifade edilebilir. Bununla birlikte sosyal paydaş tanımının hangi grupları kapsadığı konusunda literatürde çeşitli görüşler söz konusudur. İşletmenin paydaşlarının sadece faaliyetlerinden etkilenen gruplarla sınırlı kalamayacağı, üretim faaliyetlerinin yol açtığı iklim değişikliği, ozon tabakasının delinmesi vb. küresel sonuçlardan bütün insanlığın etkilendiği, dolayısıyla bütün insanlığın sosyal paydaş olduğunu ileri süren görüşler de vardır (Wilson, 2003: 2).

Paydaş yaklaşımı, paydaş haklarını koruyan, onlara saygı gösteren, şirketin tüm çıkar sahiplerinin çıkarlarını gözeten, paydaş ve hissedarlarla güvene dayalı bir ilişki oluşturan ahlaki bir yükümlülüktür (Tuzcu, 2004: 59).

Sosyal paydaşlar teorisinin kurumsal sürdürülebilirlik alanına katkısı, işletmelerin neden sürdürülebilir kalkınma için çaba harcamaları gerektiğinin daha anlaşılır hale getirmesidir. Sürdürülebilir kalkınmanın pek çok sosyal paydaş grubu için ortak bir amaç haline gelmesi, işletmelerin bu yöndeki çabalarını motive etmektedir (Nemli, 2004: 66).

Söz konusu sosyal paydaşlar teorisi şirketlerin sadece kısa dönemde kârlılık amacıyla hareket etmesini eleştirerek, özellikle uzun dönemli ve sürdürülebilir büyümeyi teşvik etmektedir. Bunu hayata geçirebilmek için şirketlerin sadece yatırımcılarına değil, tüm sosyal paydaşlarına karşı sorumluluk duygusuyla hareket etmesi gerekmektedir. Bu noktadan bakıldığında, kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, şirketlerin pay sahipleri de dahil olmak üzere tüm sosyal paydaşlarına karşı sorumlu olduğunu ve faaliyetlerinde bunu dikkate alarak hareket etmeleri gerektiğini ifade etmektedir (Göçenoğlu ve Girgin, 2005: 75).

7.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik kalkınmanın çevreye zarar vermeden sağlanması gerektiğine dikkat çeken bir kavramdır. Bu kavramın temelleri 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun hazırladığı Ortak Geleceğimiz Raporu'nda atılmıştır.

Sürdürülebilirliğin tanımı her kaynakta çeşitlilik göstermektedir. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun yaptığı en yalın tanıma göre sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesidir (Willums, 1998: 174). Bu tanımla, doğal kaynaklar verimli kullanılarak, atıklar azaltılarak, kaynakların tekrar kullanımı sağlanarak gelecek nesillerin ihtiyaçlarına cevap verilecek ve çevrenin sürekli şekilde korunması sağlanmış olacaktır. 1970'lerden bu yana ekolojik dengenin bozulması ve çevrenin kirletilmesi sorunu gündeme gelmeye başlamıştır. Çevre konusunun uluslararası düzeyde önem kazanmasıyla birlikte çeşitli uluslararası kurumsal ve yasal düzenlemelerin yoğunlaşması gündeme sürdürülebilir kalkınma kavramını getirmiştir. Çevreyi koruma ve geliştirme ön plana çıkmış bu da uluslararası dayanışmayı gündeme getirmiştir (Karacan, 2007: 644-645).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından yayımlanan “Ortak Geleceğimiz” adlı kitapla birlikte yaygınlaşmıştır. Yayımlanan kitaba göre sürdürülebilir kalkınma, kaynakların tüketiminin, yatırımların yönünün, teknolojik gelişmenin ve kurumsal değişimin bir uyum içinde gerçekleştiği ve insan ihtiyaçlarının ve isteklerinin şu an ve gelecekte karşılanabilme potansiyelinin yükseltildiği değişim süreci olarak ifade edilmiştir (Özgüç, 2005: 7).

Sürdürülebilirlik üzerine yapılan tartışmalar, sermaye türleri arasındaki ikame olanağı ve çevresel etkilerin geri döndürülebilirlik derecesi, amaca yönelik olarak konulan hedefler ve çevresel maliyetlerin kuşaklar arasında ve bir kuşak içindeki dağılımında eşitlik boyutları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu boyutlara getirilen farklı yaklaşımlar sürdürülebilirlik kavramına da farklı anlamların yüklenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle sermaye üç farklı biçimde sınıflanmaktadır: Doğal sermaye, üretim sermayesi ve insani sermaye. Sürdürülebilir kalkınma açısından bakıldığında, bu farklı sermaye çeşitlerinin birbirlerini işlevleri bakımından ne derece ikame edebileceklerine ve çevre maliyetlerine hangi ölçüde geri döndürülebileceğine ilişkindir. Üretim sermayesi ile doğal sermayenin teknik olarak birbirlerini ikame edip edemeyecekleri, başka bir deyişle, birbirlerinin sadece tamamlayıcısı mı olacaklarına ilişkin farklı tezler vardır. Tam ikame durumunda, sonlu doğal kaynakların olduğu bir ekonomide, kuramsal olarak, tüketimin hiç azalmadan sonsuza kadar sürdürülebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla, bir ormanın yok olmasının çevresel maliyeti, ekonomik anlamda eşdeğer bir yatırım yaparak giderilebilir. Ancak bazı çevre maliyetlerinin geri döndürülemeyeceği varsayımından yola çıkanlar ise, üretim sermayesinin doğal sermayeyi ancak sınırlı olarak ikame edebileceğini savunmaktadır (Sürdürülebilir Kalkınma Türkiye Ulusal Raporu, 2002: 3-4).

Sürdürülebilir kalkınma sadece çevre korumanın ön plana çıktığı bir kalkınma anlayışını ifade etmemekte, kalkınmaya ilişkin bütün ekonomik, finansal, ticari ve endüstriyel politikaların, büyümeyi, ekonomik, sosyal, çevresel açılardan sürdürülebilir kılmak amacıyla uyumlaştırıldığı bir süreç olmaktadır. Ekonomik büyüme ve gelişmeyi yönlendirebilmek için ekonomik ve ekolojik prensipleri içine alan sürdürülebilir kalkınma olgusu, doğal kaynakların, sermayenin aşırı

tüketiminden kaynaklanan çevresel bozulmalar dikkate alındığında daha iyi anlaşılmaktadır (Çetin, 2006: 2).

Sürdürülebilir kalkınma kurumsal sosyal sorumluluğun gelişimine iki açıdan katkıda bulunmuştur: İlk olarak şirketlerin çevresel, sosyal ve ekonomik alanların hangisine yoğunlaşması gerektiğini belirlemiştir. İkinci olarak da şirketler, hükümetler ve sivil toplum için ekolojik, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik gibi ortak bir hedef ortaya koymuştur (Özgüç, 2005: 8).

Sürdürülebilirlik endeksi (Environmental Sustainability Index-ESI) 142 dünya ülkesi için geliştirilen ve çevresel sürdürülebilirlik alanındaki ilerlemeyi ölçmeyi hedefleyen bir araçtır. Dünya Ekonomik Forumu'nun geleceğin küresel liderleri çevre çalışma grubu Columbia Üniversitesi Yerbilim Bilgi Merkezi ve Yale Üniversitesi Çevre Hukuku ve Politikası Merkezinin ortak çalışmaları ile hazırlanmaktadır. Ölçümlerde başlıca parametreler; çevre sistemleri, çevre sorunları, insanların çevresel risklerden korunması, çevresel risklere karşı toplumsal ve kurumsal mücadele kapasitesi ve küresel ortak problemlerde ülkenin söz sahipliği gibi unsurlardan oluşmaktadır (Karacan, 2007: 649). Tablo 3'te ülkemizin çevresel sürdürülebilirlik endeksindeki yerinin yıllar itibarıyla değişimi görülmektedir.

Tablo 3. Çevresel Sürdürülebilirlik Endeksi

	2001	2002	2005	2006	2008
Finlandiya		1. Sırada	1. Sırada	3. Sırada	4. Sırada
Norveç		2. Sırada	2. Sırada	18. Sırada	3. Sırada
İsveç		3. Sırada	4. Sırada	2. Sırada	2. Sırada
Kanada		4. Sırada	6. Sırada	8. Sırada	12. Sırada
İsviçre		5. Sırada	7. Sırada	16. Sırada	1. Sırada
ABD		45. Sırada	45. Sırada	28. Sırada	39. Sırada
Türkiye	70. Sırada	62. Sırada	91. Sırada	49. Sırada	72. Sırada
İngiltere		91. Sırada	65. Sırada	5. Sırada	14. Sırada

Kaynak: Jha, R. ve Murthy, B., 2003: 25-26; Environmental Performance Index – Rankings & Scores, 2008

7.3. KURUMSAL YÖNETİM

İlk defa 1960 yılında Richard Ells tarafından işletme içi politik yapı ve fonksiyonuna dikkat çekmek için kullanılan kurumsal yönetim kavramı şehirlerin, ülkelerin veya devletlerin yönetimi ile işletmelerin yönetimi arasındaki ilişkiden ortaya çıkmıştır (Kula, 2006: 20). Sonraki yıllarda popülaritesi artan kavram özellikle 1990'lı yıllardan sonra gerek akademisyenlerce, gerek konuyla ilgilenen diğer bireylerce (işadamları, yöneticiler, profesyoneller, stratejistler ve uzmanlar gibi) oldukça fazla tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Türkiye'de ise, özellikle 2001 krizinden sonra üzerinde daha fazla durulmaya başlanan söz konusu kavram, Türkçe'de "kurumsal yönetim" ya da "şirket yönetimi" olarak da kullanılmaktadır. Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni açıklaması nedeniyle, kavramın "kurumsal yönetim" olarak kullanılması daha doğru olacaktır (SPK, 2005). Kula (2006), çalışmasında şirket yönetimi kavramına alternatif olarak yönetim biçimi kavramını geliştirmiştir.

Kurumsal yönetim, anonim ortaklıkların idaresinde ve faaliyetlerinde kâr elde etmek ve pay sahiplerine dağıtmak olan işletmelerin geleneksel amaçlarının yanında, hissedarlar ve yöneticiler de dahil olmak üzere tüm menfaat gruplarının haklarının korunması ve bu kapsamda menfaat grupları arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini hedefleyen bir anlayıştır. Burada sözü edilen menfaat grupları şirket çalışanları, müşteriler, tedarikçiler, fon sağlayanlar, sivil toplum kuruluşları, medya ve devlet gibi birimlerdir (Tuzcu, 2004: 45).

Bir işletmenin, yönetim kontrolü ve performansına odaklanan kurumsal yönetim, işletmenin sahipliği ile yönetim arasındaki ilişkiler sistemini temsil eder (Yılmaz ve Alkan, 2006: 731). Kurumsal yönetim işletmelerin fon sağlayıcılarının yatırımlarının korunmasına yönelik gerçekleştirdikleri uygulamaları kapsamaktadır (Kula, 2006: 12)

Kurumsal yönetimin ana amacı, şirket yönetiminin pay sahipleri ve hak sahiplerinin beklentilerini tatmin edecek şekilde faaliyet göstermelerinin sağlanmasıdır. Kurumsal yönetim, kurumların yönetimine ve kontrollerine yönelik sistemleri kapsayan bir üst yapıdır (Göçenoğlu ve Girgin, 2005: 74).

Kurumsal yönetim uygulanmasının temel amacı, şirketle doğrudan ve dolaylı ilişki içerisinde olan tüm menfaat sahiplerinin haklarının korunmasıdır. Bununla birlikte kurumsal yönetim uygulamasının diğer amaçları da şu şekilde özetlenebilir: (Aktan, 2005: 2)

- Şirket üst yönetiminin sahip olduğu güç ve yetkilerin keyfi kullanımının engellenmesi; bir başka ifadeyle yönetimin güç ve yetkilerini kötüye kullanarak kendilerine özel menfaatler sağlamalarının ortadan kaldırılması,

- Şirket faaliyetleri ve finansal durumu ile ilgili olarak kamuoyunun aydınlatılması ve şeffaflığın sağlanması, bu çerçevede hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerin şeffaf olmaları ve kurumsal yatırımcılar ve diğer menfaat sahipleri için önem taşıyan bilgiyi zamanında ve eksiksiz kamuoyuna açıklamaları,

- Yatırımcı haklarının korunması,

- Şirket hissedarlarının adil ve eşit muameleye tabi tutulmasının sağlanması,

- Şirketle doğrudan ilişki içerisinde bulunan menfaat sahiplerinin haklarının korunması ve güvence altına alınması, bu çerçevede örneğin, azınlık haklarının korunması,

- Uzun vadeli yatırım yapan kurumsal yatırımcılar açısından güven tesis edilmesi ve sermaye maliyetinin düşürülmesi, şirketin hisse senedi ihracı yoluyla finansman kaynaklarına kolay erişim imkânlarının arttırılması,

- Yönetim kurulunun sorumluluklarının açık olarak belirlenmesi,

- Şirket üst yönetiminin karar ve eylemleri dolayısıyla hissedarlara ve diğer menfaat sahiplerine hesap verme yükümlülüğünün sağlanması,

- Büyük hissedarların azınlık hisselerine el koyma tehlikesinin önüne geçilmesi,

- Şirket kazancının pay sahiplerine ve daha genel olarak tüm menfaat sahiplerine hakları oranında geri dönüşümünün sağlanmasıdır.

Özetle kurumsal yönetimin öneminden söz edecek olursak, yatırımcı güvenini artırmanın yanı sıra ekonomik etkinlik ve büyümenin sağlanmasında temel bir unsurdur. Üst yönetim, yönetim kurulu, hissedarlar ve diğer paydaşların

arasındaki ilişkilerin bir bütünü olan kurumsal yönetim, aynı zamanda işletmenin hedeflerinin belirlenmesini bu hedeflerin elde edilmesini sağlar. Ayrıca iyi bir kurumsal yönetim işletmelerin rekabet gücünü de arttırmakta bir etkidir (Kula, 2006: 49).

Kurumsal yönetim anlayışı, bir yandan ortaklıkların ve çeşitli çıkar sahiplerinin menfaatlerinin korunması, diğer yandan da şeffaflığın artırılarak makro ekonomik politikaların mikro ekonomik politikalarla desteklenmesi ve uluslararası rekabette paralellikler sağlanması noktasından hareket etmektedir. Kurumsal yönetim anlayışının benimsenmesi için ise etkin, değişen şartlara uyum sağlayabilen ve güvenilir bir ortamın sağlanması gerekmektedir (Şehirli, 1999: 8).

TÜSİAD tarafından yapılan tanıma göre kurumsal yönetim, “en geniş anlamda modern yaşamda insanların bir amaca ulaşmak için oluşturduğu herhangi bir kurumun yönetiminin düzenlenmesidir. Daha dar anlamda ise, bir kurumun beşeri ve mali sermayeyi çekmesine, etkin çalışmasına ve böylece ait olduğu toplumun değerlerine saygı gösterirken uzun dönemde ortaklarına ekonomik değer yaratmasına imkan tanıyan her türlü kanun, yönetmelik, kod ve uygulamaları ifade etmektedir.” (TÜSİAD, 2002: 9).

Kurumsal yönetim alanında dünyada bir çok çalışma yapılmış ve yapılmaktadır. Bu çalışmalar, her ülke için geçerli tek bir kurumsal yönetim modelinin olmayacağını göstermektedir. Buna göre oluşturulacak model ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir. Ancak bununla birlikte, genel kabul gören tüm uluslararası kurumsal yönetim yaklaşımlarında, eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sosyal sorumluluk kavramları olmazsa olmaz kavramlardır. Bu kavramlar aşağıdaki gibi özetlenebilir: (SPK, Kurumsal Yönetim İlkeleri, 2005: 2-3)

Eşitlik; şirket yönetiminin tüm faaliyetlerinde, pay ve menfaat sahiplerine eşit davranmasını ve olası çıkar çatışmalarının önüne geçilmesini ifade eder.

Şeffaflık; ticari sır niteliğindeki ve henüz kamuya açıklanmamış bilgiler hariç olmak üzere, şirket ile ilgili finansal ve finansal olmayan bilgilerin, zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir, düşük maliyetle kolay erişilebilir bir şekilde kamuya duyurulması yaklaşımıdır. TÜSİAD şeffaflık kavramını “şirketin finansal performansı, kurumsal yönetimi, hissedarlık yapısı hakkında yeterli, doğru

ve kıyaslanabilir bilginin zamanlı bir şekilde açıklanması” olarak tanımlamaktadır. (TÜSİAD, 2002:30) Bir başka tanımla şeffaflık ilkesi, mevcut durum, karar ve faaliyetler hakkındaki bilginin ulaşılabilir, somut ve anlaşılır olması sürecidir (Tuzcu, 2004: 18).

Hesap verebilirlik; yönetim kurulu üyelerinin esas itibarıyla anonim şirket tüzel kişiliğine ve dolayısıyla pay sahiplerine karşı olan hesap verme zorunluluğunu, yönetime ilişkin kural ve sorumlulukların açık bir şekilde tanımlanmasını, şirket yönetimi ve hissedar menfaatlerinin paralelliğinin yönetim kurulu tarafından gözetilmesini ifade etmektedir.

Sosyal sorumluluk ise; şirket yönetiminin anonim şirket adına yaptığı tüm faaliyetlerinin ve davranışlarının ilgili mevzuata, esas sözleşmeye, şirket içi düzenlemelere, toplumsal ve etik değerlere uygunluğunu ve bunun denetlenmesini ifade eder.

OECD tarafından yapılan, kurumsal yönetim ilkeleri ise beş ana başlık altında toplanmıştır (OECD, 2001) :

- Hissedarların hakları,
- Hissedarlara eşit muamele yapılması,
- Çıkar sahiplerinin temel rolü,
- Kamuyu aydınlatma ve şeffaflık,
- Yönetim sorumlulukları.

Kurumsal yönetim ile sosyal sorumluluk kavramının esaslı oluşturulmakta, tüm çıkar gruplarının hak ve yükümlülüklerinin belirlenerek çıkar gruplarının güveni sağlanmaktadır. Kurumsal yönetim; sosyal sorumluluk anlayışı içerisinde, işletmelerin yönetim anlayışı, liderlik, kurum kültürü geliştirme, istihdam politikaları ve profesyonelleşme, insana yönelik olma gibi bir takım temel unsurları ön plana çıkarmaktadır. (Yılmaz ve Alkan, 2006: 731)

8. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARININ YARARLARI

Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları işletmelere genel olarak aşağıda belirtilen faydaları sağlamaktadır: (Özgüç, 2005: 12-13)

- Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları çalışanların işletmeye olan bağlılığını artırmaktadır. Bağlılığın artması daha güçlü bir motivasyon, iş tatmini, yüksek üretkenlik, kaliteli mal ve hizmet üretilmesi, gerekli yenilik ve değişikliklerin işlere daha hızlı uyarlanmasını sağlamaktadır.

- Kurumsal sosyal sorumluluk işletmelerin risk durumunu azaltmakta, yatırım getirisini artırmakta, işletmelerin piyasa değerini ve paydaşların getirilerini maksimize etmektedir. Aynı zamanda yeni finansman kaynaklarına ulaşılmasını sağlamaktadır.

- Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarına pay ayıran işletmeler diğer işletmelere göre çalışanlar tarafından daha çok tercih edilmektedir. Bu durum işletmelere itibar kazandırmaktadır. ABD’de yapılan bir istihdam araştırmasının verilerine göre, kurumsal sosyal sorumluluk performansı ile işletmelerin çalışanlar tarafından öncelikle tercih edilmesi arasında güçlü bir pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

- Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları bulunan işletmelere paydaşlar daha çok güvenmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk işletmelere aşağıdaki avantajları da sağlayacaktır: (Bayraktaroğlu vd., 2009: 27; Özkol vd., 2005: 138)

- İşletmelerin marka değerleri ve piyasa değerleri artar.

- Kurumsal öğrenme ve yaratıcılık potansiyeli artar.

- İyi bir sosyal çevre oluşturulmasına katkıda bulunan işletmeler kamuoyunca benimsenir.

- Maliyet gibi görünen bazı düzenlemeler, kârlılık olarak geri dönebilir. Ve risk yönetimi daha etkin hale gelir.

- Toplumsal sorunların tartişılıp çözümlemesinde görev alarak toplumun önemli bir parçası haline gelinebilir. Toplumun ve kural koyucuların işletmelerin görüşlerine önem vermesi sağlanır.

- Ekolojik yapıya duyarlı, çevre dostu işletmeler olunur.

- Yeni pazarlara girmede ve müşteri sadakati sağlamada işletmeye yardımcı olur.

Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının toplumun birçok kesimi tarafından kabul görmesinin en önemli nedeni bu uygulamaların her kesimin lehine sonuçlar doğurduğunun uygulama ve araştırmalarla ortaya konulmuş ve paydaşlar tarafından anlaşılması olmuştur. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının işletmelere ve tüm paydaşlara sağlayacağı faydalar aşağıda Tablo 4'te verilmektedir. Paydaşlara sağlayacağı faydalar işletme içi ve dışı paydaşlar olarak ayrıntılı biçimde görölmektedir.

İşletmelerin sosyal sorumluluk projelerine dahil olması ile sağlayacağı kazanımlar sadece ekonomik göstergelere yansıyan rakamlarla ifade edilmemektedir. Tablo 4'te de görüldüğü gibi işletmelerin ve paydaşların çeşitli faydalar sağladıkları yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur. Söz konusu faydalar ana başlıklar altında özetlenecek olursa; işletmelerin marka değeri ve dolayısıyla piyasa değeri artmaktadır, personeli motive ederek nitelikli personeli elde tutma, kurumsal sosyal sorumluluğa önem veren işletmeler daha iyi şartlarda borçlanabilmekte, hem de hisse senedi değeri artmaktadır, verimlilik ve kalitede artış yaşanmakta ve risk yönetimi daha etkin hale gelmektedir (Argüden, 2002: 11-12).

Tablo 4. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşletmeye ve Paydaşlara Sağlayacağı Faydalar

İşletmeye Sağlayacağı Faydalar			
<ul style="list-style-type: none"> -Hisse senetlerinde değer artışı - Marka değeri oluşturma - Etkin risk yönetimi - İtibar sağlama -Hassas yatırımcılara ve finansman kaynaklarına ulaşım - Rekabet avantajı 		<ul style="list-style-type: none"> - Kurumsal imajın artması - Karlılıkta artış - Toplumsal saygınlık - Müşteri sadakati - Yeni pazarlara girme kolaylığı - Verimlilik ve kalite artışı 	
Paydaşlara Sağlayacağı Faydalar			
İşletme İçi Paydaşlara		İşletme Dışı Paydaşlara	
<ul style="list-style-type: none"> ● Yöneticilere 	<ul style="list-style-type: none"> -Onur ve gurur duyma -Etik konularda daha fazla farkında olmak -Trendlere uygun hareket etme -Yatırımcı düşünce ve uygulamaların ortaya çıkması -Çalışanların işletme amaçlarını benimsemesi ve içselleştirmesi 	<ul style="list-style-type: none"> ●Müşterilere 	<ul style="list-style-type: none"> -Dürüst fiyat ve kaliteli ürün -Örgütlü hareket edebilme -Taleplerin tanımlanması ve yerine getirilmesi
		<ul style="list-style-type: none"> ● Rakilere 	<ul style="list-style-type: none"> - Bilgilendirme ve kıyaslama - Adil rekabet, dürüst reklam
<ul style="list-style-type: none"> ● Hissedarlara 	<ul style="list-style-type: none"> - Bütün firma faaliyetlerine yatırımların artması - Sosyal sorumluluk yatırım projelerine kolay fon temini - İşletme değerindeki artış - Sermaye temininde kolaylık -İşletmeyle ilgili bilgilerin açıkça paylaşılması - Sosyal performans ölçütü oluşturma 	<ul style="list-style-type: none"> ●Tedarikçilere 	<ul style="list-style-type: none"> -Fiyatlandırma ve ödeme koşullarında dürüstlük - Faaliyetlerine destek olacak tedarikçilere finansal destek
		<ul style="list-style-type: none"> ● Topluma 	<ul style="list-style-type: none"> - İnsan haklarının geliştirilmesi - Eğitim, sağlık ve kültür alanlarına yatırım - Kadın, çocuk işgücü sömürülmesine engel olma - Sürdürülebilir olan katkı
<ul style="list-style-type: none"> ● Çalışanlara 	<ul style="list-style-type: none"> -Güvenli çalışma ortamı -Etkin insan kaynakları politikaları - Daha iyi çalışma koşulları - İşgücü ilişkilerinde daha az anlaşmazlık -İstihdam maliyetlerinde azalma - Şirket içi iletişimin ve verimliliğin artması - Fırsat eşitliği ve erişim hakları - İşçi standartlarında iyileşme 	<ul style="list-style-type: none"> ● Hükümete 	<ul style="list-style-type: none"> -Yasalara bağlılık, yolsuzlukla mücadele - Kamusal alanlara yatırım, ekonomik ve sosyal sorunlara destek verme - İstihdam oluşturma
		<ul style="list-style-type: none"> ● Çevreye 	<ul style="list-style-type: none"> -Çevre kirliliğinin azaltılması - Kültürel mirasın korunması - Eko-verimlilik -Çevresel teknoloji kullanımı -Daha temiz üretim süreçleri, enerji tasarrufu, geri dönüşüm.

Kaynak: Aktan ve Börü, 2007: 30.

Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının paydaşlar üzerindeki olumsuz etkilerinin minimize edilmesi ve kârlılığın artırılmasıyla ilgili çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 2003 yılında Oekom Araştırma Enstitüsü tarafından “Morgan Stanley Capital Internatioanl World Index”inde bulunan Oekom’un kurumsal sorumluluk derecelendirmesi yaptığı 602 işletme üzerinde gerçekleşen araştırma sonuçlarına göre; Ocak 2000-2003 döneminde, kurumsal sosyal sorumluluk değeri

en yüksek 186 işletmenin diğer 416 işletmeye göre mali performanslarının %23,4 oranında daha iyi olduğu saptanmıştır (Fraser, 2005: 1).

Ancak bunların yanında kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının işletmeler üzerinde bazı dezavantajları da mevcuttur. Bunlar: (Bayraktaroğlu vd., 2009: 28).

- Sosyal eylemlerin ürün maliyetlerine yansıtılmasıyla fiyatlar artar, bu da pazar kaybına neden olabilir.

- Sosyal eylemler için yeni insan kaynağına ihtiyaç duyulabilir.

- İşletme sahiplerinin, ortaklarının veya yöneticilerinin sosyal konulara fazla duyarlı davranmaları, örgütsel amaçlardan uzaklaşmasına neden olabilir.

Genel olarak işletmeler, sosyal sorumluluk faaliyetlerini yerine getirirken, kavramın avantaj ve dezavantajlarını göz önünde bulundurarak işletme ve toplumun yararı adına uygun kararı vereceklerdir. Ancak, sosyal sorumluluk kavramının getireceği avantajların, olası dezavantajlara göre üstünlüğünün göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

9. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KRİTERLERİ ve ÖLÇÜLMESİ

İşletmelerin sosyal performansının kapsamlı bir model olarak ele alındığı ilk çalışma Donna J. Wood tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Diane Swanson modeli eleştirerek farklı bir yaklaşımla katkıda bulunmuştur (Kıldokum, 2002: 55). Aşağıda açıklanan işletme sosyal performansı modeli Wood tarafından geliştirilen modeldir.

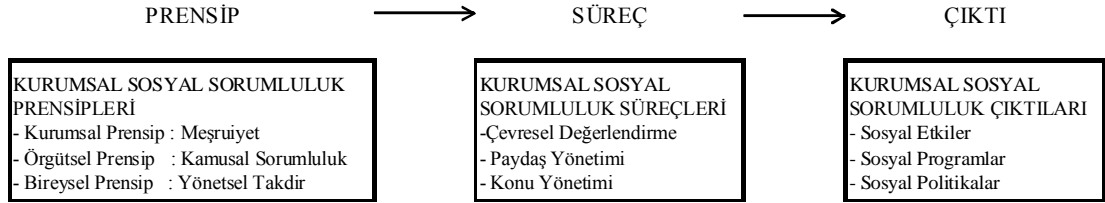
9.1. İŞLETME SOSYAL SORUMLULUĞU ve İŞLETME SOSYAL PERFORMANSI MODELİ

İşletme sosyal sorumluluğu, işletmenin toplumla ilişkisinde olumsuz yönleri minimize ederek, olumlu yönleri artırma çabası ve bu çabaların yönetimi olarak

tanımlanmıştır (Ay, 2003: 23). Carroll (1979) ekonomik, etik ve hukuki yönleri içeren ilk birleşik işletme sosyal performans modelini geliştirmiştir. Carroll'ın fikirleri sonradan sosyal konuların yönetiminin ilave bir ögesi olarak eklenerek Wartick ve Cochran (1985) tarafından geliştirilmiştir. En etkili işletme sosyal performans modeli Wood'a (1990) aittir (Norris ve Innes, 2005:11).

Wood'un 1991 yılında yaptığı çalışmasında sosyal performansın tanımında; sosyal sorumluluk ilkeleri, sosyal tepki süreçli ve işletmenin sosyal ilişkilerine ilişkin gözlenebilir sonuçlardan ibarettir (Wood, 1991: 691). Şekil 3'te Wood'un 1991 yılında yapmış olduğu çalışmadaki işletme sosyal sorumluluğu ve işletme sosyal performansı modeli görülmektedir.

Şekil 3. Wood Tarafından Geliştirilen İşletme Sosyal Performans Modeli

Kaynak: Wood, 1991: 694.

1. Aşama; Sosyal Sorumluluk Prensipleri: Bu ilkenin uygulanma düzeyi kurumsaldır ve işletmenin kurum olarak temel sorumluluklarını içermektedir. İşletme ve toplumun kurumsal ilişkileri tanımlanmıştır ve işletmeden beklenenler açıklanmaktadır. Bu aşamanın üç unsuru bulunmaktadır: (Ay, 2003: 49)

- Meşruiyet: İşletme yasal bir kurumdur. İşletme ve toplum ilişkileri bu çerçevede analiz edilebilir.
- Kamusal sorumluluk: İşletmenin süreçleri ve sonuçları kendi ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmelidir.
- Yönetimsel takdir: İşletme sosyal sorumluluğunu ilgilendiren bütün hususlarda tercihlerini sosyal sorumluluk üretecek politikalardan yana kullanmalıdır.

2. Aşama; Sosyal Sorumluluk Süreçleri: İşletmenin sosyal baskılara cevap verme kapasitesini içermektedir. İşletme ancak çevresine uyum sağlayarak ayakta kalabilir. İşletmenin çevresine uyum sağlayabilmesi için öncelikle çevresini tanıması,

elde ettiği bilgileri analiz edebilmesi ve analiz sonuçlarına göre süreç geliştirmesi gerekmektedir (Ay, 2003: 49).

- Çevresel değerlendirme: Çevresel koşullara adaptasyon, ileriye yönelik olarak yapılması gereken planlamanın bir gereğidir. İşletmeler dış çevreleri hakkında gerekli bilgiye sahip olmalıdır. İşletmenin çevresinde meydana gelen gelişmeler ile ilgili gerekli bilgiler toplanır ve ilgili birimlere iletilir (Wood, 1991: 704).

- Paydaş yönetimi: Paydaşların işletme ile olan ilişkilerinin ve kendi aralarındaki ilişkilerin belirlenmesini içermektedir (Ay, 2003: 50). Paydaş, işletmenin hedeflerinin etkilediği veya bu hedefleri etkileyen birey veya grupları içerecek şekilde tanımlanmıştır (Freeman, 1984: 15). Örneğin işletme sahipleri, tedarikçiler, çalışanlar, müşteriler, rakip işletmeler, yerli ve yabancı ülkeler, sivil toplum kuruluşları vb. paydaşları oluşturmaktadır.

- Konu yönetimi: Wood çalışmasında sosyal sorumluluk süreçlerinin son boyutunu konu yönetimi olarak tanımlamıştır. Sosyal sorunlarla ilgili süreç ve politikalar sorun yönetiminin temelini oluşturmaktadır. İşletmenin sosyal sorumlulukla ilgili ilkeleri belirlendikten sonra, paydaşların kimlikleri ve işletmeyle olan bağlarının belirlenmesinden sonra sorunların tanımı, sorunların analizi ve tepki geliştirme süreçlerinin belirlenmesi gerekmektedir (Wood, 1991: 705).

3. Aşama; Kurumsal Sosyal Sorumluluk ıktıları: İşletme sosyal performansı modelinin son aşaması lme ve değerlendirmeyi içermektedir. Sosyal etkiler, sosyal programlar ve sosyal politikalar üzerindeki çıktılar bu aşamada dikkate alınır (Ay, 2003: 50-51). İşletme davranışlarının sonuçları üç gruba ayrılmaktadır. İşletme davranışının sosyal etkileri, işletmenin sorumluluğunu uygulamaya geçirmek için kullandıkları programlar ve işletmelerin tüm taraflarının çıkarlarını ve sosyal konularını ele almak için geliştirdikleri programlardır (Wood, 1991: 708).

İşletmenin her faaliyetinin sosyal bir etkisinin bulunduğu ve işletme sosyal performansı ile ilgili olduğu saptamasından hareketle, işletmenin sosyal etkileri yönetmek için, kaynaklarını sosyal programlara kanalize etmesi ve sosyal açıdan sorumlu davranışların ve bunları motive den faktörlerin kurumsallaşmasını sağlamaya yönelik sosyal politikalar oluşturması gerekecektir. İşletmenin kaynak ayıracağı sosyal programlar belirli gereksinimleri karşılamaya yönelik ve toplum

açısından talep edilen faaliyetleri içerirken, işletme sosyal politikası ise, bu alandaki sorunların çözümünde karar vermeyi kolaylaştırıcı rehber niteliğinde olacaktır (Kıldokum, 2002:61).

9.2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞU BELİRLEYEN İŞLETME DAVRANIŞLARI

Sosyal sorumluluk kapsamı, genel olarak işletme içi ve işletme dışı sosyal sorumluluklar olarak aşağıdaki gibi sınıflanabilir: (Çelik, 2007: 65 Ed.)

• *İşletme İçi Sosyal Sorumluluklar*

- Personelin işe adaptasyonunu sağlama,
- Personele önem verip, çalışma haklarına saygı gösterilmesi,
- Çalışma ortamı veya koşullarının çalışanlara göre ayarlanması ve iyileştirilmesi,
- Adil ücret uygulaması,
- Bireyin kişisel eğitimine ve kariyerine odaklanma,
- Açık iletişimi destekleme ve yönetime katılma olanağının sağlanması,
- Çalışanların dernek kurma ve grev yapma hakkına engel olmama,
- Özel yaşamın gizliliği hakkına saygılı olma,
- Çalışanlar arasında ayrımcılık yapmama.

• *İşletme Dışı Sosyal Sorumluluklar*

- Şirketlerin iş ahlakına uymaları,
- Ürünün tüketiciye yeterince tanıtılması,
- Tüketicileri satış sonrası destekler hakkında bilgilendirme,
- Uygun fiyat belirleme,
- Çevre kirliliğinin önlenmesi.

İşletme davranışlarının ve sosyal etkilerine ilişkin kriterlerin belirlenmesi ve buna bağlı olarak işletme sosyal performansının ölçülebilmesi için gerekli olan yukarıda sınıflanan sosyal etkilerin belirlenmesi gerekmektedir. Bununla ilişkili olarak yapılan bilimsel çalışmalar, sosyal performans alanında danışmanlık hizmeti veren şirketlerin geliştirdikleri yöntemler ve kullandıkları kriterler incelendiğinde işletme sosyal performansını belirleyen işletme davranışlarını aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz.

9.2.1. Çalışanlara ve Çalışma Yaşamına Yönelik Faaliyetler

Çalışanların yaşam standartlarının geliştirilmesi ile işletmenin başarısı arasında bir bağlantı vardır. Çalışanlar emeklerine karşılık, iş güvenliği, ücret, sosyal hak ve tatmin edici nitelikte bir iş talep etmektedirler. İşletme ise çalışanlardan yöneticilerin talimatlarına uymalarını, işletme hakkında olumlu düşünce beyan etmelerini ve işletmenin faaliyette bulunduğu topluma sorumlu davranmalarını beklemektedir. Çalışanlar işletmenin başarısında bir araç gibi görülebilir. Bu şekilde düzenlenmiş politikalar ve değerler sistemi verimli bir işletme ve çalışan ilişkisine yön verecektir (Ay, 2003: 27).

Sosyal açıdan sorumlu kabul edilen işletmelerde çalışanların işletmedeki memnuniyeti en önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Toplu sözleşme düzenlerine uygun davranışlar sergileyen, çalışma yaşamında asgari yaş, asgari ücret, çalışma saatleri ile ilgili tüm yasalara uygun hareket eden, çalışanların özlük haklarını koruyan, çalışanların iş ile ilgili yaratıcı ve verimliliğini artırıcı fikirlerini dile getirmeye olanak sağlayan ve teşvik eden, insan hakları standartlarına uygun çalışma ortamı içerisinde iletişime ve mesleki gelişme olanaklarına öncelik tanıyan, çalışanların eğitimine, deneyim kazanmasına yönelik programlar uygulayan işletmeler sosyal açıdan sorumluluk taşıyan işletmeler olarak görülmektedir (Kıldokum, 2002: 80).

9.2.2. Doğal Çevreye Yönelik Faaliyetler ve Etkileri

İnsanın içinde yaşadığı varlığını, özelliğini ve niteliğini fiziksel olarak algıladığı çevre fiziksel çevreyi oluşturmaktadır. Fiziksel çevre yapay ve doğal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Eğer çevre ortamı, insanın da bir parçası olduğu ve oluşumunda hiçbir insan katkısı olmadan oluşmuşsa bu çevre ortamına doğal çevre, insanın bilgi ve kültürüne dayanılarak ve doğal çevredeki varlıklar da kullanılarak oluşturulmuşsa bu ortam yapay çevre olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2006: 20).

Sosyal sorumluluk açısından bakıldığında, işletmelerin faaliyetlerinin doğal çevreye olan olumsuz etkilerinin derecesi ve bu etkilerin en aza indirilmeye yönelik sistemli çabaları, işletmenin sosyal açıdan sorumlu olup olmadıklarının belirleyicileri arasında yer almaktadır.

Doğal çevreye yönelik faaliyetler içerisinde işletmelerin faaliyet gösterdikleri bölgede geçerli olan çevre ile ilgili yasal düzenlemelere tam olarak uymaları, olumsuz çevresel etkileri en aza indirmeye yönelik bir politikaya sahip olmaları, belirli plan ve programları içeren, kamuyu aydınlatmayı ve bu amaçla konusunda uzman personel istihdam etmeyi kapsayan bir çevre yönetim sisteminin bulunması yer almaktadır (Kıldokum, 2002: 81).

İşletme ve doğal çevre ilişkisi işletmenin kuruluşuyla birlikte başlayan ve işletmelerin faaliyetlerini sürdürdükleri sürece devam edecek olan bir olgudur. İşletmelerin sosyal sorumluluk anlayışları gereği çevreye yönelik faaliyetlerini üç ana çerçevede ele almaları mümkündür. Bunlar, çevre yönetim sistemlerinin oluşturulması, ürün ve faaliyetlerin sorumluluk bilinciyle gerçekleştirilmesi ve tüketicilerin bilinçlendirilmesi. Bu üç anlayışa kısaca bakıldığında: (Küskü ve Gür, 2004: 326-330)

- Çevre yönetim sisteminin oluşturulması: Çevre yönetim sistemi, işletme faaliyetlerinden ve ürünlerinden doğabilecek olumsuz etkiyi azaltacak, çevreyi ve insan sağlığını koruyacak yönetim araçları, ilkeler ve süreçler dizini oluşturmaktadır. Çevre yönetimine önem verilmesi, işletmelerin, çevrenin korunması gerekliliğinin bilincinde olması, işletme politikalarının çevre bilinci göz önünde bulundurularak

oluşturulması ve işletmelerin faaliyetlerine ilişkin program ve uygulamalarda çevre unsurunun açıkça gözetiliyor olması anlamını taşımaktadır.

- rn ve faaliyetlerin sorumluluk bilinciyle gerçekleştirilmesi: İşletmelerin gerek faaliyet konusu ürün ve hizmetlerin üretiminde ve gerekse diğer faaliyetlerinde doğal çevreye duyarlı hareket etmesidir. evre dostu üretim teknolojilerinin seçimi, doğal kaynakların ve enerjinin verimli kullanılması, atık miktarının en aza indirilmesi, atıkların yeniden değerlendirilmesi ve kirliliğin önlenmesi konularını kapsamaktadır.

- Tüketicilerin evre konusunda bilinçlendirilmesi: Genel olarak tüketicilerin ürün veya hizmet satın almalarında kalite, ucuzluk gibi temel unsurların yanında çevreye dost olma özelliklerini de dikkate almalarını içermektedir. Tüketicilerin evre konusunda bilinçlenmesi ve bunun sonucunda ürün ve işletme seçimlerinde daha seçici davranışlar sergilemesi son yıllarda görülen en önemli toplumsal gelişmelerden birisidir.

İşletmeleri evreye karşı sorumlulukları, çevreye yönelik faaliyetleri, uyguladıkları stratejiler ve çevreye yönelik faaliyetler açısından sınıflandıracak olursak,  türlü yapı ortaya çıkmaktadır. Bu yapılar; tepkisel, etkin ve öncül olarak tanımlamıştır. Çevresel sorumlulukların uygulanma boyutlarını gösteren bu ayırımında tepkisel işletmeler, hem st yönetimleri hem de birim yönetimleri evre ile ilgili sorumluluk faaliyetlerine karşı olumsuz bir tavır göstermekte, çevreye yönelik hukuki düzenlemelerin çok katı olduğunu dşnmekte, sürdürülebilir kalkınmaya karşı çok düşük seviyede çaba göstermektedir. Sadece yeni kanunlar ve düzenlemeler oldukça faaliyet göstermektedir (Küskü, 2001: 156).

Etkin işletmeler grubunda yer alan işletmeler, çevreyi koruma ve gözleme faaliyetleriyle kârlı operasyonlar elde etmişlerdir (Jansson vd., 2000: 322). Bu sınıflandırmada işletmeler sadece yeni çevresel düzenlemelere tepki olarak faaliyette bulunmak yerine, çevreye dost üretim nasıl gerçekleştirileceği ve bunun maliyetler veya rekabet açısından farklılık yaratma konularında nasıl kullanılabileceğinin yanıtını da aramaktadırlar. Genel olarak tepkisel ve etkin işletmeler, evre kirliliğinin giderilmesiyle ilgili faaliyetler üzerinde odaklanmaktadır (Küskü, 2001: 156).

Öncül işletmelerde, işletme üst yönetimleri ve birim yönetimleri çevreyi koruma ve çevresel işle ilgili olumlu tutumlar sergilemektedir. Çevreye daha fazla dikkat ederek iş gelişimi için iyi bir fırsat yaratacaklarını düşünmektedirler. Öncül işletmeler çevresel mevzuatları veya çevresel trendleri takip etmek yerine, çevresel gelişmelere rehberlik etmeyi amaçlarlar (Jansson vd., 2000: 323).

9.2.3. Topluma Yönelik Faaliyetler ve Etkileri

Yukarıda belirlenen özelliklere ek olarak sosyal açıdan sorumluluk taşıdığı öne sürülen işletmelerin içinde buldukları toplumun yaşam kalitesinin yükselmesine yönelik belirli düzeyde ve sürekli katkıda bulunması gerekmektedir. Bu konunun işletme tarafından açık ve tüm ilgili kesimlerce bilinebilecek bir politika olarak benimsenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda sayılabilecek faaliyetler arasında; ekonomik sıkıntıda olan kesimlere yönelik eğitime destek girişimlerinde bulunmak, topluma yararlı faaliyetlerde bulunan ancak ekonomik açıdan güçsüz ve kâr amacı gütmeyen derneklere destek olmak, düzenli olarak işletme kazancının belirli bir yüzdesini yardım kampanyalarına bağışlamak gibi faaliyetler topluma yönelik işletme sosyal sorumluluk faaliyetleri arasında gösterilebilir (Kıldokum, 2002: 82).

9.2.4. Piyasaya ve Ürüne Yönelik Etkileri

Güvenli ürünlerin tasarlanması, üretilmesi ve paketlenmesi, müşterinin ürünü kullanılması ve düzeni konusunda bilgilendirilmesini, reklam faaliyetlerinde gerçekçi olunmasını ve müşteri şikayetleri ile ilgili prosedürler geliştirilmesini içermektedir (Dalyan ve Gökbel, 2005: 28).

Sosyal sorumluluk taşıyan işletmelerin aynı zamanda piyasaya ve ürüne yönelik etik anlayışı da sağlamaları gerekmektedir. Bu kapsamda sosyal sorumluluk taşıyan işletmelerin: (Kıldokum, 2002: 82-83)

- Piyasayı düzenleyen yasal ya da etik tüm kurallara uyması,
- Tüketicinin korunması ile ilgili tüm yasal düzenlemelere uyması,

- Ürünün tanıtımında ve satışında herhangi bir kişi, grup ve kesimi ayırıcı davranmaması, aldaticı girişimlerden kaçınması,
- Piyasaya olan taahhütlerini zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmesi,
- Profesyonel etik kurallarını geliştirmesi ve uyguluyor olması,
- Ekonomik olarak zayıf konumda olanlara ürün ve hizmet götürmeye yönelik misyon sahibi olması,
- İşletme çapında kalite anlayışını içeren bir programın uygulanıyor olması beklenmektedir.

9.2.5. Hissedarlara İlişkin Faaliyetler ve Etkileri

Ekonomik dengeyi sağlamayı, kamuoyu güvenliğini sürdürmeyi, çevreyi korumayı ve işletmenin hayırseverliği doğrultusunda toplumun kültürel ve sosyal kaynaklarının gelişmesine yardım etmeyi içermektedir (Dalyan ve Gökbel, 2005: 29).

İşletmenin yönetim kuruludan ayrı olarak işletme üst yöneticileri, işletmenin hissedarlarının gelirlerini daha fazla artırmak için çaba göstermektedirler. Bu durum düzenli yüksek kâr payları ödeyerek ve işletmenin hisse senedi değerini artıracak şekilde faaliyetler göstermekle mümkün olacaktır. Örneğin, ABD’de Wall Street yatırımcıları sadece yüksek kârlılık ile işletmenin iyi yönetildiği düşüncesinin eksik olduğunu savunurlar. Aynı zamanda bu kârların hissedarlara, yüksek kâr payı ödemeleriyle geri dönmesinin önemli olduğunu vurgularlar. Düşük kârlılık, işletmeler üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Ve işletmenin finansal performansını geliştirmesi yönünde yöneticiler üzerinde büyük baskılar yaratmaktadır (Freeman, 2001: 162).

Bir işletmenin sermayedarlarına karşı öncelikli sorumluluğu elbette kârlı olmaktır. Ancak artık işletmelerin boyutlarının büyümesi ve halka açılmaları çok sayıda hissedarın varlığını ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda kârlılığın yanında şeffaf olmak, işletmeyle ilgili bilgileri paylaşmak işletmelerin hissedarlarına karşı öncelikli sorumlulukları arasında yer almaktadır (Aktan ve Börü, 2007: 17).

9.2.6. Ekonomik Performansa Olan Etkileri

İşletmenin gerek mali açıdan gerekse faaliyeti sonucu oluşan sosyal etkiler konusunda şeffaf olması bir sosyal sorumluluk kriteri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun bir göstergesi olarak işletme hesaplarının ve sosyal sorumluluk ile ilgili performansın izlenebilmesi için gerek mali gerekse sosyal denetimin (iç ve dış denetim) düzenli olarak yapılması ve bunlara ilişkin raporların kamunun bilgisine sunulması gerekmektedir (Kıldokum, 2002: 84).

Sosyal sorumluluk faaliyetlerinin işletmeye yüklediği maliyetler işletme tarafından iki şekilde finanse edilmektedir. Bunlardan ilki işletmelerin bu faaliyetleri kendi bütçelerinden karşılamasıdır. Ancak işletme rekabet baskısı ile karşı karşıyaysa bu şekilde bir finansman işletmeyi zor duruma sokabilir. Eğer işletmenin kârı sosyal ürünün maliyetlerini karşılayabilecek kadar yüksekse, bu durumda hem toplumdan, hem de işletme ile ilgili diğer taraflardan büyük ilgi görecektir ve işletmenin imajı güçlenecek ve satışları artacaktır. İşletmenin sosyal sorumluluk faaliyetlerini finanse etmesinin ikinci yolu ise, sosyal sorumluluk projesinin maliyetini, ürettiği ya da pazarladığı ürüne ekleyeceği ek kâr marjı ile karşılamasıdır. Fakat bu durumda ürünün maliyeti artacağı için işletme için risk unsuru oluşturabilecektir (Bayraktaroğlu vd., 2009: 29-30).

Yukarıdaki durumu göz önüne alırsak işletmeler, sosyal sorumlulukla hareket etmeleri durumunda, kârları artar mı, kârlarından vaz mı geçerler, yoksa sosyal amaçları desteklemek için daha az kârla yetinmek zorunda mı kalırlar? (Dalyan ve Gökbel, 2005: 23). Soruların cevabı literatürde farklı yorumlanmıştır. İlk olarak işletmenin finansal performansı ile sosyal performansı arasındaki ilişkinin açıklanması gerekmektedir. Bazı çalışmalar, iyi sosyal performansın aynı zamanda daha fazla kârlar elde edilmesine neden olduğunu göstermektedir (Lawrence vd., 2005: 157). Eğer işletme kârlı bir işletme ise, faaliyetlerinde de sosyal sorumlulukla hareket etmek için çaba sarf edebilir. Sosyal sorumlu olmak, yatırımcıların ekonomik performanslarının da artmasına neden olacaktır (Friedman, 2001: 158).

Maksimum kârlılık tüm işletme faaliyetlerinin temel amacıdır. Sosyal sorumlu davranan işletmeler maksimum kârlılıktan ziyade optimum kârlılık için hedeflerini belirlerler. Optimum kârlılık, işletme sahibi ya da yöneticileri tarafından

tatminkâr bulunan bir geri dönüşür. (Dalyan ve Gökbel, 2005: 25). Sosyal sorumluluk içeren kararlar, maksimum kârlılık için kullanılacak çeşitli gelirlerle optimum kârlılığa sebep olabilir (Lawrence vd., 2005: 54).

9.3. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN ÖLÇÜLMESİNDE KULLANILAN GÖSTERGELER

Kurumsal sosyal sorumluluğun ölçülmesinde kullanılan dört temel gösterge mevcuttur. Bunlar çevresel, sosyal, ekonomik ve kurumsal göstergeler başlığı altında toplanmaktadır.

9.3.1. Çevresel Performans Göstergeleri

İşletme faaliyetlerinin çevreye olan etkilerinin ölçümleri temel alınarak hesaplanan endekslerdir. Genellikle işletmelerin çevreye zararlı atıklarının düzenli olarak ölçümleri bu tür endekslerin verisini oluşturmaktadır. İşletmelerin çevreye olan zararlı atıklarının düzeyindeki iyileştirmelerin çevreye yönelik olarak sosyal sorumluluğun bir göstergesi olduğu kabul edilmektedir (Kıldokum, 2002: 85).

Günümüzde ekonomik ve sosyal göstergeler gibi çevresel göstergelerin de önemi giderek artmaktadır. Çevresel göstergeler ülkelerin kalkınmışlık ve refah göstergeleri ve yaşam kalitesinin düzeyini yansıtmaktadır. Söz konusu çevresel göstergeler şu başlıklar altında toplanabilir: (Karacan, 2007: 339-340)

- İklim değişikliğine yapılan etki,
- Ozon tabakasının incelmeye olan etki,
- Hava kalitesi,
- Su kalitesi,
- Su kaynakları,
- Katı atık yönetimi,
- Orman varlığı,

- Biyolojik çeşitlilik.

Sayılan bu göstergeler ölçülebilir değerlere bağlanabilmektedir. Bu değere istenilen düzeylerde sahip olan ülkelerin, derecelendirilmede üst sıralarda olması ülkelerin hem sürdürülebilir çevre koşullarını sağlıyor olmalarını hem de yaşam kalitesinin yüksekliğini göstermektedir. Yukarıdaki bölümlerde sürdürülebilirlik kavramı açıklanmış ve ülkemizin endeksteki yerinin yıllar itibariyle değişimi verilmiştir.

Sürdürülebilirliğin çevresel boyutu, işletmelerin çevre bilimi, kara, hava ve suyu da kapsayacak şekilde canlı ve cansız doğal sistemlere olan etkisi ile ilişkilidir (Argüden, 2002: 39).

9.3.2. Sosyal Performans Göstergeleri

Sosyal göstergeler, işletmenin organizasyon içinde yer aldığı sosyal sistem üzerindeki etkileriyle ilgilidir. Sosyal performans, organizasyonun paydaşları üzerindeki etkilerinin yerel, ulusal ve global düzeyde yapılacak analizler ile ölçülebilmektedir. Bazı durumlarda sosyal göstergeler organizasyonun insan kaynakları ve imajı gibi maddi olmayan varlıklarını etkilemektedir (Argüden, 2002: 39).

9.3.3. Ekonomik Performans Göstergeleri

Ekonomik boyut, işletmenin, paydaşlarının ekonomik koşullarında oluşturduğu değişiklikler ile yerel, ulusal ve global ekonomik sistemde yarattığı etkilerle ilişkilidir. Finansal göstergeler, yönetim kademesine ve hissedarlara kurumun kârlılığı hakkında bilgilendirme amacıyla hizmet eder (Argüden, 2002: 39).

9.3.4. Kurumsal Göstergeler

Her bir işletmenin içinde yer aldığı ekonomik, çevresel ve sosyal sistemle olan, sadece o kuruluşa özel ilişkisini açıklamaktadır. Kurumsal göstergeler genel olarak iki alanda incelenmektedir: (Argüden, 2002: 39)

- Sisteme yönelik göstergeler: Bir işletmenin, etkinliklerinin içinde yer aldığı ve bir parçası olduğu büyük ekonomik, çevresel ve sosyal sistemle bağlantılarını gösterir.

- Karşılaştırmalı göstergeler: Ekonomik, çevresel ve sosyal performansı oransal olarak birbiriyle ilişkilendirir.

10. DÜNYA'DA KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARI

Başta BM olmak üzere AB, OECD, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar kurumsal sosyal sorumluluk kavramına önem vermektedirler. Çünkü sürdürülebilir ekonomik gelişme için işletmelerin içinde yaşadıkları ve etkin oldukları topluma ilişkin bilgi ve ilgilerini geliştirmeleri gerekmektedir (Argüden, 2007: 37 Ed.).

Sosyal sorumluluk kavramı özünde Amerikan patentlidir ve yaklaşık 40 yıldır konu ile ilgili akademik ve uygulama niteliğinde çalışmalar yapılmaktadır. Daha sonraları Avrupa kıtasında kendisine yer bulan kavram, günümüzde bütün dünyada ilgi gören çalışma kavramları arasına girmiştir. Kavramın çıkış noktasında işletme kararlarının etik özellikli olup olmadığı yer almaktadır (Ay, 2003: 31).

Donaldson (1996), Fülöp, Hisrich ve Szegedie (2000), Rallapalli (1999) ve Singhapakdi (2001) gibi araştırmacılara göre, az gelişmiş ülkelerdeki kuruluşların Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi göz önüne alındığında teorik olarak sosyal sorumluluk gibi ikincil ihtiyaçlara yönelmeden önce, finansal geliştirmeler ve finansal istikrar gibi birincil ihtiyaçlarını karşılamaya yönelmesi beklenir. Buradan hareketle ülkelerin farklı kültürel özelliklere sahip olduğunu düşünerek, ülkelerdeki

kuruluşların kurumsal sosyal sorumluluk vb. konularda farklı hareket edebilecekleri görülmektedir (Küskü ve Zarkada-Faser, 2004:61).

Gelişmekte olan ülkelere gelen yabancı yatırımlar, yerel ekonomilerin gelişmesine, yani yeni iş alanlarına, iş gücü kapasitesi kullanımına ve teknolojinin transferine olanak sağlamaktadır. Sivil halk ile birlikte sürdürülebilir ve devamlı gelişmeye yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projelerine odaklanan, özellikle çok uluslu kuruluşlar gelişmekte olan ülkelere olumlu etkiler yapmaktadır (Ite, 2004: 1).

Avrupa’da ise kurumsal sosyal sorumluluk ilkelerinin uygulamaya geçirilmesi konusunda hızlı adımlar atılmış ve Dünya’da önder konuma geçmiştir. Avrupa’da kurumsal sosyal sorumluluğun önde olmasında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2000 yılında Beyaz Dosya (White Paper on Environmental Responsibility) nın, 2001 yılında Yeşil Dosya (Green Paper: Promoting a European Framework For Corporate Social Responsibility) nın ve 2002 yılında Kurumsal Sosyal Sorumluluk : İş Çevresininin Sürdürülebilir Kalkınmaya Katkısı (Corporate Social Responsibility: A Business Contribution to Sustainable Development) adlı çalışmalarının yapılması kurumsal sosyal sorumluluk alanındaki çalışmalara hız kazandırmıştır (Özgüç, 2005: 19).

Avrupa Birliği komisyonu tarafından Beyaz Dosya ile, çevrenin korunması kapsamında uygulanacak ilkelerin geliştirilmesi için bir çevresel sorumluluk sisteminin oluşturulması, Yeşil Dosya ile ise Avrupa’da kurumsal sosyal sorumluluğun ilerlemesi için çözümler bulunması amaçlanmıştır. Yeşil Dosya kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının kalitesini, uyumunu, etkinliğini, güvenilirliğini ve şeffaflığını ilerletirken tüm Avrupa için bir kurumsal sosyal sorumluluk çevresi oluşturmayı hedeflemektedir. 2002 yılında yayınlanan Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çalışması ile de kurumsal sosyal sorumluluğun ilerletilmesi için bir strateji belirlemeyi amaçlamışlardır (Özgüç, 2005: 19).

İşletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik faktörlerle ilgili ne derece sorumlu olduğunu anlamak için dünyanın en büyük 500 şirketinin bu konudaki şeffaflığını Sosyal ve Etik Hesap Verebilirlik Enstitüsü AccountAbility, danışmanlık şirketi CSR Network’le birlikte 2004 yılından bu yana ölçmektedir.

Fortune dergisi de her yıl dünyadaki en başarılı 500 şirketin listesini açıklamaktadır. AccountAbility Rating ve CSR Network araştırma şirketleri de bu 500 şirketi sosyal sorumluluk açısından değerlendirerek başka bir liste oluşturmaktadır. Çalışmalar ilk olarak 2004 yılında gerçekleştirilmiştir. Tablo 5’de kurumsal sosyal sorumluluk açısından 2004 ve 2008 yılları arasındaki en başarılı şirketler verilmektedir (Bayraktaroğlu vd., 2009: 51).

Tablo 5. Fortune Global 500 Şirketin Sosyal Sorumluluk Açısından Sıralaması: İlk 10 şirket

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Sıralaması					
Sıra	2004	2005	2006	2007	2008
1	BP	BP	Vodafone	BP	Vodafone
2	GDF Suez	Royal Dutch Shell	BP	Barclays	General Electric
3	Royal Dutch Shell Group	Vodafone	Royal Dutch Shell	ENI	HSBC Holdings
4	Unilever	HSBC Holdings	EDF (Electricite de France)	HSBC Holdings	France Telecom
5	Carrefour	Carrefour	GDF Suez	Vodafone	HBOS
6	Tokyo Electric Power (TEPCO)	Ford Motor	Enel	Royal Dutch Shell	Nokia
7	Tokyo Motor	Tokyo Electric Power	HSBC Holdings	Peugeot	EDF(Electricite de France)
8	Hewlett-Packard	EDF(Electricite de France)	Veolia	HBOS	GDF Suez
9	Vodafone	Peugeot	HBOS	Chevron	BP
10	Peugeot	Chevron	Carrefour	Daimler-Chrysler	Royal Dutch Shell

Kaynak: Bayraktaroğlu vd., 2009: 52; www.accountabilityrating.com.

11. TÜRKİYE’DE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARI

Ülkemizdeki kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini anlayabilmek için ülkenin ekonomik ve sosyal yapısının yıllar itibariyle gelişmesine bakmak gerekmektedir. Ülkenin son 30 yılına bakıldığında para piyasalarında liberalleşme ile birlikte ciddi bir büyüme ve sanayileşme göze çarpmaktadır. Ekonomik ve politik açılardan pek çok değişiklik yaşanmıştır (TCMB, 2002: 4-5).

Ülkemizde 1923'ten sonra Cumhuriyet'in ilanıyla birçok alanda devrimler gerçekleşmiştir. 1980'lerin başından bu yana Türkiye küresel ekonomik sisteme entegre olabilmek için büyük çaba sarf etmiş ve bu hedef doğrultusunda çeşitli ekonomik reformlar yapmıştır. 1980'li yıllar ihrac odaklı bir sanayileşme modeline ve kamu sektörünün hâkimiyetinin giderek azaldığı bir ekonomik yapı içerisine girmiştir. 1980'lerde başlayan reformların en önemli bileşenleri arasında artan ihracat, serbestleşen ithalat yönetmelikleri ve yabancı sermaye yatırımlarının artması ile esnek döviz kuru politikası ve özelleştirme süreçleri yaşanmıştır (TCMB, 2002: 4-5).

Sermaye Piyasaları Kurumu tarafından beyan edilen "Kurumsal Yönetim İlkeleri" paydaş politikalarının raporlanması ve dolayısıyla kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları hakkında bir miktar farkındalık ve anlayış yaratmıştır. Ancak, raporlama ve güvence sistemlerinin halen tam ve işlevsel olmaktan çok uzak oluşu göz önüne alındığında, kurumsal sosyal sorumluluk kavramının doğru uygulanabilmesi için daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemizde kurumsal sosyal sorumluluk daha çok pazarlama ve kurumsal itibar² yaratmak için bir araç olarak algılanmaktadır. Sponsorluk projeleriyle şirketler ve sosyal paydaş grupları bu sürece dahil olmaya ve süreci şekillendirmeye çalışmaktadır (Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporu, 2008: 3).

Türkiye'de de 2005 yılından itibaren kurumsal sosyal sorumluluk liderleri belirlenmektedir. Tablo 6'da 2005 yılından itibaren Türkiye'de ki kurumsal sosyal sorumluluk alanında ilk 10 sırada yer alan şirketler verilmektedir. Dünya'da Fortune Dergisi, Sosyal ve Etik Hesap Verebilirlik Enstitüsü AccountAbility ve danışmanlık şirketi CSR Network tarafında gerçekleştirilen kurumsal sosyal sorumluluk sıralaması ülkemizde de ilk olarak 2005 yılında Capital dergisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Toplum genelinde 16 ilden 1.303 kişinin, iş dünyası genelinde 277 beyaz yakalı yöneticinin katıldığı araştırma sonuçları ve daha sonra yapılan diğer araştırma sonuçlarına göre ülkemizdeki işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk sıralamasında yer alan 10 işletme Tablo 7'de görüldüğü gibidir.

² Amerikan Heritage Sözlüğü kurumsal itibarı; "Hedef kitlelerin kurum hakkındaki toplam fikirleri" olarak tanımlamaktadır. Kurumsal itibar; müşterilerin, yatırımcıların, çalışanların ve genel kamuoyunun kurum hakkındaki iyi veya kötü, zayıf veya güçlü gibi duygusal ve etkileyici tepkilerini ifade etmektedir ve buna göre bir kurumun tüm hedef kitlesine yönelik rakipleriyle kıyaslandığında, genel görüntüsünü oluşturan geçmiş faaliyetlerin ve gelecek görüntüsünün algısal temsili olarak tanımlamaktadır. (Fombrun, 2006: 37)

Tablo 6. Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanında Başarılı İlk 10 Şirket

Ülkemizde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Sıralaması				
Sıra	2006	2007	2008	2009
1	Sabancı Holding	Aksa	Sabancı Holding	Turkcell
2	Koç Holding	Aygaz	Koç Holding	Koç Holding
3	Turkcell	Arçelik	Turkcell	Sabancı Holding
4	Arçelik	Tofaş	Ülker	Eczacıbaşı Holding
5	Eczacıbaşı Grubu	Cocacola	Arçelik	Garanti Bankası
6	Ülker	Tüpraş	Eczacıbaşı Holding	Akbank
7	Sanko Holding	Ereğli Demir Çelik	Akbank	Borusan Holding
8	Vestel	Beko	Doğan Holding	Efes Pilsen
9	Beko	BSH Ev Aletleri Sanayi ve Ticaret A.Ş	Zorlu Holding	Doğuş Holding
10	Zorlu Holding	Migros	Avea	Ülker

Kaynak: Büyük, 2006: 68; www.accountabilityrating.com

Diğer taraftan, Türkiye’deki Kurumsal Sosyal Sorumluluk tartışmaları bu süreci bir sistem dâhilinde geliştirerek kurumsal sosyal sorumluluk hakkında doğru anlayışı ve yaklaşımları gösterecek ve araçları tanıtacak kurumsallaşmış bir liderlik yapısından uzaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL RAPORLAMA

1. SOSYAL MUHASEBENİN TANIMI

Geleneksel muhasebe, işletmelerin sadece kendi faaliyetleri ile ilgili alanlarla ya da işletmelerin tedarikçileri ve müşterileri ile arasında ortaya çıkan olaylarla ilgilidir. Geleneksel muhasebenin amacı, sadece işletmenin kendi faaliyetleri ile ilgili finansal olayları kaydetmektir (Aras, 2007: 1).

Geleneksel muhasebe sistemi; işletmenin işleyişi ile işletmenin ekonomik unsurları arasındaki ilişkileri ve değişimleri, belirli bir dönem sonundaki durumlarını kâr veya zarar olarak maddi açıdan belirlemektedir. Geleneksel muhasebe sistemi, üretim, ticari veya hizmet işletmelerinin sadece parasal yönü ile ilgilenmiş, üretim ve tüketimin sosyal maliyetlerini göz ardı etmiş, üretimin temel faktörlerini dikkate alırken çevre unsurunun sorumluluğunu yüklenmemiştir (Özkol, 1998: 15).

Finansal muhasebenin doğrudan doğruya olmasa da, içinde bulunduğu toplum üzerinde bir etkiye sahip olduğu açıktır (Estes, 1973: 29). Bu açıdan bakıldığında kurumsal sosyal sorumluluk araştırmalarında literatürde iki farklı yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Birincisi, kurumsal sosyal sorumluluğun, geleneksel muhasebe faaliyetlerine bir ek olarak ele alınarak muhasebe araştırmalarının geneline yön veren varsayım ve önyargılarla değerlendirilmesidir. İkinci yaklaşım ise kurumsal sosyal sorumluluğun bilginin rolünü incelerken kurumla toplum arasındaki her türlü diyalogda sosyal ve çevresel raporlamadaki temel bir kavram olarak görülmesidir (Arzova, 2008: 374).

Finansal muhasebe, bir işletmenin sahip olduğu kaynakları tanımlayıp, söz konusu kaynakların etkinliğini ölçerken; sosyal muhasebe de, bu sorumluluğu insan

ve çevre kaynakları açısından değerlemeye almaktadır. Bu açıdan sosyal muhasebe, işletme kararlarının çevre kirlenmesi, yeniden yerine getirilmesi imkansız kaynakların tüketimi, çevre unsurları, bireylerin ve toplumun hakları, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi, kamu güvenliği, sağlık ve eğitim gibi sosyal alanlar üzerinde etkilerini tanımlayıp ortaya koymaktadır (Elliott, 1982: 172).

Sosyal muhasebe, herhangi bir işletmenin ve onun eylemlerinin toplum üzerindeki etkisine ilişkin bilgilerin ölçülmesi ve işletme içine ve dışına dönük olmak üzere raporlanması olarak tanımlanmaktadır (Sözbilir, 1981: 11). Aynı zamanda Sözbilir; sosyal muhasebeyi, işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluklarını ne ölçüde ve durumda yerine getirdiklerini işletme ile ilgili birimlere göstermelerinde kullanacakları bir araç olarak tanımlamıştır (Sözbilir, 1982: 147). İşletmenin sosyal başarısı ile kısa ve uzun dönem kârlılığı arasındaki ilişkinin analiz edilmesi de sosyal muhasebenin bir konusudur. Sosyal muhasebe kavramı, arzu edilen sosyal kârın ortaya çıkarılması ve işletme faaliyetlerinin yaratmış olduğu sosyal faydanın ölçülmesi konusunda genel olarak kamu işletmeleri tarafından daha fazla bir sosyal bilincin farkına varılması neticesinde ortaya çıkmış olan bir kavram olup muhasebenin en yeni dallarından biridir (Otlu, 2002: 148).

Muhasebenin sosyal maliyet sistemi ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. İşletmenin neden olduğu sosyal yararlar kadar zararlar da mevcuttur. İşletmelerin çevrelerine yaptıkları zararların yüklenicisi yine toplum olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle işletmelerin neden oldukları sosyal maliyetler ve fonların hesaplanarak finansal raporlarda gösterilmesi muhasebeyi birçok yönden etkilenmektedir (Siegel ve Lebensbaum, 1982: 140).

Ralph W. Estes sosyal muhasebeyi; herhangi bir işletmenin ve onun faaliyetlerinin toplum üzerindeki etkisine ilişkin bilgilerin ölçülmesi ve işletme içine ve dışına dönük olmak üzere raporlanması biçiminde tanımlamıştır. Böylece sosyal muhasebenin kapsamı, geleneksel olarak raporlanan ekonomik etkileri içermektedir. Bir işletmenin mali faaliyetlerinin yanında toplum üzerindeki diğer etkilerini de ölçmeye ve değerlendirmeye başladığında sosyal muhasebeyle ilgilendiği söylenebilir (Estes, 1976: 3).

Sözbilir tarafından 1981 yılında yapılan tanıma göre sosyal muhasebe; “herhangi bir işletmenin (kâr amaçlı ya da kâr amaçsız) ilgili taraflar üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin tanımlanması, ölçülenmesi, gözlemlenmesi ve raporlanması konusunda bir girişimdir. Söz konusu etkiler olumlu ya da olumsuz olabilir.” (Sözbilir, 1981: 11).

Otlu'nun 2002 yılında yaptığı çalışmaya göre sosyal muhasebe, “işletmelerin sosyal sorumluluk ilkelerine bağlı olarak gerçekleştirdikleri faaliyet sonuçlarının mali olan veya olmayan nitelikteki bilgiler halinde sadece ekonomik etkiler yönünden değil, aynı zamanda sosyal etkilerini de dikkate alarak toplumun çeşitli kesimlerine açıklamak zorunluluğundan doğmuştur” (Otlu, 2002: 148).

Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü'ne göre sosyal muhasebenin içeriği;

-İşletmenin şimdiki faaliyetlerinin sosyal etkilerine ilişkin bilginin geliştirilmesi,

-Arzulanan sosyal başarı için amaçların, planların ve standartların karşılaştırılması,

- Arzulanan amaçlara ulaşmak için yapılan çabaların etkinliğine ilişkin son kararlarıdır.

Kısaca sosyal muhasebe; işletmenin sosyal amaçlarına ne ölçüde ulaştığını ölçmeye yarayan bir araçtır (Sözbilir, 1981:12).

Sosyal muhasebenin amacı; işletmelerin sosyal faaliyetlerinin ölçülmesi ve raporlanmasıdır. İşletmelerin, sosyal sorumluluk kavramına bağlı olarak gerçekleştirdikleri faaliyetlerinin sonuçlarını, sadece ekonomik etkiler yönünden değil, aynı zamanda sosyal etkileri de hesaba katarak toplumun çeşitli kesimlerine açıklamak zorunluluğundan sosyal muhasebe doğmuştur (Altınbay, 2009: 4).

Sosyal muhasebe olgusunun amacı; işletmelerin eylemlerinden olumlu ya da olumsuz yönde etkilenen bireylere ve gruplara tüm parasal ve parasal olmayan bilgilerin sunulmasıdır (Sözbilir, 1981: 12).

2. SOSYAL MUHASEBENİN MUHASEBE TEMEL KAVRAMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Muhasebe, varoluşundan günümüze kadar özellikle yönetim muhasebesi aracılığıyla işletme faaliyetlerinin iç organizasyonunu sağlarken, raporlama sistemi ile de çıkar gruplarının bilgi ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Kaya ve Karakaya, 2008: 154). Bir işletme yöneticisi, işletmenin kârlı çalışıp çalışmadığını, finansal sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini muhasebe verilerine dayanarak öğrenmektedir. Muhasebe, işletmenin faaliyetlerinin yürütülmesinde ve denetlenmesinde yöneticilerin en büyük yardımcısıdır. Muhasebeden gelen bilgiler veya muhasebe verilerinin analiz yoluyla geliştirilen bilgiler, alınacak işletme kararlarının temelini oluşturur (Acar ve Tetik, 1999: 10).

İşletmelerin iyi bir toplum ve daha iyi bir çevre için gönüllü olarak hareket etmeleri olarak yukarıdaki bölümlerde de tanımlanan sosyal sorumluluk, işletmelerin ekonomik faaliyetlerinin işletme ile ilgili olan tüm paydaşların (çalışanlar, müşteriler tüketiciler, hissedarlar, toplum, devlet, tedarikçiler) hiçbirinin menfaatine zarar verilmeden, sahip olduğu kıt kaynakları en iyi biçimde kullanarak toplumun istek ve arzularına uygun üretimde bulunmasıdır. Bu şekilde ortaya çıkan sosyal sorumluluk, işletmede meydana gelen ekonomik olaylara ait bilgilerin kamuya, nesnel ve dürüst olarak aktarılması şeklinde ifade edilebilen muhasebenin sosyal sorumluluğu ile ilişki içerisinde. (Özkoç vd., 2005: 135)

Geleneksel olarak muhasebe öncelikle işletmenin kendi faaliyetlerine odaklanmış ve dış çevreden gelen etkileri göz ardı etmiştir. Gerçekten bu durum finansal muhasebe teorisi ile uyumludur ve muhasebe işlemlerinin çerçevesi, organizasyonun kendi faaliyetleri ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri ile ilişkilidir. Muhasebenin temel fonksiyonlarından birinin aynı zamanda dış çevreden kaynaklanan ve kuruma etkisi olan faaliyetlerin de rapor edilmesi görülmektedir. Bu tür görüşler 1970'lerde ortaya çıkmış ve bazı yazarlar tarafından, raporlamada firma performansı daha geniş bir bakış açısı ile değerlendirilerek, kurumların çok sayıdaki sosyal paydaşlar da dikkate alınarak kurumların sosyal performanslarının da raporlanması gerektiği öne sürülmüştür. Bu bakış açısı, işletmenin hesap verebilir ve

şeffaf olmasının gerekliliğinin de bir sonucu olarak, aynı zamanda topluma karşı olan sorumluluğun da gereğidir. Özellikle büyük işletmelerde, işletmenin sadece finansal performansının raporlanmasının yeterli olmayacağı topluma ve bütün paydaşlarına karşı sorumluluğunun bir gereği olarak ve işletmenin onlar için ve onlarla birlikte var olabileceği gerçeğinden yola çıkarak uygulanması gerektiği öngörülmektedir. Bu daha geniş bir anlamda, işletmenin bütün paydaşlarına, hissedarlarına, potansiyel yatırımcılara ve bütün sosyal çevresine karşı sorumluluğu olarak değerlendirilmektedir (Aras, 2007: 2).

Buradan hareketle muhasebenin temel kavramlarından olan sosyal sorumluluk kavramı, muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında, belli kişi veya grupların değil, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması gereğini ifade eder (Bektöre vd., 2007:21). Temel görevi işletme ile ilgili tüm taraflara doğru bilgiler sağlamak olan muhasebenin bunun gerçekleştirilmesi, söz konusu bilgileri doğru, tarafsız ve adil biçimde aktaracak bir sosyal sorumluluk yaklaşımıyla hareket etmesine bağlıdır (Çonkar vd., 2010: 14).

İşletmelerin sorumluluklarının ne ölçüde yerine getirildiğinin değerlendirilmesi açısından işletmelerin faaliyetlerine ilişkin bilgilerin kamuya aktarılması gerekmektedir. Bilgi aktarma, kamuyu aydınlatma fonksiyonu ile geçerli olacaktır. Bu durum muhasebe için hizmet amacından bir tanesini oluşturmaktadır. Muhasebe sadece ekonomik ve mali amaçlar için faaliyet göstermeyecektir, sosyal amaçları da taşıması gerekmektedir. İşletmelerin gelecek dönemlere ilişkin sağlıklı planlamalara gidebilmeleri için, kamunun da işletme yönetimini gereksinim duyulan bilgilerle desteklemesi gerekir (Bektöre vd., 2007:17)

İşletmelerin sosyal sorumluluğu denilince; “topluma karşı yükümlülüklerinin yerine getirilmesi için işletmece yapılan eylemler” ve bu eylemler üzerindeki işletme ile ilgili tavrılarca “sosyal kontrol” anlaşılmaktadır (Sözbilir, 1981: 12). Burada sözü edilen eylemler, işletmelerin kuruluş yeri seçiminden, sermaye artırımını, pazarlama, işgören, üretim ve finansa kadar geniş kapsamı olan iş dünyasının genelini içinde barındıran olayların sosyal boyutlarını kapsamaktadır. İşletmelerin yalnız mal ve

hizmet üretip, satarak kâr maksimizasyonunu amaç edinen birimler olmadığına yukarıdaki bölümlerde yer verilmiştir. İşletmeler için toplum yaşamının iyileştirilmesi en az kâr maksimizasyonu kadar önem arz etmektedir (Estes, 1973: 20).

Muhasebenin sosyal sorumluluğu, muhasebe sürecinin sadece belirli bir noktayla sınırlı olmayıp muhasebe organizasyonun kurulmasında, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde, mali tabloların düzenlenmesi ve sunumunda olmak üzere muhasebe sürecinin tüm aşamalarında kendini göstermektedir (Otlu, 2002: 153).

Kavramlar, gözlemleri düzene koymak ve anlayabilmek amacıyla insan düşünme sürecinde yaratılan ve bilgiler arasında ilgi kurulmasını sağlayan genellemelerdir. Muhasebenin temel kavramları da muhasebe ilkelerinin ve dolayısıyla muhasebe uygulamalarının dayanağını oluşturan, gözleme dayalı temel düşünceler ve çıkış noktalarıdır (Otlu, 2002: 150). Finansal tabloların bileşenlerinin ve olayların muhasebe sisteminde nasıl, ne zaman ve hangilerinin kayda alınması, ölçülmesi ve raporlanması gerektiği muhasebe temel kavramları yardımıyla açıklanır ve muhasebenin temel kavramları “*özel mülkiyet hakkıyla karakterize edilen serbest bir ekonomide faaliyette bulunan muhasebe kişiliğinin yapısını betimleyen, finansal tabloların amaçlarına uygun olmaları nedeniyle genel kabul gören açık durumlar veya aksiyomlardır.*” (Cemalcılar ve Önce, 1999: 38-39).

Muhasebe ve muhasebe standartları, işletmelerin topluma karşı hesap verebilmelerinin temelini ve araçlarını oluşturduğundan, sürdürülebilir gelişme fikirlerinin uygulanmasına önemli rol oynar (Gençoğlu ve Erdoğan, 2008: 38).

Muhasebenin temel kavramları; 1 Seri No’lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde (26.12.1992) belirlenmiş olup bunlar aşağıdaki gibidir:

- Sosyal Sorumluluk Kavramı,
- Kişilik Kavramı,
- İşletmenin Sürekliliği Kavramı,
- Dönemsellik Kavramı,
- Parayla Ölçülme Kavramı,

- Maliyet Esası Kavramı,
- Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı,
- Tutarlılık Kavramı,
- Tam Açıklama Kavramı,
- İhtiyatlılık Kavramı,
- Önemlilik Kavramı,
- Özün Önceliği Kavramıdır.

Kavramlara kısaca değinecek olursak;

1. Sosyal Sorumluluk Kavramı : Bu kavram, muhasebenin işlevini yerine getirme hususundaki sorumluluğunu belirtmekte ve muhasebenin kapsamını, anlamını, yerini ve amacını göstermektedir. Sosyal sorumluluk kavramı; muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında; belli kişi veya grupların değil, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması gereğini ifade eder.

2. Kişilik Kavramı : İşletmenin sahip veya sahiplerinden, yöneticilerinden, personelinden ve diğer ilgililerden ayrı bir kişiliğe sahip olduğunu ve o işletmenin muhasebe işlemlerinin sadece bu kişilik adına yürütülmesi gerektiğini öngörür.

3. İşletmenin Sürekliliği Kavramı: İşletmelerin faaliyetlerini bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceğini ifade eder. Bu nedenle işletme sahiplerinin ya da hissedarlarının yaşam süreleriyle bağlı değildir. İşletmenin sürekliliği kavramı maliyet esasının temelini oluşturur. Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.

4. Dönemsellik Kavramı : İşletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hasılat, gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir. Bu kavramın,

işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.

5. Parayla Ölçülme Kavramı : Parayla ölçülebilen iktisadi olay ve işlemlerin muhasebeye ortak bir ölçü olarak para birimiyle yansıtılmasını ifade eder. Muhasebe işlemleri ulusal para birimine göre yapılır.

6. Maliyet Esası Kavramı : Para mevcudu, alacaklar ve maliyetinin belirlenmesi mümkün veya uygun olmayan diğer kalemler hariç, işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde, bunların elde edilme maliyetlerinin esas alınması gereğini ifade eder.

7. Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı : Muhasebe kayıtlarının gerçek durumu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş objektif belgelere dayandırılması ve muhasebe kayıtlarına esas alınacak yöntemlerin seçilmesinde tarafsız ve ön yargısız davranılması gereğini ifade eder.

8. Tutarlılık Kavramı : Muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanması gereğini ifade eder. İşletmelerin mali durumunun, faaliyet sonuçlarının ve bunlara ilişkin yorumların karşılaştırılabilir olması bu kavramın amacını oluşturur. Tutarlılık kavramı, benzer olay ve işlemlerde, kayıt düzenleri ile değerlendirme ölçülerinin değişmezliğini ve mali tablolarda biçim ve içerik yönünden tek düzeni öngörür. Geçerli nedenlerin bulunduğu durumlarda, işletmeler, uyguladıkları muhasebe politikalarını değiştirebilirler. Ancak bu değişikliklerin ve bunların parasal etkilerinin mali tabloların dipnotlarında açıklanması zorunludur.

9. Tam Açıklama Kavramı : Mali tabloların bu tablolardan yararlanacak kişi ve kuruluşların doğru karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde yeterli, açık ve anlaşılır olmasını ifade eder. Mali tablolarda finansal bilgilerin tam olarak açıklanması yanında, mali tablo kalemleri kapsamında yer almayan ancak alınacak kararları etkileyebilecek, gerçekleşmesi muhtemel olaylara da yer verilmesi bu kavramın gereğidir.

10. İhtiyatlılık Kavramı: Muhasebe olaylarında temkinli davranılması ve işletmenin karşılaşılabileceği risklerin göz önüne alınması gereğini ifade eder. Bu kavramın sonucu olarak, işletmeler, muhtemel giderleri ve zararları için karşılık

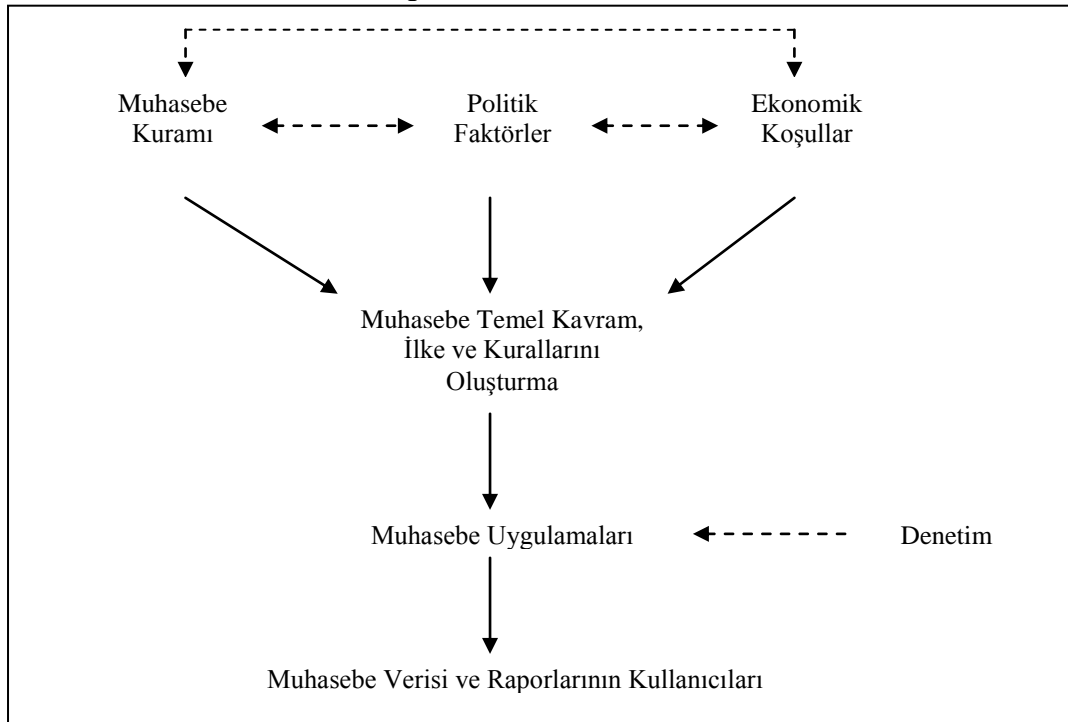
ayırırlar, muhtemel gelir ve kârlar için ise gerçekleşme dönemlerine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar. Ancak bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılıklar ayrılmasına gerekçe oluşturamaz.

11. Önemlilik Kavramı : Bir hesap kalemi veya mâli bir olayın nispi ağırlık ve değerinin mali tablolara dayanılarak yapılacak değerlemeleri veya alınacak kararları etkileyebilecek düzeyde olmasını ifade eder. Önemli hesap kalemleri, finansal olaylar ve diğer hususların mali tablolarda yer alması zorunludur.

12. Özün Önceliği Kavramı : İşlemlerin muhasebeye yansıtılmasında ve onlara ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında biçimlerinden çok özlerinin esas alınması gereğini ifade eder. Genel olarak işlemlerin biçimleri ile özleri paralel olmakla birlikte, bazı durumlarda farklılıklar ortaya çıkabilir. Bu takdirde, özün biçime önceliği esastır.

Şekil 4'te muhasebe verisi ve raporların kullanıcıları ayrıntılı olarak verilmiştir. Buna göre muhasebe kavram, ilke ve kuralları muhasebe uygulamalarına şekil veren en önemli unsurlar olmakla birlikte, söz konusu uygulamaların belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken önemli unsurlardır.

Şekil 4. Muhasebe Verisi ve Raporlarının Kullanıcıları

Kaynak: Cemalcılar ve Önce, 1999:40.

Muhasebe temel kavramlarından bir kısmı, bir işletmenin faaliyette bulunması açısından temel görüşleri meydana getirdikleri kabul edilmektedir. Söz konusu olan kavramlar, temel varsayımlar olarak kabul edilmektedir. Bunlar; sosyal sorumluluk, kişilik, işletmenin sürekliliği, parayla ölçülebilme ve dönemsellik varsayımlarıdır. Bir kısım muhasebe kavramları ise muhasebe kayıtlarının yapılması ile raporların düzenlenmesinde esas alınacak temel görüşleri ortaya koymakta olup temel kavramlar olarak kabul edilmektedir. Bunlar tarafsızlık ve belgelendirme, maliyet esası, ihtiyatlılık, tutarlılık, tam açıklama, önemlilik ve özün önceliği kavramlarıdır (Koçyalkın, 1998: 22-27).

Buna göre muhasebenin temel varsayımlarından olan sosyal sorumluluk kavramı; muhasebe işlemlerinin yerine getirilmesinde ve mali tabloların hazırlanarak sunulmasında, belli şahısların ve grupların değil, toplumdaki tüm grupların çıkarlarının korunması gerektiğini ifade eder (Ataman, 2000: 5-6). Bu durum da tüm toplum çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması gerekmektedir (Sözbilir ve Yenigün, 2005: 65).

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yeniden düzenlenip 31.12.2005 tarihinden sonra başlayan hesap döneminde uygulanmak üzere yeni haliyle yürürlüğe giren TMS 1 finansal tabloların sunuluşu standardı 31.12.2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere ilk olarak 16.01.2005 tarih ve 25702 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 1 Nolu Finansal Tabloların Sunuluşuna İlişkin TMS'nin 12. Maddesinde "*kullanıcıların işletme, ekonomik faaliyetler ve muhasebeyle ilgili yeterli bilgiye sahip oldukları ve bilgileri makul bir süreklilikle izlemeye arzulu olduklarının varsayıldığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle, değerlendirme de bu özelliklerdeki kullanıcıların ekonomik kararlar alırken nasıl etkileneceklerinin de dikkate alınması gerekir*" ifadesi yer almaktadır (TMS 1, m:12).

Buna göre uygulamada yer alan standart ile finansal tablo kullanıcılarının karar almalarında kullanılacak doğru ve güvenilir bilginin üretimi amaçlanmaktadır. Bu amaç da aynı zamanda sosyal sorumluluk raporlarının uygulanabilmesi için bir temel olarak kabul edilebilir (Başar ve Başar, 2006: 219).

3. SOSYAL MUHASEBE ve ÇEVRE MUHASEBESİ

Muhasebe, işletmenin gerek finansal durumunu gerekse faaliyet sonuçlarını gösteren bilgileri tanımlar, ölçer, oluşturur ve bunları analiz edip yorumlayarak ilgili taraflara, kararlarında kullanabilecekleri bilgiler halinde iletir (Cemalcılar ve Önce, 1999: 2).

Sosyal sorumluluk muhasebesi olarak da isimlendirilen sosyal muhasebe; toplumsal faaliyetler, üretim, çalışanların menfaatleri ve işletmenin çevresel etkisi hakkında bilgi içerecek muhasebe raporlarının uzantısıdır. Başlıca alanları finansal muhasebe ile çevre muhasebesidir. Çevresel raporlama, sosyal raporlamanın bir alt kümesi olarak görülmektedir (Norris ve Innes, 2005:9).

Çevre muhasebesi, kendinden daha kapsamlı olan sosyal muhasebenin bir alt dalını oluşturmaktadır. Yeşil muhasebe olarak da ifade edilen çevre muhasebesi, günümüzde çevresel konuların cazipliği ve hızlı sanayileşme sonucu öneminin giderek artması nedeniyle sosyal muhasebenin içerisinde yer almaktadır (Kurasaka ve Kokubu, 2002: 161-162).

Çevre muhasebesi, finansal muhasebede ölçümlenme işlevlerinin, örneğin, finansal raporlama ve işletme içi ve işletme dışı çevre faktörlerinin dikkatle uygulanmasıdır (Gray vd., 1993: 7).

Bir başka tanımda ise çevre muhasebesi; çevresel kaynakların oluşumunu, bu kaynakların kullanılma biçimini, işlemler sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışları çevresel açıdan inceleyen bir bilgi sistemidir (Kırlıoğlu ve Can, 1998: 56).

2000’li yıllara kadar işletmelerin kâr elde etmek dışında topluma karşı sorumlulukları üzerinde yeterince düşünmediklerine, birinci bölümde sosyal sorumluluk kavramının tarihsel gelişimi içerisinde değinilmişti. Sosyal sorumluluk, daha önce açıklandığı gibi, dünyanın çevre krizine gitmesi, tüketici gruplarının baskısı, topluma hizmet amacı güden ve çevre kirliliğini en aza indirgenmeyi düşünen, temiz teknoloji üretimi yapan işletmeleri doğurmuştur. Çevresel sorunların artışı nedeniyle çevre muhasebesi bugün sosyal muhasebenin konuları içerisinde yaygın hale gelmiştir.

Toplumun ve işletmelerin çevresel konulara dikkatlerinin çekilmesinde, çevre ile ilişkili kuruluşların ve ulusal çevre mevzuatlarının önemli bir işlevi olmuştur. Bu gelişmeler kapsamında, muhasebenin de çevre mevzuatında dikkate alınmasının ve sosyal sorumluluk ilkesi ile özün önceliği ilkelerinin önemle ele alınmasının gerekliliği savunulmaktadır. Bu felsefenin bir ürünü olarak çevre muhasebesi terimi ortaya çıkmıştır (Özbirecikli, 2002: 23).

Çevre muhasebesi, işletme bünyesinde meydana gelen çevre maliyetlerinin ve bilgilerinin çeşitli kademelerdeki yöneticilere karar almaları için destek veren muhasebe uygulamalarıdır. Bu tanım çevre muhasebesine yönetsel açıdan yaklaşmaktadır. Yani çevre muhasebesini yönetim muhasebesinin bir alt dalı olarak görmektedir. Çevre muhasebesini geniş anlamda tanımlayacak olursak, çevrenin negatif etkilerinin ölçülmesi, tanımlanması ve bunların muhasebe sistem ve uygulamalarında öngörülmesidir (Gray vd. 1993: 7).

Sosyal sorumluluk muhasebesi içerisinde yer alan çevre muhasebesi, işletmenin sadece çevre faktörleri ile ilgilenirken sosyal muhasebe olaya daha geniş perspektiften bakmaktadır. İşletmelerin her türlü kaynağını temin ettiği doğal çevreden faydalanırken, bununla birlikte alacağı önlemlerle doğal çevreyi koruması ve sıfır kirlilik hedefi sosyal sorumlulukları gereği olmakta, çevre yanında diğer faktörler de sosyal sorumluluk muhasebesi içerisine girmektedir. İşletmelerin sosyal sorumluluklarının başında tüketicilerin korunması, ekonomik kalkınma ve istihdam olanakları gelmektedir. Çevre de işletme sosyal sorumlulukları arasına girmiş önemli etkenlerden biridir. İşletmeler çevresel bozulma ve kirlenmenin üstesinden gelerek önemli sosyal sorumluluk faaliyetlerinden birini yerine getirmiş olmaktadır. Bu tedbirler için yapılan harcamalar işletmelerin maliyetlerini arttırarak rekabet güçlerini azaltsa da çevre kirliliğinin potansiyel zararı düşünüldüğünde bu maliyetlerin anlamlılığı ortaya çıkmaktadır (Okutmuş, 2005: 40-44).

Sosyal muhasebesinin amacı, işletmenin eylemlerinden olumlu ya da olumsuz yönde etkilenen bireylere veya gruplara, tüm parasal ve parasal olmayan bilgilerin sunulmasıdır. Finansal muhasebede ise amaç, işletmenin yalnız para ile ifade edilen bilgilerinin ilgili kullanıcılara sunulmasıdır. Bu nedenle sosyal muhasebenin çalışma alanı, finansal muhasebenin alanını da içine almaktadır (Sözbilir, 1981: 12).

Sosyal muhasebenin bir alt dalı olarak sosyal maliyetler, işletmenin çevre ve toplum üzerindeki parasal olarak sorumlu tutulmadığı maliyetler olarak tanımlanmaktadır (Okutmuş, 2005: 45). Bu maliyetler işletmenin kâr veya zarar durumunu direkt olarak etkilememektedir. Sosyal maliyetler için dışsal maliyet tanımlaması da yapılmaktadır (Özbirecikli, 2002: 50).

İşletme yönetimi ve muhasebe departmanı sosyal muhasebeden aşağıdaki yararları sağlayabilmektedir:

- İşletme üzerindeki sosyal baskıları dikkate alan kararların planlanmasında ve formüle edilmesinde işletmeye yardımcı olabilir,

- İşletmece yapılan sosyal harcamaların daha verimli olmasında işletmeye yardım eder,

- İşletmenin sosyal başarısı konusunda işletme ile ilgili taraflara bilgi sunar,

- Yatırımcılara, ellerindeki fonlarını yatırırken yapacakları seçimde, sosyal sorumluluğu da dikkate almak istediklerinde uygun yolları gösterir (Sözbilir, 1981: 14).

Sosyal maliyetler, içsel ve dışsal, ekonomik ve ekonomik olmayan, topluma ya da toplumun herhangi bir birimine yüklenen maliyet, gönüllülük, özveri ya da zararlardır. Sosyal maliyetler ödenmeyen zararlar (örneğin hava kirlenmesi) kadar ödenen hizmetleri, topluma karşı yarar sağladığı anlamda ayrı tutulan ödemeleri de içermektedir (Sözbilir, 1981: 40).

Sosyal raporlama ise; işletmenin sosyal sorumluluk alanlarındaki uygulamaların ilgili tarafların (paydaşların) dikkatine sunması olarak tanımlanabilir. Bir başka ifade ile sosyal raporlama, işletmenin sosyal konulardaki uygulamalarını toplumla paylaşması sürecidir.

4. SOSYAL RAPORLAMA ve SOSYAL RAPORLAMA YAKLAŞIMLARI

Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama yukarıda anlatıldığı ve adından anlaşılacağı üzere, işletmelerin sosyal faaliyetlerinin çıkar

gruplarına ulaştırılması amacını taşıyan yeni bir raporlama yaklaşımıdır (Kaya ve Karakaya, 2008: 154). İşletmeler sosyal sorumlulukları kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetleri ilgili paydaşlara duyurarak onları bu konuda bilgilendirmelidirler. Bu da işletmelerin gönüllülük esasına dayalı çeşitli sosyal sorumluluk faaliyetlerini belli standartlar çerçevesinde raporlamalarını ve bu raporları duyurmalarını gerektirmektedir. Sosyal sorumluluk konusunda raporlamanın gerekliliği benimsedikçe raporlama uygulamaları artmış bu da raporlamada standartların belirlenmesini zorunlu hale getirmiştir (Bayraktaroğlu vd., 2009: 30).

Gelişmiş ülkelerde 1970’li yıllardan bu yana uygulanmakta olan sosyal raporlama anlayışı, ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde ise literatürde yeni yer bulmuş bir kavramdır. 1970’li yıllarda sosyal raporlama aşağıdaki görevleri yerine getirmiştir:

- Kurumsal faaliyetlerin sosyal ve çevresel etkilerini değerlemek,
- Sosyal ve ekonomik programların verimliliğini ölçmek,
- Kurumsal sosyal sorumlulukların yerine getirilmesine ilişkin raporlar hazırlamak,
- Tüm kurumsal kaynakları ve etkilerinin (sosyal, çevresel ve ekonomik) kapsamlı bir şekilde değerlendirmesini mümkün kılan iç ve dış bilgi sistemlerini sunmaktır (Tilling, 2001: 3).

İşletmeler sadece ticari faaliyetlerini değil, sosyal yatırım olarak nitelendirilen ve genellikle geleneksel raporlama anlayışında ihmal edilen faaliyetlerini de bu şekilde raporlama altına alacaklardır.

Sosyal raporlama işletmenin çevre, toplum, ekonomi ve iş dünyasına yaptığı katkılar hakkında bilgiler içerir. Bu raporlarda işletmenin gelecekle ilgili hedefleri de yer alabilir. Sosyal raporlama, geleneksel yıllık mali raporlara ek olarak düzenlenen raporlardır. İşletmenin geçmiş ve gelecek mali dönemleriyle ilgili amaçların ne kadarının gerçekleştiğini ortaya koymak için kullanılan araçlardan biridir (Idowu ve Towler, 2004: 420).

Sosyal raporlama en basit tanımıyla, işletmelerin sosyal sorumlulukları kapsamında faaliyetlerinin ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlarını bir rapor halinde sosyal paydaşlarına sunmasıdır. Sosyal raporlamaya sürdürülebilir raporlama da denilmektedir. İşletmelerin faaliyetlerinin üç boyutunu ekonomik, çevresel ve sosyal performansını kapsamaktadır (Angay, 2006: 34).

Sosyal raporlamanın önemli bir gündem maddesi haline gelmesindeki esas dayanak işletme paydaşlarının beklentilerinin değişimi ve tüketicilerin artık ürünlerini aldıkları işletmeler hakkında daha çok bilgi sahibi olmak istemeleri gelmektedir. Bu şekilde işletmelerin, kurumsal sosyal sorumluluk, şeffaflık ve yasalara uygunluk çerçevesinde bu tür uygulamalarını raporlar aracılığıyla halka duyurmaları önemli bir faaliyettir (Bayraktaroğlu vd., 2009: 30-31).

Sosyal raporlamayla ilgili çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Sistematiik olarak bakıldığında birinci grupta raporun içeriğine yönelik yaklaşımlar yer alırken, ikinci grupta sunum şekline yönelik yaklaşımlar yer almaktadır. Sosyal raporlamayla ilgili geliştirilen yaklaşımlar raporların açıklama boyutu ve modelin yürürlükteki en gelişmiş haliyle sosyal eylemlerin ölçümünün uygulanmasıyla ilgilidir. Sosyal faaliyetlerin bildiriminde literatürde dört yaklaşım mevcuttur. Dilly ve Weygandt'ın çalışmalarına göre bu yaklaşımlar kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir: (Wilde, 1981: 40-41).

1. Envanter Yaklaşımı,
2. Maliyet ve Harcama Yaklaşımı,
3. Program Yönetimi Yaklaşımı,
4. Fayda-Maliyet Yaklaşımı,

Envanter Yaklaşımı; bir işletme tarafından üstlenilen sosyal faaliyetlerin listelenmesi olup faaliyetlerin maliyeti ya da etkinliğiyle ilgili değildir. Bu yaklaşım yukarıdaki dört yaklaşım arasında kullanımı en kolay olanıdır. Ancak; işletme yönetiminin ya da üçüncü kişilerin listelenen faaliyetlerin etkinliğini değerlendirmelerine pek fayda sağlamaz. Çünkü sosyal faaliyetlerin etkinliklerinin belirlenmesindeki güçlükler ve sıralanan faaliyetlerin sınırsız olması gibi sakıncalara sahiptir. Envanter yaklaşımıyla ilgili bir diğer sakınca da listenin neredeyse sonsuz

olabilmesidir. İşletmeye göre her faaliyet sosyal bakımdan önemli olarak yorumlanabilir.

Maliyet ve Harcama Yaklaşımı; işletmenin tüm sosyal sorumluluk faaliyetlerini ve her faaliyet için harcanan tutarların listelenmesidir. Envanter yaklaşımında olduğu gibi nicel fakat finansal olmayan içerik bilgisi de ayrıca dâhil edilir. Maliyet ve harcama yaklaşımı maliyetleri çeşitli faaliyetlerle karşılaştırma fırsatı sunar ancak masrafların etkinliğiyle ilgili bir yargı sağlamaz.

Program Yönetimi Yaklaşımı; üçüncü yaklaşım program yönetimi yaklaşımıdır. Bu yaklaşım kullanılarak geliştirilen sosyal sorumluluk raporları önceki iki yaklaşımın tüm unsurlarıyla birlikte her aktivite ya da program için belirlenmiş hedefleri de içermektedir. Belirlenmiş hedefler programın ya da faaliyetin etkinliğinin analizine olanak sağlar.

Fayda-Maliyet Yaklaşımı; son yöntem olan fayda-maliyet yaklaşımı diğer üç yöntemin tüm özellikleriyle birlikte sosyal program ya da faaliyetten sağlanacak faydanın tespitini de içerir. Bu yaklaşımı kullanan bir işletme harcanan tutar için elde edilebilir azami sosyal fayda ya da asgari sosyal maliyeti belirleyebilir.

Bu son yaklaşım dört yaklaşım arasında en cazip olanıdır, ancak uygulamada hayata geçirilmesi imkânsız görülmektedir. Günümüz için program yönetimi yaklaşımı en pratik yöntem olarak görülmektedir. Sosyal eylem ölçümü gelecekte daha kullanılabilir hale geldiğinde fayda-maliyet yaklaşımı kullanılabilir olabilir.

Sosyal raporlamayla ilgili bu dört yaklaşım 70'lerin başlarında geliştirilmiştir. 1979'da Birleşik Devletler Ticaret Bakanlığı tarafından görevlendirilen kurumsal sosyal performans görev ekibi Birleşik Devletler ve Batı Avrupa'daki kurumsal sosyal performansla ilgili bir rapor yayınlamıştır. Raporda yukarıda tanımlanan dört raporlama yaklaşımıyla birlikte üç yaklaşım daha listelenmiştir. Eklenen bu yaklaşımlar: (Wilde, 1981: 42-43).

1. İnsan Kaynağını Değerlendirme Yaklaşımı
2. Sosyal Gösterge Yaklaşımı
3. Süreç Denetimi Yaklaşımı

İnsan Kaynağını Değerlendirme Yaklaşımı; İnsan kaynağının üretim becerisi ile işletme çalışanlarının işletmeye olan bağlılığını ölçmeyi amaçlar. Yaklaşım hem maliyetleri hem de faydaları değerlendirmeyi hedefler. Sosyal Gösterge Yaklaşımı;

İki aşamalı bir yaklaşımdır: İlk aşama toplum refahı göstergelerini geliştirmek ve ikinci aşama da bu göstergelere bağlı faaliyetlerin ölçümünün yapılmasıdır. Süreç Denetimi Yaklaşımı; Programda ortaya konulan amaçlar ile işletmede çalışanların amaçlarının uyuşup uyuşmadığının belirlenmesi, programın mantıklı bir şekilde tespit edilip edilmediğinin değerlendirilmesi, programın rasyonel amaçlar için uygun olup olmadığına karar vermesine ve fiili uygulamanın bu amaçları tatmin edici olarak elde etmeyi taahhüt edip etmediğini değerlendirmesine olanak sağlayan bilgileri bir araya getirmektir. Şekil 5'te Sosyal Raporlama Modeli yer almaktadır. Modele göre sosyal yararlar ve maliyetlerin neler olabileceği görülmektedir.

Şekil 5. Sosyal Raporlama Modeli

"X" İşletmesi Geliştirilmiş İşletme Sosyal Raporlama Modeli (USD)	
Sosyal Yararlar	Toplumun diğer kesimlerinden yapılan tahsilatlar:
Sağlanan mal ve hizmetler	Sağlanan mal ve hizmetlerden yapılan tahsilat
Toplumun diğer kesimlerine yapılan ödemeler:	İlave sermaye yatırımı
Sağlanan istihdam değeri	Krediler
Mal ve diğer hizmetler için yapılan ödemeler	Sağlanan diğer tahsilatlar
Ödenen vergiler	Çevresel zararlar
Topluma sağlanan katkılar	Arsa ve araziye verilen zararlar
Ödenen kâr payı ve faizler	Hava kirlenmesi
Diğer ödemeler	Su kirlenmesi
İşçilere sağlanan hizmetler	Gürültü kirlenmesi
Çevrenin gelişmesi için yapılan yatırımlar	Sebeplenen katı atıklar
Topluma sağlanan işletme olanakları	Çevrenin güzelliğinin bozulması
Sağlanan araçlar ve kolaylıklar	Diğer çevresel zararlar
Diğer sağlanan yararlar	Kullanılan kamu hizmetleri
Sosyal Maliyetler	İş hastalıkları ve yaralanmalar
Kullanılan işgücü ve hizmetler	Diğer sosyal maliyetler
Satın alınan hammaddeler	Yıl sonunda oluşan sosyal fayda veya zarar
Satın alınan binalar ve demirbaşlar	Geçen yıldan birikmiş sosyal fayda veya zarar
Kullanılan diğer malzemeler	
Toplam Sosyal Fayda veya Zarar Standart Dipnotlar	
1- Girdilerle alakalı önemli dolaylı etkiler	
2- Çıktılar ile alakalı önemli dolaylı etkiler	
3- Kadınlara sağlanan istihdam olanakları ve terfi imkanları	
4- Çevreyi korumaya yönelik faaliyetler ve bunların maliyetleri	
5- Ölçme ve tahmin esasları	

Kaynak: Sözbilir, 1981:94-95; Sürmen ve Aygün, 2005: 38-39.

5. DAVID LINOWES'İN SOSYO-EKONOMİK FAALİYET RAPORU

Dilley ve Wergandt'ın maliyet ve harcama yaklaşımını kapsayan maliyet analizleri tablosu sadece sosyal faaliyetlere ilişkin sosyal maliyetleri kapsayıp, sosyal yarar göstermediği için işletmenin sosyal sorumluluğu konusunda herhangi bir yargı vermemektedir. Bu nedenle bu eksikliği 1972 yılında önermiş olduğu Sosyo-Ekonomik Faaliyet Raporu ile David Linowes çözmeye çalışmıştır (Sözbilir, 1981: 85).

David Linowes tarafından geliştirilen sosyo-ekonomik faaliyet raporuna ilişkin örnek Tablo 7'de verilmektedir. Linowe'in önermiş olduğu rapor finansal bilgiler sağlamak amacıyla kullanılmaktadır.

Tablo 7. Linowes'in Sosyo Ekonomik Faaliyet Raporu

I. Halkla İlişkiler	
A. Yararlar	
Sakat işçilerin eğitimi	1.000
Üniversiteye katkı	400
Çocuklar için açılan kreş	1.100
Toplam Yararlar	2.500
B. Zararlar	
Alınması ertelenen kesme makinası	(1.400)
C. Halka İlişkilerde Net Yarar	1.100
II. Fiziksel Çevre ile İlişkiler	
A. Yararlar	
Çevrenin güzelleştirilmesi için yapılan harcama	8.000
Atıklar için yapılan harcama	2.000
Toplam Yararlar	10.000
B. Zararlar	
Nehre akan zehrin ayrıştırılması için yapılması gereken ancak yapılmayan işlemin maliyeti	(12.000)
C. Fiziksel Çevre ile İlişkilerde Net Zarar	(2.000)
III. Ürün ile İlişkiler	
A. Yararlar	
Boya kalitesinin değiştirilmesi	4.000
B. Zararlar	
Eklenmesi gereken ama eklenmeyen güvenlik cihazının maliyeti	(2.000)
C. Ürün ile İlişkilerde Net Yarar	2.000
Sosyo-Ekonomik Yarar	1.100
Geçen Yıldan Devreden Sosyo -Ekonomik Yarar	1.900
dd/mm/yyyy Tarihindeki Sosyo -Ekonomik Yarar	3.000

Kaynak: Angay, 2006: 43.

Bu faaliyet raporuna göre işletmeler insanlar, çevre ve ürün ile olan ilişkilerini ve bu karşılıklı ilişkiler sonucu ortaya çıkan sosyal yarar ve sosyal zararların belirlenmesi esasını oluşturmaktadır. Sosyal yararlar, işletmenin kanunlar ve yaptığı anlaşmalar gereğince üretilen ürünün kalitesinin, güvenliğinin artırılmasına, çalışanların refah düzeylerinin yükseltilmesine ve çevrenin korunmasına yönelik

yapılan harcamalardır. Sosyal zararlar ise yapılması gerektiği halde yapılmayan faaliyetlerin maliyetleridir (Sürmen ve Aygün, 2005: 38). Çevrenin güzelleştirilmesi için yapılan çevresel iyileştirmeler, çalışanlara verilen karşılıksız yardımlar, toplumdaki kurumlara karşılıksız sağlanan işletme olanakları da sosyal yarar unsurları arasındadır (Sözbilir, 1982: 150).

6. SOSYAL RAPORLARIN SUNUMUNA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

Hazırlanacak bir sosyal raporun içeriğinde yer alacak bilgiler belirlendikten sonra bu raporun ilgililere ne şekilde sunulması gerektiği konusunda gelişen yaklaşımlar şunlardır: (Sürmen ve Aygün, 2005: 41)

- Mevcut finansal raporlara bazı açıklamalar eklenmesi; bu yaklaşımda mevcut bilanço ve gelir tablosunun altında, işletmenin sosyal faaliyetlerine ilişkin dipnotlar şeklinde açıklamalara yer verilmektedir.

- Mevcut finansal raporlarda olmayan bazı ek hesapların kullanılması; bu yaklaşımda ek açıklamalar yerine mevcut finansal raporlarda olmayan, sosyal içerikli hesaplara yer verilmektedir.

- Mevcut finansal raporlardan bağımsız bir sosyal rapor hazırlanması; bu yaklaşımda ise işletmenin sosyal içerikli faaliyetlerini ortaya koymaya yönelik, mevcut finansal raporlardan bağımsız bir sosyal rapor hazırlanmaktadır.

Üç yaklaşım içerisinde bağımsız bir sosyal rapor hazırlanması yaklaşımının kullanım açısından kolay olması ve gerek niteliksel gerekse de niceliksel bilgilere yer vermesi nedeniyle en yaygın kullanılan yaklaşım olduğu görülmektedir.

Finansal tablolardan ayrı sosyal raporlar hazırlanması, raporu kullananlar açısından işletmenin faaliyetlerinin sosyal sonuçlarının topluca tek bir rapor içinde görülmesine olanak vererek bir kullanım kolaylığı sağlayacaktır. Ayrıca sosyal raporun ilke ve düzen içerisinde hazırlanması üçüncü yaklaşımın kapsam olarak diğer yaklaşımlara göre karşılaştırılabilirlik olasılığı daha yüksek olacaktır. Günümüzde işletmelerin genellikle üçüncü yaklaşımı benimsedikleri ve ayrı sosyal raporlar ürettikleri, ancak birinci yaklaşımı benimseyerek faaliyet raporlarında ya da

finansal raporlarının dipnotlarında kurumsal sosyal sorumluluk açıklamaları yapan işletmelerin de bulunduğu görülmektedir (Angay, 2006: 45).

Günümüzde yaşanan değişim ve gelişimleri dikkate alarak yeni modeller de geliştirilmiştir. En yaygın olarak kullanılan ve Küresel Raporlama Girişimi (GRI) tarafından Nisan 2002 yılında geliştirilmiş ve günümüzde de halen uluslararası işletmeler tarafından da kullanılan modellerdir. İkinci model ise, ISO 14001 ve 9001'i örnek alan, Ekim 1997'de The Council on Economic Priorities Accrediation tarafından geliştirilen SA 8000 standardıdır (Kaya ve Karakaya, 2008: 156).

Kurumsal sosyal raporlarda yer alması gereken bilgilerin sunumu aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır: (Karacaer ve Bozkurt, 2010: 47-48)

- Finansal ifadelerle açıklamalar: Muhasebe hesapları da dahil olmak üzere tüm nicel bilginin finansal olarak ifadesine yer verilmesi.

- Nicel ancak finansal olmayan açıklamalar: Kurumsal sosyal sorumluluk konularının finansal olarak değil de nicel olarak ifade edilmesi,

- Tanımlayıcı sosyal açıklamalar: İşletmeye ait bilgilerin öyküleştirelerek ifade edilmesini gösterir.

- Negatif ve yansız haber açıklamaları: Kurumsal sosyal sorumluluk açısından işletmelerin ününe zarar verebilecek haberlerin, skandalların, iflasların işletme tarafından açıklanması. Kurumsal sosyal sorumluluk açısından ne iyi ne kötü haberleri sunan sosyal açıklamaları ifade etmektir.

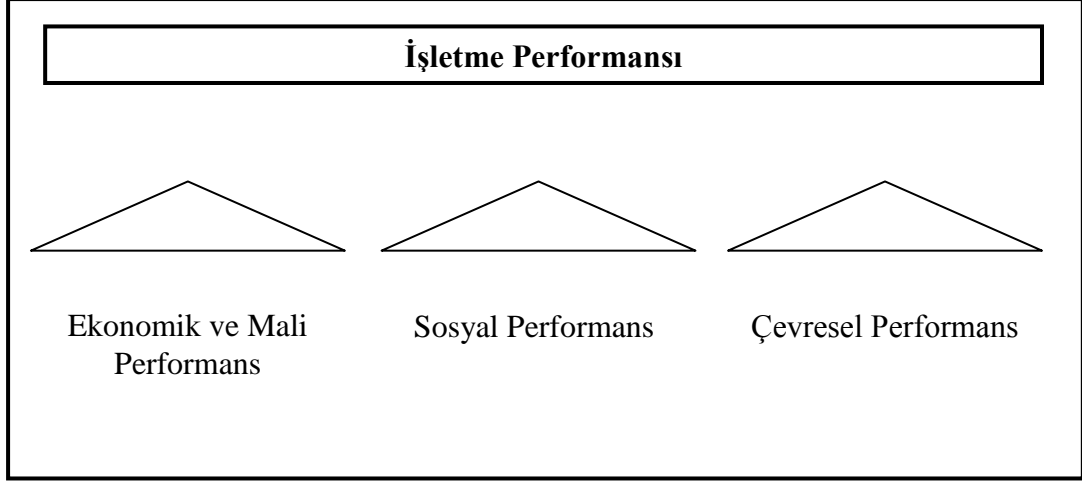
- İyi haber açıklamaları: Kurumsal sosyal sorumluluk bakımından işletmenin ününe katkı sağlayacak özel haberlere yer vermesi.

7. ÜÇ BOYUTLU RAPORLAMA

Toplumsal ve çevresel performansın ele alındığı raporlamaya üçlü veya üç boyutlu raporlama denilmektedir (Bayraktaroğlu vd., 2009: 31). Şekil 6'da da görüldüğü gibi işletme performansı üç boyutlu raporlamanın geri bildirimine

bağlıdır. Ekonomik, sosyal ve çevresel performans ölçütleri üç boyutlu raporlama olarak literatürde yer almaktadır.

Şekil 6. Üç Boyutlu Raporlama

Kaynak: Angay, 2006: 48.

2003 yılında İç Denetçiler Enstitüsü tarafından “Etik ve sosyal denetim ve raporlama” adlı bir çalışma yayımlanmıştır. İç Denetçiler Enstitüsünün çalışmasında, etik ve sosyal denetimin, iç denetçiler için bir fırsat olduğu ifade edilmiştir. Etik ve sosyal denetim, finansal hesapların ötesinde, bir işletmenin çıkar gruplarını nasıl etkilediği, bir bütün olarak toplumun görüşlerini, beklentilerini ve değerlerini nasıl yansıttığı ile ilgilenir. Bu durum raporlamanın üçlü sonucunu referans etmektedir (Özbirecikli, 2006: 73).

8. SOSYAL RAPORLARIN BELİRLENEN STANDARTLARA GÖRE HAZIRLANMASI

Sosyal raporlamada kullanılan standart ve rehberlere bu başlık altında değinilecektir. Sürdürülebilir raporlama rehberi içerisinde değinilen ve bugün en çok kabul gören rehber GRI Küresel Raporlama Girişimi Rehberi'dir. Bu Rehber, Birleşmiş Milletler, çeşitli endüstrilerden temsilciler, muhasebe kurulları ve kar amacı gütmeyen çeşitli kurumların işbirliği ile oluşturulan Küresel Raporlama Girişimi tarafından belirlenmiştir. Sosyal raporlarda kullanılan diğer önemli standartlara ise Sosyal ve Etik Hesap Verebilirlik Enstitüsü, AccountAbility

tarafından oluşturulan AA1000 Standartları, 1997 yılında Uluslararası Sosyal Sorumluluk Örgütü (SAI-Social Accountability International) tarafından geliştirilen SA8000 Sosyal Sorumluluk Standardı, Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi, Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi, ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı, ISO 9001 Kalite Standardı ve Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi'dir. Bu standart ve rehberlere aşağıda ayrıntılarıyla yer verilecektir.

8.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMA REHBERİ

İşletmeler ekonomik, çevresel ve sosyal performanslarını ölçmek amacıyla çeşitli göstergeler geliştirmektedirler. İlgili göstergelerin geliştirilmesi, izlenmesi ve raporlanması, işletmelerin müşteriler, hükümet, toplum, sivil toplum kuruluşları ve yatırımcılar nezdinde performanslarından sorumlu oldukları anlamına gelmektedir. İşletme performansını ekonomik açıdan değerlendirmeye yarayan pek çok gösterge olmakla birlikte, çevresel ve sosyal performansını değerlendirmeye yönelik modeller çok az sayıdadır. Türkçe karşılığı küresel raporlama veya sürdürülebilirlik raporlama rehberi olan Global Reporting Initiative (GRI), bu alandaki çalışmalardan biridir. 1997 yılında CERES Prensipleri (Coalition For Environmentally Responsible Economies) ile tanınan; CERES tarafından kurulup, 2002 yılında bağımsız bir kuruluş haline gelen GRI, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Global Compact Programı (Küresel İlkeler Sözleşmesi) ile işbirliği içinde çalışmaktadır. GRI, iş dünyasının temsilcileri, muhasebe, yatırım, çevre, insan hakları, işçi ve işveren ilişkileri konularında uzman, farklı kişilerle ve kurumlarla işbirliği içindedir (Nemli, 2004:104).

Sürdürülebilirlik raporu düzenleme, bir organizasyonun faaliyetleri, ürünleri ve hizmetleri ile ilgili ekonomik, çevresel ve sosyal başarısının kamuoyuna sunulmasıdır. GRI'ye göre sorumluluk, yönetim ve sürdürülebilirlik işletme ve diğer organizasyonların 21. yy'da nasıl faaliyette bulunacaklarının belirlenmesinde önemli rol oynayan bir fikirdir (Özbireckli, 2006: 68). GRI'nın gelişim süreci Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 8. GRI'nin Tarihi Gelişim Süreci

Yıllar	Faaliyetler
1997 1998	- Boston'daki CERES adlı sivil toplum kuruluşu, "Global Reporting Initiative" fikriyle, fon ve network geliştirmeye başladı.
1999	- UNEP (UN Çevre Programı) katılımıyla proje globalleşmiştir. - İlk rehberin taslağı hazırlandı ve 20 şirket sürdürülebilirlik raporu hazırladı.
2000	- GRI'nin ilk raporlama rehberi hazırlandı. - Amerika kıtasında, Avustralya, Avrupa, Güney Asya ve Japonya'ya uzandı. - 50 şirket bu rehberi temel alarak raporlama yaptı.
2001	- CERES Yönetim Kurulu GRI'ı bağımsız bir kuruluşa çevirmeye karar verdi. - 80 şirket bu rehberi temel alarak raporlama yaptı.
2002	- GRI, New York'da Birleşmiş Milletler'de törenle açıldı ve daha sonra CERES'den tamamen ayrılarak Hollanda-Amsterdam'a taşındı. - GRI rehberinin ikinci lansmanı Johannesburg'daki Dünya Sürdürülebilir Gelişim Zirvesinde yapıldı. - 150 şirket bu rehberi temel alarak raporlama yaptı.
2003	- Kurumsal Paydaş (OS-Organizational Stakeholder) programı tanıtıldı ve sektör ekleri hazırlanmaya başlandı. - 325 şirket bu rehberi temel alarak raporlama yaptı.
2004	- Gelecek iki yıllık yeni nesil rehber için planlama yapıldı ve 500 şirket bu rehberi temel alarak raporlama yaptı.
2005	- Dünya çapında 100 kişi üçüncü nesil G3 rehberi üzerinde çalışmaya başladı 2005-2010 planı yapıldı ve 750 şirket bu rehberi temel alarak raporlama yaptı.
2006	- Dünya çapında 3000 kişinin katılımıyla Amsterdam'da yapılan konferans ile G3 raporlama rehberinin lansmanı yapıldı. - Kurumsal Paydaş sayısı 330'u, raporlama yapan şirket sayısı 850'yi geçti.
2007	- "GRI [Küresel Raporlama İnisiyatifi] sürdürülebilirlik raporlama çevrimi: Küçük ve çok küçük olmayan kurumlar için bir elkitabı" İngilizce, İspanyolca, Brezilya Portekizcesi, Almanca ve Portekizce dillerinde yayınlanmıştır. -2008-2012 planı yapıldı. -Onaylı yerel eğitim programı, başlattı. ABD, Brezilya ve Hindistan'da ortaklar için ilk çağrı yapıldı.
2008	- 2. Amsterdam Sürdürülebilirlik ve Şeffaflık Küresel Konferansı 1000'den fazla uluslararası temsilciyi bir araya getirerek düzenlenmiştir. -Dünyadaki ilk Okuyucu Tercih Ödülleri ve Okuyucu Araştırması sürdürülebilirlik raporlarının okuyucularının düşüncelerini dile getirilmiştir. - Üç yılda bir yayınlanan (KPMG) Uluslararası Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması Araştırması, raporlamanın tüm dünyada büyük şirketler için kural haline geldiğini ve çoğu raporlamacının GRI İlkelerini uyguladığını ortaya koymuştur.
2009	- GRI Yönetim Kurulu, Şeffaflık ve Raporlama Amsterdam Bildirisi'ni yayınlarak hükümetlere işletmelere ESG (Çevresel, Toplumsal ve İdari) bildirimde bulunma şartı getirmeleri için çağrıda bulunmuştur.

Kaynak: The Global Reporting Initiative, 2009

GRI'nin misyonu, küresel seviyede geçerliliği olan, işletmenin faaliyet-ürün-hizmetlerinin çevresel, ekonomik ve sosyal yönlerini raporlamalarına yardımcı olacak raporlama standartları geliştirerek işletmelerin finansman ve organizasyon başarısını geliştirmektir. Bu rehber, işletmelerin kendi istekleriyle hazırlayacakları, sürdürülebilirlik ile ilgili çevresel, ekonomik ve sosyal faaliyetlerini ve bu

faaliyetlerin sonuçlarını raporlayabilecekleri bir çerçeve sunmaktadır. GRI, tüm dünyadan, iş dünyası, finans, yatırım, çevre, insan hakları, araştırma ve çalışma konularında faaliyet gösteren organizasyonların aktif katılımına sahiptir. GRI, Ekim 2006'da Amsterdam'daki dünya konferansında 3. Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi'nin (G3 Guidelines) lansmanını yapmıştır. G3 Rehberi, 2002'de iş dünyası liderlerinin Johannesburg'da karar verdiği gibi, küresel sürdürülebilirlik programına katkıda bulunmak ve dünya toplumuna sürdürülebilirlik performanslarını sunmak isteyen işletmeler için küresel bir ölçüm ve karşılaştırma kriteri sunmaktadır (The Global Reporting Initiative, 2009).

Gelişim süreci Tablo 8'de verilen Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberinin bölümleri ise Tablo 9'da belirtilmektedir. Rehber toplam beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, rehberin vizyon ve stratejisinden, ikinci bölüm rehberin profil özelliklerinden, üçüncü bölüm idari yapı ve yönetim sistemlerinden, dördüncü bölüm sürdürülebilirlik içerik endeksinden ve son bölüm ise performans göstergelerinden oluşmaktadır.

Tablo 9. Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi – Bölümler

1. Vizyon ve Strateji	Bu bölümde kuruluşun sürdürülebilirlik vizyon ve stratejisinin açıklanmasına yer verilir.
2. Profil	Kuruluşun faaliyetleri hakkında bilgiler, raporun geri kalan kısmını okumayı kolaylaştıracak içerikle ilgili ön bilgiler yanında, kuruluş iletişim bilgileri bu bölümde yer alır.
3. İdari Yapı ve Yönetim Sistemi	Bu bölümde raporu hazırlayan kuruluşun sürdürülebilirlik gelişme hedefine yönelik yönetim sistemi ve politikaları açıklanır.
4. GRI İçerik Endeksi	Rehberin ilgili bölümlerinin kuruluşun hazırladığı raporda hangi bölümlere karşılık geldiğini açıklayan tabloya bu bölüme yer verilir.
5. Performans Göstergeleri	Bu bölümde kuruluşun temel ve ek performans göstergeleri açıklanır.

Kaynak: Nemli, 2004:10.

Rehberin beşinci bölümünde yer alan performans göstergeleri üç boyutta incelenmektedir.

- Ekonomik performans göstergeleri; Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu, bir kuruluşun paydaşlarının ekonomik statülerinde oluşturduğu değişiklikleriyle yerel, ulusal ve küresel ekonomik sistemde yarattığı etkilerle ilişkilidir.

-Sosyal performans göstergeleri; Sürdürülebilirliğin sosyal boyutu, işletmelerin içinde bulunduğu sosyal sistem ve kendi çalışanları üzerindeki etkiler ile ilgilidir.

- Çevre performans göstergeleri; Sürdürülebilirliğin çevresel boyutu, kuruluşun ekosistemler, toprak, hava ve su gibi canlı ve cansız doğal sistemler üzerindeki etkilerini ele almaktadır.

Buna göre Tablo 10 işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal performanslarının kategorilerini ve boyutlarını göstermektedir.

Tablo 10. GRI Ekonomik, Çevresel ve Sosyal Göstergeler

	Kategori	Boyut
EKONOMİK	Doğrudan Ekonomik Etkiler	Müşteriler Tedarikçiler Çalışanlar Sermayedarlar Kamu Sektörü
ÇEVRESEL	Çevresel	Malzemeler Enerji Su Biyolojik Çeşitlilik Tedarikçiler Ürünler ve Hizmetler Uygunluk Nakliye
SOSYAL	İş/İşgücü Uygulamaları	İşgücü Çalıştırmak Çalışan Yönetim İlişkileri Sağlık ve Güvenlik Eğitim Çeşitlilik ve Fırsatlar
	İnsan Hakları	Strateji ve Yönetim Örgütlenme ve Toplu Sözleşme Özgürlüğü Güvenlik Uygulamaları
	Toplumsal	İletişim Rüşvet Alma ve Yozlaşma Politik Bağışlar Rekabet ve Fiyatlandırma
	Ürün Sorumluluğu	Müşteri Sağlığı ve Emniyet Ürünler ve Hizmetler Reklam Özel Yaşama Saygı

Kaynak: Argüden, 2002: 36.

Sürdürülebilirlik raporlama rehberinin içeriğinde performans göstergeleri nitel ve nicel olarak ayrılmaktadır. Nicel ölçümler bazı durumlarda ölçüm yapılmasına olanak vermediğinden, sürdürülebilirlik raporlama rehberi nitel göstergeleri dikkate

almaktadır. Nitel göstergeler, bir işletmenin ekonomik, çevresel ve sosyal performanslarının bir bütünü oluşturmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlama rehberi genel olarak çokuluslu işletmeler için geliştirilmiştir. Bu nedenle küçük ve orta ölçekli işletmelerin ve gelişmekte olan ülkelerdeki işletmelerin ihtiyaçları konusunda yetersiz kalmaktadır. Ayrıca sürdürülebilirlik raporlama rehberine yöneltilen eleştirilerin başında sürdürülebilirlik konusunda raporda açık bir tanımın geçmemesi, göstergeler için veri toplanması ve hesaplanmasından başka, işletme hakkında detaylı bilgileri gerektirmesi ve zaman alan bir süreç olması yer almaktadır (Nemli, 2004: 107).

8.2. DOW JONES SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİ

Özellikle gelişmiş ülkelerde yatırımcılar için işletmelerin sürdürülebilirliği önemli bir unsur haline gelmiştir. İşletmelerin finansal durumlarının belirlenmesinde sürdürülebilirlikleri ile ilgili kriterler de dikkate alınmaktadır. Bu amaç kapsamında 1999 yılında merkezi Zürih'te bulunan SAM (Sustainable Asset Management) Şirketi ile Dow Jones Şirketi bir araya gelerek işletmelerin sürdürülebilirliğini ve finansal performansını izlemek üzere Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksini oluşturmuşlardır. İşletmeler, Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi ve Pan Avrupa Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi'ne, ekonomik performansları, çevre ve sosyal politikaları göz önüne alınarak seçilirler. Ayrıca işletmelerin Kurumsal Yönetişim, Risk Yönetimi, Tedarik Zinciri Standartları, Yatırımcı İlişkileri ve İş Gücü Politikaları da detaylı olarak incelenir (Dow Jones Sustainability Indexes, Erişim Tarihi: 15.01.2010). Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi, işletmelerin sürdürülebilirlik konusunda kaydettikleri gelişmeleri ölçebilmelerinin yanı sıra, mali açıdan da büyük önem taşımaktadır.

Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi'ne dahil olmanın işletmelere sağlayacağı avantajlar şu şekilde sıralanmaktadır: (Nemli, 2004:108-109)

- Strateji: Ekonomik, çevresel ve sosyal çabaları iş stratejilerine entegre ederek küresel rekabet avantajı elde edilmesi,

- Finansal: Hissedarların, uzun dönemde büyüme ve kâr elde etme isteklerine cevap verilmesi, muhasebe ve finansman verilerinde şeffaflığın sağlanması,

- Müşteri ve ürün: Müşteri ilişkilerine önem vererek müşteri bağlılığının artırılması, ürün ve hizmetlerde ekonomik, sosyal ve çevresel kaynakları daha verimli kullanan teknolojilerin geliştirilmesi,

- Yönetişim ve paydaşlar: Kurumsal yönetim standartlarını yüksek tutma yanında, raporlamaya önem verilmesinin sağlanması,

- İnsan: Çalışanların yetenek ve yetkinliklerinin geliştirilmesi, iş tatminlerinin artırılması, maddi ve manevi olarak ödüllendirilmesinin sağlanmasıdır.

Endeksi yatırım kararları açısından karşılaştırma yapmak için kullanan fon yöneticileri, Euronext'te işlem gören ortak fonlar (ABD yatırım fonu), değişik fon hesapları, bankacılık ve finansa kullanılan yapılandırılmış yatırım araçları ve borsa yatırım fonları gibi istikrara duyarlı araçlarla yatırım yapmak açısından hayati önem taşıyan işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarını yakından takip etme şansını da bulmaktadır (Down Jones Sustainability Indexes, Erişim Tarihi: 15.01.2010).

8.3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KÜRESEL İLKELER SÖZLEŞMESİ

Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi, işletmelerdeki çalışma ortamını dünyanın her tarafında yaptıkları hizmetlerin evrensel standartlara uygun olması konusunda yönlendirir ve 4 temel alanı kapsar. Bunlar; insan hakları, çalışma standartları, çevre ve yolsuzlukla savaştır (Aydıntan, 2009: 1).

Sözleşme, BM genel sekreteri Kofi Annan tarafından 2000 yılında açıklanan büyük işletmeler için tasarlanmış bir davranış kodudur. Bu kod çokuluslu işletmeler için yukarıda sözü edilen 4 temel alan içinde 10 prensipten oluşmaktadır. Bu prensipler aşağıdaki Tablo 11'de ayrıntılı olarak verilmektedir: (Özgüç, 2005: 8)

Tablo 11. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi İlkeleri

İnsan Hakları	
İşletmeler;	
İlke 1:	Evrensel olarak kabul görmüş insan haklarının korunmasını desteklemeli ve bu haklara saygı göstermelidirler.
İlke 2:	İnsan haklarını ihlal edici davranışlarda bulunmamalıdır.
Çalışma Koşulları	
İşletmeler;	
İlke 3:	Örgütlenme özgürlüğüne izin vermeli ve toplu sözleşme haklarını etkin bir şekilde tanımalıdırlar.
İlke 4:	Her türlü zorlayıcı ve baskı altında çalıştırmayı engellemelidirler.
İlke 5:	Çocuk iş gücü kullanımının önüne etkin bir şekilde geçmelidirler.
İlke 6:	İşe alma ve çalışma süreçlerinde ayrımcılığı önlemelidirler.
Çevre	
İşletmeler;	
İlke 7:	Çevre ile ilgili konularda, zarar oluşmadan önleyici yaklaşımı desteklemelidirler.
İlke 8:	Daha etkin bir çevre sorumluluğunun yaygınlaştırılması için girişimde bulunmalıdırlar.
İlke 9:	Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına teşvik etmelidirler.
Yolsuzlukla Mücadele	
İşletmeler;	
İlke 10:	Gasp ve rüşvet dahil her türlü yolsuzluğa karşı çalışmalıdırlar (Bu ilke 2004 yılında eklenmiştir)

BM Küresel İlkeler Sözleşmesin’de yer alan kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili evrensel ilkelerin yaygınlaşması ile işletmeler, sivil toplum kuruluşları, işçi örgütleri ve BM örgütü arasında etkili bir kurumsal sosyal sorumluluğun nasıl oluşturulabileceğine yönelik iletişim ağı kurulmuştur. 2004 yılında 1.800 işletme bu sözleşmeyi imzalamıştır. İşletmeler kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında davranış kodunu belirlerken küresel ilkeler sözleşmesinin ilkelerini referans almaktadır (Blair vd., 2004: 23-24).

40’tan fazla ülkede kurulmuş yerel ağlar, Küresel İlkeler Sözleşmesi’nin yerel düzeyden ileri düzeye taşınmasına yardımcı olmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, Küresel Sözleşme’yi ilk olarak 31 Ocak 1999 tarihinde Dünya Ekonomik Forumu toplantısında sunmuştur. Daha sonra 26 Temmuz 2000’de Birleşmiş Milletler Genel Merkezi’nde bu amaçla bir birim oluşturulmuştur. Küresel İlkeler Sözleşmesi’nin insan hakları, çalışma, çevre ve yolsuzlukla mücadele alanlarındaki yukarıdaki tabloda yer verilen on ilkesi, başlıca aşağıdaki bildireleri kapsamaktadır: (Aktan ve Vural, 2007: 7-8)

- Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi,

- Uluslararası Çalışma Organizasyonu'nun Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler Beyannamesi,

- Rio Çevre ve Kalkınma Deklarasyonu,

- Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Grubu Çalışmaları ve Yayınlanan Bildirgeler'dir.

Küresel ilkeleri benimsemiş olmak işletmelere aşağıdaki faydaları sağlayacaktır; (Nemli, 2004: 110)

- Küreselleşme, sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili problemlere pratik çözümler üretmek,

- Küresel ekonomiyi daha sürdürülebilir hale getirebilmek için ortak ilkeler etrafında birleşmiş olmak,

- En iyi uygulamaların paylaşılmasını sağlayacak uluslararası etkinliklere katılmak,

- İşletmelerin itibarını arttırmak ve uzun dönemli sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktır.

BM Küresel İlkeler Sözleşmesi ülkemizde Ekim 2002'de başlatılmıştır. Bu oluşum içerisinde 50'den fazla Türk şirketi yanında, KALDER, KOSGEB, TİSK, TOSYÖV, TUSİAD ve TESEV gibi kuruluşlar da yer almaktadır. (Özen, 2004: 2)

Küresel İlkeler Sözleşmesi, sürdürülebilir ve daha kapsayıcı bir küresel ekonomi düzeni yaratmak amacıyla küreselleşmenin getirdiği sorunlarla mücadelede işletme bazında sorumluluk bilincini, bir işletme ile işletmenin ilgili olduğu yerel, ulusal, uluslararası tüm toplum ve birimlerle olan ilişkilerini bir bütün olarak geliştirmeyi amaçlamaktadır (Angay, 2006: 22)

8.4. AA 1000 HESAP VEREBİLİRLİK, MENFAAT SAHIPLERİ İLE DİYALOG VE GÜVENÇE STANDARTLARI

Sosyal sorumluluk ile ilgili olarak oluşturulan diğer bir standart ise AA 1000 (AccountAbility 1000)'dir. Bu standart 1996 yılında Sosyal ve Etik Sorumluluk

Enstitüsü tarafından İngiltere’de geliştirilmiştir. Bu enstitü sosyal sorumluluk ve etik davranışların iş dünyasında ve kâr amacı gütmeyen organizasyonlarda gelişmesine yardım etmek için kurulmuştur (Tütüncü, 2008: 175).

Standardın misyonu sürdürülebilir kalkınma için hesap verebilirliğin yaygınlaşmasını sağlamaktır. AA 1000, sürdürülebilirlik raporlamasının üç farklı yönüne yoğunlaşarak işletmelerin hesap verebilirlik çabalarının kalitesini arttırmayı hedeflemektedir. Sürdürülebilirlik raporları AA 1000’de yer alan üç temel ilkede değerlendirilmektedir. Bu ilkeler; bütünlük, önemlilik ve cevap verebilirliktir. Buna göre işletmelerin sürdürülebilirlik raporu, sosyal paydaşların işletmenin sürdürülebilirlik performansını değerlendirirken ihtiyaç duyduğu bütün konulara ilişkin bilgi vermekte midir? Bu bilgiler işletmeyi değerlendirmeye yetecek kadar gerçek midir ve işletme sosyal paydaşlarının ihtiyaçlarına tutarlı biçimde cevap verebilmiş midir? sorularının cevapları alınmak istenmektedir (Nemli, 2004: 115).

AA 1000 Standardında hesap verebilirlik kavramı, şeffaflık, cevap verebilme (açık sözlülük) ve uyum ilkeleri ile açıklanmaktadır. İşletme sosyal paydaşlarına karşı şeffaf olmalı, onların taleplerine cevap verebilmeli ve yasal gerekliliklere, standart ve ilkelere uymalıdır. AA 1000 Standardı bazı ilkelere oluşur. AA 1000 ilkeleri şu şekildedir: (Angay, 2006: 73-74)

Kapsam ve sürecin doğası ile ilgili ilkeler;

- *Herşeyi Kapsama:* Sosyal ve etik muhasebe, denetim ve raporlama süreci sosyal paydaşların ihtiyaç duyabileceği tüm bilgileri içermelidir.

- *Eksiksizlik:* Bilgiler sürecin tüm alanlarını kapsamalı ve tarafsız olmalıdır.

- *Önemlilik:* Bilgiler, işletmenin sosyal ve etik performansının değerlendirilmesi açısından değer taşıyan önemlilikteki bilgiler olmalıdır.

- *Düzenlilik ve zamanındalık:* Süreç, işletmenin ve sosyal paydaşların karar almalarına imkan verebilmeyi teminen düzenli, sistematik ve zamanında işletilmelidir.

Bilginin anlamlılığı ile ilgili ilkeler;

- *Kalite Güvencesi:* Süreç bağımsız bir kurum tarafından denetlenmelidir.

- *Rahat ulaşabilme*: Süreç ile ilgili olarak sosyal paydaşlar ile etkili ve uygun bir iletişim sağlanabilmeli, rapor ve ulaşması gereken diğer bilgiler sosyal paydaşlara rahatlıkla ulaştırılabilmelidir.

- *Bilgi Kalitesi*: Üretilen bilgi karşılaştırılabilir, güvenilir, konu ile ilgili ve anlaşılır olmalıdır.

Sürecin yönetimi ile ilgili ilkeler;

- *Bütünleştirme*: Sosyal ve etik muhasebe, denetim ve raporlama süreci işletmenin rutin faaliyetlerinin bir parçası haline getirilmelidir.

- *Sürekli gelişim*: Sürecin sonuçlarına göre sürekli gelişimi sağlayacak adımlar atılmalı, gelecek için yeni hedefler konmalıdır.

8.5. SA 8000 SOSYAL SORUMLULUK STANDARDI

SA 8000'in açılımı 'Social Accountability 8000: Sosyal Sorumluluk 8000' dir. Merkezi Newyork'ta bulunan SAI, (Social Accountibility International) Uluslararası Sosyal Sorumluluk Örgütü, çalışma ortamlarının ve şartlarının iyileştirilmesi ve bunlar ile ilgili olarak gönüllülük esasına bağlı dış taraflarca denetlenebilir bir standart geliştirme, uygulama ve gözetme amacıyla kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur (Rohitratana, 2002: 60-62).

SAI, 1997 yılının Ekim ayında çalışanların temel haklarını garanti altına almayı amaçlayan işletmeler için SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardını (Social Accountability 8000) yayınlamıştır. Bu standart, bazı ILO sözleşmeleri, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi temel alınarak oluşturulmuştur. SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardı, işletmenin; işveren, tedarikçi, müşteri ve topluma karşı sosyal sorumluluğunu belirtmektedir (Aydemir, 1999: 2).

SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardı ilk olarak bu kurum tarafından 1997 yılı Ekim ayında, çalışanların temel haklarını garanti altına almayı amaçlayarak yayınlamıştır. Standard 2001 yılında uluslararası kimlik kazanmış ve revizyonu 2008 yılında gerçekleştirilmiştir. SA 8000 standardı perakendecilerin, tedarikçilerin,

kısaca tüm çıkar ortaklarının çalışma koşullarının iyi bir düzeyde olmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu standart; mal ve hizmet üretiminde etik kurallara uyumu garanti altına almaktadır. SA 8000, Social Accountability International'ın tescilli markasıdır. SA 8000 dünyanın her yerinde, her sanayi kolunda, her büyüklükte kuruluşa uygulanabilir (Tütüncü, 2008: 176).

SA 8000, ISO 9001 (Tasarım, geliştirme, üretim, tesis ve serviste kalite güvencesi modeli) ve ISO 14001 (Çevre Yönetim Sistemleri)' i örnek alan performans koşulları kadar, prosedür ve sistem koşullarını da önemseyen, yönetim sistemi ile davranış kodunun birleşimi bir standarttır (Kaya, 2008: 18).

SA 8000, dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm standardın amaç ve kapsamını tanımlamakta; ikinci bölüm, bir işletmenin belge almaya hak kazanabilmesi için standarda ek olarak uymak zorunda olduğu yerel yasaları, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün temel düzenlemelerini ve Birleşmiş Milletler Anayasası'nı belirtmekte; üçüncü bölüm, standartla ilgili işletme, tedarikçi, çocuk işgören ve zorla çalıştırılan işgören gibi kavramları tanımlamakta; son bölüm ise, işletmenin yönetim sistemini uygularken ve belge alırken uymak zorunda olduğu genel koşulları açıklamaktadır (Export Today, 1998:74-76).

Tedarikçi seçiminde dünyadaki ilk evrensel ahlak standardı olma özelliğine sahip olan SA 8000'in, küresel işletmelerin tedarikçilerinden, ISO belgelerinin yanı sıra isteyeceği önemli bir standart olacağına inanılmaktadır (Aydemir, 1999: 1).

Uluslararası standart olan SA8000'de amaçlanan üretilen hizmet ve ürünlerin temelini etik değerlere dayanmasını güvence altına almaktır. Standardın dayanağını, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO), İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin ve Birleşmiş Milletler'in Çocuk Hakları Bildirgesi'nin güvence altına aldığı çeşitli düzenlemeler ve öneriler oluşturmaktadır. Buna göre standardın temellerini aşağıdaki maddeler oluşturmaktadır: (Sturm vd., 2000: 4)

- Çocuk işgücü,
- Zorla çalıştırma,
- İş sağlığı ve güvencesi,
- Toplu sözleşme serbestisi,

- Ayrımcılık,
- Disiplin uygulamaları,
- Çalışma saatleri ve
- Tazminat

İşletmelerde SA 8000 Sosyal Sorumluluk standardına sahip olma sosyal sorumluluk açısından bakıldığında duyarlılık sahibi olduklarının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Kıldokum, 2002: 89).

8.6. ISO 14001 ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ STANDARDI

ISO 14000, 1 Temmuz 1995 tarihinde Norveç'in Oslo kentinde toplanan ISO (Uluslar arası Standartlar Örgütü) TC 207³'nin 39 üyesi tarafından kabul edilip, 1996 yılında yayınlanmış standartlar serisinin genel adıdır. ISO 14000 standartlarının kapsamı oldukça geniştir. Denetimden çevresel yönetim sistemlerine kadar 20 dokümandan oluşan bir seriye sahiptir (Kaya, 2006: 160).

Günümüzde yürürlükte olan ISO 14000 serisinin standartlarından olan ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi, sosyal sorumluluk kavramını bünyesinde bulundurur ve sosyal raporların hazırlanmasında gerekli olan bir standarttır.

Bu standardın genel amacı, sosyo-ekonomik ihtiyaçlarla dengeli bir şekilde, çevrenin korunmasını ve kirlenmesinin önlenmesini desteklemektir. Pek çok şartın aynı zamanda karşılanabileceği veya bu şartların her zaman yeniden düzenlenebileceği hususu gözönünde bulundurulmalıdır. İşletmelerin, politika ve amaçlarını tespit edebilmelerini sağlamak amacıyla mevzuatta gerekli olan şartlarla, önemli çevre etkilerini dikkate alarak, bir çevre yönetim sistemi için gerekli şartların belirlenmesini kapsamaktadır (Karacan, 2007: 626).

Çevre Yönetim Sistemi (ÇYS) tüm dünyada ISO 14001 standardı ile bilinmektedir ve ISO 9000 Kalite Yönetim Sistemi Standardı'ndan sonra uluslararası kuruluşlarda tanınması ve uygulanması çok hızlı olmuştur. Bütün kuruluşların, çevre

---

³ ISO kapsamında çevresel yönetim sistemleri, çevre denetimi, çevresel etiketleme ve ürün standartlarının çevresel yönlerini kapsayacak şekilde ISO 14000 serisini geliştirmekle görevli Teknik Komite (TC)'dir (Kaya, 2006: 160).

politikaları ve amaçlarıyla uyumlu olarak, faaliyetlerinin, ürünlerinin ve hizmetlerinin çevre üzerindeki etkilerini kontrol etmek suretiyle, kusursuz bir çevre performansına ulaşmada ve bunu göstermede ilgileri her geçen gün artmaktadır. Kuruluşlar bu tür uygulamaları, çevre korumayı teşvik eden daha sıkı hükümler ihtiva eden mevzuat, çevre korumayı teşvik eden ekonomi politikaları, diğer tedbirler ile ilgili tarafların sürdürülebilir kalkınma ve genel çevre meselelerine karşı gösterdikleri gittikçe artan ilgileri çerçevesinde gerçekleştirmektedir (Türk Standartları Enstitüsü, 2009:3).

Pek çok kuruluş, çevre performanslarını değerlendirmek amacıyla çevreyle ilgili faaliyetlerini gözden geçirmekte veya denetletmektedir. Ancak, bu "gözden geçirme" ve "tetkik" işlemleri, tek başlarına, bir kuruluşun çevre performansının, yasal ve çevre politikası şartlarını sadece şu an için değil, aynı zamanda gelecekte de karşılamada yeterli olmamaktadır. Bu işlemlerin etkin olabilmesi için, kuruluşla bütünleştirilmiş ve uygun yapılandırılmış bir yönetim sistemi içinde yürütülmesi gerekmektedir. Bir çevre yönetim sisteminin kurulması ve geliştirilmesi için atılacak ilk adım, işletmenin faaliyet ve hizmetlerinin çevre yönlerinin yönetimini de başarı derecesinin yükseltilmesi amacıyla, üst yönetiminden bir taahhüt almaktadır. ISO 14000 serisinin belgelendirme standardı olan ISO 14001 beş ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar;

- Çevre politikası,
- Uygulama ve işlem,
- Kontrol ve düzeltici faaliyetler,
- Planlama ve
- Yönetimce yürütülen gözden geçirmeden oluşmaktadır (Karacan, 2007: 619-620).

Standart, bir işletmenin yükümlü olduğu yasal ve diğer şartları dikkate alan politika ve amaçları geliştirmesine ve uygulamasına imkân veren bir Çevre Yönetim Sistemi için gerekli şartları ve önemli çevre boyutları hakkında bilgiyi kapsar ve kuruluşun kontrol altında tutabildiği, etkileyebildiği çevre boyutlarına uygulanır. Bu standardın kendisi, özel çevre performansı kriterleri tespit etmez. ISO

14001 Çevre Yönetim Sistemi'nin sağladığı avantajlar da şunlardır: (Türk Standartları Enstitüsü, 2009:1)

- Ulusal ve/veya uluslararası mevzuatlara uyumun artırılması,
- Kamu ihalelerinde ön şartın sağlanması,
- Çevresel performansın artırılması,
- Market stratejileri,
- Uluslararası rekabette avantaj sağlanması,
- Firma itibar ve pazar payının artırılması,
- Maliyet kontrolünün geliştirilmesiyle masrafların azaltılması ve verimliliğin artırılması,
- Acil durumlara (deprem, yangın, sel vb.) ve kazalara karşı hazırlıklı bulunarak mesuliyetle sonuçlanan kaza vb. olayların azaltılması,
- Kirliliğin kaynaktan başlayarak kontrol altına alınması ve azaltılması,
- Girdi malzemeleri ve enerji tasarrufu sağlanması,
- İzin ve yetki belgelerinin alınmasının kolaylaştırılması,
- ISO 14001 tüm dünyaca bilinen ve kullanılan ortak bir dil olduğundan global pazarda kabul edilebilirliğin sağlanmasıdır.

8.7.1 ISO 9001 KALİTE STANDARTLARI

TS-EN- ISO9001 Standardı, Uluslararası Standard Organizasyonu (ISO) tarafından uluslararası standart olarak yayınlanan ve halen Avrupa Topluluğu ülkeleri ile birlikte birçok ülkede belgelendirme modeli olarak uygulanmakta olan bir uluslararası kalite yönetim standardıdır ve sekiz kalite prensibine dayanmaktadır. Bu prensipler şu şekildedir: (Türk Standartları Enstitüsü, 2009: 2)

- Müşteri Odaklılık: Kuruluşlar müşterilerine bağlıdırlar, bu nedenle müşterinin şimdiki ve gelecekteki ihtiyaçlarını anlamalı, müşterinin istediği şartlarını yerine getirmeli ve müşteri beklentilerini de aşmaya istekli olmalıdırlar.

- Liderlik: Liderler, kuruluşun amaç ve idare birliğini sağlar. Liderler, kişilerin, kuruluşun hedeflerinin başarılmasına tam katılımı olduğu iç ortamı oluşturmalı ve sürdürmelidir.

- Kişilerin Katılımı: Her seviyedeki kişiler bir kuruluşun özüdür ve bunların tam katılımı yeteneklerinin kuruluşun yararına kullanılmasını sağlar.

- Süreç Yaklaşımı: Arzulanan sonuç, faaliyetler ve ilgili kaynaklar bir süreç olarak yönetildiği zaman daha verimli olarak elde edilir.

- Yönetimde Sistem Yaklaşımı: Birbirleri ile ilgili süreçlerin bir sistem olarak tanımlanması, anlaşılması ve yönetilmesi, hedeflerin başarılmasında kuruluşun etkinliğine ve verimliliğine katkı yapar.

- Sürekli İyileştirme: Kuruluşun toplam performansının sürekli iyileştirilmesi, kuruluşun kalıcı hedefi olmalıdır.

- Karar Vermede Gerçekçi Yaklaşım: Etkin kararlar, verilerin analizine ve bilgiye dayanır.

- Karşılıklı Yarara Dayalı Tedarikçi İlişkileri: Bir kuruluş ve tedarikçileri birbirlerinden bağımsızdır ve karşılıklı yarar ilişkisi, her ikisinin artı değer yaratması yeteneğini takviye eder.

9. SOSYAL RAPORUN KAPSAMININ İŞLETMELER TARAFINDAN BELİRLENMESİ ve MENFAAT SAHİPLERİ İLE İLETİŞİM

Sosyal sorumluluk, işletmelerin ekonomik hukuki ve ahlaki sorumluluklarını, temelde işletmede paydaşlar için getirilen bilgilerin doğru ve güvenilir olması gerektiğine yöneliktir. İşletmelerin topluma karşı olan sorumluluklarını yerine getirebilmenin temelinde doğru ve güvenilir bilgiye dayalı yönetim şekli yer almaktadır. Sosyal sorumluluk anlayışıyla ortaya çıkan sosyal raporlama, işletmelerin yalnızca kârı değil aynı zamanda toplumdaki diğer bireylere karşı da sorumluluk bilinciyle faaliyette bulunmalarıdır (Erkol vd., 2010: 59).

Sosyal raporlama ve sosyal paydaşların önemi giderek artmaktadır. Bu kapsamda oluşturulmuş standartlar ve rehberlere bağlı kalınmadığı durumlarda bir

sosyal raporun yapısının sosyal paydaşlar ile yapılan görüşmelere göre oluşturulması sosyal raporlamada önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal paydaşlar ile olan diyalog sosyal raporun içeriğinin belirlenmesinde önem arz etmektedir. Oluşturulan raporlama standartlarının, gerekirse rapora yeni göstergeler eklenmesi konusunda esneklik sağladığı dikkate alındığında, sosyal paydaşlar ile iletişim aracılığıyla sosyal raporun kapsamının belirlenmesi hususu hem ayrı bir raporlama yöntemi, hem de standartlara göre rapor hazırlanmasında destekleyici bir yöntem olmaktadır (Angay, 2006: 85).

AccountAbility tarafından oluşturulan AA 1000 standardı içerisinde AA 1000SES sosyal paydaşlar ile iletişim isimli bir standart bulunmaktadır. Sosyal sorumluluk stratejisi, paydaşların katılımı ile oluşturulmalıdır. Sosyal sorumluluk işletme değer ve kurallarıyla birlikte paydaşların değer ve kurallarını anlamayı da gerektirir (Bayraktaroğlu vd., 2009: 139).

10. SOSYAL RAPORLAMA İLE İLGİLİ ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal raporlama ile ilgili olarak günümüzde devletin, bazı uluslararası organizasyonların, özel sektör kuruluşlarının ve devlet dışı organizasyonların başlattığı pek çok girişim bulunmaktadır.

Kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili uluslararası organizasyonlar tarafından yapılan başlıca çalışmalar şu şekildedir: (Gençoğlu ve Erdoğan, 2008: 34-35).

- Uluslararası çalışma örgütü tarafından yayınlanan çokuluslu işletmeler ve sosyal politika ile ilgili İlkeler Üçlü Bildirgesi,

- OECD tarafından yayınlanan OECD Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi,

- Birleşmiş Milletler tarafından başlatılan Küresel Sözleşme girişimi,

- Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Finans Girişimi tarafından başlatılan kurumsal sosyal sorumluluk girişimi ve imzalanan Mali Kurumlarda Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınmaya ilişkin UNEP Deklarasyonu,

- Avrupa Birliği tarafından geliştirilmiş Avrupa Çerçevesi.

Bu girişimler özet halinde Tablo 12’de verilmektedir.

Tablo 12. Uluslararası Organizasyonlar Tarafından Başlatılan ve Sürdürölen Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri ve Yayınlanan Bildirgeler

Girişimin Adı	Tarih	Girişimin Amacı ve Kapsamı
ILO çokuluslu şirketler ve sosyal politika ile ilgili İlkeler Üçlü Bildirgesi	Cenevre,1977 ; Mart 2000 revize	Bu uluslararası belgede yer alan ilkeler çokuluslu şirketlere, hükümetlere, işçi ve işveren kuruluşlarına; istihdam, eğitim, çalışma ve yaşam koşulları ve işçi-ışveren ilişkileri gibi alanlarda yol gösterici tavsiyeler içermektedir.
OECD Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi	Paris, 27 Haziran 2000	Bu uluslararası belgede çokuluslu şirketlerin yatırım yaptıkları ülkeye ve o ülkede yaşayan topluma karşı sorumlulukları ortaya konulmuştur.
Birleşmiş Milletler, Küresel Sözleşme (Global Compact)	New York, Temmuz 2000	Bu sözleşme, şirketlerden etki alanları kapsamında insan hakları, çalışma standartları, çevre ve yolsuzlukla mücadele alanlarında bir dizi esas değeri kabul etmeleri, desteklemeleri ve uygulamaya koymalarına ilişkin ilkeler içermektedir.
Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Finans Girişimi (Mali Kurumlarda Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin UNEP Deklarasyonu)	Paris, 1992, Mayıs 1997 revize	Bu bildiri dünyada finans hizmetleri sektörünün önde gelen kuruluşları tarafından imzalanmıştır ve çevrenin korunması yönünde sorumluluk ve işbirliği önermektedir.
Avrupa Birliği: Avrupa Toplulukları Komisyonu, “Green Paper” (Kurumsal Sosyal Sorumluluk ile İlgili Bir Avrupa Çerçevesinin Geliştirilmesi)	Temmuz, 2001	Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından yayınlanan dökümanlarda kurumsal sosyal sorumluluğun önemi belirtilmiş ve işletmelerde gönüllü olarak sürdürölecek girişimlerin desteklenmesi talep edilmiştir.

Kaynak: Aktan ve Vural, 2007: 3.

Sivil toplum kuruluşları ve devlet dışı organizasyonlar tarafından başlatılan başlıca girişimler ise şu şekilde özetlenebilmektedir: (Gençoğlu ve Erdoğan, 2008: 36-37).

-Ceres İlkeleri, yeryüzünün biyolojik sisteminin ve kaynaklarını korunmasını amaçlayan, global iklim değişiklikleri gibi sürdürölebilir kalkınma açısından önem taşıyan konularda çalışmalar yapan bir sivil toplum hareketinin oluşturulduğu ilkelerdir.

- Caux İlkeleri, ticari faaliyetlerde, ahlaki ilkelerin önemini vurgulamaktadır. Bu kurallar olmadan, istikrarlı iş ilişkilerinin ve sürdürülebilir kalkınmanın varlığının imkansız olduğunu ifade edilmektedir.

- Küresel Sullivan İlkeleri'nin amacı, işletmelerin insan hakları ve sosyal adalet ile ilgili ortak amaçlar çerçevesinde çalışmalarını sağlamaktadır. Bu ilkeler iş gücü, iş ahlakı ve çevresel uygulamalar konularını kapsamaktadır.

- Küresel Raporlama Girişimi işletmelerin sundukları mal/hizmetler ile çalışma koşullarının ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarda rapor edilmesine imkan sağlayan bir gönüllü kurumsal sosyal sorumluluk girişimidir.

- SA 8000 Standardı'nın amacı, işletmelerde çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve belirlenen asgari standartlara uygunluğunun uyumlu hale getirilmesidir.

- Dünya Ekonomik Forumu, iş dünyasının ahlak, çevre gibi etik konulara saygı göstermesini içermektedir.

- AccountAbility 1000 Standardı, işletmelerde etik davranışın ölçülmesi ve raporlanmasına ilişkin olup, süreç standartları; planlama, hesap verme, denetleme ve raporlama, yerleştirme ve paydaşları konuya dahil etme safhalarını kapsamaktadır.

- FTSE4Good İndeksi, sosyal sorumluluk sahibi işletmelerde yatırımları kolaylaştıracak bir takım kıyaslamalar ve ticari endeksler içermektedir.

Tablo 13'te sivil toplum kuruluşları ve devlet dışındaki organizasyonlar tarafından başlatılan ve sürdürülen başlıca kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal raporlamaya dönük girişimler verilmektedir.

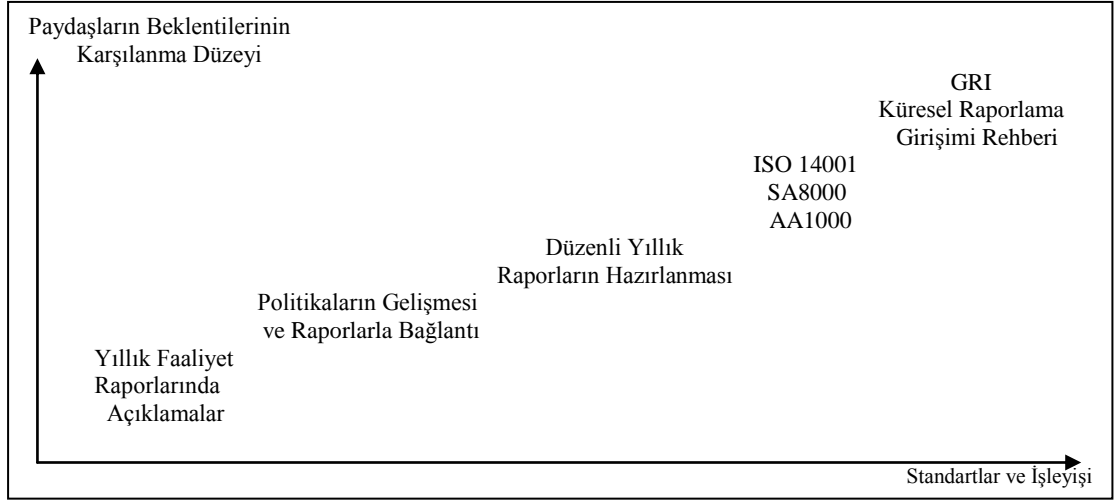
Tablo 13. Sivil Toplum Kuruluşları ve Devlet Dışındaki Organizasyonlar Tarafından Başlatılan ve Sürdürülen Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri

Girişimin Adı	Tarih	Girişimin Amacı ve Kapsamı
Ceres İlkeleri	ABD, 1989	CERES ilkeleri çevrenin korunması ve kirliliğin azaltılmasına ilişkin etik ilkeler içermektedir.
Caux İlkeleri	Minnesota, 1994	Caux ilkeleri, tüm paydaşların (stakeholders) toplumsal sorumluluğa katkıda bulunmasını öneren bir genel kurumsal sosyal sorumluluk girişimidir.
Küresel Sullivan İlkeleri	ABD, Kasım-1999	Küresel Sullivan İlkeleri; insan haklarının korunması ve gözetilmesi, çocuk işçi çalıştırılmasının ortadan kaldırılması, ayrımcılığa son verilmesi ve sosyal adaletin sağlanmasına yönelik ilkeleri içermektedir.
Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative) (GRI)	Boston, 1997 ; (2002 revize)	İşletmelerin çalışma koşullarının, ürün ve hizmetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal standartlara uygun olduğunu beyan etmelerine imkan sağlayan bir raporlama girişimidir.
SA 8000 Standardı	Londra, 1998 (2002 revize)	SA 8000, çocuk işçiliği, çalışma saatleri, iş sağlığı ve güvenliği gibi çalışma yaşamına yönelik konuları denetlemeyi amaçlayan bir kurumsal sosyal sorumluluk girişimidir.
AccountAbility 1000 Standardı	Londra, 1999 (2002 revize)	Bu standart işletmelerde meslek ahlakının ölçülmesi ve raporlanması için geliştirilmiştir.
Dünya Ekonomik Forumu: Küresel Kurumsal Vatandaşlık Deklarasyonu	Davos, 2001	Bu deklarasyonda, iş dünyasının çevre, ahlak, emek ve insan hakları gibi konularda uluslararası standart ve değerlere saygı göstermesi ve bu konularda adımlar atılması talep edilmektedir.
FTSE4Good İndeksi	Londra, 1995	İşletmelerde sürdürülebilir çevresel konulara yönelik çalışmalar gerçekleştirmek, paydaşlar ile olumlu ilişkiler geliştirmek, evrensel insan haklarını desteklemek vs. konularını içeren bir sosyal sorumluluk yatırım endeksidir.

Kaynak: Aktan ve Vural, 2007: 4.

Sosyal raporlama araçlarının sosyal paydaşların beklentilerini ne ölçüde karşılayabildiği büyük önem taşımaktadır. Raporlama faaliyeti planlama, sosyal paydaşların belirlenmesi, verilerin toplanması, verilerin analiz edilmesi, kapsamın belirlenmesi ve göstergelerin tanımlanması gibi çok süreçli faaliyetleri içinde barındırdığından bu faaliyetlerin raporlama ilkelerine bağlı kalınarak ve bu yönde oluşturulmuş standartlar çerçevesinde yerine getirilmesi önem taşımaktadır. İşletmenin faaliyetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal sonuçlarını birlikte gösteren ayrı raporlar halinde üretilmesi etkili raporlama yöntemini gerektirmektedir (Angay, 2006: 101).

Şekil 7. Uluslararası Standartlar ve Beklentileri Raporlama Modeli

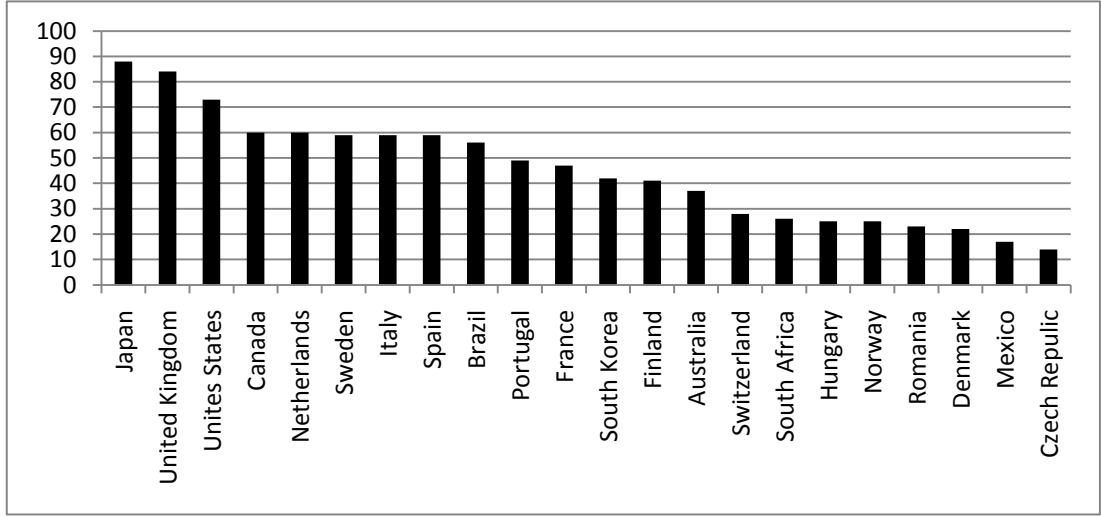

Kaynak: Hjâlte ve Larsson, 2003: 14.

SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardı, AA 1000 Standardı ya da ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı, raporlamada yer verilmesi gereken bilgiler, ilkeler, prosedürler ya da yönetim sistemleri ile ilgili olarak ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Özellikle AA 1000 Standardı sosyal paydaşlar ile yapılan görüşmelerin kalitesini artırıcı içeriktedir. Şekil 7’de de görüldüğü gibi GRI Küresel Raporlama Girişimi Rehberi diğer standartlara göre daha geniş bir kapsam sunmaktadır. GRI Küresel Raporlama Girişimi Rehberinin yetersiz kaldığı durumlarda işletmeler tarafından raporlama kapsamının genişletilmesi gerekebilir (Hjâlte ve Larsson, 2003: 14-16).

Danışmanlık ve profesyonel hizmetler alanında dünyanın önde gelen danışmanlık şirketlerinden KPMG’nin 2005-2008 yıllarını kapsayan Uluslararası Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlama araştırmasına göre ülkelerin raporlama sonuçları Tablo 14’te ki gibidir.

Tablo 14. 2005-2008 Yılı Uluslararası Düzeyde Ülkelerin Sosyal Raporlama Düzeyleri

Kaynak: KPMG International Survey of Corporate Responsibility Reporting, 2009: 16.

11. SOSYAL SORUMLULUK ve SOSYAL RAPORLAMA ANLAYIŞININ İŞLETMELERE SAĞLADIĞI YARARLAR

Sosyal sorumluluk uygulamalarının, işletmelere sağladığı faydaların başında; sosyal kimlik oluşturma, rekabet üstünlüğü elde etme, şirket bağlılığı yaratma, itibar sağlama ve markalaşma konuları gelmektedir (Aktan ve Börü, 2007: 29).

Sosyal sorumluluk ve sosyal raporlama kavramlarını benimseyen işletmeler üç ana konu üzerinde taahhütte bulunmaktadır. Bunlar;

- İlk olarak, işletmelerin ticari faaliyetlerini yürütürken kanuna, ahlak standartlarına, insan haklarına tam anlamıyla uyumlu davranmaları ve faaliyetlerinin dünyanın her yerinde çevreye verebileceği zararı en aza indirmek durumunda olduklarını bilmeleri ve kabul etmeleri.

- İkinci olarak, işletme faaliyetlerinin sadece işletme içini değil, aynı zamanda piyasayı, tedarik piyasalarını, içinde yaşanılan toplumu etkilediğinin ve tüm sosyal paydaşlar ile işbirliği içinde çalışma gereğinin bilincinde olmaları.

- Son olarak, sorumluluğun en başta işletme yönetim kurulları, yönetim kurulu başkanları ve genel müdürlerinin olduğunun kabul edilmesidir (Argüden, 2007: 38).

Sosyal sorumluluğun yukarıda belirtilen faydaların dışında aşağıdaki faydaları sağladığı da görülmektedir: (Çelik, 2007: 78)

- İyi bir sosyal çevre oluşturularak işletmenin kamuoyunca benimsenmesi sağlanabilir. Yönetim, üretim ve pazarlama gibi işlevlerde toplumsal yapı ile uyum göstermek, olumlu bir imaja dönüşebilir.

- Maliyet gibi görünen kimi uygulamaların, kâr olarak geri dönmesi söz konusu olabilir (örneğin, geri dönüşümlü ambalajların kullanılması).

- Toplumsal sorunların tartışılıp çözümlenmesinde görev alarak, toplumun önemli bir parçası haline gelinebilir.

- Ekolojik yapıya duyarlı, çevre dostu işletmelere ulaşılabilir. *“İşletme yöneticileri çevreyle ilgili olarak alınan önlemleri bir maliyet veya risk olarak görmek yerine bir rekabet fırsatı olarak görmelidirler. Yasal yönetmeliklerin getirdiği zorunluluklara odaklanmak yerine işletmeler hangi kaynakları verimsiz kullandıklarını, müşteriye sunulan değeri nasıl artırabileceklerini araştırmak”* durumundadırlar. Bu anlayışla faaliyet gösteren işletmeler ve sürdürülebilirliği rekabet avantajı olarak değerlendirenler Tablo 15’de belirtildiği gibi avantajlara sahip olacaktır (Nemli, 2004: 92).

Tablo 15. Sürdürülebilirlik ve Sosyal Raporlamanın Faydaları

Strateji	Uzun dönemli ekonomik, çevresel ve sosyal faktörleri iş stratejisine entegre eden işletmeler küresel boyutta rekabet gücü kazanacaklardır.
Müşteri ve Ürünler	Finansal, doğal ve sosyal kaynakların etkin ve verimli kullanılarak, müşteri ilişkileri yönetimi ve ürün/hizmetlerde yenilikleri ön plana çıkararak müşteri bağlılığı yaratmak mümkün olacaktır.
Finansman	Ortakların yatırımın getirisi, uzun dönemde ekonomik büyüme, açık iletişim ve şeffaf muhasebe uygulamaları konularındaki beklentileri karşılanmış olacaktır.
Yönetişim ve Paydaşlar	Kurumsal yönetim uygulamaları ile paydaşlarla iyi ilişkiler geliştirilecek ve raporlama standartları yüksek tutulacaktır.
Beşeri	Örgütsel öğrenmeden, ücret ve sosyal yardım programlarından yararlanacak çalışanların yeteneklerini ve memnuniyetlerini arttırmak mümkün olacaktır.

Kaynak: Nemli, 2004: 91.

12. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ANLAYIŞINA DAYALI SOSYAL RAPORLAMA ve İŞLETME MALİ PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK LİTERATÜRDEKİ ÇALIŞMA ÖRNEKLERİ

Bu kısımda konu ile ilgili olarak Dünyada ve ülkemizde yapılan araştırmalar ayrı başlıklar halinde incelenecektir.

12.1. ULUSLARARASI ALANDA YAPILAN ÇALIŞMA ÖRNEKLERİ

Dünyada yapılan araştırmalar incelendiğinde, 1970'lerde Friedman tarafından işletmenin sosyal sorumluluğu kârları artırır şeklinde tanımlaması, kurumsal sosyal sorumluluk kavramının çalışmalarda yer almasına sebep olmuştur (Pamukçu vd., 2009: 310). Literatürde sosyal sorumluluk ve sosyal raporlama ile ilgili pek çok çalışmaya rastlanmaktadır. İşletme sosyal performansına ilişkin Wood (1991) ve Swanson (1995) tarafından geliştirilen modellerin bir unsuru olan işletme faaliyetlerinin sonuçları ve bunun bir parçasını oluşturan sosyal etkiler, işletme sosyal performansının göstergesi olarak konuya ilişkin çalışmalarda temel alınmaktadır. İşletme sosyal performansını belirleyen işletme davranışlarının gruplandığı işletme etki alanları aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir; (Kıldokum, 2004: 5)

- Çalışanlara ve çalışma yaşamına yönelik faaliyet ve etkiler,
- Çevreye yönelik faaliyetler ve etkiler,
- Topluma yönelik faaliyetler ve etkiler,
- Piyasaya ve ürüne ilişkin konular,
- Sosyal sorumluluk ile bağdaşmayan faaliyet alanları,
- Mali konularda ve işletme faaliyetinin sosyal etkileri konusunda açık olma ve kamuyu bilgilendirme.

Literatürde konu ile ilgili pek çok araştırmada, sosyal performans ile mali performans arasındaki ilişki incelenmiştir. İlişki boyutları ölçülürken birbirini takip

eden eş dönemlerdeki mali performansın, yine geçmişte ve birbirini izleyen dönemlerdeki sosyal performansa olan etkisi açıklanmıştır. Konu ile ilgili teorik tartışmalar çakışan dönemlerdeki mali performans-sosyal performans ilişkisinin, aynı zamanda birbirini izleyen dönemlerdeki söz konusu ilişkiye de uyarlanabileceği yönündedir. Geçmişte söz konusu olan sosyal sorumluluk, çalışanların uygulamalarının çalışanların motivasyonu ve müşteri iyi niyeti gibi sonuçları, daha sonraki dönemlere de taşınacaktır. İşletme sosyal sorumluluğunun önemli maliyetler içerdiği düşünülürse, geçmişte göreceli olarak yüksek mali performans gösteren işletmeler, gelecekte sosyal sorumluluk içerikli maliyetleri karşılamaya istekli, aksine daha az karlı işletmeler ise bu maliyetlere katlanmaya daha az istekli olduğu yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir (McGuire vd., 1988: 857).

Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletmenin finansal performansı üzerindeki etkilerini araştıran çeşitli çalışmalar söz konusudur. Kıldokum (2004) çalışmasında Griffin ve Mahon'un 1970'lerden itibaren konuya ilişkin çalışmaları toplayarak, sonuçlarını değerlendirdiğini tespit etmiştir. Buna göre 1970-1990'lı yıllar arasında konuya ilişkin 51 çalışma tespit etmiştir. Çalışmaların sonuçları aşağıdaki tabloda sistematik olarak verilmektedir (Kıldokum, 2004: 9).

Tablo 16. 1970-1994 Arası Dönemlerde İşletme Sosyal Performansı ve İşletme Mali Performansı Arasındaki İlişkiyi Araştıran Çalışma Sonuçları

Dönem	Çalışma Adedi	Pozitif İlişki		Negatif İlişki		İlişkisiz	
		a	b	a	b	a	b
1970'ler	16	5	7	0	1	1	3
1980'ler	27	14	0	15	1	3	2
1990'lar	8	7	0	3	0	0	0
TOPLAM	51	26	7	18	2	4	5

a: İstatistiki olarak anlamlı (en az $p>0,1$)
b: İstatistiki olarak anlamlı değil (en az $p<0,1$ ya da test bildirilmemiş)

Kaynak: Kıldokum, 2004: 8.

Griffin ve Mahon'un tespitlerinde 1970-1990'lı yıllar arasında yapılan 51 çalışma kendi içerisinde pozitif, negati ve ilişkisiz sonuçlara göre sınıflanmıştır. Aynı çalışma pozitif ve ilişkisiz sonuçları içerebilmektedir.

Pava ve Krausz (1996), kurumsal sosyal sorumluluk ve finansal performans arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, önceki yapılan araştırmaları

taramışlar ve 1972-1992 yılları arasında gerçekleştirilen 21 çalışmada kullanılan finansal performans kriterlerini ve sosyal raporlama ile arasındaki ilişkileri tespit etmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre 21 çalışmadan 12 tanesinde ilişki pozitif, 1 tanesinde negatif ve kalan 8 çalışmada da ilişki tespit edilememiştir. Finansal performans kriterleri piyasaya dayalı risk ölçümleri hariç tutularak, işletme büyüklüğü (toplam varlıkların logaritması alınarak), aktif karlılığı, özsermaye karlılığı, varlıkların yaşı (net sabit aktifler/brüt sabit aktifler) ve beş yıllık net kâr marjı olduğunu belirlemişlerdir. Konu ile ilgili bilgi Tablo 17’de ayrıntılı olarak verilmektedir.

Tablo 17. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve İşletme Finansal Performansı İlişkisini Araştıran Çalışmalarda Kullanılan Finansal Performans Kriterleri İle Çalışmaların İlişki Düzeyleri

Kullanılan Finansal Performans Kriteri	Çalışma Adedi	Pozitif İlişki Gösteren Çalışma Adedi	Negatif İlişki Gösteren Çalışma Adedi
Hisse Senedi Getirileri	7	4	0
Finansal Muhasebe Getirileri	6	3	1
Piyasaya Dayalı Risk Ölçümü	2	1	0
Çoklu Kriter	6	4	0
Toplam	21	12	1
Toplam 8 çalışmada ilişki tespit edilememiştir.			

Kaynak: Pava ve Krausz, 1996: 325.

McGuire, Sundgreen ve Schneeweis (1988) işletme sosyal performansı ile işletme mali performansı arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında finansal muhasebeye dayalı verileri ve hisse senedi piyasa verilerinin her ikisini de kullanmışlar ancak finansal muhasebeye dayalı verilerin, özellikle de aktiflerin karlılığı oranının işletmenin sosyal performansını en iyi açıklayan kriter olduğu sonucuna varmışlardır.

Preston ve O’Bannon (1997) çalışmalarında işletme sosyal sorumluluk kriteri olarak ABD’de yayınlanmakta olan Fortune Dergisi tarafından her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen itibar endeksini, işletme mali performans kriteri olarak da aktif karlılığı, özsermaye karlılığı ve yatırımın karlılığı (uzun vadeli sermayenin karlılığı) mali oranlarını esas aldıkları 67 işletme üzerinden gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada 1982-1992 yılları arasındaki 11 yıllık dönem içerisinde işletmelerin sosyal sorumlulukları ile mali sorumlulukları arasındaki ilişkinin korelasyon katsayısını

belirlemeye çalışmıştır. Çalışmanın bulgularına göre büyük ve önemli ABD işletmeleri arasında seçilen örnek işletme grubunda, işletme sosyal performansı ile mali performansı arasında pozitif bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Pava ve Krausz (1996) çalışmalarında ABD’de Council on Economic Priorities (CEP) isimli bir kuruluş tarafından düzenli olarak yayınlanan etik işletmeler kapsamına dahil olmaları açısından sosyal sorumlu olarak nitelenen ve sosyal açıdan sorumluluğu ifade eden diğer göstergelerle de desteklenen 53 adet işletmeyi içine alan bir grup oluşturmuştur. Çalışmada işletme mali performansının göstergeleri olarak aşağıdaki mali oranlar ve diğer değişkenler esas alınmıştır:

- Hisse senedi piyasasına dayalı performans ölçütleri: Piyasa Kazancı, F/K Oranı ve PD/DD Oranı.

- Muhasebeye dayalı performans ölçümü: Aktif Karlılığı, Öz Sermaye Karlılığı, Hisse Başına Kazanç.

-Risk ölçütleri: Piyasa Beta Oranı.

- Diğer işletme özellikleri: Sermaye Yoğunluğu, Büyüklük, Sahip Olunan İş Alanı Sayısı, Kar Payı Ödeme Oranı.

Adebayo’da (2000) çalışmasında CEP kuruluşu tarafından tespit edilen sosyal sorumlu olarak nitelenen işletmeleri baz alarak kurumsal sosyal sorumluluk ile sosyal ve finansal performans arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmada performans göstergeleri olarak, büyüme oranları, özsermayenin kazanma gücü, beta risk katsayısı, hisse senedi getiri oranı, işletmenin yaşı gibi faktörleri dikkate almıştır. Çalışmaya göre büyümenin sosyal sorumluluk üzerinde etkisi tespit edilmiştir. Büyük ölçekli işletmeler sosyal açıdan sorumlu işletmelerdir. Kurumsal sosyal sorumluluğa dayalı sosyal raporlama ile işletmelerin finansal ve sosyal verileri arasında kuvvetli ve pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Idowu ve Taylor (2004) çalışmalarında İngiltere’de 9 farklı sektörde faaliyette bulunan 17 işletmenin kurumsal sosyal sorumluluk raporlarının içeriğini incelemiştir. Bazı işletmelerin yıllık raporlarında kurumsal sosyal sorumluluğa ayrı bir bölüm ayırdıklarını, bazılarının ise kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini

ayrı raporladıklarını tespit etmişlerdir. Çalışmada İngiltere’de kurumsal sosyal sorumluluk raporlamasının henüz başlangıç aşamasında olduğu tespit edilmiştir.

12.2. TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇALIŞMA ÖRNEKLERİ

Halka açık işletmeler her yıl SPK tarafından zorunlu olarak Kurumsal Yönetim İlkeleri Uyum Raporu hazırlamak ve yıllık faaliyet raporlarında ve internet sitelerinde bu rapora yer vermekle yükümlü olup, söz konusu raporun hazırlanması ilk defa 2005 yılında gerçekleştirilmiştir. Adı geçen raporun Sosyal Sorumluluk başlıklı 17’inci maddesi uyarınca işletmelerin genel olarak çalışanlarla ilişkileri, insan hakları, ürün ve tüketici, toplum ve çevre ile ilgili kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında değerlendirilebilecek birtakım açıklamalara yer vermesi gerekmektedir.

Sözbilir’in (1982), 106 büyük imalat işletmesi üzerinde uygulanan anket çalışmasında 23 sanayi işletmesi geri dönüş yapmışlardır. Ankete cevap verme oranının düşük olması o yıllarda işletmelerin sırlarının gizli tutulması ilkesinin hakim olduğu sonucunu doğurmaktadır. Çalışmada, sosyal sorumluluk ve raporlaması konusunun henüz işletmelerce benimsenmemiş oldukları tespit edilmiştir.

Otlu’nun (2002) yılında yaptığı çalışmada muhasebe mesleği içerisinde son derece öneme sahip sosyal sorumluluk kavramının gereklerinin yerine getirilmesi için neler yapılabileceği amaçlanmıştır. Mevzuatta yer alan düzenlemeler incelenmiştir.

Kıldokum’un (2002) çalışmasında işletme sosyal sorumluluğu kavramının gelişimi ve temelindeki teoriler ele alınmış, işletme sosyal performansı ile mali performansı arasındaki ilişkiye yönelik yaklaşımlar incelenmiş ve globalleşme sürecinde dışa açık bir ekonomiye sahip olan Türkiye’deki işletmeler açısından söz konusu ilişkinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre Türkiye’de işletme sosyal sorumluluğuna temel oluşturacak nitelikte ve süreklilik gösteren bir veri tabanının henüz bulunmaması nedeniyle araştırmada işletme sosyal performansı ile işletme mali performansı arasındaki ilişkinin değişkenlerinin zaman içindeki değişimlerine bağlı olarak karşılaştırmasının yapılma olanağı bulunamamıştır.

Erdem vd.'nin (2005) çalışmasında kurumsal yönetim uygulamaları ve işletme performansı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Kurumsal yönetim uygulamaları ile işletmelerin finansal performansları arasında pozitif bir ilişkinin varlığı hipotezini kabul ederek, hisse senetleri İMKB'de işlem gören bankalar üzerinde, kurumsal yönetim uygulamaları ile işletme performansları arasında ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Sürmen ve Aygün (2005), sosyal raporlamanın ve bu raporlama anlayışı paralelinde kullanılan sosyal raporlama modellerinin açıklanmasını amaçladıkları çalışmalarında kaynak incelemesi ve mevcut durumun analizi yönteminden faydalanmışlar. Sonuç olarak yapılan değerlendirmede, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun sosyal raporlamaya ilişkin muhasebe standartları yayınlaması ve üye ülkelerin işletmelerinin bu standartlar dahilinde sosyal raporlar hazırlamalarını teşvik etmesi, işletmelerin sosyal muhasebe konusuna ilgi göstermeleri, sosyal muhasebeyi uygulamanın kendilerine sağlayacağı yarar ve maliyetleri analiz etmeleri gerektiğine ulaşmışlardır.

Bu kapsamda İMKB-30 işletmelerinin Kurumsal Yönetim Uyum Raporu'nda sosyal sorumlulukları ile ilgili olarak bir anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre: (Özgüç, 2005: 31-32)

- 8 işletmenin herhangi bir somut bilgi vermeksizin sadece sosyal sorumluluk kapsamındaki yaklaşımlarını açıklamak suretiyle raporlama yaptığı, diğer taraftan işletmelerin 21 tanesinin kısmen de olsa uygulamaya ilişkin birtakım somut bilgiler verdiği,

- %93'ünün yaptıkları faaliyetlerin toplum ve çevre üzerindeki doğrudan etkileri üzerinde bir raporlama yapmadıkları ve birtakım istatistiki ve ölçüme dayalı verileri kullanmadıkları,

- Toplumsal konular hakkında verdikleri bilgilere bakıldığında çoğunlukla sponsorluk ve bağış konularında yaptıkları faaliyetler hakkında bilgi verdikleri,

- İşletmelerin yaptıkları açıklamalarda Kurumsal Yönetim Uyum Raporu ile çizilmiş çerçevenin dışına çoğunlukla çıkmadıkları ve Kurumsal Yönetim Uyum Raporu ile çizilmiş çerçevenin ise kurumsal sosyal sorumluluğun çoğu yönünü kapsamadığı, bu nedenle yapılan açıklamaların genelinin sığ kaldığı tespit edilmiştir.

Özkoç vd. (2005) kurumsal sosyal sorumluluk kavramını ve muhasebenin sosyal sorumluluğu kavramlarını irdeledikleri çalışmalarında; sosyal sorumluluk kavramının sürdürülebilir kalkınma ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. Çalışma sonucunda kurumsal sosyal sorumluluk kavramına duyulan ihtiyaç, sunulan hizmetin toplumun büyük bir kesimini etkileyen mesleklerde daha fazla olduğu için muhasebe meslek mensuplarının da sosyal sorumluluk bilinci ile hareket etmelerinin önem kazandığı vurgulanmıştır.

Başar ve Başar (2006) çalışmalarında Türkiye’de sosyal sorumluluk raporlamasının mevcut durumunun niceliksel ve niteliksel göstergeler olarak ortaya konmasını amaçlamışlardır. Çalışma İMBK 100 endeksine giren işletmelere yönelik doküman incelemesi yoluyla yapılmıştır. 2005 yılında endekste yer alan işletmelerin 2003 yılı faaliyet raporları incelenmiştir. Bulgulara göre ülkemizde sosyal sorumluluk raporlamasının henüz daha başlangıç aşamasında olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’deki işletmeler en fazla insan kaynakları ve ondan sonra da sağlık ve güvenlik kapsamına giren alanlarda açıklama yapmaktadırlar. En az açıklama yapılan kriter ise enerjidir. Bunu çevre ile ilgili açıklamalar takip etmektedir. Konuya sektörler itibarıyla bakıldığında sanayi sektörü içinde yer alan işletmelerin en fazla sağlık, güvenlik ve insan kaynakları konularında, hizmet sektöründe yer alan işletmelerin en fazla insan kaynakları hakkında ve son olarak mali sektördeki işletmelerin ise en fazla insan kaynakları üzerine açıklama yaptığı saptanmıştır. Bu açıklamalarda sektörler arasında istatistiki anlamda farklılıklar bulunup bulunmadığı Ki-Kare testi aracılığı ile sınanmış ve yalnızca çevreye yönelik açıklamalarda sektörler arasında farklılık bulunduğu, diğer kriterler açısından ise sektörler arasında istatistiki anlamda farklılıkların bulunmadığı saptanmıştır.

Kaya ve Karakaya (2008) İstanbul, Ankara ve İzmit’te faaliyet gösteren 229 muhasebe meslek mensubu ile yaptıkları çalışmalarında sosyal raporlama kavramıyla ilgili bilgi verme ve sosyal raporlamada muhasebecilerin potansiyel rollerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Anket çalışması ile analiz yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda meslek mensuplarının tamamının sosyal raporlama ile ilgili bir düzenlemeye ihtiyaç olduğunu düşündüklerini tespit etmişlerdir.

Büyüksalvarcı ve Abdioğlu (2010) alışmalarında, işletmelerin kurumsal yönetim endeksine dahil olmalarının işletme performansına olan etkisini araştırmışlardır. Araştırmanın bulgularına göre, kurumsal yönetim endeksine dahil olan işletmeler ile bu endeks kapsamında yer almayan işletmelerin borçlanma, kaldıraç ve zkaynak devir hızı oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

iftioğlu ve Poroy (2010) tarafından yapılan çalışma da 01.07.2009–30.09.2009 tarihleri arasında İMKB 100 hisse senetleri piyasası endeksinde yer alan şirketlerin bölümlere göre raporlama yapma durumları ile söz konusu işletmelerin İMKB Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alıp almadıkları incelenerek sosyal sorumluluk ve bölümlere göre raporlama ilişkisi irdelenmiştir. Araştırmada gerek İMKB 100 endeksinde gerekse İMKB Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan 12 firmadan yalnızca iki tanesinin bölümlere göre raporlama yapmadığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda ülkemizde sosyal sorumlu işletmelerin, bölümlere göre raporlama yaparak bilgi kullanıcılarına doğru bilgi verme yükümlülüklerini yerine getirdikleri tespit edilmiştir.

Gerek uluslararası gerekse de Türkiye’de yapılan çalışma örneklerinin işığında çalışmamız oluşturulmuştur. Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletme performansı üzerindeki etkisinin ekonometrik bir modelle yorumlanmaya çalışılmıştır. Performans belirlenmesinde regresyon analizi ve lojistik regresyon yöntemlerinin daha önceki çalışmalarda gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Konu ile ilgili panel veri analizi yöntemi ile yapılan bir çalışma örneğine rastlanılmamıştır. Öncelikle panel veri analizi yöntemi üçüncü bölümün başında anlatılacak, daha sonra modeli tercih etme nedenlerimiz ve modelin yorumlanmasına son bölümde yer verilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ANLAYIŞINA DAYALI SOSYAL RAPORLAMANIN İŞLETMELERİN MALİ PERFORMANSINA ETKİLERİNİN ÖLÇÜLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde araştırmanın amacı, yöntemi, kapsamı, örneklem büyüklüğü, belirlenmesi ve seçimi, verilerin elde edişii, değerlendirme yöntemi ile araştırmanın kısıtları hakkında bilgi verilecektir. Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletmelerin finansal (mali) performansına etkisini incelemek amacıyla panel veri analizi yapılmıştır. Yapılan literatür incelemelerinde daha önce panel veri seti kullanılmadığı tespit edilmiştir. Yaptığımız uygulama, panel veri yöntemine ilişkin temel varsayımlar ve kurulan hipotezlerin ne ifade ettiği ile ilişkilidir.

1. PANEL VERİ REGRESYON MODELLERİ

Ekonometrik araştırmalar farklı veri setlerini içermektedir. Her bir veri seti yapılarına uygun modeller için kullanılır (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007: 3).

Genel olarak ekonometrik uygulamalarda zaman serisi ve yatay kesit veriler kullanılmaktadır. Ancak; bazı durumlarda iki tür verinin ayrı ayrı uygulanması yetersiz kalmaktadır. Bu durumda, iki tür veri birleştirilerek panel veri setleri oluşturulur. Panel veri setleri ile yapılan analizler birçok avantaj sergilemelerine karşın yorumlama güçlüklerini de beraberinde getirmektedir. Genel olarak panel veri analizleri "sabit etki" ve "rassal etki" olmak üzere iki tür model altında yapılmaktadır (Saraçoğlu vd., 2001: 1). Panel veriler için karma veriler veya havuzlanmış veriler

denildiği gibi, bir değişken veya denekler grubunun zaman boyunca gözlenmesi dolayısıyla uzun kesit veriler de denildiği görülmektedir (Tarı, 2010: 475).

Panel veri; hane halkları, bireyler, ülkeler ve işletmeler gibi birimlere ait yatay kesit gözlemlerin belli bir zaman aralığında bir araya getirilmesini ifade eder (Baltagi, 2005: 1). Panel veride birim ifadesi bir hane halkını, bireyi, ülkeyi veya işletmeyi ifade etmek için kullanılırken, panel veri N sayıda birim ve her bir birime karşılık gelen T sayıda gözlemden oluşmaktadır. Her bir birime karşılık, bir zaman serisi vardır. Zaman boyutuna sahip yatay kesit serilerin kullanılarak ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine panel veri analizi ismi verilmektedir. Panel veri modelleri ile ekonomik, sosyal ve mevsimsel verilerin analizi mümkündür. Çalışmamızda sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletmelerin finansal (mali) performansına etkilerinin ölçülmesi için; yatay kesit birimler olarak finansal ve finansal olmayan veriler, zaman serisi olarak ise 2004-2009 yılları arasındaki gözlemler yer almaktadır.

Panel veri modelleri, diğer modelleme yöntemlerinde olduğu gibi bazı avantaj ve dezavantajlara sahiptir. Panel veri yöntemi, modelde kullanılan bireyler, işletmeler, ülkeler, şehirler gibi birimlerin değişken olduğunu varsayar ve birimler arasındaki değişkenliği kontrol edebilir. Böylece birimlerin ve birimler arası farklılıkların aynı anda modelde ifade edilmesine olanak tanımaktadır. Panel veri modellerinde kullanılan verilerin, yatay kesit ve zaman serisi modellerine göre daha fazla olması, elde edilecek tahminlerin daha güvenilir olmasını sağlarken, bu durum değişkenler arasında doğrusal bağlantıyı düşürerek, tahmin edilen modellerin daha az varsayıma dayanmasını sağlayacağından, serbestlik derecesini artırarak modelin etkinliğini yükseltecektir (Baltagi, 2005: 4).

Tekrarlanan yatay kesit gözlemlerini incelemek, panel veri değişme dinamiklerini araştırmak için daha uygundur. Ayrıca daha karmaşık davranış modelleri ile çalışabilme imkânı sunması açısından, zaman serisi ve yatay kesit verisi modellerine göre üstünlükleri vardır. Kısaca, panel veriler, sadece zaman serisi verileri veya yatay kesit verileri kullanmakla mümkün olmayacak zenginlikte ampirik analiz yapabilme imkanı sağlamaktadır (Tarı, 2005: 476).

Panel veri modellerinin de kendilerine özgü bazı problemleri bulunmaktadır. Bunların başında araştırmancının etkin sonuçlar verebilmesi için gerekli olan verilerin toplanması ve tasarlanmasının güçlüğü gelmektedir. Ayrıca ölçüm hataları, sorun tespiti, zaman serisi boyutunun kısa olması panel verinin dezavantajları arasında yer almaktadır (Baltagi, 2005: 7-9).

Bu çalışmada panel veri yöntemi kullanılarak klasik en küçük kareler modeli, rassal etkiler modeli ve sabit etkiler modeli olmak üzere farklı tahmin yöntemleri kullanılmıştır. Literatürde yapılan daha önceki çalışmalara bakıldığında logistik regresyon, lineer çoklu regresyon ve korelasyon analizi kullanılmıştır. 2004 ve 2009 yıllarını kapsayan veri seti zaman serisi analizini yapacak kadar uzunluğa sahip değildir. Bu nedenle çalışmada panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır.

1.1. DOĞRUSAL PANEL VERİ MODELLERİ

Panel veriler zaman serisi ve yatay kesit verilerinin birleşiminden oluştuğundan, zaman boyutu nedeni ile zamana göre, yatay kesit boyutu ile birimlere göre değişimi gösterir. Bu nedenle panel veri modelleri her iki boyutu içerecek şekilde oluşturulur. Buna göre; genel olarak doğrusal bir panel veri modeli 1 nolu eşitlikteki gibi ifade edilmektedir: (Tüzüntürk, 2007: 3).

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 x_{1it} + \beta_2 x_{2it} + \dots + \beta_k x_{kit} + u_{it} \quad (1)$$

$$i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T$$

Bu denklemde: Y bağımlı değişkeni; x, k adet açıklayıcı değişkeni, u ise hata terimini ifade etmektedir. Alt indislerden i, 1'den N'e kadar birimleri (kesit boyutu), t ise 1'den N'e kadar zaman boyutunu göstermektedir. Y_{it} , Y bağımlı değişkenin t zamanda aldığı i birim değerini, β_{0it} sabit terimi, X_{kit} ise k adet açıklayıcı değişkenin t zamanda, i birim değerini gösterir.

Regresyon katsayıları ile ilgili olarak bütün katsayıların aynı olduğu varsayıldığında, model 2 nolu eşitlikteki gibi gösterilir: (Tüzüntürk, 2007: 3).

$$Y_{it} = \alpha + \beta_1 x_{1it} + \beta_2 x_{2it} + \dots + \beta_k x_{kit} + u_{it} \quad (2)$$

$$i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T$$

Bu model literatürde, “Birleştirilmiş Regresyon Modeli” olarak ifade edilmektedir. Bu modelde, α parametresi bütün birimlerin ortak bir kesmesi olduğunu ifade etmektedir. β parametreleri ise ayrı ayrı her bir açıklayıcı değişkenin bütün birimler üzerindeki ortak marjinal etkilerini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle modelde α ve β parametrelerinin birimler arasındaki ve/veya zaman üzerinde farklılık göstermediği varsayılmaktadır.

Panel veri modellerinde sadece kesmenin birimlere ve/veya zaman dönemlerine göre değiştiğini varsayan regresyon modelleri “Sabit Eğim Değişken Kesme Modeller” olarak adlandırılmaktadır. Panel veri modeli ise 3 nolu eşitlikteki şekildedir: (Hsiao, 2003: 13).

$$Y_{it} = \mu + \beta_1 x_{1it} + \dots + \beta_k x_{kit} + \alpha_1 e_{1t} + \dots + \alpha_N e_{Nt} + \gamma_1 e_{1t} + \dots + \gamma_T e_{Tt} + u_{it} \quad (3)$$

$i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T$

Eğim katsayılarının ortak fakat kesmenin sadece zaman dönemlerinde farklılık gösterdiği varsayımı ise “Zaman Etkili Sabit Eğim Değişken Kesme Modeli”dir. Buna göre literatürde bu sınıflama “Sabit Etkili” ve “Rassal Etkili” panel veri modelleri olarak ayrılmaktadır (Tüzüntürk, 2007:4). Her iki modelde de, u_{it} hatalarının tüm zaman dönemlerinde ve tüm bireyler için bağımsız ve $N(0, \sigma_u^2)$ şeklinde dağıldığı varsayılmaktadır (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007:4).

1.1.1. Klasik Model

Klasik modelde, hem sabit hem de eğim katsayılarının birimlere ve zamana göre sabit olduğu yani bütün gözlemlerin homojen olduğu varsayılmaktadır. Bu model genel olarak 4 nolu eşitlikte verilmektedir;

$$Y_{it} = \alpha + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad (4)$$

ya da,

$$Y = X\beta + u \text{ dir.}$$

Bu model en küçük kareler (EKK) ya da genişletilmiş en küçük kareler (GEKK) yöntemleriyle tahmin edilebilir. Hata teriminin heteroskedastik ve

otokorelasyonlu olması nedeniyle; GEKK tahmincileri, EKK tahmincilerinden daha etkindir (Tatoğlu, Y.F., 2005: 21).

1.1.2. Sabit Etkiler Modeli

Literatürde Fixed-Effectes model olarak olarak nitelendirilen sabit etkiler modelinde; eğimin sabit, kesim noktasının birimlere, zaman ve hem birimlere hem de zamana göre değiştiği modeller ile eğim ve kesim katsayılarının birimlere, zamana ve hem birimlere hem de zamana göre değiştiği panel veri modellerine sabit etkili model denilmektedir. Sabit etkili modelde (grup sayısı-1)+(dönem sayısı-1) kadar kulla değişken kullanılmaktadır. Bu durumda oluşacak model 5 nolu eşitlikte verilmektedir: (Pala, 2007: 45).

$$Y_{it} = \alpha_i^* + \beta' x_{it} + u_{it} \quad (5)$$

Bu denklemde

$\alpha_i = \alpha + \mu_i$ ise; denklem yerine yazılırsa 6 nolu eşitlik elde edilecektir.

$$Y_{it} = (\alpha + \mu_i) + \beta' x_{it} + u_{it} \quad (6)$$

Sabit etkili bir modelde, birimlere göre değişiklikler sabit katsayıda farklılıklar meydana getirir. Bu modellerde, eğim parametreleri tüm yatay kesit birimler için aynı ($\beta_i = \beta$) iken, sabit parametre birim etki iğermesi sebebiyle birimden birime değişmektedir. Yani sabit terim her bir yatay kesit birim için farklı değer alır ve birimler arası farklılıklar sabit terimdeki farklılıklarla ifade edilir. Bu nedenle sabit katsayı, sabit bir değerken gibi dűřünülebilir. Bu modellerde bağımsız değerkenlerin, hata teriminden bağımsız olduğu varsayımı yapılır. Fakat birim etki ve bağımsız değerkenler korelasyonludur. Sabit etkiler modeli (FEM) her bir yatay kesit birimi için farklı bir sabit değer oluşurmaktadır (Tatođlu, Y.F., 2005: 21).

1.1.3. Rassal Etkiler Modeli

Panel veri analizi tahmininde kullanılan bir diđer yöntem ise rassal “tesadűfi” etkiler modelidir. Rassal etkiler modeli (REM), kesitlere ve zamana bađlı olarak

meydana gelen değişikliklerin modele hata teriminin bir bileşeni olarak dahil edilmeleri durumunda ortaya çıkar. Rassal etkili modellerin sabit etkili modellere göre üstünlüğü, bu modellerde serbestlik derecesi kaybının ortadan kalkmış olmasıyla belirtilmektedir. Bunun yanında rassal etkiler modeli, modele örneklem dışındaki etkilerin de dahil edilmesine olanak sağlamaktadır (Hsiao, 2003: 34).

Rassal etkiler örnekleme sürecinin bir sonucudur. Rassal etkili modellerde

$$u_{it} = \mu_i + v_{it}$$

varsayımı mevcuttur ve genel panel veri modeli 6 nolu eşitlikte verilmektedir:

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \beta_{1it}x_{1it} + \beta_{2it}x_{2it} + \dots + B_{kit}x_{kit} + \mu_i + v_{it} \quad (7)$$

Bu eşitlikte hata terimi $\mu_i + v_{it}$ 'den oluşmaktadır. v_{it} tüm hataları gösterirken, μ_i ise spesifik hataları gösterir ve ikisi birlikte hata bileşen ifadesini oluşturmaktadır. Sabit etkiler ile rassal etkiler modelleri arasından hangisinin seçileceği genellikle etkiler ile açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkiye bağlıdır. Eğer etkiler açıklayıcı değişkenler ile ilişkisiz ise yani; u_{it} ile x arasında korelasyon yoksa (N yatay kesit verileri geniş bir ana küleden geliyorsa) rassal etkiler modeli tahminleri tutarlı ve etkin olmakta, sabit etkiler modeli bu etki karşısında tahminleri tutarlı ancak etkin olmamaktadır. Bu durumda rassal etkiler modeli tercih edilmektedir. Etkiler açıklayıcı değişkenler ile ilişkili ise yani; u_{it} ile x arasında korelasyon varsa, sabit etkiler modeli tutarlı ve etkin, buna karşılık rassal etkiler modeli ise tutarsız olacaktır. Bu nedenle sabit etkiler modeli uygun olacaktır (Baldemir ve Keskiner, 2004:48).

Bir diğer değişle, modellerin ölçüm teknikleri açısından, basit birleştirme ve sabit etki modelleri EKK ile ölçülebilmekte, rassal etki modelinin ölçümü içinse Genelleştirilmiş EKK Yöntemi kullanılmaktadır (Fıratoğlu, 2005: 14).

Hangi modelin seçileceği konusunda iki türlü seçenek söz konusudur. Genellikle Hausman tarafından önerilen test istatistiği ile incelenebilmektedir. Bu durumda sabit etkili model parametre tahmincileri ile rassal etkili modelin parametre tahmincileri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Hausman test istatistiği “Rassal etkiler tahmincisi doğrudur” sıfır hipotezi altında k serbestlik dereceli ki-kare dağılımı göstermektedir. Gerçekleşmesi durumunda rassal etkili modelin hata terimleri bileşenlerinin bağımsız

değişkenler ile ilişkili olmadığı kararı verilebilecektir. Bu durumda sabit etkiler modeli tercih edilecektir (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007: 5).

Hausman istatistiğinin büyük değerleri, sabit etkili modelin rassal etkili modele göre daha iyi sonuç verdiğini ortaya koyar (Hausman ve Taylor, 1981: 1377-1379).

Bir diğer seçenek ise, rassal etkiler modeli örneklemin içindeki birimlerin ana kütlede tesadüfi olarak seçilmiş olduğu düşünüldüğünde daha uygun olurken, sabit etkiler modeli örnekleme oluşturan birimlerin bütün ana kütlede oluşturduğu durumlarda kullanımı daha geçerlidir. Örneğin, örneklem belli bir borsa üzerinde işlem gören tüm hisse senetlerini kapsıyorsa bu durumda sabit etkiler modeli tercih edilir (Brooks, 2008: 500). Çalışmamızda da gerek hausman test istatistikleri sonucu gerekse de uygulama da geçerliliği olan diğer etkene göre sabit etkiler modeli seçilmiştir. Hausman test istatistikleri sonuçları Tablo 24’te verilmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI ve KAPSAMI

Bir işletmenin çevreye ve topluma karşı sorumluluğu bulunduğu gibi, doğrudan veya dolaylı ilişki içerisinde yer aldığı, işletme kararlarından ve faaliyetlerinden ciddi olarak etkilenebilecek tüm paydaşlara karşı da sorumluluğu bulunmaktadır. Sosyal sorumluluk kavramı ve kurumsal raporlama; gönüllülük ve vekillik ilkeleri çerçevesinde açıklanmaktadır. Çeşitli kaynaklara göre kurumsal sosyal sorumluluk; işletmelerin, gönüllülük esasına dayalı olarak sosyal ve çevresel meselelerini, örgütsel faaliyetleriyle ve sosyal paydaşlarıyla olan etkileşimleriyle bütünleştirebildiği bir kavramdır. Sosyal sorumluluk sahibi olmak sadece resmi beklentileri yerine getirmek değil, gönüllülüğün ileriye giderek, insana, çevreye ve hissedarlarla ilişkilere daha çok yatırım yapmaktır.

Araştırmada amaçlanan, yukarıdaki bölümlerde geniş anlamda çerçevesi çizilen işletme sosyal sorumluluk kavramı, kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal raporlamanın işletmede geldiği noktayı, diğer ülkelerde uygulanan raporlama yöntemlerini ve sosyal raporların kapsamını irdelemek, Türkiye’deki eğilim ve uygulamaları bunlarla karşılaştırarak bir değerlendirme yapmak ve özellikle halka

açık işletmeler açısından bir sosyal raporlama olgusunun hisse senedi değerlendirme, işletmenin finansal (mali) performansı üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

Bu açıdan bakıldığında çalışmanın konusu, kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama ile işletmenin mali performansı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yönelik çalışmalardan oluşmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın amacı; işletmelerin sosyal performansları ile mali performansları arasındaki ilişkiyi belirlemek için 2004-2009 yılları arasındaki kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama değerlerinin İMKB 100 endeksindeki işletmelerin mali değerini ne ölçüde etkilediğinin tespitidir.

Çalışmanın kapsamını, hisse senetleri İMKB 100’de işlem gören işletmeler oluşturmaktadır. Hizmet sektörü ve mali kuruluşlar farklı finansal özelliklerinden dolayı çalışma kapsamının dışında tutulmuştur. Bu bağlamda analizler, 2004-2009 yılları arasında Ulusal 100 endeksinde işlem gören 46 işletmeyle yapılmış, işletmelere ait finansal oranlar ve hisse senedi fiyatları, İMKB’nin resmi web sitesinden alınmıştır. Çalışmada, işletmelerin 2004-2009 yıllarına ait 12 aylık bilanço ve gelir tablosu verileri kullanılarak finansal oran değerleri hesaplanmıştır.

Uygulama bölümü, panel veri yöntemi kullanılarak elde edilen tahmin sonuçlarına dayanmaktadır.

Araştırma 2004-2009 yılları arasındaki 6 yıllık süreyi kapsamaktadır. Araştırmaya konu olan işletmeler, bu süre içerisinde 3’er aylık dönemler itibariyle 4 dönemde verileri yayınlanan, İMKB 100 endeksinde yer alan işletmelerden oluşmaktadır. Analiz yöntemi olarak seçtiğimiz panel veri analizinde yanıltıcı sonuçların çıkması ihtimalini ortadan kaldırabilmek için ilgili dönemde sürekli verilerine ulaşılabilen ve 6 yıllık süreç içerisinde İMKB 100’de bütün çeyreklerde yer alan işletmeler araştırmaya dahil edilmiştir. Bu çerçevede araştırma, ilgili dönemlerde veri kaybı olmayan 46 adet işletme ile sınırlı kalmıştır. Öncelikle analize 48 işletme dahil edilmiştir. Ancak 2 işletme İMKB’ye kote olma yılları analize dahil edilen yıllar içerisini kapsamadığı için analiz dışı bırakılmıştır. İMKB 100 endeksindeki işletmelerin seçilmesindeki amaç, endekse dahil olacak işletmelerin, büyüklük ve likidite kriterlerinin yanında sektörel temsil kabiliyetinin de göz önünde bulundurularak endekse dahil edilmesidir. Sonuç olarak, kurumsal sosyal sorumluluk

anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletme mali performansı üzerine etkisi 46 adet işletmenin 6 yıllık süreyi kapsayan toplam 276 (46x6) verisi kullanılarak, panel veri analiziyle incelenmiştir. Tüm veriler, İMKB'nin internet sitesinde yayınlanan halka açık bilgilerden derlenmiştir.

3. ARAŞTIRMADA KULLANILACAK VERİ SETİ ve YÖNTEM

Araştırmada, işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama ile işletme performansı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını, bu ilişkinin yönünün ve derecesinin ne şekilde olduğunu ortaya koyabilmek için panel veri analizi yapılacaktır.

Konu ile ilgili yapılan literatür taramasında, araştırmalarda genel olarak kullanılan analiz türü lojistik regresyon ve lineer çoklu regresyon analizidir. Bu analizlerle ilgili model çalışmaları incelenmiştir. Her veri türü, yapılarına uygun modellerle incelenebilmektedir.

Ekonomik araştırmalarda farklı veri türleri kullanılmaktadır. Bu veri türleri ancak yapılarına uygun modellerle incelenebilmektedir. Zaman serisi ve yatay dikey kesit verileri ile ayrı ayrı analizler yapılabilmektedir. Zaman boyutuna sahip kesit serilerini kullanarak ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine panel veri analizi adı verilmektedir (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007:3). Bu araştırmada da zaman serileri ile yatay kesit serileri bir araya getirilerek, hem zaman hem de kesit boyutuna sahip veri seti oluşturulmaktadır. Araştırmamızda zaman serisi 2004-2009 yıllarını kapsarken, kesit serilerini 46 işletme oluşturmaktadır.

Panel veri incelemeleri, yatay kesit ve zaman serisi analizlerine oranla daha çok bilgi yansıtılabilmektedir. Özellikle, mikro bazda firma davranışlarına dayanarak türetilmiş olan modellerin ölçümü açısından, yine aynı mikro birimler bazında bilgiyi yansıtabilen panel veri ile ölçüm yapmak birçok bilgi kaybını önlemekte ve daha sağlıklı sonuçlar vermektedir. Şirketlerin finansman yapıları ve bunları etkileyen faktörlerin araştırıldığı çalışmalar yeni olmamakla birlikte, yaklaşık son on yıllık bir süre zarfında ekonometri alanındaki ilerlemeler sayesinde mikro düzeyde, şirket verilerine dayanan analizler büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Panel veri kullanan

analizlerin konu ile ilgili çok daha fazla bilgiyi içermesi, analizlerde panel veri yönteminin kullanımını daha çok tercih edilir hale getirmiştir (Fıratoglu, 2005:13).

Araştırmada analize konu olan veriler, döküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Buna göre İMKB’de işlem gören, 2004 ve 2009 yıllarında İMKB 100 endeksinde yer alan işletmeler örnekleme oluşturmaktadır. İşletmelerin Ocak 2004 ve Aralık 2009 yılları arasında yayınlanan finansal tablolardan elde edilen veriler dahilinde analizler yapılmıştır. İşletmelere ait finansal tablolar İMKB’nin internet sitesinden elde edilmiş olup, işletmelere ait hisse senedi fiyat bilgileri İBS Analiz⁴’den internet ortamında sağlanmıştır.

Yatay kesit (N=46) biriminin 6 zaman dönemi (T=6) üzerinde gözlenen panel veri kümeleri yer almaktadır ve veri kümelerinin her birinin örneklem boyutu (NT=46x6) 276’dır. N; İMKB’ye kayıtlı 2004 ve 2009 yılları arasında Ulusal 100 endeksinde yer alan işletmeleri temsil etmektedir. T; 2004-2009 yılları arasındaki altı yıllık dönemi içine almaktadır. Bu durumda örneklem boyutu 276’dır.

Araştırma için seçilen işletmeler İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda işlem görmeleri nedeniyle finansal yapılarına ilişkin veriler; bağımsız denetimden geçmiş bilanço ve gelir tabloları ile işletme raporlarından, İMKB yayınlarından, Sermaye Piyasası Kurulu ve Kamuyu Aydınlatma Platformu internet adreslerinden faydalanılarak elde edilmiştir.⁵ Araştırma kapsamını oluşturan işletmeler Tablo 18’de görüldüğü gibidir.

---

⁴ Bağımsız bir yatırım araştırmaları şirketi. Borsa ile ilgili her türlü analize temel oluşturacak veriye yer vermektedir. www.ibsyazilim.com

⁵ Kurumlara ilişkin internet adresleri; www.imkb.gov.tr, www.spk.gov.tr, www.kap.gov.tr (Erişim tarihi: Nisan-Haziran 2010)

Tablo 18. Araştırma Kapsamında Yer Alan İşletmeler

İşletme İsmi	Hisse Kodu
AK ENERJİ	AKENR
ADVANSASASA	SASA
AKÇANSA	AKCNS
AKSA	AKSA
ALARKO HOLDİNG	ALARK
ALARKO CARRIER	ALCAR
ANADOLU EFES	AEFES
ARÇELİK	ARCLK
ASELSAN	ASELS
AYGAZ	AYGAZ
BANVİT	BANVIT
BOSSA	BOSSA
BOYNER MAĞAZACILIK	BOYNR
ÇİMSA	CİMSA
DOĞAN GAZETECİLİK	DGZTE
DOĞUŞ OTOMOTİV	DOAS
DOĞAN HOLDİNG	DOHOL
DOĞAN YAYIN HOLDİNG	DYHOL
ECZACIBAŞI İLAÇ	ECILC
ECZACIBAŞI YAPI	ECYAP
ENKA İNŞAAT	ENKAI
EREĞLİ DEMİR ÇELİK	EREGL
FORD OTOSAN	FROTO
GOLDAŞ KUYUMCULUK	GOLDS
GSD HOLDİNG	GSDHO
HÜRRİYET GAZETECİLİK	HURGZ
İZMİR DEMİR ÇELİK	IZMDC
KOÇ HOLDİNG	KCHOL
KARDEMİR (D)	KRDMD
KARTONSAN	KARTN
MİGROS TİCARET	MGROS
OTOKAR	OTKAR
PETKİM	PETKM
PARK ELEKTRİK VE MADENCİLİK	PRKTE
PETROL OFİSİ	PTOFS
SABANCI HOLDİNG	SAHOL
ŞİŞE CAM	SISE
TAT KONSERVE	TATKS
TURKCELL	TCELL
TÜRK HAVA YOLLARI	THYAO
TOFAŞ OTO FAB.	TOASO
TURCAS PETROL	TRCAS
TÜRK TRAKTÖR	TTRAK
TÜPRAŞ	TUPRS
ÜLKER BİSKÜVİ	ULKER
YAZICILAR HOLDİNG	YAZIC

Araştırma kapsamında oluşturulan veri seti, zaman serileri ve yatay kesit verilerini birlikte içermektedir. Bu sebeple panel veri analizi yönteminin bu çalışma için uygun olduğu kanaatine varılmıştır. Analizde kullanılan veriler aşağıdaki gibidir;

-İşletmelerin faaliyet raporlarında ve mali tablolarında ayrıntılı olarak yer almış sosyal sorumluluk faaliyetleri için yerine getirmiş oldukları bağış tutarları,

- Sosyal sorumluluk kriterleri dikkate alınarak oluşturulmuş ölçek puanları.

Ölçek puanları Ek 1’de, işletmelerin mali verilerine ilişkin bilgiler ise Ek 2’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

İşletmelerin finansal performanslarının ölçülmesinde konuyla ilgili akademik çalışmalardan yararlanılmıştır. Mali oranların seçiminde Adebayo (2000), Lorenzo vd. (2009), Erdem vd. (2005), Büyükşalvarcı ve Abdioğlu (2010) ve Kıldokum (2002) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda işletmelerin finansal ve sosyal performanslarını etkileyen oranlar dikkate alınmıştır.

Tablo 19. Araştırmada Kullanılan Finansal Oranlar

Oranlar	Hesaplanması
Varlıkların kazanma gücü	Net kar / Varlıkların defter değeri
Aktif devir hızı	Net satışlar / Varlıkların defter değeri
Öz sermayenin kazanma gücü	Net gelir / Özsermayenin defter değeri
Kaldıraç oranı	Toplam borç / Varlıkların defter değeri
Aktif büyüklüğü	Cari yılda bir önceki yıla göre aktif toplamında meydana gelen % değişme
İşletmenin büyüme oranı	Cari yılda bir önceki yıla göre satışlarda meydana gelen % değişme
Hisse başına kar oranı	Dönem net karı / Hisse senedi sayısı
Pazar katma değeri	İşletmenin piyasa değeri – Yatırılan sermaye
İşletmelerin tobinq oranı	(Borçlar + İşletmenin piyasa değeri) / Toplam aktifler
Hisse senedi getirileri	Hisse senedi fiyatlarının doğal logaritması
MB	Piyasa değeri / Defter değeri

Yukarıdaki oranlara ek olarak;

-İşletmelerin faaliyet yılı (İşletmelerin faaliyet yılının doğal logaritması),

-İşletmelerin halka açıklık oranı (İşletmelerin halka arz yıllarının doğal logaritması),

-Beta (Risk katsayısı) değerleri analizde kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan model Tablo 20’de ayrıntılı olarak verilen Adebayo (2000), Lorenzo vd. (2009), Erdem vd. (2005), Büyükşalvarcı ve Abdioğlu (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmalardan esinlenerek oluşturulmuştur.

Tablo 20. Araştırmaya Temel Oluşturan Örnek Modeller

Çalışma	Yöntem	Model
Adebayo (2000)	Çoklu Regresyon, Korelasyon Analizi	$KSS=f(\text{Faaliyet yılı, Aktif Büyüme, Özsermayenin kazanma gücü, Hisse başına kar, Beta, Piyasa değeri/Defter değeri, Hisse senedi getirileri})$
Lorenzo vd. (2009)	Lineer Çoklu Regresyon, Faktör Analizi	$KSS=f(\text{Büyükölük, Varlıkların kazanma gücü, Kaldıraç oranı, Kukla değişkenler})$
Büyükşalvarcı ve Abdioğlu (2010)	Lojistik Regresyon	$KYE=f(\text{Halka açıklık oranı, Karlılık oranı, Kaldıraç oranı, Büyüme oranı, TobinQ oranı, Aktif Büyüme, Faaliyet yılı})$
Erdem vd. (2005)	Lineer Çoklu Regresyon	$KYE=f(\text{Pazar katma değeri, Varlıkların kazanma gücü, Aktif devir hızı, Özsermayenin kazanma gücü, Kaldıraç oranı, Hisse senedi getirileri, Piyasa değeri/Defter değeri})$

Modelin bağımlı değişkeni ROA, varlıkların kazanma gücü oranını göstermektedir ve kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletme performansı üzerine etkisini yansıtmaktadır. Modelde, iki temel açıklayıcı değişken kullanılmıştır. Bunlar; BA ile sembolize edilen bağış rakamları ve X değişkeni ile sembolize edilmiş Ek-1 dizininde de ayrıntılı olarak puanlamasına yer verilmiş ölçek değerleridir. İki temel değişkene ilave olarak modellerde literatürde sıkça kullanılan altı açıklayıcı değişken de ilave edilmiştir: (1) AB şeklinde ifade edilen aktif büyüme oranı, (2) ROE özsermayenin kazanma gücü, (3) HBK hisse başına kar, (4) Beta, (5) LEV kaldıraç oranı, (6) FY şeklinde sembolize edilen faaliyet yılıdır. Bu değişkenlere ek olarak da MVA ile sembolize edilmiş pazar katma değeri, RTN ile gösterilmiş hisse senedi getirileri, MB ile sembolize olmuş piyasa değeri/defter değeri, TQ ile gösterilen TobinQ oranı, SB ile sembolize olmuş satışlardaki büyüme ve HA ile sembolize edilmiş halka açıklık oranı ilave edilmiştir.

Araştırmada panel veri analizi yönteminin seçildiği ve uygulanacağı yukarıda ifade edilmişti. Modelde kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama kriterlerinin, ekonomik ve finansal etkilerin işletme performansı üzerine etkisi araştırılmıştır. Buna göre farklı modeller kurulmuştur:

Model 1.

$$ROA_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 BA_{it} + \beta_2 AB_{it} + \beta_3 ROE_{it} + \beta_4 HBK_{it} + \beta_5 Beta_{it} + \beta_6 LEV_{it} + \beta_7 FY_{it} + u_{it}$$

Model 2.

$$ROA_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 X_{it} + \beta_2 AB_{it} + \beta_3 ROE_{it} + \beta_4 HBK_{it} + \beta_5 Beta_{it} + \beta_6 LEV_{it} + \beta_7 FY_{it} + u_{it}$$

Model 3.

$$ROA_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 BA_{it} + \beta_2 X_{it} + \beta_3 AB_{it} + \beta_4 ROE_{it} + \beta_5 HBK_{it} + \beta_6 Beta_{it} + \beta_7 LEV_{it} + \beta_8 FY_{it} + u_{it}$$

Model 4.

$$ROA_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 BA_{it} + \beta_2 X_{it} + \beta_3 AB_{it} + \beta_4 ROE_{it} + \beta_5 HBK_{it} + \beta_6 Beta_{it} + \beta_7 LEV_{it} + \beta_8 FY_{it} + \beta_9 HA + u_{it}$$

Model 5.

$$ROA_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 BA_{it} + \beta_2 X_{it} + \beta_3 AB_{it} + \beta_4 ROE_{it} + \beta_5 HBK_{it} + \beta_6 Beta_{it} + \beta_7 LEV_{it} + \beta_8 FY_{it} + \beta_9 TQ + \beta_{10} MB + u_{it}$$

Model 6.

$$ROA_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 BA_{it} + \beta_2 X_{it} + \beta_3 AB_{it} + \beta_4 ROE_{it} + \beta_5 HBK_{it} + \beta_6 Beta_{it} + \beta_7 LEV_{it} + \beta_8 FY_{it} + \beta_9 MVA + \beta_{10} SB + u_{it}$$

Model 7.

$$ROA_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 BA_{it} + \beta_2 X_{it} + \beta_3 AB_{it} + \beta_4 ROE_{it} + \beta_5 HBK_{it} + \beta_6 Beta_{it} + \beta_7 LEV_{it} + \beta_8 FY_{it} + \beta_9 ATO + \beta_{10} RTN + u_{it}$$

Değişkenlerin hangi kavramları sembolize ettiği aşağıda ayrıntıları ile verilmektedir;

ROA = Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletme performansına etkisi (Hesaplama varlıkların kazanma gücü oranı dikkate alınmıştır) Net Kar/Varlıkların Defter Değeri

BA = Bağış tutarları ,

X = Ölçek ,

AB = Aktif Büyüme,

ROE = Özsermayenin Kazanma Gücü,
HBK = Hisse Başına Kar,
ATO = Aktif Devir Hızı,
Beta = Beta Risk Katsayısı,⁶
LEV = Kaldıraç Oranı,
FY = Faaliyet Yılı,
SB = Satışlardaki Büyüme,
MVA = Pazar Katma Değeri,
RTN = Hisse Senedi Getirileri,
MB = Piyasa Değeri/Defter Değeri,
TQ = TobinQ Oranı,
HA = Halka arz,
 u_{it} = Hata terimini göstermektedir.

3.1. BAĞIMLI DEĞİŞKENİN TANITILMASI

Modelde bağımlı değişken olarak kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletme performansına etkisini ortaya koyabilmek için varlıkların kazanma gücü (ROA) oranı kullanılmıştır. ROA, işletmenin varlık defter değerinin net kar karşısındaki durumuna göre aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

$$ROA = \text{Net Kar} / \text{Varlıkların Defter Değeri}$$

Bu değişkenin hesaplanabilmesi için gerekli veriler İMKB ve İMKB'ye bağlı Kamuyu Aydınlatma Platformu'nun (KAP) web sitesinden işletmelere ait yıllık faaliyet raporları ve finansal tablolarından elde edilmiş yukarıdaki formülle hesaplanmıştır.

---

⁶ Beta katsayısı, istatistiksel olarak bir menkul kıymetin sağladığı getiri (r_i) ile piyasa portföyü getirisi (r_m) arasındaki kovaryansın, piyasa getirisinin varyansına oranıdır.

3.2. BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERİN TANITILMASI

Sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletme performansına etkisini ortaya koyabilmek için varlıkların kazanma gücü (ROA) oranının kullanıldığına yukarıda değinilmiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletme performansı üzerinde etkisini araştırırken temel olarak dikkate aldığımız açıklayıcı değişkenler işletmelerin yıllar itibariyle yapmış oldukları bağış tutarları ve bu tutarlar içerisindeki sosyal sorumluluk projelerine ayırmış oldukları rakamlar ile sosyal sorumluluk kriterlerinin göstergeleri olarak tanımlanmış değerlerin oluşturduğu ölçek rakamları bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

Ölçek değerleri aşağıda belirtilen kriterler dikkate alarak oluşturulmuştur:

- ISO 14000-14001 Çevre Yönetim Standardı'na sahip olmak,
- ISO 9001 Kalite Standardı'na sahip olmak,
- SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardı'na sahip olmak,
- OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Belgesi'ne sahip olmak,
- Kurumsal Yönetim Uyum Raporu'nda pay sahipliği ile ilişkiler biriminin oluşturulmasına yer vermek,⁷
- Küresel Raporlama Girişimi Rehberi, Küresel Raporlama Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer almak,
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk raporunu yayınlamış olmak,
- Kurumsal yönetim endeksinde yer almak,
- AA 1000 Accountability Hesap Verebilirlik, Menfaat Sahipleri ile Diyalog ve Güvence Standartları,
- Capital Dergisi'nin en beğenilen işletmeler araştırmasında ilk 100 işletme içerisinde yer almak,

---

⁷ Kurumsal Yönetim Uyum Raporu'nun 2-7. Maddelerinde, pay sahipleri ana başlığı ile ilgili bilgi ve açıklamalar yer almaktadır. Bu maddelerde; Pay Sahipleri İle İlişkiler Birimi, Pay Sahiplerinin Bilgi Edinme Haklarının Kullanımı, Genel Kurul Bilgileri, Oy Hakları ve Azınlık Hakları, Kar Dağıtım Politikası ve Kar Dağıtım Zamanı ve Payların Devri başlıkları altında bilgiler açıklanmıştır (KYUR, Madde 2-7).

- Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Raporu'nu yayınlamış olmak.

2004-2009 yılları arasında işletmelerin yayınlamış oldukları faaliyet raporları incelenerek; yukarıda oluşturulan 11 maddeden herhangi birisine sahip olunan yıla 1 diğer yıla 0 vermek koşuluyla bir ölçekleme geliştirilmiştir. 6 yıla göre her bir işletmenin toplam ölçek değerleri hesaplanmış ve rakamsal olarak analize dahil edilmiş, sosyal performans ölçekleri geliştirilmiştir. Ölçek bilgileri Ek 1'de ayrıntılı olarak verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre işletmelerin ölçek değerleri arttıkça sosyal sorumlulukla ilişki dereceleri de artmaktadır. Bu durum beklentiye uygundur. En yüksek 11 en düşük 0 olacak şekilde bir puanlama sistemi geliştirilmiştir.

Modellerde kullanılan diğer bağımsız değişkenler; aktif büyüme oranı (AB), özsermayenin kazanma gücü oranı (ROE), hisse başına kar (HBK), aktif devir hızı (ATO), beta, kaldıraç oranı (LEV), faaliyet yılı (FY), satışlardaki büyüme (SB), pazar katma değeri (MVA), hisse senedi getirileri (RTN), piyasa değeri/defter değeri (MB), tobinQ oranı (TQ), halka arz (HA) dır.

Bağımsız değişkenler aşağıdaki formüller yardımıyla hesaplanmıştır. Veriler tamamen işletmelerin faaliyet raporlarından elde edilmiştir. İşletmelerin faaliyet raporlarından elde edilen mali veriler ve ölçeklemeye ilişkin veriler ekler dizininde ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

ROA	= Net Kar/ Varlıkların Defter Değeri
Aktif Devir Hızı (ATO)	= Net Satışlar / Varlıkların Defter Değeri
Özsermayenin Kazanma Gücü (ROE)	=Net Gelir /Özsermayenin Defter Değeri
Kaldıraç Oranı (LEV)	=Toplam Borç/Varlıkların Defter Değeri
Pazar Katma Değeri (MVA)	=İşletmenin Piyasa Değeri – Yatırılan Sermaye
Hisse Senedi Getirileri (RTN)	=Hisse Senedi Fiyatlarının Doğal Logaritması
MB (Market to Book Value)	=Piyasa Değeri/Defter Değeri
Aktif Büyüme Oranı (AB)	=($[AKTİF TOPLAMI]$ -Bir Sene Önceki $[AKTİF TOPLAMI]$)/Mutlak

	Değer(Bir Sene Önceki [AKTİF TOPLAMI])*100
Hisse Başına Kar (HBK)	=[NET DÖNEM KARI veya ZARARI]/ ([Hisse Adeti])
TobinQ Oranı	= (Borçlar + Şirketin Piyasa Değeri)/ Toplam Aktifler
Faaliyet Yılı (FY)	= Şirketin Faaliyet Yılıının Doğal Logaritması
Satışlardaki Büyüme % (SB)	= (([NET SATIŞLAR]-Bir Sene Önceki[NET SATIŞLAR]) / Mutlak Değer(Bir Sene Önceki [NET SATIŞLAR]) *100
Halka Arz (HA)	= Şirketin Halka Açıklık Oranı
Beta	=Beta Risk Katsayısı

Çalışmanın temel hipotezi şu şekilde ifade edilebilir: *Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletmenin mali performansı üzerine etkisi pozitifdir.* Kurumsal sosyal sorumluluk ilkelerine dayalı sosyal raporlama anlayışı dünyada kabul görmüş bir itibar göstergesi niteliğindedir. Sosyal sorumluluk ilkelerinin uygulanması ülke ekonomisinde sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde son derece önemli bir rol oynamaktadır.

Modelde kullanılan değişkenlerin tanımlamaları, kaynakları ve yapılan açıklamalar çerçevesinde değişkenlerin beklenti işaretleri Tablo 21’de özetlenmiştir.

Tablo 21. Modeldeki Değişkenlerin Tanımlanması ve Beklenti İşaretleri

Değişken	Değişkenlerin Tanımlanması	Ek Dizini	Beklenti İşaretleri	Değişkenin Kaynağı
ROA	Net Kar/ Varlıkların Defter Değeri	Ek-3	+	İMKB
BA	Şirketin Bağış Tutarı	Ek-2	+/-	İMKB
X	Ölçek Değeri	Ek-1	+/-	İMKB
AB	Aktif Büyüme Oranı	Ek-3	+	İMKB
ROE	Özsermayenin Kazanma Gücü	Ek-3	+	İMKB
HBK	Hisse Başına Kar	Ek-3	+	İMKB
ATO	Net Satışlar/Varlıkların Defter Değeri	Ek-3	+/-	İMKB
Beta	Sistemik Risk	Ek-3	-	Finnet Portfolio Advisor Analiz
LEV	Kaldıraç Oranı	Ek-3	-	İMKB
FY	Şirketin faaliyet yılının doğal logaritması	Ek-3	+	İMKB
SB	Satışlardaki Büyüme(%)	Ek-3	+	İMKB
MVA	Pazar Katma Değeri	Ek-3	+	Finnet Mali Analiz
RTN	Hisse Senedi Getirileri	Ek-3	+	İBS Analiz
MB	Piyasa Değeri / Defter Değeri	Ek-3	+	İMKB
TQ	Şirketin Tobin Q Oranı	Ek-3	+/-	İMKB
HA	Şirketin Halka Açıklık Oranı	Ek-3	+	İMKB-KAP

ROA= Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletme performansına etkisi, BA= Bağış tutarları, X= Ölçek, AB= Aktif büyüme, ROE= Özsermayenin kazanma gücü, HBK= Hisse başına kar, ATO= Aktif devir hızı, Beta= Beta risk katsayısı, LEV = Kaldıraç oranı, FY= Faaliyet yılı, SB= Satışlardaki büyüme, MVA = Pazar katma değeri, RTN= Hisse senedi getirileri, MB= Piyasa değeri/Defter değeri, TQ= TobinQ oranı, HA= Halka arz.

4. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR

Modellerin uygulanması sonucunda ortaya çıkan sonuçlar sırasıyla; tanımlayıcı istatistiklerin yorumlanması, değişkenler arası ilişkilerin yorumlanması ve model uygulamasına ait ana regresyon sonuçları olarak üç farklı grupta değerlendirilmiştir.

4.1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERİN YORUMLANMASI

Modeldeki değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 22’de gösterilmiştir. Buna göre bağış tutarlarını veren BA’nın ortalaması yaklaşık 2.874.895.- TL iken, minimum değere sahip değildir. Uygulama kapsamına alınan işletmelerin tamamında bağış tutarlarının yer aldığı görülmektedir. İncelenen faaliyet raporlarında bağış tutarı içinde en çok payı eğitim tutarları oluşturmaktadır. Bağışlar için maksimum değer ise 33.700.000.-TL’dir. Kaldıraç oranını simgeleyen LEV değerinin

ortalamasının yaklaşık 0,48 minimum değerini 0,02 ve maksimum değerinin 1'in üzerinde çıkması araştırma kapsamındaki işletmelerin öz kaynaklarının bazı dönemlerde negatif değere sahip olmasından ileri gelmektedir.

Tablo 22. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem	Ortalama	Std.Sapma	Min	Max
ROA	276	,05330	,0812	-,2791	,5781
BA	276	2.874.895,9	517516,0	,00	33.700.000
ATO	276	1,2682	1,4392	,0000	12,2807
ROE	276	,10999	,30253	-2,1125	3,7383
LEV	276	,47705	,20735	,0200	1,2135
AB	276	,2042	,3177	-,4498	2,1144
SB	276	,20227	1,0083	-,9995	15,9323
HBK	276	,88023	1,5319	-1,2104	13,3429
MVA	276	685029259,28	2442009941	-4477418943,63	21489069244,07
RTN	276	,37996	,7997	-,8600	4,2700
MB	276	1,4920	1,4335	,0001	18,6658
BETA	276	1,1289	2,1628	-,0851	13,6060
TOBİNQ	276	1,1670	,4739	,1072	3,4431
FAALİYET YILI	276	3,4676	,5125	1,6094	4,3040
HALKA ARZ	276	2,4953	,5556	,0000	3,1354
ÖLÇEK	276	3,74	1,899	0	9

ROA = Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletme performansına etkisi, BA= Bağış tutarları, X= Ölçek, AB= Aktif büyüme, ROE= Özsermayenin kazanma gücü, HBK= Hisse başına kar, ATO= Aktif devir hızı, Beta= Beta risk katsayısı, LEV = Kaldıraç oranı, FY= Faaliyet yılı, SB= Satışlardaki büyüme, MVA = Pazar katma değeri, RTN= Hisse senedi getirileri, MB= Piyasa değeri/Defter değeri, TQ= TobinQ oranı, HA= Halka arz.

Sosyal sorumluluk kriterleri dikkate alınarak oluşturulmuş ölçek değerleri incelendiğinde 11 kriterden en fazla 9 tanesinin sağlandığı görülmektedir. Tablo 22 incelendiğinde ölçek değerinin ortalaması 3'tür. Bu durum sosyal sorumluluk kriterlerinin ortalama olarak üç tanesinin sağlandığına işaret etmektedir. Bütün değişkenlerin öncelikli olarak ortalamaları hesaplanmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerin belirlenmesi SPSS 13.0 yardımı ile belirlenmiştir. Değerler içerisinde bağış tutarları (BA) ve pazar katma değeri (MVA) TL cinsinden, diğer değerler ise oransal bazda dikkate alınmıştır.

Modeli açıklayan değişkenler arasındaki korelasyon matrisi Tablo 23'te gösterilmektedir. Değişkenler arasında lineer ilişkinin bulunup bulunmadığını araştırmak, eğer ilişki var ise, ilişkinin derecesini tespit etmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 23 incelendiğinde korelasyon katsayı değerlerinde, 0,9'a eşit veya büyük olan değer olmadığı için modelde çoklu doğrusallık problemi olmadığı söylenebilir.

Tablo 23. Korelasyon Matrisi

	BA	ATO	ROE	LEV	AB	SB	HBK	MVA	RTN	MB	BETA	TQ	FY	HA	ÖLÇEK
BA	1,000														
ATO	,005 ,939	1,000													
ROE	,076 ,207	,052 ,388	1,000												
LEV	,122* ,043	,119* ,049	,014 ,816	1,000											
AB	-,092 ,125	-,013 ,830	,060 ,319	,031 ,608	1,000										
SB	-,025 ,682	,036 ,553	,014 ,820	-,106 ,080	,004 ,942	1,000									
HBK	-,001 ,992	-,082 ,173	,191** ,001	-,176** ,001	,126* ,037	,010 ,866	1,000								
MVA	,088 ,144	,070 ,246	,110 ,068	-,018 ,767	,002 ,975	-,002 ,971	,048 ,426	1,000							
RTN	,123* ,041	-,036 ,552	,137* ,023	,007 ,902	-,095 ,115	-,099 ,102	,010 ,874	,141* ,019	1,000						
MB	,067 ,265	,095 ,114	-,068 ,260	,179** ,003	-,020 ,746	-,003 ,962	,009 ,877	,361** ,000	,137* ,023	1,000					
BETA	-,042 ,491	,025 ,676	,224** ,000	,066 ,275	-,066 ,276	-,024 ,691	-,085 ,158	-,032 ,601	-,059 ,329	,137* ,023	1,000				
TQ	,168** ,005	,094 ,118	,257** ,000	-,021 ,724	-,019 ,750	-,027 ,652	,127* ,034	,476** ,000	,184** ,002	,635** ,000	,197** ,001	1,000			
FY	,145* ,016	,214** ,000	-,042 ,490	-,114 ,059	,036 ,547	-,051 ,400	,074 ,219	-,168** ,005	-,047 ,439	-,188** ,002	-,159** ,008	-,197** ,001	1,000		
HA	-,005 ,933	-,138* ,022	-,024 ,688	-,092 ,127	,018 ,767	,008 ,901	,079 ,192	-,107 ,076	-,004 ,944	-,146* ,015	-,217** ,000	-,211** ,000	,500** ,000	1,000	
ÖLÇEK	,055 ,365	-,089 ,139	-,014 ,816	-,052 ,392	,035 ,563	-,068 ,260	,033 ,589	,044 ,470	,044 ,471	-,143** ,017	-,103 ,089	-,202** ,001	,346** ,000	,380** ,000	1,000

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır ** 0,01 düzeyinde anlamlıdır

BA= Bağış tutarları, X= Ölçek, AB= Aktif büyüme, ROE= Özsermayenin kazanma gücü, HBK= Hisse başına kar, ATO= Aktif devir hızı, Beta= Beta risk katsayısı, LEV = Kaldıraç oranı, FY= Faaliyet yılı, SB= Satışlardaki büyüme, MVA = Pazar katma değeri, RTN= Hisse senedi getirileri, MB= Piyasa değeri/Defter değeri, TQ= TobinQ oranı, HA= Halka arz.

4.2. MODEL UYGULAMASININ ANA REGRESYON SONUÇLARI

Panel veri analizi Gretlw32 programı kullanılarak yapılmıştır. Uygulamanın genel sonuçları Ek-3'de verilmiştir. Ek-3'te verilen sonuçlar her iki yöntemi de kapsamaktadır. Sabit etkiler ve rassal etkiler modelinin sonuçları kurulan her bir model için ayrıntılı olarak verilmiştir. Tablo 25'de ise 7 modele ilişkin sonuçların tamamı verilmiştir. Yapılan Hausman testi sonucunda 7 model içinde p değerleri 0,05'den küçük olduğundan sabit etkiler modeli seçilerek yorumlanmıştır. Tablo 25'de yer alan 7 model 2004-2009 yılları arasında işletmelere ait verileri kapsayan sabit etkiler modelidir (FEM). Tahmin sonuçlarına göre 7 model için Hausman test istatistiği sonuçları aşağıdaki gibidir.

2004-2009 yılları arasında kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın işletme performansı üzerindeki etkisine ilişkin oluşturulan modellerin panel veri analizi ile test edilmesinden elde edilen sonuçlar Tablo 25'te verilmektedir. Tablo 24 ise modellere ilişkin Hausman test sonuçlarını vermektedir. Test sonuçlarına göre sabit etkiler modelinin seçildiği görülmektedir. Ayrıca modellerin seçiminde değinildiği gibi, Brooks'a (2008) göre örnekleme oluşturan birimlerin bütün ana kütleli oluşturduğu varsayılırsa sabit etkiler modelinin kullanılması daha uygundur

Tablo 24. Modellere İlişkin Hausman Test Sonuçları

<i>Model No</i>	<i>Hausman Testi (χ^2)</i>	<i>Hausman Olasılık (p)</i>	<i>Karar</i>
1	10,023	0,018	Sabit Etkiler Modeli (FEM)
2	15,627	0,029	Sabit Etkiler Modeli (FEM)
3	20,329	0,009	Sabit Etkiler Modeli (FEM)
4	16,409	0,006	Sabit Etkiler Modeli (FEM)
5	57,267	0,001	Sabit Etkiler Modeli (FEM)
6	54,022	0,001	Sabit Etkiler Modeli (FEM)
7	56,209	0,001	Sabit Etkiler Modeli (FEM)

Tablo 25. Panel Veri Sonuçları

Değişkenler	Model I	Model II	Model III	Model IV	Model V	Model VI	Model VII
<i>SABİT</i>	0,144*** (4,781)	0,136*** (4,388)	0,144*** (4,800)	0,155*** (5,105)	0,111*** (3,275)	0,132*** (4,253)	0,137*** (4,306)
<i>BA</i>	0,001*** (4,194)		0,001*** (4,210)	0,001*** (3,892)	0,001*** (3,699)	0,001*** (3,995)	0,001*** (4,102)
<i>X</i>		0,003 (1,519)	0,003 (1,578)	0,004** (2,061)	0,004* (1,829)	0,003* (1,372)	0,003* (1,469)
<i>AB</i>	0,041*** (3,382)	0,032** (2,570)	0,042*** (3,459)	0,041*** (3,397)	0,043*** (3,585)	0,042*** (3,470)	0,043*** (3,512)
<i>ROE</i>	0,089*** (7,114)	0,095*** (7,361)	0,088*** (7,037)	0,089*** (7,127)	0,090*** (6,738)	0,086*** (6,872)	0,086*** (6,805)
<i>HBK</i>	0,010*** (3,691)	0,011*** (3,986)	0,011*** (3,864)	0,011*** (4,060)	0,009*** (3,633)	0,011*** (3,871)	0,011*** (3,893)
<i>BETA</i>	-0,002 (-1,200)	-0,003 (-1,499)	-0,002 (-1,159)	-0,003 (-1,491)	-0,003* (-1,715)	-0,002 (-1,104)	-0,002 (-1,033)
<i>LEV</i>	-0,166*** (-8,666)	-0,154*** (-7,918)	-0,167*** (-8,742)	-0,167*** (-8,766)	-0,170*** (-8,708)	-0,166*** (-8,631)	-0,167*** (-8,705)
<i>FY</i>	-0,013* (-1,708)	-0,013 (-1,589)	-0,017** (-2,103)	-0,009 (-0,982)	-0,012 (-1,534)	-0,013 (-1,621)	-0,015* (-1,864)
<i>HA</i>				-0,017** (-2,005)			
<i>TQ</i>					0,009 (0,874)		
<i>MB</i>					0,005 (1,450)		
<i>MVA</i>						0,001* (1,894)	
<i>SB</i>						0,002*** (0,493)	
<i>ATO</i>							0,001 (0,543)
<i>RTN</i>							0,004 (0,7844)
GÖZLEMLER	276	276	276	276	276	276	276
<i>Grup Sayısı</i>	46	46	46	46	46	46	46
<i>R²</i>	0,520	0,492	0,525	0,532	0,539	0,532	0,526
<i>Ad. R²</i>	0,487	0,456	0,489	0,496	0,502	0,493	0,487
<i>F Testi</i>	15,481	13,825	14,882	14,506	14,182	13,756	13,446
<i>F Testi Olasılık</i>	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001

*%10 Düzeyinde Anlamlı, **%5 Düzeyinde Anlamlı, ***%1 Düzeyinde Anlamlı
Parantez içindeki değerler T istatistiği olarak ifade edilmektedir.

BA= Bağış tutarları, X= Ölçek, AB= Aktif büyüme, ROE= Özsermayenin kazanma gücü, HBK= Hisse başına kar, ATO= Aktif devir hızı, Beta= Beta risk katsayısı, LEV = Kaldıraç oranı, FY= Faaliyet yılı, SB= Satışlardaki büyüme, MVA = Pazar katma değeri, RTN= Hisse senedi getirileri, MB= Piyasa değeri/Defter değeri, TQ= TobinQ oranı, HA= Halka arz.

Tablo 25’de yer alan Model 1 incelendiğinde faaliyet yılı (FY) değişkeni dışındaki tüm değişkenlerin katsayı işaretleri Tablo 21’de verilmiş olan beklenti değerlerine uygun olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, faaliyet yılı (FY)

değişkenin katsayı işareti istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. Aktif büyüme (AB) değişkeni pozitif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır.

Aynı şekilde özsermayenin kazanma gücü (ROE), hisse başına kar (HBK) ve bağış tutarları (BA) pozitif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 ve $\bar{R}^2$ sırasıyla 0,520 ve 0,487 olarak bulunmuştur. F testi 15,481 olup model bütünüyle anlamlıdır.

Tablo 25’de yer alan Model 2’de bağış değişkeni analizden çıkarılmış, modele ölçek değişkeni eklenmiştir. Modelin katsayı işaretleri faaliyet yılı (FY) dışındaki tüm değişkenlerde beklenti değerlerine uygundur. Faaliyet yılı değişkeni negatif ve istatistiksel olarak anlamsızdır. Özsermayenin kazanma gücü (ROE), kaldıraç oranı (LEV) ve hisse başına kar (HBK) pozitif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Model 2 içerisinde aktif büyüme (AB) değeri de pozitif ve istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 ve $\bar{R}^2$ sırasıyla 0,492 ve 0,456 olarak bulunmuştur. F testi 13,825 olup model bütünüyle anlamlıdır.

Model 3’te katsayı işaretleri faaliyet yılı (FY) dışındaki tüm değişkenlerde katsayı işaretleri beklenti değerlerine uygundur. Faaliyet yılı değişkeni negatif ama istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. Aktif büyüme (AB), özsermayenin kazanma gücü (ROE), hisse başına kar (HBK), ve bağış tutarları (BA) değişkeni pozitif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Kaldıraç oranı (LEV) değişkeni ise negatif beklenti işaretine uygun ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 ve $\bar{R}^2$ sırasıyla 0,525 ve 0,489 olarak bulunmuştur. F testi 14,882 olup model bütünüyle anlamlıdır.

Model 4’e bakıldığında değişken sayısı 9 olarak belirlenmiştir. Diğer modellerde olduğu gibi faaliyet yılı değişkenin katsayı işareti beklentiye uygun değildir ve istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Aktif büyüme (AB), özsermayenin kazanma gücü (ROE), hisse başına kar (HBK), bağış tutarları (BA) değişkenleri pozitif ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Halka arz (HA) değişkeni de beklenti katsayı işaretine uygun değildir ancak istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Bütün modellerde (FY) değişkeni ile sembolize edilen faaliyet yılı ve işletmelerin halka arz olma yılları (HA) beklenti değerlerinden farklı çıkması,

faaliyet yılı yeni olan işletmelerde sosyal sorumluluk olgusunun daha gelişmiş olduğunu, diğer işletmelere göre sosyal sorumluluk konusunda daha duyarlı oldukları ve kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerine adapte olmakta kolaylık gösterdiklerini yansıtmaktadır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 ve $\bar{R}^2$ sırasıyla 0,532 ve 0,496 olarak bulunmuştur. F testi 14,506 olup model bütünüyle anlamlıdır.

Model 5, 6 ve 7’de değişkenlerin katsayı işaretleri beklentilere uygundur. Aktif büyüme (AB), özsermayenin kazanma gücü (ROE), hisse başına kar (HBK) ve bağış tutarları (BA) değişkeni her üç modelde de pozitif ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Beta değişkeni katsayı işareti 3 model içinde beklentilere uygundur ancak sadece Model 5’te istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Diğer modellerde istatistiksel olarak anlamsızdır.

Model 5’in açıklama gücünü gösteren R^2 ve $\bar{R}^2$ sırasıyla 0,539 ve 0,502 olarak bulunmuştur. F testi 14,182 olup model bütünüyle anlamlıdır. Model 6’nın açıklama gücünü gösteren R^2 ve $\bar{R}^2$ sırasıyla 0,532 ve 0,493 olarak bulunmuştur. F testi 13,756 olup model bütünüyle anlamlıdır. Model 7’nin açıklama gücünü gösteren R^2 ve $\bar{R}^2$ sırasıyla 0,526 ve 0,487 olarak bulunmuştur. F testi 13,446 olup model bütünüyle anlamlıdır.

Modelin çalışmasıyla bağımlı değişkeni açıklayan 7 farklı model için aşağıdaki denklemler elde edilmiştir:

$$ROA_{it} = 0,144 + 0,001 BA + 0,041AB + 0,089ROE + 0,010HBK - 0,002Beta - 0,166LEV - 0,013FY$$

$$ROA_{it} = 0,136 + 0,003X + 0,032AB + 0,095ROE + 0,011HBK - 0,003Beta - 0,154LEV - 0,013FY$$

$$ROA_{it} = 0,144 + 0,001BA + 0,003X + 0,042AB + 0,088ROE + 0,011HBK - 0,002Beta - 0,167LEV - 0,017FY$$

$$ROA_{it} = 0,155 + 0,001BA + 0,004X + 0,041AB + 0,089ROE + 0,011HBK - 0,003Beta - 0,167LEV - 0,009FY - 0,017HA$$

$$ROA_{it} = 0,111 + 0,001BA + 0,004X + 0,043AB + 0,090ROE + 0,009HBK - 0,003Beta - 0,170LEV - 0,012FY + 0,009TQ + 0,005MB$$

$$ROA_{it} = 0,132 + 0,001BA + 0,003X + 0,042AB + 0,086ROE + 0,011HBK - 0,002Beta - 0,166LEV - 0,013FY + 0,001MVA + 0,002SB$$

$$ROA_{it} = 0,137 + 0,001BA + 0,003X + 0,043AB + 0,086ROE + 0,011HBK - 0,002Beta - 0,167LEV - 0,015FY + 0,001ATO + 0,004RTN$$

Elde edilen denklemlerin anlamlılık düzeyini test eden F değerlerine ilişkin p değerleri $p < 0,01$ için oluşturduğumuz modellerin %99 güvenilirlikte anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Çalışmanın hipotezi; işletme sosyal raporlama performansı ile işletme mali performansı arasında olumlu yönde bir ilişki vardır şeklindedir. Bu hipotezle ilişkili olarak işletme mali başarısı ve/veya başarısızlığının göstergesi olarak anlamlılığı daha önceki çalışmalarda kanıtlanmış olan mali oranlar dikkate alınarak panel veri analizi yapılmıştır.

Yapılan analiz sonuçlarından işletmelerin bağış tutarları ile performansları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bütün modeller araştırmanın amacını destekler niteliktedir. Tablo 25 incelendiğinde bağış değişkenin bütün modellerde %1 düzeyinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Temel değişkenlerden bir diğeri ölçek değerleridir. (X) ile sembolize edilen ölçek değerleri Model IV'de %5 düzeyinde, Model V, Model VI ve Model VII'de de %10 düzeyinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Modeller ölçek değerlerinin yıllara orantılı olarak artış gösterdiğini desteklemektedir. Bu durum işletmelerin faaliyet yılları arttıkça sosyal sorumluluğa olan ilgilerinin de artmış olduğunu göstermektedir.

Hisse başına kar ve özsermayenin kazanama gücü bütün modellerde %1 düzeyinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu durum işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlamanın karlılık ile kuvvetli bir ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir.

Araştırmaya konu olan işletmelerin borç/öz kaynak yapısı ile verimlilikleri arasında pozitif yönde bir ilişkinin söz konusu olduğu sonucuna varılmıştır. İşletmelerin büyüme durumlarına bakılırken aktif büyüme oranı dikkate alınmıştır. İşletmelerin büyüme oranlarında ise, satışlardaki yüzdesel değişim dikkate alınmıştır.

Bütün modeller incelendiğinde işletmelerin büyüme durumları ile kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama ile arasında olumlu bir ilişkinin tespit edildiği görülmektedir. Elde edilen bulgular Adebayo (2000) tarafından yapılan çalışmayı desteklemektedir. Adebayonun çalışmasında işletmelerin büyüme durumları sadece aktif büyüklüğü ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmamızda büyüme oranları genişletilerek işletmelerin halka arz olma durumları, faaliyet yılı ve satışlardaki büyüme oranları da dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Satışlardaki büyüme oranı ve kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki pozitif ve anlamlı ilişki Klapper ve Love (2003) tarafından yapılan araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Modellerde istatistiksel olarak anlamlı çıkan diğer bağımsız değişken ise hisse başına kar oranıdır. Bütün modellerde istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Bu değişkenin katsayısının pozitif olması paydaşlara karşı sosyal sorumluluk anlayışı içerisinde bulunan işletmelerin, hisse senedi değerinin de olumlu olarak etkilendiğini göstermektedir.

Hisse senedi getirileri ve piyasa değeri/defter değeri oranı yıllar içinde artış göstermiş olsa da, ilgili modeller hisse senedi getirilerini ve piyasa değeri/defter değeri oranını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Pozitif ancak istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Hisse senedi getirileri ve piyasa değeri / defter değeri oranı arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Buna benzer sonuçlar Erdem vd.'lerinin (2005) çalışmasında da görülmektedir.

Sistemik risk (beta), menkul değerlerin getirisinin standart sapması, pazar portföyünün standart sapması ve menkul değerlerin pazardaki bütün menkul değerlerle aralarında bulunan korelasyon katsayısını göstermektedir. Çalışmamızda İMKB 100 endeksi'ndeki değişimler pazar getirisinin bir ölçüsü olarak dikkate alınmıştır. İşletmelerin beta katsayıları Finnet Portfolio Advisor Analiz programından elde edilmiştir. Analiz sonuçları Adebayo (2000) tarafından yapılan çalışmayı desteklemektedir. Beta katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk değerleri ile sistemik riskleri arasında ilişki bulunmamaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

İşletmelerin sosyal ve çevresel yaklaşımlarının önemine yukarı da ayrıntılarıyla verilen bölümler içerisinde değinilmiştir. Tüketicilerin ve yatırımcıların karar alma mekanizmalarında sosyal ve çevresel yaklaşımlar önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Kurumsal sosyal sorumluluğun önem kazanması ile birlikte işletmelerin sosyal sorumlulukları kapsamında faaliyetlerinin ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlarını bir rapor aracılığıyla sosyal paydaşlara sunmaları da önem kazanmış bulunmaktadır. Üç boyutlu raporlamada, işletme başarısı ekonomik, mali, sosyal ve çevresel performans olarak sınıflanmaktadır. İşletmelerin kullandığı sosyal raporlama yöntemleri incelendiğinde, ilk olarak dikkat çeken, işletmelerin yıllık faaliyet raporlarında sosyal sorumlulukları ile ilgili dipnotlara ya da açıklamalara yer verdiğidir. İşletmelerin sürdürülebilirlik raporu adı altında faaliyetlerinin ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlarını birlikte gösteren raporlar yayınladıkları, bazı işletmelerin ise sadece sosyal ya da çevresel raporlar hazırladıkları görülmektedir.

Kurumsal Yönetim İlkeleri, ülkemizde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarına ilişkin olarak değerlendirilebilecek tek yasal belgedir. Kurumsal yönetim ilkeleri Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayınlanmaktadır. SPK tarafından kamuya duyurulan 10.12.2004 tarih ve 48/1588 sayılı Kararı ile hisse senetleri İMKB’de işlem gören işletmelerin 2005 yılında yayınlanacak 2004 yılına ilişkin faaliyet raporlarından başlamak üzere faaliyet raporlarında ve varsa internet sitelerinde; işletmelerin Kurumsal Yönetim Raporu’na yer vermeleri gerektiğine karar verilmiştir. Bu karar uyarınca, hisse senetleri İMKB’de işlem gören işletmeler ilk kez 2005 yılı içinde yayınladıkları 2004 yılı faaliyet raporlarında, Kurumsal Yönetim Uyum Raporları’na yer vermişlerdir. Kurumsal Yönetim Uyum Raporu ile İMKB’de işlem gören işletmeler, kurumsal yönetim ilkeleri uyum beyanı ve 4 ana başlık (pay sahipleri, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık, menfaat sahipleri, yönetim kurulu) altında 27 maddede kurumsal yönetim ilke ve uygulamaları karşısındaki durumlarını raporlamaktadırlar. Kurumsal Yönetim Uyum Raporu’nda yer alan maddeler incelendiğinde 16 nolu başlığın sosyal sorumluluk kavramını içerdiği görülmektedir.

Kurumsal Yönetim Uyum Raporu'nda yer alan sosyal sorumluluk bölümü içinde; çevreye, bulunulan bölgeye ve genel olarak kamuya yönelik faaliyetler (desteklenen/öncülük edilen sosyal çalışmalar, bölge insanlarına yönelik sosyal çalışmalar v.b.) hakkında bilgiler açıklanacaktır. Ayrıca, varsa içinde çevreye verilen zararlardan dolayı şirket aleyhine açılan davalar ve sonuçları hakkındaki bilgiler ile faaliyetlere ilişkin çevresel etki değerlendirme raporları bulunup bulunmadığı da açıklanacaktır (KYUR, Madde 16). Analiz kapsamına alınan işletmelere bakıldığında, faaliyet raporlarında dipnotlar şeklinde açıklamalar yapmak ya da faaliyet raporlarının bir bölümünü işletme faaliyetlerinin sosyal ve çevresel sonuçlarına ayırmak şeklindeki sosyal raporlama uygulamaları, belirli standartlardan uzak ve karşılaştırılabilirlik olanağı bulunmayan bilgiler içermektedir. Ayrıca dipnotlar kapsam olarak çok sınırlı bilgiler içereceğinden, sosyal raporlamanın asıl işlevini yerine getiremeyecektir. Dolayısıyla gerek dipnot, gerekse faaliyet raporlarında ayrı bölümler oluşturmak şeklindeki raporlama yaklaşımlarının, sosyal paydaşların beklentilerini karşılayabilecek yeterliliğe sahip olmadığı düşünülmektedir.

Sosyal sorumluluk kriterleri dikkate alınarak oluşturulmuş olan ölçek değerlerine göre;

- Analize konu olan işletmelerin faaliyet raporları incelendiğinde, 10 işletmenin ayrı bir birim olarak pay sahipleri ile ilişkiler biriminin faaliyette bulunmadığı; kalan 36 işletmede ise pay sahipleri ile ilişkiler biriminin ayrı bir birim halinde faaliyetlerini sürdürdüğü saptanmıştır.

- Sosyal raporlamanın dünyadaki örnekleri incelendiğinde, sosyal raporların kapsamının belirlenmesi açısından en çok kullanılan yöntem GRI Küresel Raporlama Girişimi Rehberi'ne bağlı kalınarak sosyal rapor hazırlanmasıdır. Sosyal paydaşlar ile iletişim suretiyle sosyal raporların kapsamının işletmeler tarafından belirlenmesi yönteminin de yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Analiz kapsamındaki işletmelerin faaliyet raporları ve internet sayfaları incelendiğinde, 5 işletmenin GRI raporunu yayınladığı; diğer işletmelerin ise yayınlamadığı görülmüştür. Bu durum, işletmelerin faaliyet raporlarında yer alan sosyal sorumluluk açıklamalarının kapsamının son derece yetersiz olduğu sonucunu doğurmaktadır.

- En etkili sosyal raporlama yönteminin, işletme faaliyetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal sonuçlarını birlikte gösteren ayrı raporlar üretilmesi olduğu yönündedir. Yine incelenen işletmeler göstermektedir ki kurumsal sosyal sorumluluk raporunu ayrı olarak yayınlayan işletme sayısı yok denecek kadar azdır. Faaliyet raporlarının ve internet adreslerinin incelenmesi sonucu, işletmelerin tamamının sosyal sorumluluğu kurum kültürünün bir parçası olarak gördüğü, ancak bu sorumluluğun bir gereği olan sosyal raporlama faaliyetini çok az sayıda işletmenin benimsediği görülmektedir.

- Çevresel ve sosyal sorumluluk, Türkiye'deki halka açık işletmeler tarafından en önemli sorumluluklardan birisi olarak algılanmalı ve bu kapsamda mevzuat gereğince zorunlu tutulsun ya da tutulmasın, faaliyetlerinin sosyal ve çevresel sonuçları mali raporlardan ayrı olarak sosyal raporlar ile kamuyu aydınlatmalıdır. Bununla birlikte, gerek konunun önemi, gerek toplum bilincinin artması sonucunda zaman içinde bu raporların toplum tarafından da talep edilecek olması mevzuatımıza girmesinin kaçınılmaz olduğu dikkate alınarak, sosyal raporlamanın bir an önce yasal olarak düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal raporlama konuları literatürde üzerinde sıkça tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Bu bağlamda birçok ampirik çalışmalar yapılmasına rağmen tam bir görüş birliğine varılamamıştır.

Bu çalışmada İMKB'de işlem gören 2004 ve 2009 yılları İMKB 100 endeksinin 4 çeyreğinde de yer alan işletmelerden 46 tanesinin mali ve sosyal performanslarını kapsayan bir veri seti kullanılmıştır. İlişkinin tespitinde panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. Yapılan ampirik çalışma sonuçlarına göre;

- Yapılan analiz sonuçlarından araştırmaya konu olan işletmelerin borç/özkaynak yapısı ile verimlilikleri arasında pozitif yönde bir ilişkinin söz konusu olduğu sonucuna varılmıştır.

- İşletmelerin büyüme durumları ile kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama arasında olumlu bir ilişkinin tespit edildiği görülmektedir.

- Satışlardaki büyüme oranı ve kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki pozitif ve anlamlı ilişki görülmektedir.

- Paydaşlara karşı sosyal sorumluluk anlayışı içerisinde bulunan işletmelerin, hisse senedi değerinin de olumlu olarak etkilendiği sonucuna varılmıştır.

- Hisse senedi getirileri ve piyasa değeri/defter değeri oranı yıllar içinde artış göstermiş olsa da, ilgili modeller hisse senedi getirilerini ve piyasa değeri/defter değeri oranını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Hisse senedi getirileri ve piyasa değeri / defter değeri oranı arasında bir ilişki tespit edilememiştir. İşletmelerin borsadaki hisse senetlerinin fiyatında dikkate değer önemli bir değişme olmadığı gözlemlenmiştir.

- İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk değerleri ile sistematik riskleri arasında ilişki bulunmamaktadır.

- İşletme sosyal performansı ile işletme büyüklüğü arasındaki ilişkinin konu ile ilgili akademik çalışmalarda genellikle araştırılan bir nokta olduğu görülmektedir. Bu çalışmada da bu tür bir ilişkinin varlığı araştırılırken 2004-2009 yılları arasında Capital Dergisi'nde yer alan Türkiye'nin en beğenilen 100 işletmesi arasında bulunup bulunmadıkları açısından karşılaştırılmışlardır. Elde edilen sonuç, işletmelerin %50'sinin en beğenilen 100 işletme arasında olduğunu göstermektedir. Ayrıca örneklem büyüklüğü tespit edilirken işletmelerin İMKB'de işlem görmeleri ve 2004-2009 yılları arasında İMKB 100 endeksinde yer almaları da belirleyici etken olmuştur. Sosyal sorumlulukla işletme büyüklüğü arasında olumlu bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

- Sosyal faydanın parasal olarak hesaplanmasının imkansız olduğu düşünülürse, işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine ayırdıkları fonlarının geri dönüşümünde performans etkisi göz ardı edilmemelidir.

Kurumsal sosyal sorumluluk konusunu ciddiye alan şirketler önemli kazanımlar sağlamaktadırlar. Başta, işletmelerin marka değerleri ve dolayısıyla piyasa değerleri artmaktadır. Dünyada birçok fon ve kurumsal yatırımcılar, bir işletmeye yatırım yapmadan önce, o işletmenin sosyal sorumluluk konusundaki performansını değerlendirmeye başlamıştır.

İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına dayalı sosyal raporlama ile mali performansları arasındaki ilişkiye göre yapılan çalışmalarda ortak tespit edilen bulguların başında, işletmenin düşük sosyal sorumluluk düzeyinin aynı

zamanda işletmenin yönetim becerisinin de düşüklüğü ile ilişkili olması nedeniyle, bu tür işletmelere yatırımın riskli olması görüşüdür. Aksine, işletmenin sosyal açıdan duyarlılığının yüksek olması ise, devletle ve finansal kesim ile olan daha istikrarlı ilişkisinin sonucunda göreceli olarak daha düşük bir finansal risk taşımasına yol açabilir. Ayrıca, işletmenin sosyal açıdan sorumluluk düzeyinin yüksek olması, toplam aktiflerine oranla toplam borçlarının düşük olması ile beraber seyredebilir. Bu ise, işletmenin doğrudan olmayan talepleri daha kolaylıkla karşılamasını sağlayabilir. (McGuire vd.1988: 856). Bu bulgu yapılan çalışmayı desteklemektedir.

Sosyal performans ile eş dönemlerdeki finansal performans arasındaki ilişki diğer ampirik çalışmalarda da araştırılmıştır. Geçmişten başlayarak birbirini izleyen dönemlerdeki mali performansın, yine geçmişte ve birbirini izleyen dönemlerdeki sosyal performansa olan etkisi de açıklanmıştır. Bu konudaki teorik tartışmalar, çakışan dönemlerdeki mali performans-sosyal performans ilişkisinin, aynı zamanda birbirini izleyen dönemlerdeki söz konusu ilişkiye de uyarlanabileceği yönündedir. Diğer taraftan işletmenin sosyal sorumluluğu, geçmişteki mali performansla da ilişkilendirilebilir. İşletmenin sosyal sorumluluğa yönelik faaliyetleri, serbest kaynakların varlığına bağlıdır. İşletme sosyal sorumluluğunun önemli maliyetler içerdiği düşünülürse, geçmişte göreceli olarak yüksek mali performans sergileyen işletmeler, gelecekte bu türden maliyetleri göğüslemeye daha istekli; aksine daha az kârlı işletmeler ise, bu maliyetlere katlanmaya daha az istekli olacaklardır (Kıldokum, 2004: 6).

Sonuç olarak ilk defa 2005 yılında uygulamaya konulan kurumsal yönetim, sermaye piyasasında, finansman olanakları, yatırım kararları ve yatırımcıların güveninin sağlanması, sermaye maliyetlerinin düşürülmesi ve daha istikrarlı mali kaynaklarının sağlanması gibi hususlarda etkili olarak, işletmelerin mali performanslarına etki etmiştir. Bununla birlikte, pazar katma değerlerini artırabilen işletmelerin, hisse senetlerine talep artmış, dolayısıyla bu işletmelerin hisse başına karları da buna paralel olarak artmıştır. Sosyal sorumluluk faaliyetlerine pay ayıran işletmelerin karlılıklarında bir artış olduğu ve hissedarlarına dağıttıkları kar paylarında buna paralel bir artış görüldüğü tespit edilmiştir. Son olarak, sosyal sorumluluk faaliyetleri ile dikkat çeken işletmelerin iyi bir imaj kazanmakta ve toplumda güven sağlamakta olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, D. ve Tetik, N. (1999). *Tekdüzen Hesap Planına Uygun Genel Muhasebe*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayını.
- Adebayo, E. (2000). *Corporate Social Responsibility Disclosure, Corporate Financial and Social Performance: An Empirical Analysis*. (Doktor of Business Administration). Nova Southeastern University, USA.
- Aktan, C. C. (2005). *Kurumsal Yönetim*. (20.12.2008),
<http://www.canaktan.org/yonetim/kurumsal-yonetim/anasayfa-corporate.htm>.
- Aktan, C. C. ve Börü, D. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. C.C. Aktan, (Ed), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk* (11-37). İstanbul: İgiad Yayınları.
- Aktan, C.C. ve Vural, İ.Y. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Uluslararası Kuruluşlar ve Hükümet-Dışı Organizasyonlar Tarafından Sürdürülen Başlıca Girişimler), *Çimento İşveren Dergisi*, Mayıs.
- Altınbay, A. (2009). *Çevresel Maliyetlerin Raporlanması*. (06.08.2009) www.akademikbakis.org/sayi11/makale/evresel.doc.
- Angay, B. (2006). *Halka Açık Şirketlerde Sosyal Raporlama Ve Türkiye Uygulaması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Aras, G. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk : Muhasebe ve Denetim Uygulamalarına Yansımaları, *İç Denetim Dergisi*, Sayı:20.
- Argüden, Y. (2002). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*, (No:3). İstanbul: Ar-Ge Yayınları.
- _____ (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. C.C. Aktan, (Ed), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk* (37-45). İstanbul: İgiad Yayınları.
- Arzova, B. (2008). Chapter Title: Corporate Social Responsibility Applications In Turkey. S.O. Idowu ve W.L. Filho, (Eds.), *Global Practices Of Corporate Social Responsibility* (373-393), Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

- Ataman, Ü. (2000). *Genel Muhasebe*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Ay, Ü. (2003). *İşletmelerde Etik ve Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: Nobel Kitabevi.
- Aydede, C. (2007). *Yükselen Trend Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Aydemir, M. (1999). Sosyal Sorumluluk 8000 (Social Accountability 8000) Standardı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı:3, 1-11.
- Aydıntan, B. (2009). *Küresel İlkeler Sözleşmesine Katılan Türk Şirketlerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarının Karşılaştırmalı Analizi* (04.12.2009). www.mskongre.org/doc/belginaydintan.doc
- Baldemir, E. ve Keskiner, A. (2004). Develüasyon, Para, Reel Gelir Değişkenlerinin Dış Ticaret Üzerine Etkisinin Panel Data Yöntemiyle Türkiye İçin İncelenmesi, *İzmir: DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt:6, sayı:4, 44-59.
- Baltagi, H.B. (2005). *Econometric Analysis Of Panel Data.*(Third Edition). England: John Wiley&Sons Ltd.
- Başar, B.A. ve Başar, M. (2006). Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Türkiye'deki Durumu, *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt:6, Sayı: 2, 213-230.
- Bayraktaroğlu, G., İlter, B. ve Tanyeri, M. (2009). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Pazarlamada Yeni bir Paradigmaya Doğru*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Bektöre, S., Sözbilir, H., Banar, K. (2007). *Genel Muhasebe*. Eskişehir: Nisan Kitabevi.
- Blair, M., Levine, A. B., Ripin, T. (2004). The UN's Role in Corporate Social Responsibility. *The McKinsey Quarterly*. Number: 4.
- Brooks, C. (2008). *Introductory Econometrics for Finance*. (Second Edition). Cambridge University Press.
- Büyük, S. S. (2006). Sosyal Sorumlulukta Türkiye'nin Liderleri. *Capital Dergisi*, Yıl: 14, Sayı: 3, İstanbul.

- Büyükalvarcı, A. ve Abdioğlu, H. (2010). İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi'nde İşlem Gören Şirketlerin Finansal ve Finansal Olmayan Belirleyicileri: İMKB İmalat Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt.12, Sayı.3, 119-145.
- Carroll, A.B. (July-August 1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*.(25.12.2008)
<http://www.cbe.wvu.edu/dunn/rprnts.pyramidofcsr.pdf>
- _____ (September 1999). Corporate Social Responsibility. *Business and Society*, Vol.38, Issue 3, 268-295.
- Cemalcılar, Ö. ve Önce, S. (1999). *Muhasebenin Kuramsal Yapısı*. TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1093, İİBF Yayınları No: 150, Eskişehir.
- Commission Of The European Communities. (2001). Promoting A European Framework For Corporate Social Responsibility Green Paper.
- Çelik, A. (2007). Şirketlerin Sosyal Sorumlulukları. C.C. Aktan, (Ed), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk* (61-85). İstanbul: İgiad Yayınları.
- Çetin, M. (2006). Teori ve Uygulamada Bölgesel Sürdürülebilir Kalkınma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 1-20.
- Çiftçioğlu, B. ve Poroy, N. (2010). Sosyal Sorumluluk ve Bölümlere Göre Raporlama İlişisini Anlamaya Yönelik Bir Araştırma. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı: 1, 83-99.
- Çonkar, K., Ulsan, H. ve Öztürk, M. (2010). *Genel Muhasebe*. (5. Baskı). Ankara: Sözkese Matbaacılık Tic.Ltd.Şti.
- Dalyan, F. ve Gökbel, S.A. (2005). *İşletmelerde Sorumluluk: İMKB'de İşlem Gören Bankaların Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri İle Kârlılıkları Arasındaki İlişki*. (Yayın No:189). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, İİBF.
- Dinçer, Ö. (1998). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul, Beta Yayınevi.

- Donaldson, T., Preston, L.E. (1995). The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence and Implications. *Academy of Management Review*, Vol. 20, No. 1, 65-91.
- Dow Jones Sustainability Indexes. (2010). www.sustainability-index.com, (15.01.2010)
- Elliott, R. K. (1982). Sosyal Muhasebe ve İşletme Kararları. (H. Sözbilir, Çev.) *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2, 172-176. (1974).
- Environmental Performance Index – Rankings & Scores. (2008). http://sedac.ciesin.columbia.edu/es/epi/papers/2008EPI_rankingsandscores_23Jan08.pdf (10.04.2009)
- Erdem, S.M., Coşkun, M. ve Yörük, N. (2005). Türk Bankacılık Sektöründe Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Bankaların Finansal Performansı Üzerine Etkilerinin Ölçülmesi. *4.Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi*, Kurumsal Yönetim Bildiri Kitabı, 172-186.
- Eren, E. (1997). *İşletmelerde Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul: Der Yayınları.
- _____ (2000). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Erkol, M., Elagöz, İ. ve Şahbaz, A. (2010). Sosyal Sorumluluk Anlayışının İşletmelerde Algılanma Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan, Sayı: 46, 58-65.
- Estes, R. W., (1973). *Accounting And Society*. Melville Publishing Co. Los Angeles, California.
- _____ (1976). *Corporate Social Accounting*. John Wiley And Sns, Inc. New York.
- Export Today, (1998). Conduct of Codes, Vol. 14, Issue 9, September.
- Fıratoğlu, B. (2005). *Şirketlerin Sermaye Yapısını Etkileyen Faktörler ve Kriz Dönemlerinde Şirket Davranışlarında Meydana Gelen Değişiklikler*. Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu.

- Fombrun, C. (2006). *Reputation: Realizing Value from the Corporate Image*. USA:Harvard Business School Press.
- Fraser, B. W. (2005). Corporate Social Responsibility, Contributing editor to Internal Auditor. (06.05.2009).
- <http://www.bwfraser.com/home/internalauditor.html>
- Freeman, R. E., (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.
- Freeman, M. (2001). Stakeholder Theory of the Modern Corporation. Hoffman, W.M., Frederick, R.E.ve Schwartz, M.S. (Eds.) *Business Ethics*. New York: McGarw-Hill.
- Freeman, R. E. ve McVea, J. (2001). *A Stakeholder Approach to Strategic Management*. Darden Graduate School of Business Administration University of Virginia Working Paper, No. 01-02, (20.11.2008).
- http://papers.ssrn.com/paper.taf?Abstract_id=263511.
- Friedman, M. (2001). The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits. Hoffman, W.M., Frederick, R.E. ve Schwartz,M.S. (Eds). *Business Ethics*. New York: McGarw-Hill.
- Gençoğlu, Ü. G. ve Erdoğan, C., (2008). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kapsamında Finansal Olmayan Raporlama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı:39, 33-43.
- Göcenöğlu, C. ve Girgin, Z., (2005). Kurumsal Yönetimin Türkiye'deki Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarına Olan Etkileri. 4. *Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi*, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi.
- Gray, R., Bebbington, J. ve Walters, D. (1993). *Accounting for the Environment*. Funded by the Chartered Association of Certified Accountants.
- Hausman, J.A. ve Taylor, W.E. (1981). Panel Data and Unobservable Individual Effects. *Econometrica*, Vol. 49, No:6, 1377-1398.

- Hjälte, S. ve larsson, S. (2003). *Communication and Reporting of Corporate Social Responsibility*. International Business and Economics Programme Department of Business Administration and Social Sciences.
- Hsiao, C. (2003). *Analysis of Panel Data*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Idowu, S. O. ve Towler, B. A. (2004), A Comparative Study of the Contents of Corporate Social Responsibility Reports of UK Companies. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, Vol. 15 No. 4, 420-437.
- Ite, U. E. (2004). Multinationals and Corporate Social Responsibility in Developing Countries: A Case Study of Nigeria. *Corporate Social Responsibility & Environmental Management*, Vol. 11 Issue 1, 1-11.
- Jansson, A., Nilsson, F. ve Rapp, B. (2000). Environmentally Driven Mode of Business Development: A Management Control Perspective. *Scandinavian Journal of Management*, 16, 305-333.
- Jha, R. ve Murthy, B. (2003). *A Critique of the Environmental Sustainability Index*. Australian National University Division of Economics Working Paper.
- Karacaer, S. ve Bozkurt, G. (2010). Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Raporlanmasında Kullanıcıların Algıları Üzerine Bir Alan Araştırması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt:12, Sayı:3, 43-67.
- Karacan, A.R. (2007). *Çevre Ekonomisi ve Politikası, Ekonomi, Politika, Uluslararası ve Ulusal Çevre Koruma Girişimleri*. Ege Üniversitesi Yayınları, İİBF, Yayın No:6, İzmir.
- Kaya, S. (2008). *İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve SA 8000 (Social Accountability) Standardı*. Ar&Ge Yayınları.
- Kaya, U., (2006). *İşletme-Doğal Çevre İlişkilerinin Mali Tablolar Aracılığıyla Raporlanması ve Denetimi*. SPK Yayını, No:201, Ankara.
- Kaya, U. ve Karakaya, A. (2008). Sosyal Raporlama Anlayışının Muhasebe Meslek Mensupları Tarafından Algılanması Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Yıl: 7, Sayı: 24, 153-170.

Kayacan, M., (2006). Anonim Şirketlerin Sosyal Sorumlulukları ve Etik Değerler. *İSMMMO Yayın*, No:58, (19.12.2007).

www.tkyd.Org/Tr/Concept.Asp.

Kıldokum, H. (2002). *İşletme Sosyal Sorumluluğu Kapsamında İşletmelerin Sosyal Performansları İle Mali Performanslarının Karşılaştırılması ve Türkiye İçin Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

_____ (2004). İşletme Sosyal Sorumluluğu Kapsamında İşletmelerin Sosyal Performansları İle Mali Performanslarının Karşılaştırılması ve Türkiye İçin Bir Araştırma. *Active Dergisi*, Kasım-Aralık, 1-24.

Kırlıoğlu, H. ve Can, A.V. (1998). *Çevre Muhasebesi*. Adapazarı: Değişim Yayınları.

Klapper, LF. ve Love, I. (2003). Corporate Governance, Investor Protection and Performance in Emerging Markets. *Journal of Corporate Finance*, Vol. 10, No:5, 703-728.

Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Kotler, P. ve Lee, N. (2006). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. (S. Kaçamak, Çev.) İstanbul: MediaCat Yayınları. (2005).

Koçyalkın, Y., (1998). *Genel Muhasebe İlkeler-Uygulamalar Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları*. Ankara: Turhan Kitabevi.

KPMG, (2008). *International Survey of Corporate Responsibility Reporting*. (12.03.2009)

http://www.kpmg.com/SiteCollectionDocuments/International-corporate-responsibility-survey-2008_v2.pdf

Kula, V. (2006). *Kurumsal Yönetim Hissedarların Korunması Uygulamaları ve Türkiye Örneği*. (1. Basım). İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Kurasaka, T. ve Kokubu, K. (2002). Corporate Environmental Accounting: A Japanese Perspective. M. Bennett, J. J. Bouma ve T. Wolters (Eds.) *Environmental Management Accounting: Informational and Institutional*

- Developments*. (161-173). *Eco-Efficiency in Industry and Science*, 2004, Vol. 9, Part III.
- Küskü, F. (2001). Sorumluluk mı, Zorunluluk mu? Türk Otomotiv Sektörü'ndeki İşletmelerin Çevre İle İlgili Sorumluluk Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi. 9. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Silivri, İstanbul, 155-169.
- Küskü, F. ve Gür D. (2004). Çevreyi Korumak mı, Hukuki Düzenlemelere Uymak mı. C. T.Gürsoy, (Ed.), *Prof.Dr.Zeyyat Hatiboğlu'na Armağan*, İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.
- Küskü, F. ve Zarkada-Fraser, A.(2004). An Empirical Investigation of Corporate Citizenship in Australia and Turkey. *British Journal of Management*, Vol. 15, 57-72.
- Lawrence, A., T., Weber, J. ve Post, J. E., (2005). *Business and Society, Stakeholders, Ethics, Public Policy* (Eleventh Edition). New York, ABD: MrcGram-Hill, Irwin.
- Lorenzo, M. J., , P., Alvarez, I.G. ve Sanchez, I.M.G. (2009). Stakeholder Engagement and Corporate Social Responsibility Reporting: The Ownership Structure Effect. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management Corp*, Vol:16, 94-107.
- McGuire, J. B., Sundgren, A. ve Schneeweis, T. (1988). Corporate Social Responsibility and Firm Financial Performance. *Academy of Management Journal*, Vol. 31, No. 4, 854-872.
- Nemli, E. (2004). *Sürdürülebilir Kalkınma: Şirketlerin Çevresel ve Sosyal Yaklaşımları*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Norris, G. ve Innes, J. (2005). *Corporate Social Responsibility Case Studies for Management Accountants*. Great Britain : CIMA Publishing is an imprint of Elsevier.
- OECD, (2001). *Corporate Social Responsibility: Partners For Progress*.

- O'Donovan, G. (2002). The Social Bottom Line. *Accounting & Tax Periodicals*, Australian Cpa. Vol:7266-69.
- Okutmuş, E. (2005). *Çevre Maliyetleri Muhasebe Sistemi ve Bir Uygulama*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Otlu, F. (2002). Sosyal Sorumluluk Kavramı, İşletme Yönetiminin ve Muhasebenin Sosyal Sorumluluğu. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt.16, Sayı.1-2, 143-163.
- Özalp, İ., Tonus, H. Z. ve Sarıkaya, M. (2008). İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılamaları Üzerine Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Eskişehir, Cilt.8, Sayı.1, 69-84.
- Özbirecikli, M. (2002). *Çevre Muhasebesi, Kavramlar, Uygulama Alanları Araştırma Sonuçları*. Ankara: Naturel Yayıncılık.
- _____ (2006). Çevresel Etik ve Sosyal Denetim: Küresel Girişimler ve Türkiye'deki Uygulamalar Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı. 31, 62-77.
- Özen, K. (2004). Toplum ve Sürdürülebilir Kalkınma: BM Küresel İlkeler Sözleşmesi. *I. Sürdürülebilir Kalkınma Kongresi*, İstanbul.
- Özgüç, E., (2005). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansmanı Dairesi Yeterlik Etüdü, Ankara.
- Özkol, E.A. (1998). Çevre Muhasebesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF Dergisi*, Cilt.13, Sayı.1. 15-26. (18.03.2008).
http://www.iibf.deu.edu.tr/dergi/1139575053_1.pdf
- Özkol, E. A., Çelik, M. ve Gönen, S. (2005). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Muhasebenin Sosyal Sorumluluğu. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Temmuz, Sayı. 27, 134-145.

- Pala, A. (2007). *İMKB’de Faktör Varlık Fiyatlamasında Panel Veri Modelleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, Ekonometri Bölümü.
- Pamukçu, F., Çetin, A., Pamukçu, A. (2009). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Muhasebecinin Sosyal Sorumluluğu. *1. Ulusal Kurumsal Yönetim, Yolsuzluk, Etik ve Sosyal Sorumluluk Konferansı*, Trakya Üniversitesi, İİBF, Edirne, 309-327.
- Pava L.M. ve Krausz, J. (1996). The Association Between Corporate Social-Responsibility and Financial Performance: The Paradox of Social Cost. *Journal of Business Ethic*, 15: 321-357.
- Pazarlıoğlu, M. V. ve Gürler, Ö.K. (2007). Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı. *Malatya: 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi*, İnönü Üniversitesi, 1-10.
- Preston, L. E. ve O'Bannon, D. P. (1997). The Corporate Social-Financial Performance Relationship : A Typology and Analysis. *Business Society*, Vol. 36, No. 4, 419-429.
- Rohitratana, K. (2002). SA 8000: A Tool To Improve Quality. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 17, No. 1-2, 60-64.
- Saraçoğlu, B., Aydoğuş, O. ve Köse, N. (2001). Panel Veri Kullanılarak Arz Analizi: Türkiye’de Balıkçılık Sektörüne Uygulama. *5. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, Çukurova Üniversitesi, (05.11.2010)
<http://idari.cu.edu.tr/sempozyum/bil11.htm>
- Siegel, J. ve Lebensbaum, L. (1982). Muhasebe ve Sosyal Sorumluluk. (H. Sözbilir, Çev.) *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, 135-143. (1977).
- Sözbilir, H. (1981). *İşletmelerde Sosyal Muhasebe Kuramı ve Türkiye’de Bir Anket Çalışması*. (Doktora Tezi). Neriman ve İbrahim Küçük Kurt Sosyal Hizmetler, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları No:1.

- _____ (1982). Genişletilmiş Sosyal Muhasebe Yönetiminin Halka Açık Bir Şirkette Uygulanması. *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, 147-157.
- Sözbilir, H. ve Yenigün, T. (2005). *Muhasebeye Giriş*, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Yayını.
- SPK, Kurumsal Yönetim İlkeleri. (2005). (18.06.2008)
<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?Action=displayfile&pageid=66&fn=66.pdf>
- Sturm, A. Müller, K. ve Panapanaan, V.M. (2000). SA8000: Corporate Social Accountability Management. *A Handbook on The Implementation of The New Standad on Corporate Social Accountability Initiated by CEPAA*, (10.05.2010)
www.ellipson.com/download.html
- Sürdürülebilir Kalkınma Türkiye Ulusal Raporu (Taslak). (2002). Johannesburg, (16.04.2009)
<http://www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kalitecevre/icindekiler.pdf>
- Sürmen, Y., Aygün, D. (2005). İşletmelerde Sosyal Raporlama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 26, Nisan, İstanbul, 35-42.
- Swanson, D. L. (1995). Addressing A Theoretical Problem By Reorienting The Corporate Socail Performance Model. *Aceademy of Management Review*, Vol.20, No.1, 43-64.
- Şehirli, K. (1999). *Kurumsal Yönetim*, Sermaye Piyasası Kurulu Denetleme Dairesi, Araştırma raporu (Yeterlilik Etüdü).
- TCBM, (2002). *The Impact of Globalization on The Turkish Economy*. (1. Baskı). Ankara, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/global.pdf>.
- Tarı, R. (2010). *Ekonometri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Tatoğlu, F. Y. (2005). *Sermaye Piyasası 'nda Riskin Sınırlı Bağımlı Değişkenli Panel Veri Modelleri ile Analizi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, İstanbul.

- Tilling, M. (2001). *Corporate Social Reporting A Cook's Tour*, (02.09.2009).
www.flinders.edu.au/shadomx/apps/.../fmsdownload.cfm.file
- Tuzcu, E. (2004). *Halka Açık Şirketlerde Kurumsal Yönetim Anlayışı*, Ankara :
Turhan Kitabevi Yayınları.
- Türer, N. T. (1994). *İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları Açısından İşletme Çevre İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türkiye Muhasebe Standartları (2010).
<http://www.tmsk.org.tr>.
- TÜSİAD. (2002). *Kurumsal Yönetim En iyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi*. Yayın No. TÜSİAD-T/2002-12/336.
- Tütüncü, Ö. (2008). SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardı ile İş Yaşamı Kalitesi Arasındaki İlişki. *İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, 169-203.
- Tüzüntürk, S. (2007). Panel Veri Modellerinin Tahmininde Parametre Heterojenliğinin Önemi: Geleneksel Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama. *Erzurum: Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, sayı: 2, s: 1-14.
- Vishwanath, T. ve Kaufman, D. (1999). *Towards Transparency in Finance and Governance*. The World Bank Draft.
- Yılmaz, B. ve Alkan, A. T. (2006). Muhasebenin Sosyal sorumluluk Kavramı Açısından Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde, Kurumsal Yönetim Anlayışının Algılanma Biçimi Üzerine bir araştırma, 729-738. (15.04.2009).
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/articles/2006/16
- Wilde, H. H. (1981). *A Survey of The Attitudes of South Dakota Small Business Owners and / or Managers Towards Social Responsibility Accounting*. The University of Nebraska, Lincoln.

Willums, J-O. (1998). *The Sustaniable Business Challenge A briefing for Tomorrow's Business Leaders*. The World Business Council for Sustaniable Development. Greenleaf Publishing.

Wilson, M. (2003). Corporate Sustainability: What Is It And Where Does It Come From?. *Ivey Business Journal*, 1-6.

Wood, D. J. (1990). *Business and Society*. Harper Collins Publishers, USA.

Wood, D. J. (1991). Corporate Social Performance Revisited. *Academy Of Management Review*, Vol: 16. No:4, 691-718.

www.accountabilityrating.com/client/area2/downloads/2004_AR_report.pdf
(10.08.2009)

www.accountabilityrating.com/cms/headlines-bev.asp?id=116 (01.08.2009)

www.accountabilityrating.com/Latest_results_Turkey.asp.

www.capital.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=5271.

www.globalreporting.org, The Global Reporting Initiative (Erişim tarihi: 02.01.2009).

www.imkb.gov.tr

www.kascert.com/goster.aspx?metin_id=353

www.kssd.org, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği Web Adresi.

www.kssd.org/raporTR.pdf, Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporu, (Erişim Tarihi: 12.05.2008)

www.tse.org.tr/Turkish/kalite_Yonetimi/14000bilgi.asp, Türk Standartları Enstitüsü (TSE), (Erişim tarihi: 05.01.2009).

EKLER

EK-1: Ölçek Değerleri.....	153
EK-2: İşletmelerin Mali Verileri	157
EK-3: Panel Veri Analizi Sonuçları	162

	ISO 9001 KALİTE SÜREKLİLİĞİ				KURUMSAL YÖNETİM İNDEKSİ				AA 1000 (ACCOUNTABILITY)				CAPİTAL EN BEĞENİLEN ŞİRKETLER İLK 100				KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİNE UYUM RAPORU				TOPLAM PUAN											
	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4	5	6	7	8	9	4	5	6	7	8	9	4	5	6	7	8	9	4	5	6	7	8	9	4	5	6	7	8	9	4	5

EK-2 İŞLETMELERİN MALİ VERİLERİ

		BAĞIŞ TUTARLARI					
NO	İŞLETMELER	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1	AKENR	1249901,51	1388779,46	12865,00	70111,84	295613,12	325174,43
2	SASA	1009,84	3708,00	1285,00	8765,00	0,00	0,00
3	AKCNS	7797937,00	8135732,00	9273910,00	11719437,00	12309841,00	11376473,00
4	AKSA	1400212,80	1555792,00	172767,00	393250,00	124643,00	228254,00
5	ALARK	7610,00	9255,00	4630,00	1290,00	1540,00	1400,00
6	ALCAR	9846,00	3561,00	17996,04	10150,00	18205,00	16107,00
7	AEFES	12938463,07	15526155,69	18631386,83	20494525,51	22543978,06	22296778,01
8	ARCLK	13558234,83	12325668,03	11205152,75	10379712,40	6450233,94	1332397,52
9	ASELS	262927,12	289219,83	318141,82	349956,00	372577,00	12240,00
10	AYGAZ	3575726,00	3475193,00	2731396,00	3080630,00	2300818,00	4791996,00
11	BANVIT	3221188,00	7623923,00	8081930,00	10536069,00	7181098,00	8917167,00
12	BOSSA	1000000,00	157427,00	68642,00	166666,00	106089,00	26134,00
13	BOYNR	6208,00	165160,73	53614,00	65915,00	104803,00	103545,00
14	CIMSA	2016574,00	1793073,26	1174235,05	169168,35	124838,20	3326407,00
15	DGZTE	9558039,00	13257946,00	12108445,00	7547154,00	11735182,00	16343028,00
16	DOAS	1581000,00	3644000,00	1958000,00	1389000,00	738000,00	771000,00
17	DOHOL	9572,19	306910,00	2524120,00	1022439,00	1444082,00	876665,00
18	DYHOL	0,00	0,00	0,00	1500000,00	0,00	0,00
19	ECILC	2155523,00	2509208,00	1821128,00	5521040,00	2419970,00	1681000,00
20	ECYAP	25009,00	36274,00	78269,43	293065,93	281511,00	259440,00
21	ENKAI	2014948,00	2339886,85	3452356,08	3846049,00	7854460,00	5450205,00
22	EREGL	8790208,00	15608358,00	9493034,00	1677337,00	1411284,00	770237,00
23	FROTO	11467900,00	10988256,00	11153254,00	12498301,00	6148172,00	8242279,00
24	GOLDS	152933,00	351322,00	420000,00	0,00	0,00	3900,00
25	GSDHO	10000,00	11162000,84	10821000,01	10803000,31	26233000,36	30927000,67
26	HURGZ	2078062,00	5322231,00	3000560,00	1820476,00	985655,00	731342,00
27	IZMDC	22931,33	13046,00	34273,66	99913,24	117755,98	7310,00
28	KARTN	54278,00	34558,00	21742,00	137004,54	2243268,42	18848,00
29	KCHOL	78355,26	80157,40	25974,29	15791,50	183111,50	182592,00
30	KRDMD	83171,99	880006,80	45363,01	2982378,00	186742,28	112926,39
31	MGROS	1912582,00	1422043,31	1344449,97	3592265,22	674994,23	617977,00
32	OTKAR	836295,00	423067,00	865395,00	973198,00	201000,00	559655,00
33	PETKIM	22176,00	0,00	0,00	0,00	1017839,00	602161,00
34	PRKTE	0,00	0,00	26638,00	26654,00	2673436,00	204574,00
35	PTOFS	402041,00	2095956,00	2272873,00	2621043,00	626644,00	629465,29
36	SAHOL	0,00	461973,25	0,00	56293,33	52694,65	38788,00
37	SISE	202578,49	150865,00	137150,00	241165,00	336098,00	155442,00
38	TATKS	74553,00	365000,00	959000,00	2000000,00	5177000,00	33700000,00
39	TCELL	167524,00	2365681,00	192356,00	216107,00	211521,00	195303,00
40	THYAO	0,00	0,00	0,00	70742,00	0,00	15968,34
41	TOASO	1351808,83	2267961,30	19364,47	2.147.755,34	2308769,63	2206423,63
42	TRCAS	391399,00	376334,00	179021,00	510784,00	548240,00	603064,00
43	TTRAK	2301330,00	2001190,00	2070124,34	1810502,25	1029740,00	280961,80
44	TUPRS	65540,92	452622,25	8249455,08	7673658,76	8292655,42	7017659,43
45	ULKER	134344,67	141061,90	148115,00	145292,00	145291,67	359835,48
46	YAZIC	2175025,00	2900000,00	1681500,00	0,00	1125,00	2738119,00

İŞLETMELER	VARLIKLARIN KAZANMA GÜCÜ										AKTİF DEVİR HIZI (SATIŞLARVARLIK TOP)										ÖZSERMAYENİN KAZANMA GÜCÜ									
	ROA					ATO					ROE																			
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009												
AKENR	-0.02350	-0.12590	-0.09380	-0.06630	0.00100	0.00010	0.5189	0.6412	0.6814	0.7588	0.7052	0.3089	-0.0277	-0.1619	-0.1396	-0.1013	0.1861	0.0328												
SASA	-0.27910	-0.09310	-0.12420	-0.09800	-0.12150	0.00010	0.9282	0.8958	1.0244	1.0073	0.8492	0.9250	-0.4705	-0.1759	-0.1876	-0.2998	-0.2139	0.0338												
AKNS	0.08650	0.13260	0.15780	0.15880	0.09190	0.06450	0.5074	0.4847	0.6220	0.5954	0.7095	0.3089	0.1023	0.1557	0.1854	0.2207	0.1584	0.0927												
AKSA	0.02280	-0.00050	0.03710	0.00510	0.06460	0.03190	0.7130	0.7858	0.8352	0.9868	0.8050	0.7429	0.0564	-0.0013	0.0913	0.0075	0.1043	0.0555												
ALARK	-0.00150	0.05820	0.04050	0.02900	0.03710	0.02820	0.1145	0.5500	0.5324	0.5787	0.5638	0.5638	-0.0078	0.1202	0.0872	0.0558	0.0747	0.0639												
ALCAR	0.04460	0.09370	0.08740	0.07460	0.08820	0.04200	1.0858	1.0708	1.0868	1.0566	1.0580	0.9821	0.0583	0.1259	0.1164	0.1026	0.1147	0.0508												
AFBES	0.12150	0.10520	0.06790	0.09610	0.06040	0.07780	0.7118	0.5865	0.6548	0.7781	0.7160	0.7018	0.2043	0.2098	0.1607	0.2055	0.1437	0.1741												
ARCLK	0.08320	0.05060	0.05080	0.02410	0.00580	0.00070	1.4058	1.2157	1.0924	1.0146	0.9989	1.0257	0.1728	0.1265	0.1540	0.0745	0.0205	0.1741												
ASELS	0.04920	0.07120	0.05740	0.07180	0.00710	0.07780	0.3205	0.3538	0.3780	0.4798	0.4123	0.4177	0.1967	0.2440	0.1841	0.2002	0.0251	0.1741												
AYGAZ	0.03850	0.05670	0.11570	0.19150	0.01040	0.07780	2.8641	2.6266	1.0340	1.3763	1.4520	1.4159	0.0637	0.0974	0.2188	0.3099	0.0184	0.1741												
BANVIT	-0.09950	-0.02400	0.05750	0.18350	-0.10410	0.09340	1.8185	1.7287	1.7332	1.7549	1.5906	1.6777	-0.2081	-0.0543	0.1248	0.3728	-0.4956	0.3431												
BOSSA	0.07950	0.01810	0.08210	0.05310	0.07310	-0.01140	0.8373	0.6210	0.7504	0.8342	0.7580	0.6240	0.0989	0.0242	0.1095	0.0697	0.0897	-0.0158												
BOYNR	-0.08850	-0.05060	0.04170	0.07450	0.00160	0.02690	2.3929	2.3847	2.4541	2.2557	1.9038	1.9331	-2.1125	3.7383	0.1699	0.2739	0.0076	0.1250												
CDMSA	0.11220	0.10850	0.13950	0.25650	0.07000	0.09010	0.5084	0.4014	0.5196	0.5080	0.5592	0.5125	0.1260	0.1571	0.1936	0.3132	0.0999	0.1797												
DGZTE	0.02750	0.04810	0.03390	0.02290	0.00700	0.06080	4.4176	3.8788	3.5991	3.1392	5.6788	1.0625	0.2860	0.4294	0.1513	0.1100	0.0153	0.1990												
DOAS	0.09300	0.10990	0.01940	0.05560	-0.07640	0.02500	2.9683	2.4163	2.2372	2.2059	1.4851	0.8407	0.2444	0.2376	0.0459	0.1189	-0.3147	0.0574												
DOHOL	0.02240	0.05510	0.11280	0.04350	0.00640	-0.03310	0.6511	1.1801	1.5250	1.1368	1.1787	1.0808	0.1534	0.1724	0.2630	0.1051	0.0176	-0.0910												
DYHOL	0.03610	0.00390	-0.00930	0.15170	-0.06950	-0.10720	0.8518	0.7689	0.8461	0.6297	0.6181	0.5842	0.0940	0.0136	-0.0294	0.4492	-0.2993	-0.4912												
ECLIC	0.05450	0.02830	0.01380	0.04490	0.03560	0.11660	0.9875	0.6517	0.5741	0.4604	0.3990	0.3514	0.0882	0.0395	0.0198	0.0565	0.0419	0.1336												
FCYAP	-0.01850	-0.02570	0.00430	-0.13250	-0.16280	-0.03200	1.1309	1.0782	1.0608	1.1283	0.7288	0.9380	-0.0294	-0.0461	0.0088	-0.3175	-0.8352	-0.1591												
ENKAI	0.08240	0.06530	0.07550	0.08150	0.06560	0.07690	0.4077	0.6415	0.7402	0.7498	0.7681	0.7467	0.2777	0.1778	0.1949	0.2161	0.1553	0.1448												
FREGI	0.12700	0.02680	0.07060	0.07060	0.01770	-0.01510	0.7052	0.5824	0.5657	0.5563	0.5698	0.5701	0.1812	0.0403	0.0046	0.1132	0.0070	-0.0292												
PROTO	0.16080	0.15120	0.17730	0.15940	0.16110	0.12050	2.0510	2.2990	2.3089	2.3801	2.5882	1.9810	0.2729	0.2483	0.3070	0.2822	0.2548	0.2021												
GOLDS	0.01810	0.01920	0.01690	0.04060	0.00200	0.01060	3.5836	8.4165	10.2784	9.3076	4.9852	3.6171	0.0262	0.0380	0.0381	0.1175	0.0077	0.0399												
GSDHO	0.00520	0.00850	0.00810	0.01400	0.00640	0.01150	0.6746	0.4724	0.0001	0.0000	0.0000	0.0000	0.0512	0.0854	0.0726	0.1186	0.0444	0.0569												
HURGZ	0.03250	0.09290	0.10740	0.05160	-0.01040	-0.02220	0.5651	0.6254	0.6523	0.4925	0.4883	0.4229	0.0467	0.1298	0.1482	0.1267	-0.0241	-0.0448												
IZMBC	0.19890	0.04290	0.15140	0.12420	0.19970	-0.02080	2.0358	1.4919	2.1550	1.8278	2.1219	1.4878	0.3083	0.0666	0.2267	0.1760	0.3350	-0.0270												
KARIN	0.05930	0.07760	0.08130	0.09660	0.08490	0.07310	0.6622	0.5707	0.6065	0.7263	0.7809	0.7557	0.0652	0.0874	0.0909	0.1102	0.0959	0.0817												
KCHOL	0.02670	0.01630	0.00980	0.03840	0.03110	0.02150	1.1651	0.6643	0.8592	0.6937	0.7674	0.5942	0.5081	0.1275	0.1102	0.2923	0.2075	0.1279												
KRDMD	0.21190	0.01220	0.13090	0.14080	0.19970	-0.05920	0.8659	0.9200	0.9248	0.8400	0.8415	0.6507	0.4093	0.0198	0.2318	0.2441	0.2979	-0.0915												
MGROS	0.05660	0.03120	0.02820	0.19530	0.02510	0.01910	1.7292	1.1377	1.5315	1.6939	0.5927	1.0121	0.1143	0.1042	0.0852	0.3763	0.0344	0.0720												
OTKAR	0.09640	0.04490	0.16052	0.12850	0.06860	0.05630	1.3504	1.3632	1.3086	1.4634	0.9434	0.8373	0.1894	0.0903	0.3069	0.2636	0.2356	0.1955												
PETKIM	0.03530	-0.05470	0.03160	0.03410	-0.08910	0.05390	0.8945	0.7460	1.2084	1.1248	1.3663	0.9736	0.0416	-0.0704	0.0397	0.0437	-0.1115	0.0775												
PRKTE	-0.01450	0.08300	0.16190	0.09900	0.26370	0.05630	0.2519	0.2436	0.2047	0.4080	0.3901	0.2344	-0.0158	0.0945	0.2440	0.1358	0.3349	0.1955												
PTOFB	0.05700	0.04590	0.03820	0.05360	0.01450	0.04140	2.3769	2.5141	2.2723	2.3296	2.4793	2.0329	0.1238	0.0991	0.0982	0.1174	0.0367	0.0958												
SAHOL	0.01670	0.00120	0.00730	0.01220	0.01170	0.02666	0.2666	0.1401	0.2521	0.2994	0.0627	0.0609	0.0665	0.1014	0.0720	0.1133	0.1243	0.1149												
SISE	0.04990	-0.00140	0.04040	0.05540	0.02500	0.01670	0.5844	0.5264	0.5594	0.6210	0.5909	0.5447	0.0938	-0.0027	0.0845	0.1094	0.0579	0.0391												
TATIKS	-0.15540	-0.04860	-0.05890	0.02770	-0.01350	0.06260	1.0785	1.1106	1.3540	1.3764	1.1952	1.2885	-0.4913	-0.1631	-0.2689	0.0777	-0.0508	0.2004												
TECELL	0.08560	0.15820	0.15070	0.18000	0.19070	0.12280	1.2807	0.6907	0.8785	0.7978	0.8379	0.6392	0.1567	0.2277	0.2285	0.2636	0.2860	0.1955												
THYAO	0.03630	0.03620	0.04030	0.05390	0.14330	0.06520	0.9475	0.7751	0.8595	0.9872	0.7778	0.8207	0.0964	0.1107	0.1110	0.1436	0.3797	0.1622												
TOASO	0.02020	0.07340	0.03390	0.05530	0.04920	0.08250	1.5755	1.3157	1.2626	1.1519	1.3437	1.1675	0.0359	0.1366	0.0804	0.1514	0.1569	0.2533												
TRCAS	0.06960	0.16240	0.57810	0.20560	0.08660	0.05340	6.1779	6.4701	2.0248	0.0064	0.1099	0.0870	0.1124	0.2119	0.5899	0.2104	0.0893	0.0548												
TTRAK	0.20130	0.25800	0.30390	0.15270	0.06930	0.04340	1.2839	1.3291	1.3173	1.0560	0.8176	0.9362	0.3742	0.3404	0.3876	0.3060	0.2339	0.1029												
TUPRS	0.12290	0.12250	0.11710	0.14290	0.05000	0.07930	2.1418	2.6719	2.8611	2.4796	3.5263	1.9944	0.2076	0.2178	0.2375	0.3156	0.1228	0.2163												
ULKER	0.04870	0.05260	0.08560	0.08360	0.00770	0.03770	1.4579	1.0792	1.8508	1.0153	0.6941	0.5684	0.1075	0.1194	0.1660	0.1620	0.0221	0.0914												
YAZIC	0.06580	0.06860	0.04530	0.05650	0.02740	0.03980	0.2332	0.2611	0.2345	0.2104	0.1966	0.1903	0.1939	0.2066	0.1490	0.1969	0.1132	0.1441												

İŞ LETMELER	KALDIRAÇ ORANI (BORÇ/VARLIK)										AKTİF BÜYÜME ORANI										NET SATIŞ BÜYÜMESİ									
	LEV																													
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009						
AKENR	0.1510	0.2206	0.3258	0.3453	0.4432	0.5252	0.1194	-0.1245	0.0149	0.4448	0.7435	0.1194	-0.1245	0.0149	0.4448	0.7435	0.1194	-0.1245	0.0149	0.4448	0.7435	0.0409	0.3428	-0.2360						
SASA	0.4067	0.4704	0.3380	0.3576	0.4320	0.4833	-0.1391	-0.0473	-0.2498	-0.1384	-0.0682	-0.1391	-0.0473	-0.2498	-0.1384	-0.0682	-0.1391	-0.0473	-0.2498	-0.1384	-0.0682	-0.1527	-0.2145	0.0198						
ARKNS	0.1421	0.1244	0.1364	0.2699	0.2947	0.3256	0.2356	0.1701	0.0843	0.2598	0.0245	0.2356	0.1701	0.0843	0.2598	0.0245	0.2356	0.1701	0.0843	0.2598	0.0245	0.2060	0.1549	-0.1178						
AKSA	0.2278	0.2512	0.3425	0.2971	0.3679	0.4123	0.1809	-0.1217	0.1395	-0.4498	0.2369	0.1809	-0.1217	0.1395	-0.4498	0.2369	0.1809	-0.1217	0.1395	-0.4498	0.2369	0.2111	0.3498	0.0090						
ALARK	0.7505	0.4257	0.4544	0.4165	0.5067	0.4415	0.4969	-0.3451	0.1506	0.0843	0.1416	0.4969	-0.3451	0.1506	0.0843	0.1416	0.4969	-0.3451	0.1506	0.0843	0.1416	0.1785	0.1121	0.0752						
ALCAR	0.2345	0.2553	0.2494	0.2729	0.2309	0.1736	0.7521	1.8267	1.8420	1.7669	2.1144	0.7521	1.8267	1.8420	1.7669	2.1144	0.7521	1.8267	1.8420	1.7669	2.1144	0.0924	0.0137	-0.1496						
AFES	0.2525	0.4208	0.4913	0.4507	0.4507	0.4964	0.2072	0.4440	0.4346	-0.0168	0.3155	0.2072	0.4440	0.4346	-0.0168	0.3155	0.2072	0.4440	0.4346	-0.0168	0.3155	0.1681	0.2107	0.0387						
ARCLK	0.5110	0.5842	0.6650	0.6712	0.7082	0.4964	0.3550	0.4718	0.2415	0.0233	0.0510	0.3550	0.4718	0.2415	0.0233	0.0510	0.3550	0.4718	0.2415	0.0233	0.0510	-0.0483	0.0346	-0.0271						
ASELS	0.7480	0.7057	0.6860	0.6579	0.7170	0.4964	0.4671	0.1015	0.0648	0.0265	0.2287	0.4671	0.1015	0.0648	0.0265	0.2287	0.4671	0.1015	0.0648	0.0265	0.2287	0.3028	0.0558	0.4700						
AYGAZ	0.3757	0.4002	0.4362	0.3467	0.4021	0.5731	0.2342	0.2042	0.7583	-0.1802	0.0745	0.2342	0.2042	0.7583	-0.1802	0.0745	0.2342	0.2042	0.7583	-0.1802	0.0745	-0.3077	0.0911	0.1336						
BANVIT	0.5207	0.5571	0.5383	0.5076	0.7898	0.7275	0.0767	0.0335	0.1113	0.4716	0.3191	0.0767	0.0335	0.1113	0.4716	0.3191	0.0767	0.0335	0.1113	0.4716	0.3191	0.4901	0.1956	0.2179						
BOSSA	0.1959	0.2517	0.2502	0.2391	0.1857	0.2789	0.0970	0.0072	0.0981	0.0092	-0.0925	0.0970	0.0072	0.0981	0.0092	-0.0925	0.0970	0.0072	0.0981	0.0092	-0.0925	0.3270	0.1219	-0.1754						
BOYNR	0.9580	1.0135	0.7543	0.7279	0.7856	0.7843	0.0961	-0.0369	0.1256	0.2436	0.2729	0.0961	-0.0369	0.1256	0.2436	0.2729	0.0961	-0.0369	0.1256	0.2436	0.2729	0.1430	0.0743	0.0573						
CMSA	0.1100	0.3091	0.2795	0.1812	0.2987	0.2230	0.2578	0.5380	0.0821	0.1602	-0.0354	0.2578	0.5380	0.0821	0.1602	-0.0354	0.2578	0.5380	0.0821	0.1602	-0.0354	0.1344	0.0617	0.0072						
DGZTE	0.9037	0.8880	0.7762	0.7910	0.5419	0.6944	0.1232	-0.0056	0.6954	0.1822	-0.0023	0.1232	-0.0056	0.6954	0.1822	-0.0023	0.1232	-0.0056	0.6954	0.1822	-0.0023	0.0433	0.1633	0.0263						
DOAS	0.6084	0.5304	0.5729	0.5309	0.7563	0.5627	0.3967	0.3040	0.1146	0.0261	0.2478	0.3967	0.3040	0.1146	0.0261	0.2478	0.3967	0.3040	0.1146	0.0261	0.2478	0.0098	-0.1598	-0.0068						
DOHOL	0.7492	0.5969	0.4726	0.4526	0.5566	0.5556	0.2874	-0.2929	-0.0128	0.1473	0.1698	0.2874	-0.2929	-0.0128	0.1473	0.1698	0.2874	-0.2929	-0.0128	0.1473	0.1698	-0.1485	0.2180	-0.1749						
DYHOL	0.4584	0.5849	0.5565	0.5298	0.6728	0.6692	0.1799	0.3530	0.1200	0.6296	0.1463	0.1799	0.3530	0.1200	0.6296	0.1463	0.1799	0.3530	0.1200	0.6296	0.1463	0.2128	0.1252	-0.1544						
ECLC	0.3714	0.2730	0.2927	0.1964	0.1420	0.1605	0.5154	0.3261	0.2095	-0.0328	0.2298	0.5154	0.3261	0.2095	-0.0328	0.2298	0.5154	0.3261	0.2095	-0.0328	0.2298	-0.0299	-0.1618	0.0861						
ECYAP	0.3698	0.4422	0.5113	0.5826	0.7858	0.7986	0.2537	0.0835	0.1515	-0.1114	0.6326	0.2537	0.0835	0.1515	-0.1114	0.6326	0.2537	0.0835	0.1515	-0.1114	0.6326	-0.0548	0.0545	0.2666						
ENKAI	0.6605	0.5942	0.5762	0.5908	0.5463	0.4338	0.1093	-0.1069	0.2405	0.1771	0.2822	0.1093	-0.1069	0.2405	0.1771	0.2822	0.1093	-0.1069	0.2405	0.1771	0.2822	0.4314	0.3135	-0.1221						
ERBGL	0.2798	0.3197	0.3616	0.3633	0.3599	0.4691	0.4332	0.1594	0.2015	0.1112	0.2393	0.4332	0.1594	0.2015	0.1112	0.2393	0.4332	0.1594	0.2015	0.1112	0.2393	0.1671	0.0927	0.2694						
FROTO	0.4110	0.3912	0.4223	0.4351	0.3676	0.4034	0.2978	-0.0276	0.0716	0.0756	-0.1088	0.2978	-0.0276	0.0716	0.0756	-0.1088	0.2978	-0.0276	0.0716	0.0756	-0.1088	0.1087	-0.0309	-0.2044						
GOLDS	0.3100	0.4968	0.5551	0.6543	0.7410	0.7325	0.3053	0.4179	0.1194	0.5733	0.3450	0.3053	0.4179	0.1194	0.5733	0.3450	0.3053	0.4179	0.1194	0.5733	0.3450	0.4247	-0.2795	-0.2695						
GSDHO	0.8715	0.8777	0.8563	0.8480	0.8130	0.7369	0.1032	0.3494	0.2802	0.0815	-0.0519	0.1032	0.3494	0.2802	0.0815	-0.0519	0.1032	0.3494	0.2802	0.0815	-0.0519	0.0000	0.0000	0.0000						
HURGZ	0.2846	0.2803	0.2749	0.5314	0.5665	0.5050	0.1657	0.1166	0.0360	0.8799	0.1217	0.1657	0.1166	0.0360	0.8799	0.1217	0.1657	0.1166	0.0360	0.8799	0.1217	0.4193	0.1123	-0.1446						
IZMDC	0.3538	0.3548	0.3323	0.2941	0.4036	0.2521	0.1022	0.1481	0.2580	0.1480	0.5491	0.1022	0.1481	0.2580	0.1480	0.5491	0.1022	0.1481	0.2580	0.1480	0.5491	-0.0262	0.7984	-0.4795						
KARTN	0.0895	0.1112	0.1046	0.1233	0.1139	0.1047	0.5384	-0.0451	0.0760	-0.1737	-0.0161	0.5384	-0.0451	0.0760	-0.1737	-0.0161	0.5384	-0.0451	0.0760	-0.1737	-0.0161	-0.0106	0.0578	0.0074						
KCHOL	0.6416	0.7793	0.7964	0.7477	0.7514	0.7170	0.3136	0.9183	0.9183	0.9183	0.0868	0.3136	0.9183	0.9183	0.9183	0.0868	0.3136	0.9183	0.9183	0.9183	0.0868	0.4360	0.1995	-0.2077						
KRDMD	0.4822	0.3832	0.4352	0.4231	0.3295	0.3527	0.2134	-0.0658	0.4218	0.1656	0.4527	0.2134	-0.0658	0.4218	0.1656	0.4527	0.2134	-0.0658	0.4218	0.1656	0.4527	-0.0509	0.4554	-0.2661						
MGROS	0.4977	0.6644	0.6691	0.4807	0.2640	0.7342	0.2334	0.7953	0.1817	0.0142	0.8681	0.2334	0.7953	0.1817	0.0142	0.8681	0.2334	0.7953	0.1817	0.0142	0.8681	0.1812	0.1217	0.3463						
OTKAR	0.4909	0.5027	0.4769	0.5123	0.7087	0.7119	0.2754	-0.0290	0.2383	0.1325	0.7380	0.2754	-0.0290	0.2383	0.1325	0.7380	0.2754	-0.0290	0.2383	0.1325	0.7380	0.2665	0.1204	0.0503						
PETKIM	0.1521	0.2229	0.2071	0.2203	0.2012	0.3042	0.1387	0.0274	0.0205	0.0514	-0.1216	0.1387	0.0274	0.0205	0.0514	-0.1216	0.1387	0.0274	0.0205	0.0514	-0.1216	0.0669	-0.1133							
PRKTE	0.0820	0.1216	0.3367	0.2705	0.2126	0.7119	0.1350	0.1808	0.7206	0.0015	0.4464	0.1350	0.1808	0.7206	0.0015	0.4464	0.1350	0.1808	0.7206	0.0015	0.4464	0.9963	0.3832	-0.2891						
PTOFS	0.5389	0.5363	0.6107	0.5419	0.6023	0.5651	0.1260	0.0797	0.2805	-0.0402	0.1985	0.1260	0.0797	0.2805	-0.0402	0.1985	0.1260	0.0797	0.2805	-0.0402	0.1985	0.1420	0.1574	-0.1806						
SAHOL	0.7488	0.8111	0.8247	0.7977	0.8280	0.8151	0.2218	0.4269	0.0868	0.1810	0.2699	0.2218	0.4269	0.0868	0.1810	0.2699	0.2218	0.4269	0.0868	0.1810	0.2699	0.1401	0.9556	-0.0267						
SEISE	0.2957	0.3350	0.3718	0.3567	0.4362	0.4451	0.2192	0.1281	0.1698	0.0530	0.2189	0.2192	0.1281	0.1698	0.0530	0.2189	0.2192	0.1281	0.1698	0.0530	0.2189	0.0162	0.1690	-0.0944						
TATKS	0.6836	0.7019	0.7810	0.6260	0.6990	0.6306	0.1159	-0.1067	0.0005	0.1996	0.3247	0.1159	-0.1067	0.0005	0.1996	0.3247	0.1159	-0.1067	0.0005	0.1996	0.3247	0.0229	0.1593	0.1027						
TCEJL	0.4416	0.2931	0.3257	0.3007	0.3261	0.3681	0.1517	-0.0549	0.2272	0.1586	0.2412	0.1517	-0.0549	0.2272	0.1586	0.2412	0.1517	-0.0549	0.2272	0.1586	0.2412	0.2019	0.1208	0.0803						
THYAO	0.6234	0.6726	0.6370	0.6245	0.6224	0.5981	0.0004	0.2934	0.1629	0.1099	0.6071	0.0004	0.2934	0.1629	0.1099	0.6071	0.0004	0.2934	0.1629	0.1099	0.6071	0.0582	0.2894	0.1490						
TOASO	0.4666	0.4628	0.5791	0.6344	0.6864	0.6743	0.0409	0.1611	0.2513	0.3131	0.1241	0.0409	0.1611	0.2513	0.3131	0.1241	0.0409	0.1611	0.2513	0.3131	0.1241	0.2230	0.1980	0.0626						
TRCAS	0.3806	0.2339	0.0200	0.0228	0.0294	0.0251	0.1406	0.0259	0.5551	0.1738	-0.0039	0.1406	0.0259	0.5551	0.1738	-0.0039	0.1406	0.0259	0.5551	0.1738	-0.0039	0.0744	-0.5133	-0.2139						
TTRAK	0.4620	0.2419	0.2159	0.5008	0.7035	0.5783	0.1956	-0.1515	0.0304	0.6214	0.5869	0.1956	-0.1515	0.0304	0.6214	0.5869	0.1956	-0.1515	0.0304	0.6214	0.5869	0.2456	0.2287	-0.1521						
TUPRS	0.4045	0.4338	0.5035	0.5435	0.5882	0.6303	0.2253	0.0359	0.2646	0.29																				

İŞLETMELER	HİSSE SENEDİ GETİRLERİ												BETA												FAALİYET YILI												HALKA ARZ YILI				
	RTN						MB						FY						HA																						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009											
AKENR	-0.0400	-0.0200	0.3000	1.4600	-0.4200	1.5300	0.6666	0.8163	0.6498	1.7644	0.8342	1.2844	0.6386	0.6820	-0.0534	0.8586	0.7475	0.6530	2.708	2.7725	2.708	2.7725	2.8332	2.8903	2.9444	2.9957	2.9444	1.7917	1.9459	2.0794	2.1972										
SASA	0.0300	-0.0500	-0.3400	-0.1700	-0.6500	1.4600	0.6641	1.4845	0.5217	0.5187	0.2190	0.6322	0.5519	0.7763	-0.0718	0.7488	0.6833	0.7860	3.6375	3.6635	3.6375	3.6635	3.6888	3.7135	3.7376	3.7612	3.7376	3.7612	3.7376	3.7612	3.7376										
AKNS	0.2200	0.8200	0.2500	-0.1100	-0.6300	2.0400	1.6222	1.8485	2.0605	1.6749	0.6050	1.5746	0.7327	1.0665	0.0295	0.6641	0.8636	0.8266	3.4011	3.4339	3.4657	3.4965	3.5263	3.5553	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.5835										
AKSA	0.0400	-0.1400	0.1600	-0.2300	-0.4100	1.7200	0.6222	0.5581	0.5954	1.4743	0.2535	0.6682	0.6228	0.7025	0.0221	0.6806	0.7566	0.5147	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.6353	3.6635	3.6888	3.7135	3.6888	3.7135	3.6888	3.7135	3.6888										
ALARK	0.0700	0.4300	-0.3100	0.0900	-0.5500	1.5000	0.8427	1.8293	1.1433	1.1797	0.8888	1.4133	0.9015	0.7658	-0.0669	0.8219	0.6758	0.5147	3.4657	3.4965	3.4657	3.4965	3.5263	3.5553	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.5835										
ALCAR	-0.0700	0.4600	0.1500	-0.1500	-0.5400	0.8200	0.8223	1.0410	1.0686	0.8191	0.3390	0.0013	0.4022	0.9863	0.7455	0.5508	0.6748	0.5415	3.7135	3.7376	3.7135	3.7376	3.7612	3.7841	3.8066	3.8286	3.8066	3.8286	3.8066	3.8286	3.8066										
AFFES	0.4100	0.7000	1.0700	1.4100	1.3700	1.7500	2.7039	3.0467	2.9507	3.4338	3.1150	0.9021	0.7520	0.9500	-0.0120	0.9500	0.7520	1.0071	3.8918	3.912	3.8918	3.912	3.9318	3.9512	3.9702	3.9889	3.9889	3.9889	3.9889	3.9889	3.9889										
ARCLK	0.0600	0.2300	-0.0700	0.0100	-0.7400	2.8800	1.9586	1.8304	1.5875	1.5394	0.4251	1.4640	0.9414	0.9885	-0.0120	0.9500	0.7520	1.0071	3.8918	3.912	3.8918	3.912	3.9318	3.9512	3.9702	3.9889	3.9889	3.9889	3.9889	3.9889	3.9889	3.9889									
ASELS	-0.0700	1.8100	0.9400	-0.2700	0.6000	-0.5400	1.9100	1.1674	2.4714	1.6880	1.5576	0.7185	2.0806	0.5254	0.6727	-0.0304	0.7689	0.8391	0.7538	3.3672	3.4011	3.4339	3.4657	3.4965	3.5263	3.5553	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109									
AYGAZ	-0.1300	0.9400	-0.2700	0.6000	-0.5400	1.9100	0.8798	1.4171	1.6456	0.9281	0.4306	0.9888	0.7084	0.8159	0.0000	0.7558	0.7808	0.7308	3.7612	3.7841	3.7612	3.7841	3.8066	3.8286	3.8501	3.8712	3.8501	3.8712	3.8501	3.8712	3.8501	3.8712									
BANVIT	-0.0900	0.0900	-0.1200	1.2400	-0.5000	1.6300	1.5800	1.7982	1.3618	1.9416	1.5965	0.0001	0.5203	0.7466	0.7574	0.8826	0.8497	0.6616	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.6353	3.6635	3.6888	3.7135	3.6888	3.7135	3.6888	3.7135	3.6888										
BOSSA	0.2500	0.2900	0.6900	-0.1900	0.4400	0.2300	0.4565	0.5277	0.7784	0.5835	0.7826	0.0074	0.4999	0.8002	0.0736	0.6648	0.4053	-0.0005	3.9702	3.9889	4.0073	4.0253	4.043	4.0634	4.0833	4.1032	4.0634	4.0833	4.1032	4.0634	4.0833	4.1032									
BOYNR	0.1100	0.1040	-0.2600	0.4600	-0.8200	1.6100	1.8666	6.9038	5.1467	5.4614	0.9671	0.0026	0.6948	1.2430	1.1010	0.6751	0.9938	0.8004	2.4849	2.5649	2.4849	2.5649	2.639	2.708	2.7725	2.8332	2.8032	2.8332	2.8032	2.8332	2.8032										
CMXA	0.4500	1.2100	0.8700	0.0300	-0.5900	1.6900	1.0998	1.8797	1.5709	1.2610	0.5399	1.9941	0.6993	0.8946	-0.0023	0.7617	0.7803	0.5948	3.4657	3.4965	3.4657	3.4965	3.5263	3.5553	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.5835										
DCZTE	0.0600	-0.4800	-0.4800	0.6300	-0.5100	1.4700	1.6366	2.3049	1.2194	1.3575	1.5782	1.0983	1.1648	-0.0753	0.9250	1.1230	0.6086	3.7841	3.8066	3.7841	3.8066	3.8286	3.8501	3.8712	3.8918	3.8712	3.8918	3.8712	3.8918	3.8712	3.8918	3.8712									
DOAS	-0.3600	0.7200	-0.1400	0.5500	-0.7900	1.7300	1.6100	1.6076	1.3110	1.7800	0.5556	0.8006	0.0000	0.8401	13.5770	11.1400	10.2800	0.9174	1.6094	1.7917	1.9459	2.0794	2.1972	2.3025	2.3978	2.4849	2.5649	2.639	2.708	2.7725	2.8332	2.8903									
DOHOL	0.3400	0.5400	0.0700	0.0000	-0.5400	0.7700	1.0668	1.2187	0.9868	0.8862	0.4011	0.7263	1.3467	1.0449	0.0109	1.0702	1.0501	0.8183	3.178	3.2958	3.3322	3.3672	3.3978	3.4284	3.4589	3.4894	3.4589	3.4894	3.4589	3.4894	3.4589	3.4894									
DYHOL	0.1300	0.6800	-0.0700	-0.0300	-0.8600	1.5500	2.9006	4.8188	3.8282	2.1445	0.3771	2.1165	1.1249	1.0496	-0.0063	1.0742	1.0180	1.0659	3.1354	3.178	3.2188	3.258	3.2958	3.3322	3.3672	3.3978	3.3672	3.3978	3.3672	3.3978	3.3672	3.3978									
ECLIC	0.8100	0.8200	0.0500	-0.0900	-0.4700	2.0200	0.8380	0.8523	0.8293	0.5728	0.2843	0.6312	0.6358	0.7302	0.0316	0.9661	0.6906	0.8005	3.9702	3.9889	4.0073	4.0253	4.043	4.0634	4.0833	4.1032	4.0634	4.0833	4.1032	4.0634	4.0833	4.1032									
ECYAP	0.2200	0.8200	-0.1800	0.1300	-0.7200	1.6700	0.6316	1.2338	1.0663	1.4937	0.9843	0.0041	0.7028	0.7813	10.7690	0.8633	0.5908	3.258	3.2958	3.3322	3.3672	3.4011	3.4339	3.4657	3.4965	3.4657	3.4965	3.4657	3.4965	3.4657	3.4965	3.4657									
ENKAI	0.0300	0.3600	0.8100	1.0400	-0.6600	0.9900	1.7875	2.1888	3.0046	5.3369	1.2698	2.2041	0.8871	0.4128	0.1039	0.5502	0.8808	0.8870	3.4657	3.4965	3.4657	3.4965	3.5263	3.5553	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109	3.5835	3.6109									
EREGL	0.5000	0.0300	1.0000	1.0000	-0.4400	0.5200	0.6823	0.9904	0.8132	1.4478	0.7973	1.2495	0.9124	0.9360	0.0108	0.9093	1.1536	1.0798	3.7841	3.8066	3.7841	3.8066	3.8286	3.8501	3.8712	3.8918	3.8712	3.8918	3.8712	3.8918	3.8712	3.8918									
FROTO	0.1800	0.5100	0.0800	0.1600	-0.5700	1.4000	1.9600	2.9006	4.8188	3.8282	2.1445	0.3771	2.1165	1.1249	1.0496	-0.0063	1.0742	1.0180	1.0659	3.1354	3.178	3.2188	3.258	3.2958	3.3322	3.3672	3.3978	3.3672	3.3978	3.3672	3.3978	3.3672									
GOLDS	0.4800	0.2800	-0.0500	0.9100	-0.7400	0.3000	0.7624	0.9405	0.9037	1.4112	0.3619	0.4827	0.6607	1.0537	-0.0038	0.9262	1.0856	0.8977	2.9378	2.978	2.9378	2.978	3.018	3.058	3.098	3.138	3.098	3.138	3.098	3.138	3.098	3.138									
GSDHO	0.1400	0.3200	-0.3400	0.2800	-0.7400	1.5000	0.2901	1.1353	0.7025	0.7824	0.2113	0.4939	0.9399	1.3361	-0.0510	1.2536	1.1936	0.9598	2.978	2.9957	2.978	2.9957	3.018	3.037	3.056	3.075	3.037	3.056	3.075	3.056	3.075	3.056									
HURGZ	0.1100	0.6800	-0.2800	-0.0200	-0.8000	2.0900	2.2700	3.2973	2.2181	2.0504	0.3970	0.0001	10.4930	0.6740	11.9630	0.9830	10.6550	0.9844	3.7841	3.8066	3.7841	3.8066	3.8286	3.8501	3.8712	3.8918	3.8712	3.8918	3.8712	3.8918	3.8712	3.8918									
IZMDC	1.0500	-0.0700	1.3400	-0.2900	-0.4100	0.8200	1.2559	1.0220	1.8505	1.0870	0.4754	0.9030	1.0490	0.5150	0.1224	0.7405	0.8413	0.6420	3.672	3.4011	3.4339	3.4657	3.4965	3.5263	3.5553	3.5835	3.5553	3.5835	3.5553	3.5835	3.5553	3.5835									
KARTN	0.7000	0.0500	-0.1900	-0.1400	-1.0000	0.4000	1.6200	2.1409	5.906	1.2287	0.1020	0.0039	0.6632	0.6890	0.5358	0.6083	0.5312	0.4051	3.6109	3.6353	3.6109	3.6353	3.6635	3.6888	3.7135	3.7376	3.7135	3.7376	3.7135	3.7376	3.7135	3.7376									
KCHOL	0.0700	0.0500	-0.0500	0.5200	-0.5300	1.0200	1.6721	1.5583	3.674	1.4117	0.5408	0.9556	1.1861	1.0505	0.0000	1.1151	1.1371	1.0404	3.7135	3.7376	3.7135	3.7376	3.7612	3.7841	3.8066	3.8286	3.8066	3.8286	3.8066	3.8286	3.8066	3.8286									
KRDMD	3.3500	-0.0600	-0.0700	1.6500	-0.6400	0.9500	1.1114	0.9357	0.6673	1.4875	0.3191	0.7125	1.0727	0.8887	-0.0101	1.1009	1.1389	0.8994	2.978	2.9957	2.978	2.9957	3.018	3.037	3.056	3.075	3.037	3.056	3.075	3.056	3.075	3.056									
MGROR	0.4000	0.1100	0.6300	0.3400	-0.3800	1.7900	2.3700	2.5516	3.4956	2.7751	0.6317	2.3369	0.7022	1.0373	0.0678	0.6690	0.2797	0.4911	3.912	3.9318	3.912	3.9318	3.9512	3.9702	3.9889	4.0073	3.9889	4.0073	3.9889	4.0073	3.9889	4.0073									
OTKAR	0.4600	0.7600	0.7900	0.3900	-0.5400	0.8500	1.2306	2.0387	2.7035	3.3851	1.3874	2.1487	0.7860	0.7452	0.0806	0.7745	0.8120	0.7201	3.7135	3.7376	3.7135	3.7376	3.7612	3.7841	3.8066	3.8286	3.8066	3.8286	3.8066	3.8286	3.8066	3.8286									
PEIKIM	0.1100	0.2000	-0.3500	0.6900	-0.4600	0.5800	0.9019	1.1480	0.7161	1.1680	0.6972	1.0166	0.7679	0.0000	-0.0851	0.9005	0.8961	0.6827	3.6635	3.6888	3.6635	3.6888	3.7135	3.7376	3.7612	3.7841	3.7612	3.7841	3.7612	3.7841	3.7612	3.7841									
PRKTE	2.7500	0.0500	-0.0400	-0.2200	-0.36																																				

EK-3 PANEL VERİ ANALİZİ SONUÇLARI

Model 1: Fixed-effects, using 276 observations
Included 12 cross-sectional units
Time-series length = 23
Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Const	0.14431	0.0301806	4.7816	<0.00001	***
BA	3.20928e-09	7.65187e-010	4.1941	0.00004	***
AB	0.0413063	0.0122145	3.3817	0.00083	***
ROE	0.0894584	0.0125752	7.1139	<0.00001	***
HBK	0.0100312	0.00271807	3.6906	0.00027	***
BETA	-0.00213788	0.00178138	-1.2001	0.23120	
LEV	-0.165945	0.0191495	-8.6658	<0.00001	***
FY	-0.0131952	0.00772687	-1.7077	0.08890	*
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var		0.081200	
Sum squared resid	0.869932	S.E. of regression		0.058180	
R-squared	0.520222	Adjusted R-squared		0.486619	
F(18, 257)	15.48138	P-value(F)		1.42e-31	
Log-likelihood	403.2172	Akaike criterion		-768.4344	
Schwarz criterion	-699.6468	Hannan-Quinn		-740.8311	
Rho	0.222847	Durbin-Watson		1.485725	

Test for differing group intercepts -
Null hypothesis: The groups have a common intercept
Test statistic: F(11, 257) = 4.89026

with p-value = P(F(11, 257) > 4.89026) = 7.14214e-007

Model 2: Random-effects (GLS), using 276 observations
Included 12 cross-sectional units
Time-series length = 23
Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.142603	0.0302022	4.7216	<0.00001	***
BA	2.9887e-09	7.51104e-010	3.9791	0.00009	***
AB	0.0393933	0.0120166	3.2782	0.00118	***
ROE	0.0925699	0.0125578	7.3715	<0.00001	***
HBK	0.0108562	0.00264655	4.1020	0.00005	***
BETA	-0.00212846	0.00176985	-1.2026	0.23018	
LEV	-0.157281	0.018809	-8.3620	<0.00001	***
FY	-0.0139104	0.00758999	-1.8327	0.06795	*
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var		0.081200	
Sum squared resid	1.064405	S.E. of regression		0.062904	
Log-likelihood	375.3749	Akaike criterion		-734.7498	
Schwarz criterion	-705.7866	Hannan-Quinn		-723.1274	

'Within' variance = 0.00338495
'Between' variance = 0.000642282
theta used for quasi-demeaning = 0.521316
Breusch-Pagan test -
Null hypothesis: Variance of the unit-specific error = 0
Asymptotic test statistic: Chi-square(1) = 41.535
with p-value = 1.15782e-010

Hausman test -
Null hypothesis: GLS estimates are consistent
Asymptotic test statistic: Chi-square(7) = 10.0233
with p-value = 0.0187258

Model 3: Fixed-effects, using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.135969	0.030988	4.3878	0.00002	
X	0.00325457	0.00214293	1.5187	0.13006	***
AB	0.0316556	0.012315	2.5705	0.01072	**
ROE	0.0947062	0.0128667	7.3606	<0.00001	***
HBK	0.0112127	0.00281272	3.9864	0.00009	***
BETA	-0.00273785	0.00182629	-1.4991	0.13507	
LEV	-0.154102	0.019462	-7.9181	<0.00001	***
FY	-0.0131474	0.00827274	-1.5892	0.11323	
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var	0.081200		
Sum squared resid	0.921207	S.E. of regression	0.059870		
R-squared	0.491943	Adjusted R-squared	0.456360		
F(18, 257)	13.82496	P-value(F)	1.44e-28		
Log-likelihood	395.3139	Akaike criterion	-752.6279		
Schwarz criterion	-683.8403	Hannan-Quinn	-725.0246		
rho	0.238529	Durbin-Watson	1.455679		

Test for differing group intercepts -
 Null hypothesis: The groups have a common intercept
 Test statistic: $F(11, 257) = 4.32718$
 with p-value = $P(F(11, 257) > 4.32718) = 6.13445e-006$

Model 4: Random-effects (GLS), using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.132624	0.0305477	4.3415	0.00002	***
X	0.0013862	0.00206908	0.6700	0.50346	
AB	0.0308202	0.0121786	2.5307	0.01196	**
ROE	0.0991628	0.012939	7.6639	<0.00001	***
HBK	0.0117681	0.00271562	4.3335	0.00002	***
BETA	-0.00259174	0.00182529	-1.4199	0.15680	
LEV	-0.141886	0.0190897	-7.4326	<0.00001	***
FY	-0.0120277	0.00812165	-1.4809	0.13980	
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var	0.081200		
Sum squared resid	1.104310	S.E. of regression	0.064072		
Log-likelihood	370.2958	Akaike criterion	-724.5916		
Schwarz criterion	-695.6284	Hannan-Quinn	-712.9692		

'Within' variance = 0.00358446
 'Between' variance = 0.000444837
 theta used for quasi-demeaning = 0.408101
 Breusch-Pagan test -
 Null hypothesis: Variance of the unit-specific error = 0
 Asymptotic test statistic: Chi-square(1) = 25.3431
 with p-value = 4.79874e-007

Hausman test -
 Null hypothesis: GLS estimates are consistent
 Asymptotic test statistic: Chi-square(7) = 15.6274
 with p-value = 0.0287475

Model 5: Fixed-effects, using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.144438	0.0300936	4.7996	<0.00001	***
BA	3.21223e-09	7.62982e-010	4.2101	0.00004	***
X	0.00327595	0.00207644	1.5777	0.11587	
AB	0.0421773	0.0121918	3.4595	0.00063	***
ROE	0.0883732	0.0125578	7.0373	<0.00001	***
HBK	0.0105486	0.00273	3.8640	0.00014	***
BETA	-0.0020587	0.00177695	-1.1586	0.24772	
LEV	-0.167041	0.0191068	-8.7425	<0.00001	***
FY	-0.0169683	0.00806723	-2.1034	0.03641	**
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var		0.081200	
Sum squared resid	0.861555	S.E. of regression		0.058013	
R-squared	0.524842	Adjusted R-squared		0.489577	
F(19, 256)	14.88256	P-value(F)		1.78e-31	
Log-likelihood	404.5525	Akaike criterion		-769.1050	
Schwarz criterion	-696.6970	Hannan-Quinn		-740.0489	
rho	0.221535	Durbin-Watson		1.485120	

Test for differing group intercepts -
 Null hypothesis: The groups have a common intercept
 Test statistic: F(11, 256) = 5.09583
 with p-value = P(F(11, 256) > 5.09583) = 3.27461e-007

Model 6: Random-effects (GLS), using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.142017	0.0299115	4.7479	<0.00001	***
BA	2.88434e-09	7.52617e-010	3.8324	0.00016	***
X	0.0013255	0.00201884	0.6566	0.51203	
ROE	0.0937269	0.0126924	7.3845	<0.00001	***
HBK	0.0113671	0.00265149	4.2870	0.00003	***
BETA	-0.00207067	0.00178503	-1.1600	0.24708	
LEV	-0.153311	0.0188488	-8.1337	<0.00001	***
FY	-0.0158479	0.00798368	-1.9850	0.04816	**
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var		0.081200	
Sum squared resid	1.066215	S.E. of regression		0.063075	
Log-likelihood	375.1404	Akaike criterion		-732.2809	
Schwarz criterion	-699.6973	Hannan-Quinn		-719.2056	

'Within' variance = 0.00336545
 'Between' variance = 0.000425713
 theta used for quasi-demeaning = 0.413728
 Breusch-Pagan test -
 Null hypothesis: Variance of the unit-specific error = 0
 Asymptotic test statistic: Chi-square(1) = 35.3696
 with p-value = 2.72706e-009

Hausman test -
 Null hypothesis: GLS estimates are consistent
 Asymptotic test statistic: Chi-square(8) = 20.3288
 with p-value = 0.00916101

Model 7: Fixed-effects, using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.155135	0.03039	5.1048	<0.00001	***
BA	2.98497e-09	7.66949e-010	3.8920	0.00013	***
X	0.00441341	0.00214087	2.0615	0.04027	**
AB	0.0412094	0.0121301	3.3973	0.00079	***
ROE	0.0890113	0.0124885	7.1275	<0.00001	***
HBK	0.0110694	0.00272645	4.0600	0.00007	***
BETA	-0.00267316	0.00179297	-1.4909	0.13722	
LEV	-0.166534	0.0189969	-8.7664	<0.00001	***
FY	-0.00882993	0.00898917	-0.9823	0.32689	
HA	-0.0170762	0.0085187	-2.0046	0.04607	**
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var	0.081200		
Sum squared resid	0.848190	S.E. of regression	0.057674		
R-squared	0.532214	Adjusted R-squared	0.495525		
F(20, 255)	14.50603	P-value(F)	1.08e-31		
Log-likelihood	406.7101	Akaike criterion	-771.4202		
Schwarz criterion	-695.3918	Hannan-Quinn	-740.9113		
rho	0.220093	Durbin-Watson	1.496460		

Test for differing group intercepts -
 Null hypothesis: The groups have a common intercept
 Test statistic: F(11, 255) = 5.40308
 with p-value = P(F(11, 255) > 5.40308) = 1.01995e-007

Model 8: Random-effects (GLS), using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.152287	0.0305431	4.9860	<0.00001	***
BA	2.78996e-09	7.55695e-010	3.6919	0.00027	***
X	0.00274236	0.00208264	1.3168	0.18905	
AB	0.0387823	0.0119916	3.2341	0.00137	***
ROE	0.0929142	0.0125477	7.4049	<0.00001	***
HBK	0.0114923	0.00265621	4.3266	0.00002	***
BETA	-0.00257543	0.00179152	-1.4376	0.15173	
LEV	-0.156608	0.01875	-8.3524	<0.00001	***
FY	-0.0093093	0.0088561	-1.0512	0.29413	
HA	-0.0144785	0.00833799	-1.7365	0.08364	*
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var	0.081200		
Sum squared resid	1.070870	S.E. of regression	0.063330		
Log-likelihood	374.5393	Akaike criterion	-729.0786		
Schwarz criterion	-692.8746	Hannan-Quinn	-714.5505		

'Within' variance = 0.00332623
 'Between' variance = 0.000588636
 theta used for quasi-demeaning = 0.504334
 Breusch-Pagan test -
 Null hypothesis: Variance of the unit-specific error = 0
 Asymptotic test statistic: Chi-square(1) = 39.4525
 with p-value = 3.36129e-010

Hausman test -
 Null hypothesis: GLS estimates are consistent
 Asymptotic test statistic: Chi-square(9) = 16.4095
 with p-value = 0.00588073

Model 9: Fixed-effects, using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.111458	0.0340308	3.2752	0.00120	***
BA	2.87244e-09	7.76445e-010	3.6995	0.00026	***
X	0.00377634	0.00206517	1.8286	0.06863	*
AB	0.0432036	0.012052	3.5848	0.00040	***
ROE	0.090474	0.0134282	6.7376	<0.00001	***
HBK	0.00984858	0.0027111	3.6327	0.00034	***
BETA	-0.00307265	0.00179189	-1.7148	0.08761	*
LEV	-0.170425	0.019572	-8.7076	<0.00001	***
FY	-0.0124878	0.00814229	-1.5337	0.12635	
TQ	0.00996286	0.0114044	0.8736	0.38316	
MB	0.00520276	0.0035877	1.4502	0.14825	
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var	0.081200		
Sum squared resid	0.834578	S.E. of regression	0.057321		
R-squared	0.539720	Adjusted R-squared	0.501666		
F(21, 254)	14.18279	P-value(F)	6.10e-32		
Log-likelihood	408.9427	Akaike criterion	-773.8853		
Schwarz criterion	-694.2365	Hannan-Quinn	-741.9236		
rho	0.233777	Durbin-Watson	1.465503		

Test for differing group intercepts -
 Null hypothesis: The groups have a common intercept
 Test statistic: $F(11, 254) = 4.86203$
 with p-value = $P(F(11, 254) > 4.86203) = 8.09579e-007$

Model 10: Random-effects (GLS), using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.0956788	0.0329525	2.9035	0.00400	***
BA	2.00676e-09	7.62448e-010	2.6320	0.00899	***
X	-0.000406543	0.00198962	-0.2043	0.83825	
AB	0.0352528	0.0119509	2.9498	0.00346	***
ROE	0.098435	0.0140244	7.0188	<0.00001	***
HBK	0.0118255	0.00257513	4.5922	<0.00001	***
BETA	-0.00306923	0.00183302	-1.6744	0.09523	*
LEV	-0.134944	0.0193676	-6.9675	<0.00001	***
FY	-0.0100861	0.00802183	-1.2573	0.20974	
TQ	0.0192756	0.011764	1.6385	0.10250	
MB	0.0035797	0.00369488	0.9688	0.33351	
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var	0.081200		
Sum squared resid	1.010307	S.E. of regression	0.061629		
Log-likelihood	382.5732	Akaike criterion	-743.1463		
Schwarz criterion	-703.3219	Hannan-Quinn	-727.1654		

'Within' variance = 0.00328574
 'Between' variance = 9.23253e-005
 theta used for quasi-demeaning = 0
 Breusch-Pagan test -
 Null hypothesis: Variance of the unit-specific error = 0
 Asymptotic test statistic: Chi-square(1) = 30.7957
 with p-value = 2.86667e-008

Hausman test -
 Null hypothesis: GLS estimates are consistent
 Asymptotic test statistic: Chi-square(10) = 57.2667
 with p-value = 1.18768e-008

Model 11: Fixed-effects, using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.13198	0.0310351	4.2526	0.00003	***
BA	3.05471e-09	7.64545e-010	3.9955	0.00008	***
X	0.00285448	0.00208034	1.3721	0.00712	*
AB	0.0421485	0.0121457	3.4702	0.00061	***
ROE	0.0863153	0.0125599	6.8723	<0.00001	***
HBK	0.010531	0.00272065	3.8708	0.00014	***
BETA	-0.00195687	0.00177204	-1.1043	0.27051	
LEV	-0.165695	0.0191973	-8.6312	<0.00001	***
FY	-0.0134029	0.00826763	-1.6211	0.10623	
MVA	2.98787e-012	1.57771e-012	1.8938	0.05939	*
SB	0.00174676	0.00354619	0.4926	0.62274	***
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var	0.081200		
Sum squared resid	0.848361	S.E. of regression	0.057793		
R-squared	0.532119	Adjusted R-squared	0.493436		
F(21, 254)	13.75586	P-value(F)	4.28e-31		
Log-likelihood	406.6822	Akaike criterion	-769.3644		
Schwarz criterion	-689.7156	Hannan-Quinn	-737.4027		
rho	0.218154	Durbin-Watson	1.494379		

Test for differing group intercepts -
 Null hypothesis: The groups have a common intercept
 Test statistic: $F(11, 254) = 4.55991$
 with p-value = $P(F(11, 254) > 4.55991) = 2.56292e-006$

Model 12: Random-effects (GLS), using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.118426	0.0297953	3.9747	0.00009	***
BA	2.21224e-09	7.49666e-010	2.9510	0.00345	***
X	-0.00187385	0.00197835	-0.9472	0.34441	
AB	0.0348737	0.0119844	2.9099	0.00392	***
ROE	0.0976921	0.0131328	7.4388	<0.00001	***
HBK	0.012511	0.00256772	4.8724	<0.00001	***
BETA	-0.00180488	0.00182328	-0.9899	0.32312	
LEV	-0.131525	0.0188096	-6.9924	<0.00001	***
FY	-0.00911421	0.00812864	-1.1212	0.26320	
MVA	4.73078e-012	1.58353e-012	2.9875	0.00308	***
SB	0.000725994	0.00374366	0.1939	0.84638	
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var	0.081200		
Sum squared resid	1.015893	S.E. of regression	0.061799		
Log-likelihood	381.8123	Akaike criterion	-741.6247		
Schwarz criterion	-701.8003	Hannan-Quinn	-725.6438		

'Within' variance = 0.00334001
 'Between' variance = 5.38068e-005
 theta used for quasi-demeaning = 0
 Breusch-Pagan test -
 Null hypothesis: Variance of the unit-specific error = 0
 Asymptotic test statistic: Chi-square(1) = 23.0193
 with p-value = 1.60384e-006

Hausman test -
 Null hypothesis: GLS estimates are consistent
 Asymptotic test statistic: Chi-square(10) = 54.0221
 with p-value = 4.80654e-008

Model 13: Fixed-effects, using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.136541	0.0317084	4.3061	0.00002	***
BA	3.15291e-09	7.68548e-010	4.1024	0.00006	***
X	0.00307527	0.0020934	1.4690	0.01430	*
AB	0.043167	0.0122927	3.5116	0.00053	***
ROE	0.0866533	0.0127337	6.8050	<0.00001	***
HBK	0.0106639	0.0027392	3.8931	0.00013	***
BETA	-0.00185362	0.00179473	-1.0328	0.30267	
LEV	-0.166735	0.0191543	-8.7048	<0.00001	***
FY	-0.0154724	0.0083004	-1.8641	0.06347	*
ATO	0.00143355	0.00264077	0.5429	0.58771	
RTN	0.00357761	0.00456092	0.7844	0.43353	
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var	0.081200		
Sum squared resid	0.858663	S.E. of regression	0.058143		
R-squared	0.526437	Adjusted R-squared	0.487284		
F(21, 254)	13.44571	P-value(F)	1.79e-30		
Log-likelihood	405.0165	Akaike criterion	-766.0330		
Schwarz criterion	-686.3842	Hannan-Quinn	-734.0713		
rho	0.229865	Durbin-Watson	1.468981		

Test for differing group intercepts -
 Null hypothesis: The groups have a common intercept
 Test statistic: $F(11, 254) = 4.74283$
 with p-value = $P(F(11, 254) > 4.74283) = 1.27583e-006$

Model 14: Random-effects (GLS), using 276 observations
 Included 12 cross-sectional units
 Time-series length = 23
 Dependent variable: ROA

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	0.12047	0.0305732	3.9404	0.00010	***
BA	2.33333e-09	7.56698e-010	3.0836	0.00226	***
X	-0.00142698	0.00198867	-0.7176	0.47366	
AB	0.0366293	0.0121559	3.0133	0.00283	***
ROE	0.0979561	0.0133693	7.3269	<0.00001	***
HBK	0.0130463	0.00259626	5.0250	<0.00001	***
BETA	-0.00186393	0.0018455	-1.0100	0.31342	
LEV	-0.13659	0.0189077	-7.2240	<0.00001	***
FY	-0.0111151	0.00818233	-1.3584	0.17548	
ATO	0.00434785	0.00270943	1.6047	0.10975	
RTN	0.00602507	0.004865	1.2385	0.21664	
Mean dependent var	0.053308	S.D. dependent var	0.081200		
Sum squared resid	1.035031	S.E. of regression	0.062379		
Log-likelihood	379.2368	Akaike criterion	-736.4735		
Schwarz criterion	-696.6491	Hannan-Quinn	-720.4926		

'Within' variance = 0.00338056
 'Between' variance = 5.39597e-005
 theta used for quasi-demeaning = 0
 Breusch-Pagan test -
 Null hypothesis: Variance of the unit-specific error = 0
 Asymptotic test statistic: Chi-square(1) = 28.6494
 with p-value = 8.67418e-008

Hausman test -
 Null hypothesis: GLS estimates are consistent
 Asymptotic test statistic: Chi-square(10) = 56.2097
 with p-value = 1.87535e-008

ÖZGEÇMİŞ

AD SOYAD

Burcu KAYNAR

ANABİLİM DALI

İşletme

Doktora

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Merzifon, 1980

Eğitim

Yüksek Lisans : 2005 - Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisans : 2002- Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

Lise : 1998 - Alparslan Lisesi, (Hazırlık + 3 Yıl), Ankara

İş/ İstihdam

2002 / ... Araştırma Görevlisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü.

Yabancı Dil ve Puanı

İngilizce, ÜDS – Mart 2007, 55